ISSN 1302-6636

PRAKSİS

DÖRT AYLIK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ | ÖZEL SAYI | AĞUSTOS 2013

Gezi ile Gelen En Uzun Haziran

SÖZÜ AŞAN İÇERİK

*dipnot

Praksis, sosyal bilimlerde tarihsel materyalist bakış açısını savunmayı ve yaygınlaştırmayı amaçlar. **Praksis**, sosyal bilimlerin her alanından kuramsal makalelere, ampirik araştırmalara, kitap eleştirilerine ve bilimsel etkinlik değerlendirmelerine açıktır. **Praksis**, tarihsel materyalizm içerisindeki belirli bir yaklaşım ya da akımı benimsemez, tarihsel materyalist geleneği bir bütün olarak sahiplenir.

Yayın Kurulu
Ali Ekber Doğan, Ali Orhan Tekinsoy, Ali Rıza Güngen, Ali Serkan Mercan, Ateş Uslu, Aylin Topal, Barış Karaağaç, Besime Şen, Burak Gürel, Burak Sönmezer, Bülent Batuman, Cenk Saraçoğlu, Çağrı Kaderoğlu Bulut, Çağlar Dölek, Çiğdem Demircan, Demet Özmen, Deniz Parlak, Duygu Canan Öztürk, Ebru Deniz Ozan, Ecehan Balta, Emre Arslan, Erden Attila Aytekin, Ersin Aslıtürk, Fuat Özdinç, Gökhan Atılgan, Gökhan Bulut, Görkem Akgöz, Hülya Kendir, İbrahim Gündoğdu, Kasım Akbaş, Koray Yılmaz, Melda Yaman Öztürk, Melih Yeşilbağ, Muammer Kaymak, Mustafa Bayram Mısır, Mustafa Kemal Bayırbağ, Mustafa Kemal Coşkun, Mustafa Şener, Nazım Güveloğlu, Nazır Kapusuz, Nevra Akdemir, Nuray Ergüneş, Özgür Mehmet Kütküt, Remzi Altunpolat, Selime Güzelsarı, Sevilay Kaygalak, Sinan Kadir Çelik, Sinan Yıldırmaz, Ş. Gürçağ Tuna, Şebnem Oğuz, Taylan Koç, Tolga Tören, Umut Ulukan, Ümit Akçay, Yasemin Özgün, Yasin Durak

Danışma Kurulu
Ahmet Haşim Köse, Asuman Türkün, Berna Müftüoğlu, Cem Somel, E. Ahmet Tonak, Erinç Yeldan, Ferdan Ergut, Fuat Ercan, Galip L. Yalman, Gamze Yücesan Özdemir, H. Tarık Şengül, Hatice Kurtuluş, İşaya Üşür, İzzettin Önder, Korkut Boratav, Kurtar Tanyılmaz, Mehmet Okyayuz, Mehmet Türkay, Mehmet Yetiş, Metin Altıok, Nail Satlıgan, Neşe Özgen, Ömür Sezgin, Özgür Müftüoğlu, Pınar Bedirhanoğlu, Sibel Özbudun, Sungur Savran, Taner Timur, Tülin Öngen, Yasemin Özdek, Yüksel Akkaya, Zülküf Aydın

Özel Sayı Editörleri
Mustafa Kemal Coşkun, Çağrı Kaderoğlu Bulut, Yasin Durak

Sahibi: Dipnot Bas. Yay. Paz. Ltd. Sti adına Emirali Türkmen
Sorumlu Yazıisleri Müdürü: Mustafa Bayram Mısır

Praksis: Dört Aylık Sosyal Bilimler Dergisi/Gezi Özel Sayısı
Yılda üç sayı çıkan yerel, süreli, bilimsel, hakemli dergi
Yayın Türü: Praksis ULAKBIM Sosyal Bilimler Veri Tabanı tarafından taranmaktadır.
İdare Yeri: Selanik Cad. No: 82/24 Kızılay Ankara
Tasarım: Savaş Çekiç
Baskı Öncesi Hazırlık: Erkal Tülek
Basım Yeri: Mattek Matbaacılık Bas. Yay. Tan. Tic. San. Ltd. Sti.
Agaç Isleri Sanayi Sit. 1354. Cadde 1362 Sokak No: 35 Ivedik/ANKARA
Tel:(0.312) 433 23 10
Web: www.praksis.org
E-posta: praksisdergi@yahoo.com
praksis@praksis.org

Satış ve Dağıtım Adresi
Dipnot Yayınları
Selanik Cad. No: 82/24 Kızılay/Ankara
Tel: (0 312) 4192932 / Faks: (0 312) 4192532
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com
Sertifika No: 14999
Praksis Dergisinin bütün yayın dağıtım satış hakları Dipnot Yayınları'na alttir.

Abonelik Koşulları
YURTİÇİ ABONELİK: Yıllık Üç Sayı İçin Bireysel Abonelik bedeli olan 50 YTL, kurumsal abonelik bedeli olan 80 TL Yapı Kredi Bankası Meşrutiyet Şubesi 61253933 numaralı hesaba DİPNOT BAS. YAY. LTD.ŞTİ adına yatırılmalı ve dekont dergilerin teslim adresiyle birlikte Dipnot Yayınları adresine fakslanmalı ya da postalanmalıdır.
Yurtdışı Abonelik Bedeli: Avrupa için 50 Euro (dayanışma aboneliği 100 Euro), ABD için 70 (dayanışma aboneliği 100 USD)Amerikan dolarıdır.

İçindekiler

5 | **Bu sayıda: Hic Rhodus Hic Salta!**

7 | **"Homo sum, humani nihil a me alienum puto" Kurtuluş yok tek başına!** *Mustafa Kemal Bayırbağ*

17 | **Haziran Günleri** *Mustafa Bayram Mısır*

35 | **Haziran İsyanı'nın İki Temel Dinamiği Üzerine** *İbrahim Gündoğdu*

45 | **Faiz Lobisi Argümanı Neyi Anlatıyor?: Gezi Direnişi, Hükümetin Karşı Atağı ve Büyük Sermaye** *Ümit Akçay*

53 | **AKP'nin "Destan Yazan" Polisi: Sınıf Aygıtı mı Dediniz?** *Çağlar Dölek*

65 | **Kurtarılmış Haziran: Şantaj Ekonomisinin Çöküşü** *Cengiz Ekiz*

73 | **"Burası Orası değil Artık Efendi!": Haziran Direnişi ve Yeni Durum** *Cenk Saraçoğlu*

79 | **Direniş ve Medya: Gözümüzün İçine Baka Baka...** *Gökhan Bulut*

95 | **Hegemonya Krizine Geri Dönülürken Tarihsel Momentin Gerekleri** *Ali Ekber Doğan*

105 | **Haziran İsyanı: Paranteze Alınamayacak Kadar Fazla** *Ali Rıza Güngen*

115 | **Haziran İsyanı'nı Futbol Taraftarlığıyla Anlamaya Çalışmak: Deşarj mı? Şarj mı? Yoksa Hayat mı?** *Berkay Aydın*

127 | **Mesele Mevcudiyet Kavgası: Gezi ve Barış Mücadelelerini Ortaklaştırmak** *Burcu Şentürk*

135 | **Gezi Direnişi Bağlamında Başka Bir Siyasallığın Olanaklılığı Üzerine** *Deniz Parlak*

143 | **Gezi Parkı İsyanı: Eylem, Özgürlük ve Kamusallık Üzerine Ulusötesi Sorular** *Emre Arslan*

153 | **"Direndik, İçimizdeki Ölü Vatandaşı Kürtajla Aldırdık"** *Fuat Ercan*

165 | **Gezi Direnişi ile Kurulan Otantik Kamusallık ve Dayanışma Ruhu** *Güven Gürkan Öztan*

181 | **Dersim'in 'Sönük' Haziranı'ndan Haziran İsyanı'na** *Ş. Gürçağ Tuna*

189 | **Kısmîlik ve Bütünlük: Gezi Parkı'na İlişkin Aklımdan Geçenler** *Mehmet Okyayuz*

193 | **Kentin Şarkısına Eşlik Etmek: İtiraz, İsyan, Direniş** *Polat S. ALPMAN*

203 | **Adına Layık Bir Sosyal Bilimin "Gezi" Gündemleri** *Vefa Saygın Öğütle*

211 | **Gezi Parkından Doğan Parklar: İzmit Cumhuriyet Parkı** *Ayşegül Kanbak - Makbule Şiriner Önver*

217 | **Otonomi: Vakti Gelmiş Bir Düşünce mi?** *Jérôme E. Roos (Çev.: Akın Sarı)*

Bu Sayıda: Hic Rhodus, Hic Salta![1]

19. yüzyılın toplumsal devrimi, şiirsel anlatımını, geçmişten değil, ancak gelecekten alabilir. 19. yüzyılın devrimi, geçmişin bütün hurafelerinden kendisini sıyırmadan, kendisiyle harekete geçemez. Daha önceki devrimlerin kendi öz içeriklerini kendilerinden gizlemek için tarihsel anımsamalara gereksinmeleri vardı. 19. yüzyılın devrimi ise, kendi öz içeriğine ulaşmak için ölüleri, kendi ölülerini gömmeye terk etmek zorundadır. Eskiden söz içeriği aşıyordu, şimdi içerik sözü aşıyor.

Marx, 18 Brumaire

Daha en baştan söylemek gerekirse bilim, tam da Marx'ın dediği gibi "her şey apaçık olmadığı, ya da her şey göründüğü gibi olmadığı" için vardır.

Diyelim gece ve gündüz; sadece duyumlarımızla anlamaya çalıştığımızda birbirlerinden tamamen farklı olarak görülebilecek iki ayrı olay; lakin ne kadar farklı olurlarsa olsunlar ikisi de tek bir olgunun, dünyanın kendi etrafında dönmesinin sonucundan başka bir şey değil. Dolayısıyla gece ve gündüz, iki ayrı olayın sonucu değil, tersine, tek bir olgunun doğrudan görünümleri. Öyleyse, duyu verilerine bakılırsa birbirleri arasında bir *kopukluk* olduğu düşüncesi uyandıran bu doğa olayları, aslında dünyanın durmaksızın kendi etrafında dönmesi gibi bir *sürekliliğin* sonucu olarak karşımıza çıkar, tıpkı, aralarında bir kopukluk bulunan çizgi film karelerinin hızla gözümüzün önünden geçirilmesiyle sürekli hareketler olarak algılanması gibi. Kısacası bunlar, birbirlerinden hem *farklı* hem de özdeş olaylardır; üstelik biri önce, diğeri de sonra değil, hem şimdi hem de geçmişte bir ve aynı zamanda, yani, hem artsüremli hem de eşsüremli olarak. Dolayısıyla bu türden olaylar, insanlar bunları doğrudan doğruya deneyimlese de neden ve nasıl olduğunu, daha doğrusu aralarındaki özdeşlik ve farklılığı tek başına duyusal araçlarla anlayamadığı/açıklayamadığı ölçüde bilimin konusu olurlar.

Ne var ki, söz konusu olan toplumsal olaylar ise mesele daha karmaşık bir hal alır. Zira insan, doğa karşısında çoğunlukla edilgendir/pasiftir, dünya döner, gece-gündüz oluşur, yapacak bir şey olmadığı gibi bunu dert edinmeye gerek de yoktur, dolayısıyla insan, doğa olayları karşısında yapan/eden bir özne değil fakat çoğu durumda yapılan/edilen bir nesne konumundadır. Ancak toplumsal ger-

1 "İşte Halep, işte arşın".

çeklik, doğaya ait olandan bütünüyle farklı olarak insanlar tarafından yaratılmış ve yine insanlar tarafından değiştirilebilen bir gerçeklik ise, insanlar arasındaki eşitsiz güç ve sömürü ilişkileri de verili olduğuna göre, içi ve anlamı, toplumdaki egemen sınıf hangisiyse bizzat onlar tarafından belirlenme/doldurulma olasılığı daha yüksek olan bir gerçekliktir. Yine Marx'a başvurarak söylersek, "bir toplumun egemen fikirleri çoğunlukla egemen sınıfın fikirleri" olduğuna, üstüne üstlük bütün ideolojik manipülasyon araçları, diyelim TV, gazete ve benzerleri egemen sınıfların ellerinde olduğuna göre, toplumsal olaylar da, içi, egemen sınıflar tarafından kolaylıkla doldurulabilen, tam da bu nedenle çarpık bir biçimde insanlara sunulabilen olaylar haline dönüşür. Ve ancak bu yolladır ki egemen sınıflar, kendi öznel çıkarlarını tüm toplumun genel çıkarıymış gibi sunabilirler. Dolayısıyla sadece bu yolla, birbirlerinden hem farklı ama aynı zamanda da özdeş olan iki toplumsal olay, insanlara ya bütünüyle birbirlerinden farklı ya da bütünüyle birbirleriyle özdeş olaylarmış, insanın da bunun karşısında yapacak hiçbir şeyi yokmuş gibi gösterilebilir, kısacası, toplumsal gerçeklik ters-yüz edilerek sunulur. En basitinden bir örnek vermek gerekirse ilk aklımıza gelen, Haziran İsyanı'nın "Ergenekon", "darbecilik", "dış mihraklar", olmadı "faiz lobisi" ile ilişkilendirilmeye çalışılmasından başka bir şey değildir. Sanki Gezi Parkı'nın isyancıları tıpkı doğa olayları karşısında olduğu gibi nesne konumunda, bu nedenle de kendi aklıyla düşünüp hareket edemeyen, ya şunun ya bunun illa ki piyonu. İşte tam da bu noktada artık bilime ihtiyaç ortaya çıkar, zira bilim insanı, üstelik bir de sosyal bilimci ise, en azından zaman zaman aynaya bakabilmek için, içi zaten egemen sınıflar tarafından doldurulmuş olan bir açıklamayı sürekli olarak tekrar eden bir plak olmanın ötesine geçmek, kısacası, insanlara kopukluk gibi gelenin aslında aynı zamanda bir süreklilik ya da tam da bunun tersi olabileceğini göstermek zorundadır. Bu anlamda özellikle sosyal bilim, herhangi bir toplumsal gerçekliği sadece tasvir etmekle yetinmeyip, bu gerçekliği belirleyen toplumsal güç ilişkilerini de anlamaya çalışmak demektir. Mesele böyle kavrandığında, bugün gündemimizde olan Haziran İsyanı'nın, kendisinden öncekilerden ne türden bir kopukluk ya da süreklilik gösterdiği, aynı zamanda ne türden bir toplumsal güç ve sınıf ilişkisini yansıttığı da apaçık ortaya çıkar.

"Mutlu Mahallesi" ya da "Hürriyet mahallesi", ne birinde sadece mutlu insanlar oturur ve de oraya oturduklarında mutluluğa kavuşurlar, ne de diğerinde sadece hür insanlar oturur ve sadece orada özgürlüğe ulaşırlar. Her ikisi de farklı konumlanmış ve farklı insanların yaşadığı bu mahalleler, sonuçta mahalle olmaları çerçevesinde özdeştir. Öyleyse görünenin ardındaki görünmeyeni görmek demek, farklılıklar ve özdeşliklerin nerede olduğunu ve nereden kaynaklandığını ortaya çıkarmak demektir. Tam da bu noktada artık şunu söyleyebiliriz ki, diyelim "1968 İsyanı" ya da "Haziran İsyanı" dendiğinde, her biri içerik ve biçim açısından farklı, ama isyan olmaları açısından özdeş iki kavramdan bahsediliyor demektir.

Bu durumda bize düşen, Gezi Parkı ile başlayan Haziran İsyanı'nı bütün geçmiş diğer isyanlarla olan ilişkisi (sürekliliği) ve onları aşan yanlarıyla (kopukluğu) değerlendirmekten başka bir şey değildir. Bu sayıdaki bütün yazılar, vurguladıkları farklı noktalarla bunu yapmaya çalışmaktadır. Ama belki en başta şu tür bir kopukluğu vurgulamak gerekir ki, kanımızca Haziran İsyanı, "içeriğin artık sözü aştığı" yeni bir zaman diliminin başladığını gözler önüne sermektedir. Bu anlamda Haziran İsyanı'nı anlamak için "eski dile", "önceki zamanın diline" vb. başvurmak yerine, yeni bir dile, yeni bir söze, daha doğrusu bu yeni "zamanın yeni diline" ihtiyacımız olduğunu düşünüyoruz. Eğer bunu yapabilirsek gelecekte ne yapmamız gerektiğini ve bunun ne kadarını yapabileceğimizi de buradan çıkarmış olacağız. Tıpkı Marx'ın vurguladığı gibi: "Yeni bir dili öğrenmekte olan kişi, başlangıçta, onu hep kendi anadiline çevirir. Ancak, ne zaman yeni dili, eskiyi anımsamadan, ana dilini unutarak konuşmaya başlar, o zaman o dilin ruhunu özümser, içinde yolunu bulabilir ve kendini özgürce ifade etmeye başlayabilir." Öyleyse, "hic Rhodus, hic salta", yani, "hünerimizi göstermenin zamanıdır!"

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *7-16*

"Homo sum, humani nihil a me alienum puto" Kurtuluş yok tek başına!

Mustafa Kemal Bayırbağ

1. Sonuç

Haziran'da sokağa indik. Sokaklar ne kadar da güzelmiş... Onu fark ettik. Farkına varmadan geçip gittiğimiz, ruhsuzca içinden süzüldüğümüz o sokaklar, yaşamaya geri çağırdı bizi. Haziran'da meydana geldi tüm bunlar. Haziran'da meydana geldik biz! Hep bekledik... Ama hiçbirimiz, hem de hiç beklemiyordu! Yakılan çadırlar yüreklerimizi tutuşturdu. Damarları tıkanan şehrin yolları açıldı ansızın ve Şehr-i Haziran'ın kalbine doluşuverdik. İnsan olarak yeniden meydana geldik biz!

Haziran direnişi üzerine yazılan şu satırlar, yazarın tüm bu olup bitenlerden kendi üzerine alındıklarıdır. Biber gazının zihninde uyandırdıkları, (sosyal) medya başında geçirdiği saatler, uykusuz geceleri, eve geç dönülen vakitlerde, masum uykularına dalmış evlatlarının yüzlerinde gördükleridir. Neticede, Haziran direnişi bir insanlık hikâyesidir ve de bu hikâyeyi oğullarıma anlatmakla mükellefim. Zira, bu hikâye onların da hikâyesi olacak...

Evet, nerede kalmıştık? İnsanlık hikâyesinde, insanlık hallerinde... Belki de önce şu sözleri bir hatırlamakta yarar var: "Homo sum, humani nihil a me alienum puto"[1] (Ben bir insanım ve insana dair hiçbir şey bana yabancı değildir). Haziran direnişi, galiba, "ben bir insanım" demenin çığlığıydı. Bundan sonra söylenmesi gereken ve söylenecek söz ise "insana dair hiçbir şey bana yabancı değildir" olacak. Diyebilirsiniz ki; "ey bu satırları yazan insan, meseleyi romantizme daha fazla bulamadan, lafı dolandırmadan ne söyleyeceksen söyle gayrı!". Tamam, saygı duyarım, ama bu sözleri söylemeden işin arkasını da getiremem ey(lemci) okuyucu. Haziran'ın romantizminin hakkını vermeden olmaz. Zaten Haziran bize biraz da kaybettiğimiz romantizmi geri verdi. Ben de hakkını vereyim istedim Haziran'a.

2. İnsanlık halleri

Neyse, insanlık meselesinden kasıt nedir ve Haziran Direnişi ile alakası nedir, anladığımı daha soğuk(kanlı) bir dil ile anlatayım. Öncelikle, söze biz solcuların kullanmayı pek sevdiği, aslında kullana kullana içini de bir güzel boşalttığımız "neoliberalizm" sözcüğüyle başlasam çok mu ayıp etmiş olurum? Bu sözcüğün ne

1 Formülasyonu Publius Terentius Afer'e ait olan ve Karl Marx'ın eylem ve düşünce hikâyesinin ahlaki temellerini oluşturan ilkelerden biridir.

anlam ifade ettiğini üç aşağı beş yukarı hepimiz biliyoruz: Genel anlamıyla, içinde yaşadığımız kapitalist düzenin 70'lerin sonları ile 80'lerin başları arasında yaşadığı krizi atlatabilmesi için ortaya sürülmüş, kapitalist devletin işleyişini, ekonomiye ve topluma müdahalesini yeniden biçimlendiren bir politika demeti ve yönetim anlayışı; bu politika demetine eşlik eden bir dizi söylem yumağı (bireycilik, girişimcilik, çalar ama çalışırcılık, vs); ve de tüm bunların tiyatrosunun oynandığı bir acayip siyaset meydanı.

Şimdi bu neoliberalizm meselesinin, Haziran'da ayyuka çıkan insanlık halleri ve insanlık hikâyesi ile ilişkisi de şudur: Neoliberalizm denen bu meret, aslında kapitalizmin ayakta kalması için icat edilen bir yönetim düzeneğidir. Tabii ki kapitalizm bir hayalet ve o hayaletin ete kemiğe büründüğü kişiler ve kurumlar var. Kimi zaman siyasetçi, kimi zaman işadamı örgütü, kimi zaman stratejik akıl-fikir enstitüsü, kimi zaman köşe kaşarı olarak karşımıza çıkıyorlar. Hah, işte bu kişiler ve kurumlar, televizyonlarında penguen-perverliğini ilan eden holdingleri, sokakta sebil(!) niyetine kredi kartı dağıtan bankaları, sahiplerinin at üzerinde Malkoçoğlu gibi reklam pozu verdiği inşaat şirketlerini yaşatmak zorundalar. Peki, bunlar nasıl ayakta kalır? Yanıtını da hepimiz biliyoruz, zira, bunu gündelik hayatımızın tam içinde görüyoruz: Bol kredi kartı kullanımı ile AVM'lerde alışveriş ve de sonrasında gelen can sıkıcı ekstreler, bilmem kaç yıllık konut kredisiyle şehrin dışına yakın bir yerden alınan Falanca-kent'ten bir daire, diğer yandan da arası bol reklamlı bilmem-kaçıncı-yüzyıl dizileri...

Dizilerin karşısında zihnimiz tükeniyor, kredi kartlarının borçları arasında kovalamaca oynanıyor, konut kredisinin taksitleri bir türlü bitmiyor... Giderek uzayan ve de kalabalıklaşan yollarda, bitmemiş metro inşaatlarına bakarak, Falancakentteki evinize, yine kredi borcu bitmemiş arabanızda ya da sıkış tepiş bindiğiniz özel halk otobüsünde yolculuk ederken, yine bu gece de kalmış olduğunuz fazla mesainin parasını alıp alamayacağınızı düşünüyorsunuz bir yandan da. Bu arada kızınızın ya da oğlunuzun kayıt olacağı devlet okulunun el altından istediği kayıt ücretini ya da üniversiteye hazırlık için gittiği dershane aidatını nasıl ödeyeceğinizi de düşünüyorsunuz. "Eğer üniversiteye giderse, hele bir de güzel bir okulu tutturursa, benden daha güzel bir hayatı olabilir" diye de umutlanıyorsunuz...

Bu arada o okullarda okuyan ve mezuniyeti gelen pırıl pırıl gençler ise, işsizliğe hazırlanıyorlar, tüm o çabaları ve de umutlarından sonra... Zira işsizlik doğal ve de normal, neoliberal devlet için. "Öğretmenlik okuyan herkes öğretmen olacak diye bir şey yok", mesela. Devlette sağlam bir iş için de tekrar dershaneye gitmeniz gerekecek, çünkü sınavla giriliyor. Rekabet etmek zorunda kalıyorsunuz işe girmek için. Hem devlet size bakmak zorunda değil ki! "Her koyun kendi bacağından asılır" a dostlar, devletin size iş vermek ya da iş bulmak yükümlülüğü yok! Yoksa dershanelerde üç kuruşa kim öğretmenlik yapacak? Yoksa AVM'lerde kim tezgâhtarlık yapacak gecenin geç saatlerine kadar, asgari ücret için? Ya da asla satın alamayacağı

malları satan mağazaların özel güvenliğini kim sağlayacak?

Bir bakın hele, herkese ve her şeye karşı, zamana karşı, kendinize karşı yarışıyorsunuz. Sizin gibi bireylerden oluşan koca bir kitle ile rekabete girdiniz ve tek başınıza mücadele ediyorsunuz. Netice itibariyle, kendi başınasınız artık. Sokağınızda, evinizde, bedeninizde sıkışıp kalmış, sıkıştırılmış durumdasınız... Bölük pörçük ve parçalanmış halde köşelerinize itildiniz. Daha da kötüsü, kendinize ve insana yabancılaşmış durumdasınız. Ya da öyleydiniz, Haziran'a kadar...

3. Bisikleti daha da hızlı sür, yoksa düşersin!

Yukarıda anlattıklarım tanıdık geldi, değil mi? İşte bunlar hep kapitalizm. İşte bunlar, daha da kötüsü, neoliberalizm. Neoliberalizm meselesi, bu anlattığım hikâyede nereye oturuyor derseniz, sizi kendi bacağınızdan asan şey kapitalizm ise, onun darağacının adı da neoliberalizmdir. Tabii hemen şunu söylemekte yarar var: Kapitalist ekonomik düzen kötüdür kötü olmasına da, o hayaletin bedenine girdiği kişiler ve kurumlar belirli bir yere kadar sizi de düşünmek zorundadır. Yok, hayır, sevgi kelebeği olduklarından değil, kendi dertlerine yandıklarından. Yani, bir kişiyi öldürene kadar çalıştıramazsınız (mümkün değilse).[2] Zira yarın aynı kişinin işbaşı yapması ya da sizden alışveriş yapması gerekiyor ki, sermaye biriktirmeye devam edebilesiniz. Üstelik hele bir de o çalışan kişinin "yetti gayrı" deyip işinize çomak sokmaya kalkması muhtemelse!

Ama kapitalist hayaletin de bir sabrı, o sabrının da sınırları var. O sabrın sınırına nerede geliniyor, biliyor musunuz? Evet, tahmin edin nerede? Tabii ki, sermayesinin muslukları kapanmaya başladığında! Gözü kararır, tahammülsüzleşir, panikler, öfkelenir, bağırır çağırır... Kendisine nazar değdiğini düşünür. "Geceden gündüze değil de, bugünden yarına değil de, çok acil olarak değil ama çabuk çabuk" harekete geçilmesi gerektiğini hisseder. "Kedinin fosforlu gözleri"nden bile medet umar hale gelir.[3] Düşmemek için bisikleti daha hızlı sürmek zorunda kalır.

İşte, finans, kentleşme, çevre, istihdam, eğitim, sağlık, vb. alanlarda bugün uygulanan neoliberal politikaların kökünde de benzer bir gözü kararmışlık ve tahammülsüzlük vardır. 1970'lerin sonu, 1980'lerin başından söz ediyorum, öncelikle. Bu durum en keskin biçimiyle ilk olarak 80 darbesinde görülür.[4] Ondan sonrası yokuş aşağı yuvarlanmaktır. Evet, kapitalizmin tarihi krizlerin tarihidir. Ama öyle görünüyor ki, 80 sonrası dönemde bu krizlerin sıklığı artmış durumdadır. Neoliberal politikalar giderek derinleşmek ve daha fazla sermaye birikim kanalını açmak zorundadır. Bu iş için de özellikle kentlere, kentsel ranta el atılmıştır.[5]

---

2 Yok eğer mümkünse, tersanelerde, inşaat çadırlarında ölüme gönderirsiniz zaten!

3 Tırnak içerisine alınmış olan ve Haziran direnişi sürecine damgasına vuran zihin açıcı bu veciz sözlerin kaynağı ve içinden alındığı metnin tamamı için bkz: http://listelist.com/necati-sasmaz-gezi-parki-aciklamasi-tam-metni/

4 Darbe ve sermaye ilişkisi için şu çalışmaya bakmanızı tavsiye ederim: Ozan, 2012.

5 Özellikle bkz. Şengül, 2009.

Devlet, elindeki kamu kurumlarını ve mülklerini satar, özelleştirir. Daha önce özel sektöre konu olmayan okullar ve hastaneler para kazanma mecralarına dönüştürülür. Yetmedi, taşeron-şirketler üzerinden köle (işçi) ticaretine cevaz verilir. Yetmedi, inşaat şirketlerine HES izni verilir de halkın ortak kullandığı su kaynaklarına el konur. Yetmedi, insanlar kentsel dönüşüm projeleri yoluyla evlerinden edilir de oralara anlı şanlı bilmem-ne-konutları dikilir, milyon dolarlık. Yetmedi, parklar AVM'lere dönüştürülür...

Ama artık yeter! Bir yerde bu kaynaklar da kurumaya başlar. Zira artık insan bedenine kadar inmiş durumdadır bu çalıp çırpma durumu. Demem o ki, devlet önce elinin altında olan kurumları ve mülkleri satmaya, özelleştirmeye çalışır. Bu daha kolaydır, zira doğrudan kendi denetimi altındadır. Bu yetmeyince, elinin altındaki hizmet alanlarını (eğitim, sağlık gibi) piyasaya açar. Burada huzursuzluklar çıkabilir tabii. Ama "parası olan istediği hizmeti alabilsin kardeşim" söylemiyle bu iş meşrulaştırılırken, bir yandan da kamu hizmetlerine erişemeyenlere sosyal yardımlar, vb. ile, ortaya çıkabilecek tepki denetim altına alınır. Bu ilk iki stratejiyi uygulamak devlet için daha kolaydır, zira doğrudan kendi denetimi altındaki mülklere, kendi sunduğu hizmetlere dair tasarruflardır bunlar.

Ama krizleri çözmek ve sermaye biriktirmek için bunlar yeterli değildir. Yeni sermaye birikim dümenleri çevrilmelidir. İş yavaş yavaş -hatta çabuk çabuk!- merkezi yönetimin, yani hükümetin, tüm kamu (millet) adına denetlediği mülklerin/daha genel hizmetlerin dışına taşmaya başlar. Artık hedefte, merkezi yönetimden çok yerel yönetimlerin denetiminde olan ve insanların gündelik yaşamında (köyünde, mahallesinde, kentinde) ortaklaşa kullandığı kamusal alanlara/kaynaklara, hatta bunun da ötesine geçip özel mülke, insanların içinde yaşadığı evlere müdahaleye kadar varır. Yani, işin içinde artık insanları açıktan mülksüzleştirme vardır. Bu mülksüzleştirme süreci, artık giderek daha fazla otoriterleşmeye, zor kullanımına ve çıplak güce dayanmak zorundadır.[6]

4. Beden dersi

Artık denetim altına ve sermaye birikim sürecine sokulması gereken şeyler, doğrudan bedenimizi ilgilendiren veyahut kuşatan gündelik meselelere dairdir. Günlük olarak kullanılan ortak kaynaklara (su kaynakları, meralar vb.) ve bedenimizi gezdirdiğimiz, dinlendiğimiz, nefes aldığımız açık alanlara (meydanlara, parklara) el konur yasalarla, projelerle. Bu da yetmeyince, üzerinde yürüdüğümüz sokaklara el konur, otoparka dönüşür. Evine ekmek götürmek için sokakta satış yapanlara müsaade edilmez olur. İçinde oturduğumuz, ısındığımız, uyuduğumuz, karnımızı doyurduğumuz evlere gelir sıra, kentsel dönüşüm projeleriyle. Bu iş, hukukun kıyısından dolaşılarak,

6 Bu sürecin tarihine ve nasıl işlediğine ilişkin en çarpıcı ve doyurucu analizi Tarık Şengül'ün, Bir+Bir dergisinin Nisan 2013 sayısı için Perihan Bayraktar'a vermiş olduğu "Distopya ve Ütopya" başlıklı mülakatta bulacaksınız.

hukuk eğip bükülerek, hukuksuzluk yoluyla ilerlemek zorundadır[7] ve hızlı bir biçimde gerçekleşmelidir. Artık, kapitalizm ile demokrasi (ve onun çağrıştırdığı evrensel hukuk) arasındaki geçici uzlaşmaya bir son verilmek zorundadır.

İyi de nedendir bu acele ve neden bu kadar açıktan, göstere göstere oluyor bu? İş basitçe kibir ve iktidar sarhoşluğu ile açıklanabilir mi? Yoksa iktidarı kaybetme riskine rağmen böyle bir (özel mülke müdahaleyi de içeren) tasalluta neden girişirler? Yangından mal kaçırma telaşına benzemiyor mu bu iş biraz? (Tabii mal kaçırmak için de yurdu yangın yerine çevirmekte bir beis görülmemektedir). Nedeni, öyle görünüyor ki, sermaye birikimini sürdürmek için elde artık pek de fazla bir yol kalmamış, üstelik Türkiye'yi teğet geçtiği söylenen krizin esas vuruşunu yapmaya da giderek yaklaşmış olmasıdır.[8]

İşin özeti, bisikleti, düşmemek için daha hızlı süren neoliberalizmin artık bedenimizin kapısını çalmakta olduğudur. Tevekkeli değil, televizyonda konuşan bir direnişçi, hatırladığım kadarıyla şöyle diyordu: "Artık gelip bedenimi diktim buraya!" Bu olaylar hakkında beden üzerinden, tartışmalı da olsa, çarpıcı analizler ortaya konuyor: "Bu mücadele, gayri-nizami bedenlerin, yani bedeninden başka düzeneği olmayanların, ölüm makineleri karşısındaki direncinin mücadelesidir" (Gambetti, 2013). Ancak bu türden analizlerdeki temel kaygı, bedeninden başka elinde bir şey kalmayanların giriştiği mücadelenin biçimi ve direnenlerin neden direnmeye devam ettiğini açıklamaktır. Benim derdim ise, söz konusu analizde geçen "Ortodoks Marksizm, çapulcu bedenleri hangi sınıf mücadelesi içinde örgütleyeceğini şaşırır" eleştirisine bir yanıt vermektir. Söz konusu tahlil, direnişe katılanların neden ellerinde sadece bedenlerinin kaldığına ve neden artık bedenlerini dahi sakınmadıklarına, bedenlerini savunmaya gerek görmediklerine ilişkin tatminkâr bir yanıt vermemektedir.

Sahi, bir insan, hayatının hangi aşamasında, hangi koşullar altında "yetti artık" deyip de naçiz bedenini tankın, tüfeğin önüne sürer? Herhalde, artık kaybedeceği bir şeyi kalmadığında... Sahi, insanın emeği değersizleşiyordu, istihdamı güvencesiz hale geliyordu değil mi (bkz: Sınıf)?[9] Kendisini bir ölçüde güvenceye alan ve de "kutsal" olan özel mülküne de artık el konuyordu değil mi (bkz: Sınıf)?

Hayatı güvence altına almak... Hayatınız artık güvence altında değilse ne yaparsınız? Ölmek ile yaşamak arasındaki ayrımın zayıflaması anlamına da gelmez mi bu? Hele bir de hayata tutunma çabanızda, artık sizi bir temiz "bireyleştiren" iktisadi, sosyal ve düşünsel atmosfer içinde kendinizi yalnız hissediyorsanız... "Ha

7 soLBakış'ta (Haziran-Temmuz) yayınlanan "Tuna Kuyucu ile Söyleşi" yazısı: http://solgazetebakis.com/2013-haziran-temmuz/sehirde-direnmek-sehir-icin-diretmek/tuna-kuyucu-ile-soylesi/

8 Bkz: Ekonomist dergisinde yayınlanan (28 Nisan 2013) "Erinç Yeldan İle Yapılan Röportaj": http://solgazetebakis.com/2013-haziran-temmuz/sehirde-direnmek-sehir-icin-diretmek/tuna-kuyucu-ile-soylesi/; Boratav, 2013.

9 Özellikle Sendika.org'da yayınlanan (22 Haziran 2013) Korkut Boratav ile yapılmış röportaj. "Korkut Boratav, Gezi Direnişi'ni değerlendirdi: "Olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırı...": http://www.sendika.org/2013/06/her-yer-taksim-her-yer-direnis-bu-isci-sinifinin-tarihsel-ozlemi-olan-sinirsiz-dolaysiz-demokrasi-cagrisidir-korkut-boratav/

yaşamışım ha ölmüşüm" demez misiniz? Tabii, işe tersinden bakarsak, aslında kaybetmeye başladığınız -daha doğrusu elinizden alınan diyelim- ruhunuzu, insanlığınızı yeniden kazanmak için o bedeni de feda etmeye yelteniyorsunuz artık.

Eğer benim insanca yaşamamı olanaklı kılan şeyler, ülkenin genelinden başlayıp yaşadığım kente, kentin genelinden sokağıma, sokağımdan evime, evimden de bedenime kadar uzanmışsa, artık o beden için ev ile sokak, ev ile meydan, ev ile kent, ev ile ülke arasında zihinsel ayrım da kalkmıştır. Nasıl olsa her yerde ölüyüm ben. İnsan, işte o vakit sokağa çıkmakta beis görmez ve fayda-maliyet analizi yapmaktan vazgeçer. İnsanları "bireyleştirmeye", "tek başına bırakmaya", "evine ve bedenine hapsetmeye" yönelik politikalar ve uygulamalar, biz zombilere bir hayat öpücüğü verir ve hepimizi sokağa indirir bir anda. Diyalektiğin gözünü seveyim!

5. Kimliğinizi görebilir miyim?

"Sen kapitalizm, neoliberalizm diye sayıklıyorsun arkadaş, ama sokağa inenlere bir bak, rengârenk her yer. Hani, ne sınıfı? Her sınıftan insan, kimliğini almış eline, yan yana duruyor. Kimlik nerede kardeşim, bu koca ağızlı nutuğunda senin? Üstelik neoliberalizme en çok isyan etmesi gerekenlerin önemli bir kısmı da iktidar partisine oy vermiyor mu?" diyebilirsiniz. Başım üstüne... Düşünceniz benimkinden önemlidir ve size ait hiçbir düşünce bana yabancı değildir. Bunu can-ı gönülden öğrendim, sokakta sizinle omuz omuza durur iken, koşar iken, slogan atar iken...

Sizden biriyim ben de, "sosyalist, proleter-akademisyen (küçük burjuva demeyin, alınırım!), öğretmen, öğrenci, erkek, baba, taşra kökenli, Sivaslı" bir kardeşiniz olarak. Forumlarda, tartışmalarda, dost sohbetlerinde, sonra çalışırken odamda, gecem gündüzüme karıştı: "Arkadaş bu içinden geçtiğimiz süreç ne anlama geliyor, nereye varır bu iş? Ne oldu da bu kadar farklı türden insan bir araya gelebildi?" diye düşünerek uykularım kaçtı... Ben anladığımı söyleyeyim, biber gazından geriye kalan yarım aklımla.

Üç adet soru demeti var aklımda, paylaşmak istediğim. Belki bu sorular üzerine biraz kafa yorarsak, sanki bana sorabileceğinizi düşündüğüm sorular hakkında daha sağlıklı bir tartışma yürütülebilir. Bu tartışmayı boylu boyunca burada yapma olanağımız yok maalesef. Bunlar karmaşık, üzerine binlerce kitap-makale yazılmış sorulardır. Yanıtlarını layıkıyla vermek ise, hele de bu çabuk çabuk yazılan yazıda, beni aşar. Ama bu sorular üzerine bir düşünün lütfen... Bunlar, naçiz kanaatime göre, bugün önümüze çıkan siyasi sınavın sorularıdır. Soruları listeledikten sonra kendi tezlerimi de sıralayacağım. Kararınızı kendiniz verin. Sorulara geçelim:

Soru demeti 1: İnsana kimliğini ne verir? Kimlik ne zaman ve hangi koşullarda ortaya çıkar? Ne zaman kendinin kim olduğu üzerine soru sormaya başlar insan? İnsan ne zaman ve hangi koşullar altında karşısındakinin kimliğini merak eder ve ona göre tavır almaya çalışır?

Soru demeti 2: Sınıf ile kimlik, birbiriyle karşılaştırılabilir, birbiri ile karşı kar-

şıya getirilebilir sosyal gerçeklikler ve siyasi tahayyül biçimleri midir? Daha önce değinmiş olduğum kapitalizm-neoliberalizm (ve bireyleşme) tartışması ile kimliklerin üreyişi ve kimlik siyasetinin yükselişi arasında bir ilişki var mıdır? Kimlik ile şiddet arasında nasıl bir ilişki vardır? Devlet ve iktidar denen mekanizmalarla tüm bunların alakası nedir?

Soru demeti 3: İnsan kimliğinden ne zaman vazgeçer? Neden direnişçiler birbirilerinin kimliğini merak etmediler hiç, eğer kimliklerinin derdine düştülerse sadece? Neden aynı anda sokağa çıktılar? Neden yere düşenin elinden tutarken kim olduğuna bakmadılar? Neden "ötekileştirmeyelim" hassasiyeti yaygın ve belirgin bir biçimde ortaya çıktı?

Kendi yanıtlarım ve bu yanıtlardan ürettiğim tezler ise şunlardır:

(1) İnsanlar çoğunlukla kimliklerini seçmezler; kimlikleri kendilerine verilir veyahut kimliklerinin içine doğarlar. Dahası bir insan, tek bir kimliğe değil, birden fazla kimliğe sahiptir. Her bir kimlik bir ip gibi görülebilir. Bu ipler birbirinin içine geçerek bir örgü oluşturur ve her bir birey için özgün bir kıyafet olarak üzerine oturur (örnek: Kadın-Kürd-Seküler-Dersimli veya Erkek-Kürd-Şafii-Mardinli, vb.). Ancak kimlik meselesi daha çok çatışmalı durumlarda ve bir "öteki"nin (yarışan/rakip olan/düşmanlık gösteren/dışlayan/zulmeden bir karşı tarafın) varlığı söz konusu olduğunda siyasette ve hayatta belirgin hale gelir. Çatışmaya konu olan kimlik, özellikle siyaset alanında bireylerin diğer kimliklerini anlamsız ya da önemsiz kılma eğilimindedir. Bu yönüyle kimlik, mücadele eden taraflar arasında ayrıştırıcı, mücadele eden her tarafın içinde ise birleştirici ve dayanışmayı artırıcı bir rol oynar.

(2) Sınıf ile kimlik, birbirilerinden siyaseten ayrılmak isteyen, ancak bunu yapmaları çok da mümkün olmayan Siyam ikizleridir. Birbirilerinden ayırmaya kalkarsanız, ikisi de siyaseten ölür. Bunun iki nedeni vardır. Öncelikle, her ikisi de sosyal ve siyasal anlamda bir adaletsizlik durumuna işaret eder. Her ikisinde de bir ezen ve ezilen ilişkisinin varlığını tespit etmek mümkündür ve bu ikisi iç içe geçmiş durumdadır. Çünkü, ikinci olarak, bireyi sınıfsal yönü ve kimlik yönü itibariyle ikiye bölemezsiniz. Bireyin kimliği onun sınıfsal pozisyonunu belirlemekte önemli bir rol oynayabilir (mesela, bir kadının güvencesiz olarak bir tekstil atölyesinde çalışma ihtimali, bir erkeğe göre çok daha yüksektir). Ya da bir bireyin sınıfsal pozisyonu, onun kimliğini belirlemekte oldukça etkili olabilir (küçük ölçekli bir girişimcinin muhafazakâr olma ihtimali, büyük bir holding patronuna göre çok daha yüksektir).

Sınıf ile kimlik, netice itibariyle, bir bireyin toplumsal ilişkiler ağı içinde nerede yer aldığını aynı anda belirler. Yani biri önce, diğeri sonra gelmez. İkisi, bireyin gündelik yaşamında aynı anda ortaya çıkar. O nedenle bunları birbirine karşı değil, birbirini besleyen ve üreten, çoğu zaman da aynı hayati organları paylaşan Siyam ikizleri olarak görmek yararlı olacaktır diye düşünüyorum.

Bu işin neoliberalizm, devlet ve şiddet ile ilişkisine gelince, şunları söyleyebi-

liriz: Öncelikle, neoliberalizmin keskinleştirdiği bireyleşme, bireyi yalnızlaştırma ve ruhsuzlaştırma süreci, insanları kendilerini güvence altına alacak toplumsal dayanışma ağlarına (mesela dini veya dini olmayan cemaatlere) yönlendirir ya da anlamsızlaştırılan varlıklarını anlamlı kılmak için kendilerini adlandırma/anlamlandırma amacıyla bir topluluğun parçası olma yönünde teşvik eder. İşte burada kimlik, bireyleri birbirine bağlayan dayanışma ağlarının ortaya çıkmasında önemli bir rol oynayabilir. Bu türden çatışma ve gerilim pratiğinden üreyen dayanışma ağlarının yarattığı örgütlülük, siyasal bir meselede daha hızlı refleks verilmesini olanaklı kılar. O nedenle, Haziran direnişi sürecinde kimlik temelli örgütlerin sivrilmesi tesadüf değildir. Ama bu durum, direnişe katılanları sokağa iten etkenlerin sınıfsal kaygıları olmadığı sonucuna götürmez bizi.

İkinci olarak, hatırlatmak gerekirse, neoliberal politikaları güden kapitalist devlet, giderek daha fazla güce ve zora dayanmak durumundadır, zira artık doğrudan (yerel nitelikli, ortak ve özel) mülke el koymak zorundadır. Bu, toplumu denetleme ve yönetme meselesini giderek karmaşık bir hale getirir. Bu meyanda, toplumu denetim altında tutabilmek için zor kullanmak kadar, "emeğe ve mülke daha yoğun bir biçimde el koyma" sürecini kolaylaştırmak üzere, devlet politikalarının sınıfsal niteliğini perdeleyecek söylem ve siyaset eksenlerinin de üretilmesi gerekir. İşte bu noktada hükümetin ürettiği kimlik temelli siyasi gündem ve gerilimler anahtar bir rol oynar. Örneğin İstanbul'da yapılmakta olan 3. köprünün adı hararetli bir biçimde tartışılırken, "bu köprünün yapılması gerekli midir?" ve "hükümetin kentsel rant temelli iktisadi politikaları ile bu köprünün ne ilişkisi vardır?" türünden sorular gözden kaçırılır hale gelir.[10]

Dahası, Haziran direnişi sürecinde hararetli bir biçimde tartışılan yüzde 50 meselesi ile kimlik üzerinden kurgulanan (ulusal) siyaset tiyatrosu arasında da yakın bir ilişki olduğunu görmemiz gerekir. Türkiye'de siyasi gündem değiştirilirken iktidarın izlediği temel strateji, özellikle kendi oy tabanının/desteğinin çözülmeye yüz tuttuğu durumlarda, ani bir manevrayla kimlik temelli bir tartışmalı meselenin gündeme getirilmesi yoluyla oyun konsolidasyonunu sağlamaktır. Alkol yasakları, kürtaj gibi moral açıdan hassas konular, toplumu doğrudan ikiye bölen meseleler olarak ortaya çıkar. Bu ikiye bölünme, ister istemez oy oranlarında da iktidara taraf olan ve karşısında yer alan yüzde 50'lik kesimler üretir. Ancak bu, kalıcı değil geçici bir bölünmedir ve sürekli olarak yeniden üretilmesi gerekir. Bu anlamda kimlik temelli siyaset, sınıf temelli siyaseti perdelerken kimlik temelinde örgütlenen muhalefeti de sürekli canlı tutar. Tüm bunların üzerine, yönetim mantığında ortaya çıkan neoliberal dönüşümün getirdiği otoriterlik/baskıcılık, bu türden bir muhalefeti de keskinleştirir.

(3) İronik bir biçimde, kimlik siyaseti yalnızca iktidarın ürettiği bir mefhum

10 TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin 3 Temmuz 2013 tarihinde düzenlemiş olduğu "Gezi Parkı Eylemleri Ertesinde Kent ve Siyaset – 1" panelinde, konuşmacılardan Tarık Şengül'ün yapmış olduğu bir tespittir.

değildir. Meclisteki partilerin söylemlerine ya da ürettikleri (ya da ardına takıldıkları) gündemlere bir bakın, demek istediğimi anlayacaksınız. Esasen sınıf temelli bir siyaseti güden herhangi bir parti görüyor musunuz? Bu sorumun ardından hemen şu soruyu da sormuş olayım: Sizce neden direnişçiler (isterlerse kendileri de bu partileri destekliyor olsunlar) bu partilerin meydanda yer almasından ya da direnişe açıktan katılmasından rahatsızlık duydular? Direnişçiler, direnişin bölünmesinden çekiniyordu. Peki, direnişçileri birleştiren şey neydi? Benim görüşüm, beğenir ya da beğenmezsiniz, şudur: İnsanları sokağa iten şey, yüksek siyaset alanında üretilen gerilimli kimlik siyasetidir. Ancak sokağa inenlerin temel derdinin kimliklerini bayraklaştırmak ve kutsamaktan ziyade, aslında kimliklerini aşmak olduğunu düşünüyorum. İnsanlar, belirli bir kimlikle kodlanmaya isyan etti, hepsi bu. Önce insan olduklarını düşünerek ve buna inanarak harekete geçtiler. Kendilerini insanca var edecek yaşam koşullarını ortadan kaldıran politikalara ve bu politikaları sürdürülebilir kılan siyaset mekanizmalarına karşı çıktılar...

Dolayısıyla, bu olaylarda kimlik meselesi daha görünür olsa da bu süreçten çıkacak bir siyasetin, toplumda kimlik üzerinden üretilen ayrım ve gerilimlere bir son vermek, dahası, kimlik temelli siyasetin ötesine geçerek yeni bir siyaset ekseni üretmek kastına sahip olduğunu söylüyorum. Peki, bu yeni siyasette insanları ortaklaştıran şey nedir? Bunun en belirgin yanıtı şudur: Tepeden inmeci, dayatmacı, otoriter, tek-adamcı bir siyasete son vermek. Bu türden bir siyaset biçimini ve yönetim mantığını (belediyecilikte, bürokraside, siyasi partilerde, kitle örgütlerinde vb.) yaygınlaştıran ve keskinleştiren nedir? Başlarda söylediklerime geri döneyim: Özellikle 80 darbesinin yolunu açtığı neoliberal politikalar, var olan iktisadi düzenin sürekli kriz durumuyla başa çıkmak için ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, karar verme ve uygulama süreçlerinde iş bitirici olmak, çok parçalı devlet yapısını eşgüdüm içinde işletmek ve hızlı harekete geçmek zorunluluğu ortaya çıkar. Bu da ancak tüm yetkinin tek elde (tek-adamda) toplanmasıyla mümkün olur. Böyle bir yönetim mantığı ise tartışma ve müzakereye dayalı bir siyaset tarzıyla doğrudan çelişir. Tüm bu nedenlerden ötürü, tek-adamcı siyasete karşı çıkış, ister istemez neoliberal politikalara da meydan okumayı zorunlu kılacaktır; zira yönetimin "biçimi" ile "özü" birbirilerine göbekten bağlıdır.

6. Yeni siyasete giriş

Değerli okuyucu dostum, çapulcu yoldaşım ve günü geldiğinde aramıza katılacak olan aziz kardeşim (evet, sen öteki değilsin, öz be öz insan kardeşimsin). Tüm bu sürecin harareti ve telaşesi içinde "çabuk çabuk" yazılmış, eksik gedik bir yazıyı okudun. Teşekkür ederim. Müsaadenle, birkaç son söz ile bitireyim bu bölümü. Ama bunlar nihai sözler değil. Haddime de değil zaten. Ancak, bundan sonra birlikte yazacaklarımıza ve tarihe düşeceğimiz notlara kendimce bir giriş yapmak istiyorum.

Özetlemek gerekirse, gördüğüm kadarıyla, özellikle 80 darbesiyle başlayan neoliberal politikalar, Haziran'da başlayan direnişin zeminini oluşturmuş, kimlik siyaseti bu zeminin üzerine benzini dökmüş, Gezi Parkı'nda yakılan çadırlar ise kibriti çakmıştır. Ortaya çıkan isyan, 1980 darbesine 33 yıl sonra gelen nihai yanıttır. 1980'in sonu gelmiştir. Ortaya çıkan isyan, yüzeyde Başbakan ve iktidar partisine, üstü biraz kazındığında var olan siyasi temsil mekanizmasına ve kimlik siyasetine, en temelinde ise kapitalizmin krizini daha derinleştirerek sürdüren, emeğe, kamusal mallara, ortak alanlara el koyan neoliberal politikalara yöneliktir. Meseleyi böyle görüyorum.

Bu görüşlerimden yola çıkarak, bundan sonra üretilecek siyaset ekseninin, kimlik temelli her tür dışlanma ve zulme yanıt vermenin yanı sıra, bunun da ötesine geçip neoliberal politikaların hayatımızın her alanında ürettiği tahribata yanıt vererek gelişmesinde yarar gördüğümü söylemek isterim. Eğer bu başarılabilirse, "diğer yüzde 50" efsanesinin sonunu getirmek de mümkün olacaktır. Tek-adam mantığına karşı çıkmanın ötesine geçip bölüşüm sorunlarına, işsizliğe, (sosyal) güvencesizliğe, eğitim politikalarında üretilmiş sorunlara ve adaletsizliklere, hayatını idame ettirme imkânı kalmamış çiftçi ve köylünün dertlerine... el atmadan Haziran Direnişi'nin ardını getirmek ve bu direnişe verilen toplumsal desteği büyütüp perçinlemek oldukça zor olacaktır. Diğer bir deyişle, değinilmesi ve birbiri ile ilişkilendirilmesi gereken siyasi gündem maddeleri olabildiğince artırılmalı ve insana dair hiçbir şey Haziran Direnişi'ne yabancı kalmamalıdır.

Kaynakça

Boratav, K. (2013). "Neo-liberalizmin Üç Dönemi: Dış Dengesizlikler", http://haber.sol.org.tr/yazarlar/korkut-boratav/neo-liberalizmin-uc-donemi-dis-dengesizlikler-76437, Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2013.

Gambetti, Z. (2013). "Bir Beden Siyaseti Olarak Gezi", http://www.bianet.org/bianet/siyaset/147949-bir-beden-siyaseti-olarak-gezi, Erişim Tarihi: 26 Haziran 2013.

Ozan, E. D. (2012). Gülme Sırası Bizde, İstanbul: Metis Yayınları.

Şengül, T. (2009). Kentsel Çelişki ve Siyaset, Gözden geçirilmiş 2. Baskı, Ankara: İmge Yayınları.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *17-34*

Haziran Günleri

Mustafa Bayram Mısır

Başbakan

Türkiye'nin gördüğü 'dürüst' siyasetçilerden biridir, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan. İnandığı demokrasinin ulema ve sermayeden ibaret sınırlarını her zaman ve açıkça belli etti. 10 yıllık kesintisiz başbakanlığı döneminde özgürlüklerin sınırını ulemanın belirleyeceğini ve para kazanmanın kutsal olduğunu defalarca söylemişti. Ancak temsilcisi olduğu düzen partisi, sermaye sınıfının yer yer çatışan çıkarlarını söndürmeyi becerebilen öyle geniş bir koalisyondu ve öyle çeşitli grupları kapsıyordu ki, her sözü, toplumun her kesimine farklı bir içerikle aktığından, ne dediğini dosdoğru anlayan birkaç Marksist dışında, destekçisi tarikatlar, siyasal İslamcılar, merkez sağcılar, milliyetçiler, liberaller, liberal solcular, hatta sermaye toplumunun devamını Erdoğan ve partisi olmaksızın isteyen ulusalcı muarızları dahil herkes, çoktan bir Erdoğan heyulası yaratmış bulunuyordu.

Bu heyula o kadar büyümüştü ki, çok değil, Haziran Günleri'nin kıvılcımını çakan 31 Mayıs öncesinde, siyaset biliminin rahle-i tedrisinden geçmiş herhangi biri, Erdoğan önderliğinde Türkiye'de siyasal rejimin başkanlık ya da yarı-başkanlık rejimine dönüşme eğiliminde olduğunu söylerdi. Haziran Günleri, sadece bunu kabullenmeyi yeğleyen eski toplumu değil eski toplumu değiştirmek isteyenleri de o kadar gafil avladı ki, tüm Haziran boyunca bu gelişme çizgisini gerçek bir muamma haline dönüştürdü ama geri çekildiği Temmuz'da, bir perspektif olarak egemenlerin gözünden tümüyle yitmesine sebep olamadı. Yine de, bir gerçeklik olarak bu eğilimi, Erdoğan'ın yeni seçim zaferlerinin sonrasına ertelemeyi başardı.

2013 Temmuz'unun ikinci haftasında, kendi güdümünde büyüyen memur sendikası Memur-Sen'in iftar yemeğinde, yeryüzü iftarına katılan devrimcileri kast ederek "geldiler ve geçtiler" diyordu Başbakan Erdoğan, yüzünde ikinci Bonaparte'ın değil Abdülhamit'in gülümsemesi vardı. Yandaşları, Haziran Günleri'nde kendisini, Cumhuriyet'in başbakanları Menderes ve Özal'a benzetse de, Haziran Günleri, sadece başkanlık özlemlerini ertelemekle kalmadı, berrak bir biçimde, Erdoğan'ın aslında Abdülhamit'e öykündüğünü, izleyicisi, Marx'ın deyişiyle farsı olmayı seçtiği kişinin Kızıl Sultan olduğunu da gösterdi. Topçu Kışlası'nı yıkan Hareket Ordusu, Abdülhamit'i tahtından etmişti. Bu ordunun devamı saydıklarını kendisine bağlayarak süt dökmüş kediye çeviren ve onların Abdülhamit'ten bir hükümet darbesi ile devraldığı eski rejimi onlardan seçim sandığı ile geri aldığını düşünen Başbakan, dış politikada yeni Osmanlıcılığı diriltmekle yetinmeyerek Başkanlığı-

nı taçlandırmak için giriştiği üç büyük inşaat hamlesinden biri için de bu Topçu Kışlasını ihya etmeyi seçmişti. Diğerleri, Çamlıca Tepesi'ne uygun gördüğü bir Selatin Cami (sultanlara ait cami) ile Atatürk Orman Çiftliği içinde yükselen Baş(ba) kanlık Sarayı'ydı.

Gezi'nin ağaçları

Cami ve Başkanlık Sarayı yükseliyordu ama içinde AVM olması planlanan, çoktan tarih olmuş Topçu Kışlası'nın yerinde, yıllarca ellerinde tuttuğu belediyenin park olmaktan çıkarmak için hemen her şeyi yapmaktan geri durmadığı Taksim Gezi Parkı vardı. Park, Orhan Pamuk dahil olmak üzere, tüm İstanbulluların anısıyla doluydu, İstanbul orada nefes alıyordu ve halkındı. Kentin sermaye tarafından yağmalanmasına karşı duran kamucu ekolojik muhalefet, kentini ve halkın haklarını savunan bir grup devrimci ve Halkların Demokratik Kongresi (HDK) kurucularından Sırrı Süreyya Önder, parktaki ağaçlar kesilince bir araya geldi. Önder, bedenini ağaçlara siper ederek sadece kesimi durdurmadı, her zamanki filozofça nüktedanlığı ile parktaki ağaçların da vekili olduğunu söyleyerek, Haziran Günleri'ne sebep olan programın ilk ve temel talebini de özetledi: Park, park olarak kalacak. Her büyük isyanda olduğu gibi talep sade ve anlaşılırdı. Zamanla buna, meydanların gösterilere açık olması ve her gün çoğalan gözaltı ve tutuklamaların bırakılması da eklendi.

Ertuğrul Kürkçü'nün "Türkiye'deki rejimin tecessüm etmiş hâli, bir bütün olarak yürüyen iktidar" diye nitelediği Başbakan'ın baş olamayacak ayakları dinlemeye henüz niyeti yoktu ya, Ertuğrul Kürkçü'nün yüksek sesle, 31 Mayıs'ta, Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden "kentin sahibi değilsiniz, Türkiye'nin sahibi değilsiniz, mülkün sahibi değilsiniz. Eğer Müslüman'sanız mülkün sahibi Allah'tır, eğer bu ülkenin yurttaşıysanız mülkün sahibi yurttaşlardır. Siz onların ancak hizmetkârı olabilirsiniz" dediğini de duymadı. Kürkçü, daha da fazlasını söyledi: "Oraya Topçu Kışlası dikeceksiniz. Niçin? Çünkü 31 Mart Vakası'nın intikamını alacaksınız, onu oraya simgeleyeceksiniz" (Kürkçü, 2013). Canlı iktidar Başbakan Erdoğan, henüz Haziran'dan haberdar değildi ve Gezi Parkı'nda "tarihi ihya edeceğinden" çok emindi.

Başbakan'ın bizzat emir verdiğini açıkladığı polislerinin, Sırrı Süreyya Önder'i de hedef gözeterek sıktıkları gaz bombalarıyla dumana boğdukları Mayıs'ın günü Haziran'a dönüyordu ve uzun Haziran böyle başladı.

Haziran Günleri

Mayıs'ın son iki günü, bu canlı iktidara liberallerin ve liberal solcuların bin bir emekle özene bezene yaptığı bütün makyajı döküp, onun, paranın, polisin ve tarikat imamlarının düpedüz küstah bir egemenliği olduğunu apaçık şekilde gözler önüne serince, "isyan partisi", hiç kimsenin ummadığı bir kitlesellik ve kararlılıkla,

programsız ve plansız şekilde, kendiliğinden ve sokakta kuruldu. Haziran Günleri, isyan partisinin gerçekleştirdiği büyük bir sokak şenliğiydi. Sadece büyük kalabalıklar içinde yer alan taraftar grupları değil, evlerinden ilk kez çıkan 15-25 yaş kuşağı da bu şenliğe kendine has rengini verdi; o kadar yaratıcıydı ki, "zeka gaza karşı" sözü Haziran Günleri'nin mottosu halini aldı.

Bunda neredeyse herkes, düzen partisi de isyan partisi de kendi lisanınca ittifak halindeydi. Başbakan, şenliğe katılanlara "çapulcular" diyordu, koca bir halka çapulcu demenin izansızlığı görünür olunca, Türk Dil Kurumu -biz o değişikliği 2011 baskısında yaptık savunması ile- imdada yetişti, çapulcunun kadim anlamını "isyancı" diye değiştiriverdi. Bu şenliğin en azından bir parçası olmayı beceren devrimciler için ise, zaten ezilenlerin şöleni olmayan bir isyan, isyan değildi.

Adına çapulcu isyanı ya da ezilenlerin şöleni densin, isyan kısmında ittifak vardı ama Haziran Günleri'nde Türkiye'nin boydan boya yaşadığı bir devrimci kalkışma mıydı? Kimine göre evet, kimine göre hayır. NTV Tarih, yayınlanmayan son ve ileride tarihçiler tarafından mesleklerine duyulması gereken saygının örneği olarak anılacak en değerli sayısında herkesin mutabık kalacağı şekilde, tarihçi tarafsızlığı denen "usta"lığın bir örneğini vermekten kaçınamayarak, "yaşarken yazılan tarih" manşetini attı. Nasılsa, tarihçiler, polis güçleri tarafından canice bastırılmaya girişilen, militer ve paramiliter iktidar güçlerine Mehmet Ayvalıtaş, Abdullah Cömert, Ethem Sarısülük ve Ali İsmail Korkmaz adlı kahraman 4 ölü ve Mustafa Sarı adlı polis memuru bir kurban ile binlerce yaralı veren bir hareketin, şenlikli ya da değil ama mutlaka iktidara karşı bir isyan olduğunu da bilirlerdi. NTV Tarih daha fazlasını yaptı ve Haziran Günleri'nin, iktidar için neyi ima ettiğini, direnişin sembolü olan gazlanan kadın fotoğrafının minyatürünü kapağında kullanarak gösterdi.

Başbakan Erdoğan'ın canlı timsali olduğu ve kendisini bir heyulaya dönüştüren sermaye iktidarı o denli sembollerle işliyordu ki, derginin içinde yer alan Haziran Günleri'nin vakanüvis işçiliğiyle sunumu ya da Topçu Kışlası'nın tarihinden çok, bu minyatür kapak, canlı iktidarın öykündüğü Kızıl Sultan'ı anıştırır korkusuyla olacak, Haziran Günleri'nin sıcaklığı içinde, çekilen paralardan ya da iptal edilen kredi kartlarından paniğe kapılarak, "biz de çapulcuyuz" diye açıklama yapan banka genel müdürünün de patronu olan Türkiye'nin nihayet en büyük para babasına, Abdülhamit'in sözcüklerden huylanması gibi, Başbakan'ın da sembollerden huylanacağını düşündürtmüş olmalıydı ki, Şahenk, bu derginin bu en değerli sayısının yayınlanmasına izin vermedi.

Evet, Haziran Günleri istibdata karşı bir isyandı ve direnişçiler iktidar canlı iktidar olarak Erdoğan'ın yürüyen bedeninde yoğunlaştığından bizzat ona karşı çıkarak isyanı politikleştirdiler. Her isyanda olduğu gibi her toplumsal çerçeve, sınıflar ve organik aydınları, bu isyana farklı bir ad vermeyi seçti. Henüz etkileri süren ve ancak Temmuz'da büyük oranda kendisi geri çekildiğinden bastırılmaya

başlanabilen bu isyan, tarihte hep olduğu üzere, isyanı yürüten kitle partisi ile isyandan ürken düzen partisinin süregiden tepkileri içinde gerçek tarihsel anlamını kazanacak. Bu yüzden şimdilik ona sadece Haziran Günleri denilebilir.

İsyan edenler

İsyan partisi, o kadar parçalı ve şenlikliydi ki, zaten hiç aklında olmayan ihtilali değil şenliği örgütleme sevdasına düştü. Özgürlüğe yönelen isyanın bir parçası, hatta kendisi olduğu tartışmasız olan sokak şöleni, polisle köşe kapmaca başlayınca da, polisin vandalizmi ile kıyaslanamayacak şiddette tepkiler içeren bir direniş şölenine dönüştü. Direnişi bastırmak için direnenleri bölme taktiğinde tereddüt etmeyen "eski sol"un döneklerinden mürekkep medyada, "eski sol"un haylaz çocuklarının kalabalıklardan görece daha örgütlü polise direnişi ile bu kendiliğinden direniş karşı karşıya getirilmeye çalışıldı; onlara göre, ihtilal eski fikir, şenlik yeni bir fikirdi. Halbuki Gezi partisi, açıkça çoğulcu bir komün kurmuştu ve komünün şenliği, özyönetimin aktif direnişini de içeren isyan partisinin kendisinden başka bir şey değildi; polise korku duvarını aşarak direnen "eski sol" değil, şenliğe katılan büyük kalabalıklar, yeni devrimcilerdi.

Yine de isyan partisi, hiçbir anında kendisini gerçek ihtilalle birlikte düşünmedi. Düşünmesi de beklenemezdi; o daha çok, yeni hakiki sosyalizmin hülyalı dünyasına yatkındı. Ekmek bulduğuna sevinen yoksulla, ekmeği paylaşmanın insani büyüsüne, daha doğrusu, kapitalizmin törpülediği insani varoluşu deneyimlemenin ilkel de olsa Gezi'deki bu komünal biçiminin büyüsüne kapılan, kendisine beyaz yakalı denilen daha az yoksulun hep birlikte sarılacağı komünist program o kadar saklı ve geçmişte gömülü ki, Haziran Günleri'nde çok ender anlarda, Benjamin'in çiçeği yüzünü güneşe dönebildi.

Haziran Günleri başladığında, isyan partisi, 'parti'den çok 'partie'yi andırıyordu; ne zamanki geniş kalabalıklar, canlı iktidarın makyajını döküp, onun eski rejimin kabuk değiştirmiş hali olduğunu direnişleri içinde gösterdiler ve geri adım atmadılar, parti, şöleni terk etmemekle ve asla bir siyasal devrim partisine dönüşmemekle birlikte, bir cılız alternatife dönüşme cesaretini bulabildi. Gezi Parkı'nın içine yerleşen düzen alternatifi -direnişçiler buna Gezi Ruhu adını veriyorlardı- o kadar etkili oldu ki, parkın içinde yeşeren dayanışma, partiye adını da verdi: Taksim Dayanışması.

Benjamin'in ifadesiyle, yapılarıyla, eserleriyle ve tarihiyle parkta kurulan insanlık, yumurta kapıya dayandığında, kültüründen sağ çıkmaya hazırlanıyordu ve gönlün isteyeceği gibi de bunu gülerek yapıyordu. Polis zorladığında bu gülüş, arada bir barbarca sesler çıkarsa da bu barbarlık, özgürlüğün savunusuydu. Benjamin'in sözleriyle; "İyi. Dileriz ki, birey, kitleye zaman zaman biraz da insanlık bahşetsin, çünkü kitle günün birinde insanlığı ona faiziyle ve faizin faiziyle geri ödeyecek"ti. (Benjamin, 1990: 23)

1977 1 Mayıs'ından beri Taksim, Türkiye'de direnişin ve devrimin meydanıydı ve direnişe tüm Türkiye'de her yerden katılan kalabalıklar çoktan "Her yer Taksim, her yer Direniş" diyerek büyük direnişe Taksim adını vermişlerdi. Temmuz'da savcılar Taksim Dayanışması hakkında cadı avı başlatarak, Başbakan da "geldiler ve geçtiler" dediği iftar yemeğinde taraftarlarına "en büyük meydan Taksim değildir, Kazlıçeşme'dir" diye hitap ederek isyanın meydanı olarak Taksim adını tescilledi.

Bazıları parti adı taşısa da, aslında bir topluluk inisiyatifinden öteye gidemeyen sosyalist öbekleri, Cumhuriyet Halk Partisi, Barış ve Demokrasi Partisi gibi kitle partilerini, DİSK, KESK, TMMOB gibi yığınsal emekçi örgütlerini ve en önemlisi, kent inisiyatiflerini içeren 124 ayrı örgütü[1] bünyesine alan Dayanışma, somut talepler etrafında bir araya geldi ve gerçekte, bir devrim partisi ne değilse onların hepsi, ama sokağa çıkan kalabalıkların da göz kulak kesildiği, çağrısına Taksim'i yüzbinlerle doldurarak itibar ettiği, isyan hareketinin meşru ve kendiliğinden merkezi halini aldı.

Dayanışmanın da içinde yer alan TMMOB, KESK ve DİSK, uzun Haziran boyunca direnenlerin yanındaki onurlu yerlerini aldılar almasına da, örgütlü işçiler isyan karşısında o kadar afallamışlardı ki, polisle belirli bir mesafeyi korumaya dayanan demokratik eylem çizgilerini çoktan aşan direnişi anlamadıkları gibi, partiye fiilen katıldıklarında da isyan partisini önce şaşırtıp sonra güldürmekten başka bir şey yapamadılar. Yine de canlı iktidar, Temmuz gelince, TMMOB'dan bir gece yarısı yasası ile yetkilerini törpüleyerek intikam almaktan geri duramadı.

"Eski sol"un duraksayacağı yerde, Taksim Dayanışması, LGBTT Onur Yürüyüşü'ne katılmaya çağırdı ve LGBTT hareketi en geniş katılımlı yürüyüşünü İstanbul'da yapmış oldu. Bunun önemi, kendisi hakkında gerçek bir fikri olmasa da, isyan partisinin, Ekim yenilgisinden sonra devrim programının çoktandır içerdiği ama örgütlü işçilerin çok küçük azınlığının duyarlı olduğu LGBTT hakları gibi bir programatik sorunu da, isyan günleri içerisinde fiilen çözmüş olmasıydı. İşte bu dayanışmayı gerçek bir parti kılıyordu ve hükümet de, kendisi gerçekte parti olmayan bu geçici isyan partisinin, isyanın geri çekildiği Temmuz'da, savcılık soruşturması ile peşine düşmeyi seçti.

Taksim Dayanışmasının bir parti olmadığı gibi bir örgüt de değil, açık, tüm faaliyetlerini kitlesel destekle yürüten, aşağıdan inisiyatife dayalı bir demokratik inisiyatif olarak geliştikçe ve aktif mücadele ile savuşturabileceği bu soruşturma, olsa olsa cadı avı olacaktır ve oluyor. Canlı iktidar, bu demokratik iradenin nefesini ensesinde duymuş olduğundan bu soruşturmadan, Haziran Günleri'nde tarafsızmış gibi görünen bir kısım liberali de yanına alarak geri durmayacaktır elbette; ama bu soruşturma da, tarihe, çirkin bir cadı avı olarak geçecektir.

---

1 Resmi internet sitesinden bu örgütlerin tam listesi edinilebilir. Bkz. http://bit.ly/1bhyT6j

Gezi ruhu

Canlı iktidarın ensesinde hissettiği diğer nefes, Gezi Parkı içinde cılız, karikatür ama gerçek ve pratik bir komünizm, bir gerçek demokrasi deneyimi olarak gelişen komünal alternatifti. Haziran Günleri'nin en önemli yanı budur. Gerçek demokrasi nedir diye soranlara, Haziran Günleri içinde, "işte bakın o Gezi'dir", denilebildi. Kapitalist sömürü altında alternatifsizliğe mahkum edilmiş görünen binlerce insan, öğlenleri ya da akşamları Gezi Komünü'ne katılıyor, alternatif bir yaşamı değilse de kokusunu orada soluyordu. Canlı iktidarı ve muhafazakar basını çileden çıkaran, bir an için mahkum oldukları koalisyondan özgürleşebileceklerini düşünen sermaye çevrelerini ise canlı iktidara tekrar ve hemen razı eden de, esasen kapitalizme gerçek demokrasi ile kafa tutmayı başaran, öyle yapmak istediğinden ya da öyle programladığından değil, ama hayatı savunmanın başka bir yolu kalmadığından, hayat sosyalizme çağırdığı için kendiliğinden öyle olduğundan, komünü kurmayı başaran Gezi Ruhu oldu. Deneyim, bizzat faaliyetin kendisi, hakikat kapısını aralar ve Gezi Ruhu, insanlara eksikliğini duydukları deneyimi kazandırdığında açığa çıkan şeyden başka bir şey değildir. Hölderlin dizeleriyle; "Yeryüzünden uzaklaşan efsaneler/ Dönerler insana/ Gerisin geri bir gün".

Gezi Ruhunu olanaklı kılan da bu geri gelen efsaneler, Haziran Günleri'nden sonra geçmişte kaldıklarında şüphe olmayan, Atatürk Kültür Merkezini dolduran pankartlardı. O pankartlar, komünün ruhunu çağırıyor, eylemcilere bir devrimde olması gerektiği gibi, kendilerinin, "ilk kez kendilerinin/toplumun efendisi olduklarını hissetmelerini sağlayan bir temel" oluyordu. İktidarın ilk karşı hamlesinin bu pankartları indirerek yerine, statükoyu simgelemek üzere, Mustafa Kemal'li Türk Bayrağı'na karşı çıkarken, Türk Bayrağı ve Atatürk resmi asmak olması da tesadüf değildi. Marx ve Benjamin bir kez daha haklı çıkıyor, sadece adını Taksim koyarak değil, ölüleri de çağırarak, o pankartların temsil ettiği sosyalizmi çoktan gömen isyan partisi ve sadece ve sadece o pankartlardan korkmayı öğrenen düzen partisi, başkasından alınma ağızla, geçmişin adlarını, sloganlarını, kılıklarını çağırıyordu.

Gezi dışında, hatta çok değil bir kilometre ötesinde Taksim'de, birkaç kilometre ötesinde Beşiktaş'ta çatışmalar olurken, ya da başka şehirler yanarken bir parkın içinde bir alternatif yeşerebilir miydi? "Eski sol"un kafasına takılan ve aşamadığı tuhaf sorulardan biridir bu. O alternatif yeşerebildiği için çatışmalar her semte, her ile yayılıyor ve çatışmaların daha da yayılmasından endişe eden düzen sahipleri, bu alternatifi, bizzat Vali'nin ağzıyla, orada olmak istediğini ilan ederek, direnişten ayırmaya çalışıyordu. Başarılı olmadığı söylenemez. İsyan partisi, bir devrim partisi olamadığı gibi olamayacağından da sadece bir isyan partisi olarak kalmaya yazgılı iken, başka türlüsü de mümkün değildi.

Ama canlı iktidar, isyan partisinden daha donanımlı idi ve alternatifi, Paris Komününün anısını, "eski sol"dan çok daha iyi bir şekilde gördü. Bir yandan barış

süreci üzerinden Kürt Özgürlük Hareketinin isyan partisine mesafesini muhafaza etmeye çalışırken, öte yandan, "masum çevrecileri" "illegal örgütlerden ayrılmaya" çağırıyor, AKM'ye asılan pankartlar için, "Siz diyorsunuz ki bizim onlarla ilişkimiz yok. Siz bunu ne kadar söylerseniz söyleyin, aynı yerdesiniz. Dolayısıyla benim polisimi de eleştiremezsiniz. Kurunun yanında yaş da böyle yanar. Yapmanız gereken ne? AKM adeta bir işgal altında mıydı? Asılan paçavraları da gördünüz değil mi?" diye sesleniyor, henüz kazanamadığı 14 Haziran'da, Gezi Ruhu'na işaret ederek, "orada her şey ücretsiz biliyorsunuz. Kaynağı enteresan. Her durum orada meşru. Bunu da güya çevrecilik adına yapıyorlar" diye yakınıyordu.

Muhafaza edenler

Bu alternatif sadece bostan, kütüphane kurarak değil, mescit de açarak iktidara kafa tuttuğunda, ezilen Müslümanların devrimci imamına uyan yeryüzü devrimcisi Müslüman gençler, ateist kardeşleriyle aynı dayanışma ruhu içinde laik bir komünde olacağı gibi dinsel ayinlerini özgürce yaptıklarında, muhafazakar basının en gerici kesimi, bu gerçekte "komünizm tehlikesidir" diye yaygarayı patlattı. Canlı iktidar ise, doğrudan kendisine bağlı olduğu şüphe götürmeyen bu en gerici basındaki gibi düşünüyordu; sadece "tencere tava, aynı hava" demedi, düzen partisini miting meydanlarında topladığında, anti-komünist propaganda döneminden kalan ne kadar yalan varsa, "camide içki içtiler", "başörtülü bacımıza saldırdılar" vb. kullanmaktan geri durmadı.

Yalan imparatorluğu, aslında Haziran Günleri öncesinde, kendi içinde fena halde bölünmüş olan Erdoğan şahsında temsil edilen iktidar koalisyonunun doğasıydı. Haziran öncesinde bu koalisyon o kadar bölünmüştü ki, bölünmüşlüğünü saklamak için özel bir medya manipülasyonuna ihtiyaç duyuyordu. İşi manipülasyon olan düzen partisinin medyası, daha doğru deyişle, düzen partisinin en kararlı savunucusu, doğrudan ondan beslenen yandaş basına göre, Haziran Günleri'nde vandalizm dışında hiçbir şey olmamıştı. Ama Başbakan'a, tesadüf bu ya tam da Haziran Günleri en görkemli zamanlarındayken gittiği Afrika'dan dönerken O'na yakışır bir karşılama yapmak ve karşılama fotoğraflarını yayınlarken de fotomontajla kalabalığı çoğaltmak gibi çok yakışır bir "gazetecilik" faaliyeti göstermekten de imtina etmedi. Yedi ayrı gazetede Başbakan'ın "demokratik taleplere canım feda" sözünü aynı gün manşete çıkarmak şeklindeki gazetecilik başarısı da yandaş basına nasip oldu.

Düzen partisinin medyasının esasen bir bütün olarak, Sözcü dahil, aynı manşeti atmayan diğer burjuva yazılı, işitsel ve görsel medyasını da içerdiğini, kalabalıklar Haziran Günleri'nde deneyimlediler ve "tarafsız habercilik" yalanı ile itibar edinen NTV başta olmak üzere, penguen belgeseli yayınlamayı seçen tüm diğerleri de isyancılarca madara edildi. İsyancılar, madara etmekle yetinmediler, yeni iletişim teknolojilerinden istifade ederek, twitter, facebook başta olmak üzere, çapul tv

gibi alternatif medya ağları da kurdular.

Bizzat Başbakan'ın emriyle Gezi Parkı'na 16 Haziran Pazar günü saldırıldı ve Park çok büyük bir polis şiddeti eşliğinde boşaltıldı. Şiddet o kadar büyüktü ve olay o kadar nefret uyandırıcı idi ki, saldırı öncesinde Vali "saldırı olmayacak" sözünü vererek, açıkça yalan söyleyip direnişçilerin bir kısmının evlerine çekilmesine neden olmayı da taktik olarak kullanmıştı. Başbakan'ın damadı tarafından idare edilen gazete, Sabah, 17 Haziran Sabah'ı "Günaydın Gezi" manşetiyle çıktığında, sadece isyancıların nefretini kazanmadı, sermaye ve devlete bağımlı, besleme basının ne kadar alçalabileceğine dair dünya basın tarihinin mahut örnekleri içinde yerini aldı.

Düzen partisinin parçası olan sermaye, Başbakan, onların bir kısmını, özellikle eski Türkiye'nin zengin ettiği TÜSİAD'ın belli kesimlerini itham etse de, Ferit Şahenk örneğinde olduğu gibi, tümüyle canlı iktidarın yanında yer aldı. Diğerleri, çeşitli "kon"lar ve MÜSİAD, Erdoğan'ın yarattığı siyasi güven ortamına güvenerek özkaynaklarını fersah fersah aşan borçlanmalara gitmişlerdi ve sermaye içi rekabet çerçevesinde, Erdoğan'ın varlığı onların batmaması için de bir garanti olduğundan, canlı iktidara siper oldular. Sermaye cephesi, aralarındaki çatışmaya rağmen, kırılgan hegemonyanın devamı için Erdoğan'a duyduğu ihtiyacı sezdi ve Haziran Günleri'nde sendelemedi. Yine de Erdoğan, "fazi lobisi" diye ortaya çıkıp bankaları hedef alarak, bankalara borçlanmadıkça iş çeviremez hale gelmiş, kendisine siper olan yeni yetme "müstakil" burjuvaları kayırmaktan geri duramadı. Türk-İş, Hak-İş ve Memur-Sen adlı emekçi örgütlerinin kendileri işçi olan işçi sınıfı düşmanı yöneticileri bu "müstakil" burjuvaların bir araya gelerek gazetelere verdiği ilana katıldı. Böylece, kimin hizmetinde oldukları da bir daha görüldü.

Haziran Günleri'nde Müslümanlar değil ama ruhbanlar, tüm devrimci dönemlerde olduğu gibi, bazı istisnalar hariç olmak üzere, düzen partisine sıkı sıkıya sarılmaya devam ettiler. Yine de, aralarında Haziran Günleri'nin tarafsızlaştırdıkları da oldu. İslam dininin esasen bir ruhban düzenine karşı olduğunu ve mevcut ruhban düzeninin kapitalist yağmacılığa eklemlenmiş bir gericilik olduğunu düşünen Anti-Kapitalist Müslümanlar, Gezi Komünü'nde mescit açınca, isyancılar, o ruhbanlara benzemeyen bu Müslüman kardeşlerini o kadar içtenlikle kucakladı ki, han-ı yağmayı döndüren siyasi iktidar ve onun suç ortağı haline gelmiş ruhbanlar, Gezi Komününün Mescidi'nden nefret ettiler. Hikmet Kıvılcımlı'nın deyişiyle Hazreti Muhammed'in "kılı" olamayacak bu ruhbanların, halkımıza, mazlum Müslümanlara canlı iktidarın kılı olmayı öğrettikleri, devlet mitingini yayınlayan "Beyaz Televizyon"da ortaya çıktı.

İşledikleri günahları, biriktirdikleri kirleri üzerlerinden aksa temizleyemeyecek olan Akdeniz'e bir Beyaz Deniz, "White Sea" dediğimizi öğrenmek de, Haziran Günleri'nin Başbakan'a yaptırdığı bir şaka olarak, tarihteki yerini aldı. Canlı iktidar, muhtemelen "Akdeniz de benim" demeye çalışıyordu ama genelde ürkütmek

için çabaladığı ahaliyi istemeden de olsa güldürdü. Daha eğlenceli olanı ise, bu espriye tanıklık eden açılış töreninin biletlerinin canlı iktidarın parti teşkilatları ile cami imamları tarafından alınarak erkenden bitirilmiş olmasıydı.

Haziran Günleri'nde isyan edenler, düzen partisini ve Hakan Albayrak gibi kendi kabulüyle "yandaşlarını" kendi çapsız muhafazakar zeminlerine ittiğinde olan şey, düzen partisinin gönüllü değil zoraki bir çekilişiydi. İsyan edenlere, çapulcu, tutmadığında darbeci diyen iktidar aklı, bu da tutmayınca Avrupa Birliği Bakanına "Taksim'e giden terörist sayılacaktır" demeyi başarttığında da olan bundan başka bir şey değildi. Başbakan, Avrupa Parlamentosunun Gezi Protestoları karşısında polisin sert tutumunu aşırı bularak kınayan ve toplantı özgürlüğüne işaret eden kararını tanımayacağını açıklayınca, Dışişleri Bakanı, uzun bir gerekçe ile o kararı tanımayacaklarını ilan etti. AB Bakanlığı ise öylesine sert ve saçma bir bildiri yayınladı ki, Temmuz gelip de isyan geri çekildiğinde bu bildiriyi internet sitesinde muhafaza etmeyi "uygun bulmadı".

Abdülhamit bir kez daha, koltuğundan edileceği korkusuna kapılmış paranoya eşliğinde görünür oluyordu. Paranoya, faiz lobisi diye başladı, kaynağı belirsiz dış komplo diye devam etti, CIA, uluslararası Yahudi Lobisi diye giderken, Hakan Albayrak'ı da yapsa aynı etkiyi yaratırdı ama maalesef başka bir gazeteciyi başdanışman yaparak, pik noktasına ulaştı. Bu arada yandaş basın tüm bu faiz lobisi ve dış komplo masallarını ve direnişçilerle ilgili akıl almaz iğrenç yalanları işlemeye devam ediyordu. Sonunda Yiğit Bulut adlı gazeteci, Başbakan Başdanışmanı olarak atandı da bir kez daha, Yıldız şüpheciliğinin istibdadın işleme mekanizması olacağına dair gerçek bir kanıt ortaya çıktı. Öyle ki, The Guardian yazarı Fiachra Gibbons, "olaylar hakkında ortaya atılan bu saçma teorilerin doğru olduğunu düşünmek zorundayız, zira kaynağı başdanışman Yiğit Bulut" diye yazdı (2013).

Yalan, o kadar çok yalanla örtülüyordu ki, Haziran isyancılarının tek bir fiskesi, önce yalan imparatorluklarını sessizliğe gömdü sonra da yalan üreten tüm ideolojik aygıtları kendisine karşı harekete geçirdi.

Liberaller

Canlı iktidarı süslemekle on yıllarını geçiren liberal ve liberal solcu taraftarları bunun neden ve nasıl böyle olabildiğine şaşırmış görünürken olan basitti: Erdoğan'ın yaptığı bir şey yoktu, Devrime dönebilecek isyan dalgası, tüm Haziran boyunca öyle güçlü esmişti ki, Erdoğan'ı köşeye sıkıştırarak halesini yerle bir etti, sadece sermayeye sadık sağcı bir Kızıl Sultan özentisi olarak onu tarihteki gerçek yerine iade etti. Başbakan, önce, kendi belirlediği kişileri Gezi temsilcisi ilan ederek, kızını da yanına almak suretiyle onlarla görüştü; bunun bir işe yaramayacağı açıkça belli olunca Dayanışma temsilcilerinin de içinde yer aldığı grupla, yine kızını yanına almak sureti ile görüştü. Liberal solcunun yüzü kızarmaz o biliniyor ama aslında yaşadığı şey, Erdoğan'a halesini yeniden iade edememenin kırgınlığından ibaretti.

Halbuki Tekel Direnişine yaptıkları gibi Gezi Direnişini darbeci ilan etmek için tüm hazırlıklarını yapmışlardı yapmasına da direniş kendi sosyal zeminlerini de öylesine sert bir şekilde salladı ve dönüştürdü ki, Haziran'ı değilse de Gezi'yi kabullenmek, Gezi'ye katlanmak zorunda kaldılar. Bunun bir istisnası, uzun zamandır Başbakan Erdoğan'a karşı muhalefet eden ve bu nedenle yayın yönetmenliği koltuğunu bırakan, düzen partisinin, onuruyla işsiz kalan yazarı Ahmet Altan'ın, Erdoğan'a yaptığı eleştiriydi. Altan, Gezi Ruhu'ndan gerçekten etkilenmiş görünüyordu ve Türk tarihinin en gerçek, en unutulmaz, en etkileyici halk direnişinin yaşandığını görüyor, toplumun bütün kesimlerinin, varlıklarını inkâr eden, var oluş biçimlerine TOMA'ları, biber gazları, kasklı polisleri, vahşetleri, insafsızlıkları ve aşağılamalarıyla saldıran bir zorbalığa 'dur' dediğini yazıyordu. Olayların sorumlusu bu insanları yok sayan Başbakan'dı. Milyonlarca insan sağduyu sahibi olduğu için sokaklardaydı, sağduyusunu yitiren ve sağduyuya davet edilmesi gereken ise Başbakan'dı. Altan, yazısını, direnişi bastırmaya yönelenleri kast ederek " 'No pasaran'. Geçiş yok. Geçemeyeceksiniz." diye bitiriyordu (Altan, 2013). Bu minvalde yazılar, daha düşük bir tonda diğer işsiz bırakılan yazar Hasan Cemal tarafından da kaleme alındı.

Kokmaz bulaşmaz ama "eski sol"un dergilerinde de yer bulabilen Sabah yazarı, H. B. Kahraman, Gezi'de demokrasi kıvılcımları görme lütfunu bahşederek, "Ak Parti ve Kürtler'in hakkıdır Gezi", diye yazacak kadar hizmette sınır tanımadı. Elbette Kürter'in hakkıydı da canlı iktidar kendisini bizzat Gezi karşısında kuruyordu. İşsiz kalmaktan korkmadı ise yaptığı, olsa olsa direnişi boğmak isteyen gericiliğe katılırken "eski sol"un dergilerinde gördüğü haksız itibarı kurtarma çabası olarak nitelenebilirdi. "Eski sol"dan eklektik bir şekilde meseleye devam ederken, buna inanan da çıkacaktı elbet... Çıktı da.

İşsiz olmayan yazarlardan Ali Bayramoğlu gibi liberaller ise Taksim ve civarında "her nümayişe kamu iktidarının sert davranışı ve iktidarın bunu aşırı kollaması üzerine kurulu birikim" ile Başbakan'dan kaynaklanan "üslup krizi"nin Gezi olaylarını tetiklediğini ileri sürerek, aman ha Ergenekon'a da dikkat etmeli uyarısını da ihmal etmeden, Gezi karşısında, anlamaya yeltenir gibi görünen ama özünde isyan karşıtı ve devrim düşmanı bir tutum takındılar.

Aralarında "bu bir sivil darbedir" diye ortaya çıkmak isteyenleri de vardı. Alper Görmüş türü yazarlar, birkaç kez bu safsatayı ulusalcıları tanık göstererek yaymayı denediler ama bu o kadar temelsizdi ki ellerinde kaldı ve ilk günlerde zoraki olarak tarafsız kalmayı yeğlediler... Görmüş, sonunda, kızının neden eylemden çekildiğini açıklayan yazısını yayınlayarak, safsatasına "eylemci tanık" olarak kızını göstermek zorunda kaldı. Haziran isyancılarının en iyi ifadesi olan haftalık mizah dergilerinin bunu görmemiş olması, durumun trajikliğine işaret ediyordu sadece; durum, hüzünlüydü, bunu gören ancak bu babaya ağlayabilirdi, komik değildi. Kendi kızıyla barışmaya çalışan bir baba, kızının dürüst anlatısından, hiç ilgisi

olmadığı halde, "darbe çığırtkanlığını gören kızım Gezi'den çekildi" safsatasını yayarak, sadece Gezi'ye düşmanlığını kusmuyor, kızına da ihanet ediyordu. Görmüş bununla yetinmedi, Temmuz der demez, Taksim Dayanışması'na hayasızca saldırmaya başladı. En iyi bildiği iş, cadı avlarına tarafsız gazeteci kontenjanından rehberlik etmekti zira... İsyan geri çekilmeye görsün, bir liberal ona karşı en gaddarından bir Edmund Burke kesilmeden duramaz. Türkiyeli bir liberal ise, Fatsa'da ev gösteren "kukuletalı gammaz"dan aşağı kalamaz!

İşsiz olmayan liberal ama daha çok faydacı liberal, etik kusurlu yazar Engin Ardıç ise, Haziran Günleri'nin başındaki kaçaklığı sona erer ermez tahterevalliye oturdu ve Erdoğan yanında saf tutmadığını ve tarafsız kalmayı tercih ettiğini ama tıpkı savaştan bunalan Madrid halkının Franco Madrid'e girerken astığı gibi "han pasado: geçtiler" diyeceğini yazıyordu (Ardıç, 2013). Böylece geçecek olan canlı iktidarın da Franco olduğunu ilan ediyordu ya, o günlerde bunu canlı iktidar hoş görebilirdi. Çok değil Temmuz geldiğinde, Ardıç, Erdoğan'ın yanına geçti, Haziran direnişçilerine atıp tutmaya başladı. Haziran Günleri, hiçbir şey göstermedi ve öğretmedi ise Başbakan ile liberallerin ardıç kuşu türlerinin "ayaklar baş mı olacak" kaygısında birleştiklerini gösterdi; darbeci Beyaz Türkler isyan ediyordu, ayaklar başa oy vermeye devam etmeliydi. Haziran Günleri, ardıç kuşlarının bile çabucak unutsalar da kondukları dalı yeniden düşünmelerini sağlamıştı.

Liberal solcular

Bu yeniden düşünme, en çok liberal solculara nasip oldu. Eylül referandumundan beri düzen partisinin açık bir üyesi olmakla birlikte kendi soluna tepeden bakmayı sürdürebilmek için "entelektüel" zırhı kuşanmadan sokağa çıkmaya korkan liberal sol adlı grup, canlı iktidar Abdülhamit tahtına yükselirken her türlü hakareti etmekten çekinmediği devrimci Marksizmden o kadar çok ürktü ki, birden "sınıf uzmanı" kesilerek, düzen partisinin cinsiyetçi bir erkek dergisine "Beyaz Türk isyanı" diye beyanatlar verdi. Bu grubun halen "solcu" sayılarak gezebilmesinin tek müsebbibi tartışmasız şekilde "eski sol"dur. Haziran Günleri'ne katılsa bile, ne olup bittiği hakkında yaşanan deneyimden çok önyargılarına güvenen "eski sol", o kadar çaresizdi ki, erkek dergisine verilmiş bu en hafifinden zavallı mülakatı, kendi mahfillerinde "sosyolojik analiz" diye paylaştı. Halbuki kendisi direnişin içinde ve direniş de yanı başındaydı, Blanquicilik oynamak yerine Gezi Ruhunu deneyimlese idi bu sosyolojik analizin gerçekle ilgisi olmadığı gibi yöneldiği siyasal amaç hakkında da fikir sahibi olabilirdi. Aynı günlerde işçi sınıfının organik aydınlarından Korkut Boratav, Taner Timur ve Tarık Şengül hareketin sınıf doğasını kapitalizm karşıtlığı temelinde açıklıyor ve Şengül, kent haklarına dayanan hareketi Başbakan'ın dayattığı saflaşmayı kabul etmeksizin "sınıfsal taleplere bütünleşmeye doğru yönelmeye" çağırıyordu. Bu, hareketi dayatılan yüzde 50'ye değil yüzde 99'a doğru genişletirken gerçekte yüzde 1'in temsilcisi olan sermaye sözcülerinin da-

yatmasını kabul etmek yüzde 50'ye razı olmak demekti (Şengül, 2013). Haziran Günleri, kentsel yağmaya açıkça karşı çıkarken bölüşüm ilişkilerini yeniden tartışmaya sokarak kendi sınıf temelini kuruyordu ve Beyaz Türk isyanı analizi hiçbir şey söylemiyordu.

Devrimci Marksizmin durmaksızın eleştirdiği "eski sol", Haziran Günleri'ni "Beyaz Türk isyanı" diye etiketlemekle, Tekel Direnişini "Ergenekon etkisindeki/gölgesindeki işçilerin direnişi" diye etiketlemenin arasında bir fark olmadığını, üstelik bu ikisini aynı liberal solcu yazarın yaptığını bilmekten fersah fersah uzaktı. Haziran direnişçileri ise okudukları Penguen, Uykusuz, Leman gibi muhalif ama hegemonyacı dili yeniden üreten haftalık mizah dergilerinden aldıkları ideolojik gıdanın, eylem içinde öğrenerek o kadar ötesine geçtiler ki yaptıkları işe "Beyaz Türk isyanı" yaftasını yapıştıran liberal solcu ile dalga geçercesine Gezi Komünü için bostan yapıyorlardı. Kendileri Beyaz Türk'ün ferištahı olan bu liberal solcuların kendi suretlerini direnişin gölgesi kılarak direnişi, varsayımsal olarak AKP seçmeni saydıkları aşağıdakilere şikayet etmek şeklindeki "sosyolojik analizleri"ni püskürtmek de "eski sol"a değil Başbakan'a nasip oldu.

Başbakan'ın Boğaz'lı viskili püskürtmesi karşısında liberal solcular o kadar yerin dibine battılar ki Hopa'da yitirilen devrimci öğretmen Metin Lokumcu için "Ergenekonun çevresinin çevresi" diyen ağababaları Murat Belge, Akil İnsanlar Heyeti'nden istifa etmek zorunda kaldı. Canlı iktidar, "bu sosyalist geçinenler var ya, çoğu şimdi Bodrum'dadır, yatlarındadır (...) bunlar boğaza karşı viski yudumlamasını da çok iyi bilirler. Sosyalist, mosyalist geçin bunları" diyerek "eski sol"un bir türlü sosyalist olmadıklarını anlayamadığı liberal solcuları öyle teşhir etti ki teşhir olana da "ben oynamıyorum" demekten başka bir şans bırakmadı. Halbuki canlı iktidar, kendisine oy veren bazı yoksulların gerçekten "o" olduğunu sandığı Polat Alemdar karakterinin oyuncusu yerine bu liberal solcuları çağırsa idi, "eski sol" Murat Belge'nin hatırını kırmaz, hep birlikte Alevi gençlerini iknaya giderlerdi. Gezi Komünü, Haziran Günleri'nin ruhunu oluşturduğundan ve daha önemlisi kendilerine saygı duyan tüm kesimler bu ruha kapıldığından, bu olamadı ve ezberleri bozuldu.

Başbakan kendi oluşturduğu temsilci heyeti ile görüşmesi Taksim Dayanışması tarafından boşa çıkarılınca karşısında, Abdülhamit'in alışık olduğu ezilmeye hazır Tıbbiye talebesini -sonradan İttihat ve Terakki'nin bütün yanlışlarının müsebbibi ve meşrulaştırıcısı olan ezik muhalifini (o işte Murat Belge türü liberal solculardı)- değil, Arzu Çerkezoğlu gibi bizzat sınıf mücadelesi içinde pişmiş ve Haziran Günleri'nden öğrenmeye çalışan,"eski sol"un en yeni devrimci önderlerini görünce, sinirinden başbakanlık vakurunu yitirerek ayağa kalkmak, bağırıp çağırmak zorunda kaldı. Liberal solcunun istifasının altında "Gezi" dersem bana da öfkelenir korkusu olduğu ise ezberi bozulup "İstifaname" diye açık açık yazınca anlaşıldı.

Haklarını yemeyelim, bir kısmı da bu bir "haysiyet savaşı" dedi. Haziran Gün-

leri, başka şeylerle birlikte insanlık onurunu da savundu elbette; liberal solculara da bunu hatırlatabilmişse, bu da başarı hanesine yazıldı.

Milli hükümetçiler ve hayal kırıklığı

Haziran Günleri,AKP tek parti iktidarının hegemonyasının kırılganlığını görünür kılmadı sadece ki bu devrimci Marksizm'in yıllardır savunageldiği bir tespitti; daha fazla, otoriter tek parti rejiminin kendisini yeniden üretmesine her eşikte hizmet eden, iktidarın içsel/ düşünsel ortağı olduğu Haziran Direnişi içinde görünür olan "ulusalcı muhalefetin" dar gerici ufkunu da paramparça etti.

Gezi Parkı'nın kendiliğinden bir şekilde HDK'nin kurmayı hedeflediği Kongre'nin mekanı haline dönüşmesi bu Kongre'nin de kendiliğindenliği içinde "Mustafa Kemal'in Askerleriyiz" sloganını "Mustafa Keser'in Askerleriyiz" yaratıcılığı içinde boğması ancak bunu yaparken de BDP'li gencin gaza karşı direnirken Mustafa Kemal'li bayrak taşıyan kadınla gösterdiği dayanışma, Başbakan'ın daha sonra milliyetçi/ırkçı gericiliği kışkırtmak için ortaya atmaktan ve aktarmaktan çekinmediği Abdullah Öcalan ile Mustafa Kemal'in resimlerinin yan yana asıldığı gözlemi, "örgütlü", "nasyonal sosyalist" ulusalcıları derin bir hayal kırıklığına sürükledi.

Sesinin yüksek çıkmasına rağmen hayal kırıklığı derin olan ulusalcı muhalefet bir kaç ay önce Nazım Hikmet'in adını taşıyan salonda toplanarak Nazım'ın da adını kirletmek sureti ile "milli hükümet" koalisyonu kurmak üzere toplanmıştı. Haziran Günleri'nin, henüz kendisini bir program olarak ifade etmekten uzak olsa da, kapitalizme karşı, toplumsal özyönetime ve özerkliğe yönelen güçlü çağrısı, kendisini Kürt düşmanlığı ile ırkçı milliyetçilik ortak paydasında kuran milli hükümetçileri, mutlu edemezdi. Uzun Haziran içinde Lice Katliamı'na, Diyarbakır'dan önce Beşiktaş, Kadıköy ve Çankaya'nın tepki vermesi, ulusalcıların kendilerine ait yaşam alanları saydıkları bölgelerin de aslında, programsız ama haklı diktatör düşmanlığı refleksi içinde değil, kendi geleceklerini özgürce kurmaya yönelecek Türkiye'nin demokratikleştirilmesi, özgürlük ve özerklik mücadelesi içinde olduğunun en somut göstergesiydi.

Elbette, Ergenekon Davası ile susturulmaya çalışılan ve Aydınlık'tan Sözcü'ye uzanan ve başta Halk Tv olmak üzere CHP'nin de çeperini hatırı sayılır şekilde etkileyen bir medya ağını kontrol etmeyi sürdüren ulusalcı muhalefet, "Mustafa Keser" yaratıcılığı karşısında hareketi yönlendirmek ve "başına geçmek" hevesinden hemen vazgeçmedi. Aksine, "çağdaş ve çalışan kitlelerin" bu isyanının meşru ve örgütlü önderi olduğunu, kendinden menkul bir iddia olsa da bunu ileri süren bir İşçi Partisi gerçekliği de vardı. Ancak bu siyasi iddia, Haziran Günleri'nin geneli içinde, Gezi Ruhu'na en az rengini verebilen sahiplenme girişimiydi.

İşte bunu en net gören ve bir kez daha ürkerek geri çekilmeye çalışan, Gezi Direnişi'nden yer yer duyulan "hükümet istifa" cılız sloganını -çünkü direniş, her

devrimci hareket gibi özyönetim istiyordu ve alternatif olarak siyasal düzeye değil, toplamda doğrudan halka kendinizi yönetin diye seslendi-, MHP'ye milli hükümette yer almalısın diye akıl verecek kadar pespayelikle okuyarak direnişi benimsedikleri yalanını yayan ulusalcılar, Uzun Haziran içinde Sözcü Gazetesi'nin pespaye ırkçı faşizan muhalefetinden bir adım öteye geçemedi.

Direnişe katılan ve o ana kadar Kürtlerin acıları karşısında duyarsız, başlangıçta Türk gururunu yeniden kazanmak isteyen isyancılar ise, sadece bu korkuyu gerçek kıldılar: Haziran Direnişi'nin sıcaklığı içinde, 30 yılda öğrenemeyeceklerini 30 günde öğrendiler, yıllardır devrimci muhalefetin yapamadıklarını, kendi yordamlarınca eyleyip, Kürtlerin özgürlük talepleri ile yüzleşerek gururlarını yeniden kazandılar. Lice'deki katliama en önce onların tepki vermesi, eski Türkiye'de, canlı iktidarın yönetebilmek için her türlü kirini yeniden ürettiği eski Türkiye'de olamayacak bir şeydi bu.

Bayrak ve Yeni Türkiye teklifi

Haziran Günleri, yenilgili sol kuşaklara yeni bir ülke ve yeni bir program hediye etmedi sadece, gururunu yeniden iade ederek Türklüğe de yeni bir içerik kazandırdı. Bunun en güzel örneği, şüphesiz, Türkçü tarihçi İsenbike Togan'ın yayınlanmayan NTV Tarih sayısındaki yazısıdır. Eski Türk tarihçisi Togan, tarihe bakarken belli bir dönemi sadece hükümdarlar ve kurdukları devletler, yaptıkları savaşlar çerçevesinde anlamanın, gerçekçi bir resim vermediğini bir tür özeleştiri gibi açıkladıktan sonra, Türklerin tarihinde de, "halk kendi iradesini tarihe miras bırakmıştır. Halk tarih boyunca varlığını hissettirmiştir; ancak tarihçiler her zaman o yöne bakmamışlardır" diye yazdı (Togan, 2013: 106).

Ulusalcılardan değil ama uzun süredir, cumhuriyetçi muhalefet ile Kürt muhalefetinin birleşmesi gerektiğini savunan kesimlerden Haziran Günleri içinde şöyle bir çağrı yükseldi: "Kürtler, Türkiye'nin ilerici, aydınlanmacı ve seküler damarından/birikiminden koparak gerçek bir çözüme ulaşamazlar. Kürtler bu yoldan ancak 'gerici çözümü' diyebileceğimiz, referanslarını bir önceki çağa ait değerler dünyasından alan bir projenin parçası olabilir. Gezi ya da Haziran Direnişi, üzerinde yıllarca tartışacağımız bu büyük halk isyanı 'Yeni Türkiye'yi kuracak güçleri de tarih sahnesine çıkardı. O güçler geniş cumhuriyetçi kitleler, sosyal demokratlar, sol ve sosyalist güçler ile seküler ilerici Kürt muhalefetinin buluştuğu zemindir" (Yanardağ, 2013). Haziran Günleri'nin muhalefetin laik muhalefet/laik olmayan muhalefet diye bölünmesine yeryüzü iftarlarıyla verdiği gerçek tepkiyi anlamamış görünse ve Kürtlere "İslamcılarınızı bırakın" derken ahlak sınırlarını zorlasa da, bu çağrının gururunu kazanmış Türklerden, Kürtlere yapılmış orta yolu bulma, birlikte yaşama çağrısı olarak okunması yoluyla, ezilenlerin mücadele birliği içinde Haziran Günleri ilerleyebilirdi.

Bu çağrıyı yapan kesimler, Türk bayrağıyla Türkiye solunun arasındaki mesa-

fenin de artık kapandığını ya da kapanması gerektiğini ileri sürdü. Kürt sorunu orta yerde durduğundan, bu yargıya aceleyle varıldığını düşünenler de oldu. Haziran Günleri'nin anlamakta en çok güçlük çekilecek, gerçekleştirdiği tartışmasız olan dönüşümlerden biri, gerçekten de, bayrağa ilişkin simgesel anlamdır. Haziran Günleri içinde bayrak, egemenlerin olduğu kadar ezilenlerin de elinde göründü ve ezilenler, onu kendi belli belirsiz amaçları içinde görünür olan eşitlik, özgürlük ve meğin kurtuluşu için de dalgalandırdı. Aksi halde, Brezilya emekçilerinin bu sesi duymaksızın ay yıldızlı bayrağı direniş simgesi yapmayacağı, bir bedahet sayılmalıdır. Aksi halde, Türk tarihçileri, Türklerin tarihine halkın iradesi ve direnişinin de yön verdiğini hatırlayamazlardı. Yönetenlerin bayrağı hızla geri almak istemesi ve alması da bu bakımdan anlamlıydı. Ama artık, Haziran Günleri'nin anısını bayrağın da üzerine sinmiştir. Artık yönetenler, bayrak düşmanları ya da yandaşları diye bir denklemi daha güç kuracaktır; kirini, şiddetini, tekçiliğini, yolsuzluğunu, ırkçılığını ve hırsızlığını bayrakla örtmek isteyenler, bu aynı bayrağın eşitlik ve özgürlük için direnirken taşınabildiğini de hep hatırlayacaklardır.

"Eski Sol" ve HDK

Aslında "eski sol", Haziran Günleri öncesindeki, siyasal etkisi zayıf olsa da kapitalizme karşı direnişini sürdüren, Marksist analiz geleneklerine bağlı sınıf siyaseti yürüten gerçek soldur. "Eski sol", Haziran Günleri'nden sonra yeniden açmak üzere, soldu. Gezi Ruhu'nu, orada bir gerçek demokrasi arayışı olduğunu Başbakan görüyordu ama Haziran Günleri'ne tümüyle hazırlıksız yakalanan "eski sol", AKM'ye Başbakan'ın paçavra dediği eski pankartlarını asmakla yetiniyordu. Hiçbir zaman tam olarak Gezi Ruhu'nun parçası olamadı, çünkü gerçek demokrasi yahut komünizm düşüncesi, "eski sol" cemaatler için bir şey ifade etmiyordu. Ortalama militan için sosyalizm, daha ziyade kapalı bir örgütsel deneyimden ibaretti. Tarihsel program çoktan rafa kalkmıştı ve yenilgili ruh hali içinde, demokrasi mücadelesi bağlamında elde edilecek birkaç kazanım için örgütü yeniden üretmek kafi idi.

Elbette Gezi'den de öğrenebilirdi ama Blanquici bile olamayan çocukça aşırılıklarla direnişe katılmayı daha doğru buldu. Bu aşırılıklar bir işe yaradı mı? Elbette hayır. Bu pankartlar indirildiğinde de, çoktan hazır olduğu yenilgiyi kabullenecekti ki, hiç beklemediği şekilde, bir performans sanatçısı, durdu ve Haziran Günleri, Gezi Ruhu'ndan yoksun bir direniş ısrarı olarak geçmeye devam etti. Gezi Ruhu, gaz bombalarının altında vahşice ezilmekle kalmadı, bu Blanqui karikatürlerinin Gezi'ye dışarıdan aşılamak istedikleri direniş ruhu da, Gezi'nin direniş ruhu karşısında yerle yeksan oldu.

İsyan günleri öyledir, eski olan ne varsa çöpe atmaktan geri duramaz. Böylece isyan, kapitalizme muhalefet eden herkese, Brecht'in söylediği üzere, eski iyi şeylerden değil, kötü yeni şeylerden işe başlamaları gerektiğini de hatırlatmış oldu. 2. Tez'de Marx'ın öğrettiği üzere, pratikten yalıtılmış düşüncenin hakikati üzerine,

gerçek olduğu ya da olmadığı üzerine her tartışma skolastiktir ve bu tür tartışmalar, hakikatin üzerini bir gizemle örtmekten başka bir işlev görmezler. Ancak deneyim, bizzat faaliyetin kendisi hakikat kapısını aralar ve Müftüoğlu'nun vurguladığı üzere "hiçbir şey eylemin öğreticiliğinin yerini tutmaz" ve "eski sol", yürüyüşüne artık Haziran Günleri'nin deneyiminden öğrenerek devam etmek zorundadır (2013)...

"Eski sol"un, Haziran Günleri'ne hazırlıksız yakalandığı, doğruydu. Yine de sadece AKM'ye pankart asmadı, derhal Taksim Dayanışmasını kurabildi. "Eski sol"un pankartları da önemsiz değildi, devrimciler, canlı iktidara "paçavra" tepkisini verdiren, AKM'ye "kes sesini" pankartını astıklarında, "artık, halk konuşacak" da demiş oluyorlardı, böylece uzun Haziran'da devrimciler değil parçası oldukları Gezi Ruhu dolaysızca konuşabildi... Dayanışmanın talepleri, her devrimci kalkışmada olduğu gibi, oldukça sadeydi: Taksim Gezi Parkı park olarak kalacak, meydanlar gösterilere açılacak, kentin kamusal mekânlarına ilişkin kararlar alınırken halka danışılacak ve gözaltına alınanlar derhal serbest bırakılacak. Bu kadarının bile, canlı iktidarı çıldırtmaya yettiği, Başbakan yaşanan polis vahşetinin doğrudan sorumlusunun kendisi olduğunu açıkladığında, görüldü. Canlı iktidar isyanı ve isyandaki "eski sol"un bir anı olarak çağırdığı belli belirsiz iktidar perspektifini gördü. Cilası dökülünce elinde kalan son şeyle, doğrudan polis şiddetiyle bizzat isyanı bastırma taktiklerine yöneldi. Temmuz'da artık gizleyemez hale geldiği Abdülhamit gülümsemesi, gülümseme olmayan gülümseme, esasen "isyanı bastırdım" anlamına geliyordu.

Bundan sonra soru, "eski solun" Haziran Günleri'nden öğrendikleriyle birlikte yenilenerek, halkın rejim krizinden toplumsal özyönetimine dayalı bir iktidar çıkarıp çıkaramayacağıdır. Sözcü Gazetesinde temsil edilen ırkçı faşizan tutumu unutmadan ve bazen sesini yükseltebilse bile ulusalcı gericiliğin manipülasyonlarına kapılmaksızın devrimciler, bir yandan halkın özyönetim mücadelesine hizmet ederek uzun Haziran'daki halk direnişini ileriye taşırken öte yandan, eğer, emekçiler, ezilenler ve Kürtler, rejim krizinin yönetimini AKP'nin elinden almak istiyorlarsa, Haziran Günleri'ni, Haziran Günleri'nde gururunu yeniden kazanan ilerici Türklüğün birlikte kurtuluş tekliflerini, eleştiri süzgecinden geçirerek daha kapsamlı şekilde düşünmek zorundadır.

Bunun en değerli kanıtı da Haziran Günleri içinde, direnişin her bölgesindeki isyancıların siyasal düzeyden gelen seslere kulak kabarttığı yerlerden birinin, HDK'nin konuştuğu kürsü olmasıydı. O yönden gelen sesleri de dinledi isyancılar. Sadece Sırrı Süreyya Önder'in kahramanca rolü değil, en baştan, Selahattin Demirtaş'ın devrimci yükselişi öngöremeyen talihsiz açıklaması ve sonradan gelen destek mesajları dahil, müspet ya da menfi, direniş, HDK'ye de kulak kabarttı, katıldı ya da öfkelendi.

HDK'ya katıldığında da öfkelendiğinde de tümüyle haklı olan Haziran isyancılarıydı. HDK'nin ise tökezlediği anlarda gerçekten tökezlediğini, kimi bileşenlerinin Gezi Parkı'nı hayasızca sivil darbe ile ilişkilendirmesine öfkeleneceğine, Gezi'ye

değil Alper Görmüş türü safsatacıya kulak kabartıp olanı biteni anlamakta güçlük çektiğinden, ona tepeden bakarak değil ancak ve ancak Haziran Günleri'nden öğrenerek yürüyebileceğini, hatta ve hatta kendisini birinci ve bu ikinci 15-16 Haziran'ın kendisi kılarak ilerleyebileceğini, aksi durumda, kendisini gerçekleştiren Gezi Parkı'nın hakikiliği karşısında düştüğü karikatür durumda siyasal ömrünü tamamlayacağını, her Marx okuru, kolaylıkla kestirebilirdi. İçindeki Marksistlere rağmen HDK, Haziran Günleri içinde, yaşananları sadece taktik planda okuyarak, "eski sol"un hatalarını, "eski sol"la birlikte icra etmekten geri duramadı.

Haziran Günleri'nden bir Abdülhamit yaratmanın faturalarından biri de, biraz da bu nedenle, bunu en az hak edenlere, barış sürecine haklı olarak öncelik veren Kürtlere yazılacaktır. Bu yolda, onlarca tevatür, çoktan yollara düşmüştür ama gerçek, Oğuzhan Müftüoğlu'nun vurguladığı üzere; "Kürt sorunu çerçevesindeki çatışmalı ortamın sona ermesinin de bu gelişmede önemli bir rolü olduğu ortada"ydı (2013). Barış süreci Haziran Günleri'ni yaratan olanaklardan biri olduğu kadar, diyalektik şekilde, Kürt coğrafyasının Haziran Günleri'ne katılmaması da, uzun Haziran'ın Temmuz'a sarkamamasının temel nedenlerinden biriydi.

Temmuz'a Kalan

Uzun Haziran, "tarih bir kez mantığı aştığında, toplumsal çatışmanın kendi gidişi aklın egemenliğine boyun eğmediğinde bile, kolektif dehanın kendini göstermesi için sonsuz olanaklar sunabildiğini kanıtladığı için, umutsuzluğun bağrından bir gelecek umudunun tohumunu fışkırtabildiği için" (Kürkçü, 1992: 53) çok ama çok önemlidir.

Bir isyanın tümüyle yenilmedikçe, faşizme ya da nasyonal sosyalizme alan açmayacağı tarihsel bir bilgidir. Kürt Özgürlük Hareketi ve süregiden barış süreci, Haziran Günleri'nin canlı iktidar karşısında tam bir yenilgi yaşamamasının da güvencesi oldu. Sonuçta, Haziran Günleri'nde yaşanan bir devrim değildi, hatta devrimci bir kalkışma da değildi. Ancak yargı, yasama ve yürütme arasındaki anayasal güç ayrılığı, AKP eliyle fiilen aşılarak; 1950-1960 arasını anıştıran, biçimsel olarak çok partili ancak fiilen bir tek parti devletine dönüşmeye yüz tutan diktatörlüğe karşı süren onurlu bir direnişti.

Kürt Sorunu'ndaki çözümsüzlük rejimi geleneksel sınırlarına hapsetmeye devam ediyor, başta Kürtler olmak üzere, işçi sınıfı ve ezilenlerin çeşitli mücadeleleri, Aleviler üzerindeki dayanılmaz hale gelen ayrımcılık uygulamaları, yeni Osmanlıcılık denen dış politika açılımının Ortadoğu'da Suudi Arabistan-Katar-Türkiye sünni ekseninin inşasından ibaret kalması yanı sıra egemen sınıflar arasındaki çıkar farklılıkları sürüyor. Gerek Başbakan Erdoğan'a doğrudan destek veren sermaye çevrelerinin özkaynaklarını fersah fersah aşan borçlanmalarından doğan panikleri, gerekse de askeri ve sivil bürokrasi arasındaki, bir tek parti devletinde sıklıkla gözlenebilecek çıkar farklılaşmaları ve çatışmaları, tesis edilen hegemonyanın kırıl-

ganlığını daha da arttırıyor. MİT yöneticilerine yönelik tutuklama kararları, Roboski katliamıyla sonuçlanan askeri başına buyrukluk ve bunların yol açtığı siyasi çalkantılar, Reyhanlı patlaması ve ardındaki gerçekler bu kırılganlığın görünür belirtileri arasında bulunuyordu. Haziran Günleri, genel olarak Türkiye'de sermaye iktidarlarının hegemonyasının kırılganlığını çok daha büyük oranda arttırdı.

Uzun Haziran'ın, kısa vadede bir siyasal dönüşüme yol açmayacağı, ulusalcıların milli hükümet hayaline ise hiçbir şey katmayacağı, ama bu direnişin, kırılgan hegemonyanın bir tezahürü olan rejim içi çatışmayı başka bir düzleme sıçratarak; Gezi Parkı'nın kurduğu Kongre'yi, HDK'nin hakikati olarak aktarabildiği oranda, ezilenlerin, emeğin, Kürtlerin, ayrımcılığa uğrayan inanç gruplarının ve Alevilerin hakları temelinde devrimci muhalefetin gelişmesine olanak sağlayabileceği; özetle, uzun süredir AKP tarafından yönetilmeye başlamış olan rejim krizine ezilenlerin ve emekçilerin müdahale olanaklarını arttıracağı, umulabilir. Bunun için geçmişinden haklı bir gurur duymakta asla ikilemeyecek olan "eski sol"un Haziran Günleri'nden öğrenmesi gerekir.

Kaynakça

Ardıç, Engin (2013), "Han pasado y siempre pasaran", http://bit.ly/19fALQr, indirilme tarihi: 12.07.2013.

Altan, Ahmet (2013), "No Pasaran", http://bit.ly/10TpRvc, indirilme tarihi: 12.07.2103.

Benjamin, Walter (1990), Parıltılar, çev. Yılmaz Öner, İstanbul: Belge.

Gibbons, Fiachra (2013), "Erdoğan›s chief adviser knows what›s behind Turkey›s protests – telekinesis", http://bit.ly/14ifWBX, indirilme tarihi: 15.07.2013

Kürkçü, Ertuğrul (2013), "31 Mayıs Parlamento Konuşması", http://bit.ly/12WRO2B, indirilme tarihi: 12.07.2103.

_____ (1992), "Paris Komünü ve Proletarya Diktatörlüğü", Demokrat, Mart 1992: 53-54.

Müftüoğlu, Oğuzhan (2013), "Hiçbir Şey Eylemin Öğreticiliğinin Yerini Tutmaz", http://bit.ly/12ZEkWQ, indirilme tarihi: 12.07.2103.

Şengül, Tarık (2013), "Toplumsal tabanı dikkate alan bir sentez mümkün", http://bit.ly/14U2EZ5, indirilme tarihi: 12.07.2103.

Togan, İsenbike (2013), "Hiyerarşiye Rağmen Ortayolu Bulan Halk", NTV Tarih, Temmuz 2013 : 106.

Yanardağ, Merdan (2013), "Gezi-Lice hattından karanfil kokulu günlere...", Yurt Gazetesi, 30.06.2013.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *35-44*

Haziran İsyanı'nın İki Temel Dinamiği Üzerine

İbrahim Gündoğdu

AKP hükümetinin bir dizi kurumsal "ayarlama" sonucunda uygulamaya koyduğu Taksim'i yayalaştırma projesi, teknik anlamda kapsamını aşıp (aslında hedefinde de yer alan) Gezi Parkı'na "erken" bir tecavüze yeltendiğinde, kimse bunun *Türk tarihi*nde belki de en büyük ve en geniş halk isyanına yol açacağını düşünemezdi. İçişleri Bakanlığı kayıtlarına göre, Haziran ortası itibariyle, başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere toplam 79 ilde 2,5 milyon insan sokaklara çıktı. İsyanın tüm büyük kentlere yayıldığı ilk günlerde halkın katılım, coşku ve kararlılığı o kadar şaşırtıcı düzeydeydi ki, örneğin Ankara'da güvenlik güçleri kentin geniş bölümlerinden çekilmiş, sadece Bakanlıklar bölgesinde dar bir alanı koruma altına almıştı. Keza İstanbul'da da Taksim'den çekilerek Beşiktaş semtindeki Başbakanlık Ofisi'ni korumak polisin tek amacıydı. Sonraki günlerde bir süre Taksim Meydanı'nda, daha uzun bir süre Gezi Parkı'nda süren "devletsiz" kolektif yaşam pratiği ve yine polisin sert biçimde Gezi Parkı'na müdahalesinin ardından onlarca parka yayılan semt forumları, muazzam bir mücadele deneyimi ortaya çıkardı.

Bu yazı, artık "Uzun Haziran İsyanı" olarak tarihe geçecek söz konusu mücadele deneyimini daha geniş bir ekonomi-politik çerçeve içerisinde değerlendiriyor. Ancak başlangıç noktası olarak yapısal, genel veyahut soyut olarak adlandırılabilecek kimi kavramlardan ziyade, isyanın -ilki yaygın biçimde dillendirilen- iki özelliğini ele alarak ilerliyor. Türkiye siyasetinin özgül çatışma eksenlerini sarsacak çeşitlikte kesimleri bir araya getirmesi ve aktüel niteliğinin süreğenliği net saptamaları güçleştirmekle birlikte, isyanın "otoriterleşme karşıtı" özelliği geniş çevrelerce dile getirildi ve yaygın kabul gördü. Ana akım alanda Başbakan'ın söylemlerine yönelik huzursuzluktan hayat tarzı endişesi ve onur/haysiyet savunusuna uzanan genişlikte tartışılan "otoriterleşme karşıtı" özellik, ne yazık ki liberal bir çerçeveyle sınırlandırılmaktadır. Aşağıda, halk isyanının bu temel özelliğinin liberal çerçeveyi aşan boyutlarda bir sınıf iktidarı ilişkisinden bağımsız görülemeyeceğini ileri süreceğim. Bununla birlikte bu yazıda, semt forumlarıyla birlikte belirginleşen isyanın kentsel boyutu üzerine de bir tartışma yürüteceğim. Kentsel boyut iki anlamda söz konusudur: (i) İsyanı eğitimli ve kentlerin görece merkezi bölgelerinde yaşayan (taşıdığı ayrımcı anlamlar bir tarafa) "kentli sınıflar" başlatmıştır; (ii) isyan hem bir kentsel alanı (Gezi Parkı) savunmakla başlamış hem de sonrasında kentsel mekân üretimi ve kullanımına ilişkin alternatif bir yaklaşımı ileri sürmüştür. Dolayısıyla, kentsel boyut, Haziran İsyanı'nın geleceği bakımından da özel olarak değerlendirilmesi gereken bir içerik taşımaktadır.

Liberalizmin Ötesinde: Otorite Karşıtlığından Neoliberalizm Karşıtlığına

İstanbul'un en önemli meydanı ve kalan tek yeşil alanı üzerine doğrudan merkezi hükümetin kamuoyundan saklı biçimde hazırladığı düzenlemeler karşısında meslek odalarının öncülüğünde oluşturulan Taksim Dayanışması'nın "Gezi Parkı çığlığı", iki gün içerisinde bir halk isyanına dönüştü. İsyanın kapsamı ve genişliği, siyasal iktidarın son dönemde yoğunlaşan ve artan polis şiddetiyle üstü örtülemeyecek bir hal alan otoriter yaklaşımlarına karşı toplumun değişik kesimlerinde birikmiş bir itiraz olduğunu gözler önüne serdi. Uzunca bir süredir sadece görece küçük kalabalıklarca yürütülen bir dizi değişik ölçeklerde görünür veyahut görünmez direniş (örneğin kadınlar, LGBTT bireyler, üniversite öğrencileri, ataması yapılmayan öğretmenler, kentsel dönüşüm mağdurları ya da Alevilerin mücadeleleri), Gezi Parkı'nda açığa çıkan çığlıkta kendilerine de dokunan bir şeyler bulmuş olmalılar ki, kısa sürede sokaklar ve meydanlar doldu. Şaşırtıcı derecede farklılıkta bir katılımla ve yepyeni biçimlerde kendini dışa vuran isyana ilişkin ilk değerlendirmeler, (Başbakan'ın mizacıyla da yakından ilişkilendirilen) belirli bir otoriterleşme algısına işaret etti. Bu doğrultuda, son dönemde çıkarılan alkol yasağı düzenlemesinden hükümetin kürtajı fiilen engelleyecek düzenleme girişimine ve bizzat Başbakan'ın "yürüttüğü" üç çocuk politikasına uzanan yelpazede, siyasal iktidarın farklı hayat tarzlarına yönelik fazla müdahaleci bir yönelime girdiği; buna karşılık toplumun belirli bir kesiminde "benim ne içeceğime, ne giyeceğime, kaç çocuk yapacağıma karışma" biçiminde bir tepkinin oluştuğu birçok kişi tarafından ifade edildi. Bu tür yaklaşımların belki de en derli toplu ifadesi, sosyolog Nilüfer Göle tarafından "haysiyet ayaklanması" tanımlaması etrafında dile getirildi:

> "Gezi hareketi, iktidarın kutuplaştıran siyasetine ve söylemine karşı insanları meydanda bir ağaç etrafında birleştirdi. Genç, yaşlı, öğrenci, bürokrat, feminist, ev kadını, Müslüman solcu, Kürt, Alevi, Kemalist, komünist, Fenerli, Beşiktaşlı, bir araya gelmesi düşünülemeyecek kişileri, fikirleri, yaşam biçimlerini, kulüpleri bir araya getirdi. Belki bu insanlar bir an için sahne aldılar. Ama bu an artık meydana, kolektif belleğe kazındı... Bu hareketi siyasal mercekten okumak yanlış. Meydan hareketi siyasal partilerden bağımsız, otonom olduğu ölçüde, ağaçların gölgesinde masumiyetini koruduğu sürece, demokrasinin toplumsal muhayyilesini, dokusunu yenileyebilir. Tersine, kendini siyasal hareket yerine koyduğu takdirde demokrasiden uzaklaşacaktır. Bu nedenle saygıya davet ile istifa çağrısı farklı dinamiklere işaret eder. Haysiyet ayaklanmasıyla, iktidarı devirme arayışı birbirine karıştırılmamalıdır. Bu, sokağın demokrasi kurallarını çiğnemesi, seçimleri saymaması anlamına gelir" (Göle, 2013).

Özetle Göle'ye göre, siyasal iktidarın otoriterleşen pratiklerinin karşısına aldığı birbirinden oldukça farklı kimlikler Gezi Parkı'nda ağaçların masumiyeti altında

bir araya gelebilmiş ve demokrasinin geleceği açısından oldukça önemli bir potansiyeli açığa çıkarmıştır. Ancak aslında iktidarın kendisine saygı göstermesini bekleyen söz konusu farklılıkların oluşturduğu demokrasi potansiyeli siyasal bir talebe dönüşmemelidir; çünkü diğer türlü bu, demokrasinin temel kuralı olan seçimlerin sokak tarafından yok sayılması anlamına gelecektir.

Gerek toplumu sadece farklılıklar temelli bir toplam olarak tahayyül etmesi gerekse sözü edilen "demokrasi" modelinin aslında unutulan sıfatı olması nedeniyle rahatlıkla "liberal" olarak nitelendirebileceğim bu yaklaşımın, isyanın "otoriterleşme karşıtı" karakterini tespit etmekte bir anlamda başarılı olduğunu düşünüyorum. Liberal yaklaşım, birbirinden bütünüyle ayrışık gördüğü söz konusu farklı kimlikleri bir araya getirebilecek şeyi, ancak onlara dışsal bir gücün aşırı büyümesi ve onları rahatsız etmesi biçiminde tahayyül edebilmektedir. Bu ölçüde kapsayıcı bir rahatsızlık yaratan faktör ise iktidarın ve özellikle Başbakan'ın otoriter ve dışlayıcı söylemleridir. Gerçekten, isyan öncesindeki son birkaç ay, toplumun geniş bir kesiminin liberal yaklaşımın sözünü ettiği otoriterleşme faktörü tarafından yoğun biçimde taciz edildiğine şahitlik etmiştir. Dolayısıyla, birbirinden oldukça farklı gündemlere sahip bireylerin veya kesimlerin bu ölçüde hızlı ve alışılagelmiş örgütsel davranışlardan uzak bir biçimde kararlı kalabalıklara dönüşümünde siyasal iktidarın otoriter tacizlerinin etkili olduğu çok açık. Kitleleri oluşturan gruplar ya da bireylerin ifade biçimlerine bakıldığında, değişik alanlarda kendilerine yönelik gördükleri baskıcı ve dışlayıcı uygulamalara karşı özgürlük talebini öne aldıkları gözlemlenmiştir.

Bununla birlikte, liberal yaklaşımların isyana yol açtığını saptadığı "otoriterleşme", aslında daha derinlere, toplumsal ve sınıfsal ilişkiler içerisine uzanan bir dinamiğe sahiptir. Sıkça yer verilen Başbakan'ın söylemleri düzeyinde bile bakıldığında, otoriterleşmenin (işverenlerin "ekonomiyi artık otomatik pilota bağladık" sözünde ifade bulan) sermaye birikiminin güçlendirilmesi süreciyle birlikte geliştiği görülecektir. Neoliberal birikim dinamikleri inşa edildikçe, Başbakan sadece toplumun geniş kesimleri karşısında değil, işadamları karşısında da gerektiğinde politik ayar veren birisi olmuştur. Başbakan'a bu olanağı veren şey, "benim döneminde karlarınız artmadı mı" sözlerinde saklı neoliberal güç ilişkisidir. Ancak liberal bakış, söz konusu güç yoğunlaşmasını daha köklü toplumsal ve sınıfsal ilişkilerden bağımsız, tesadüfen (contingently) gelişen ve kontrol dışına çıkan bir şey olarak resmetmektedir. Böyle gösterebildiği ölçüde, toplumsal değişim söz konusu şeyin aşırı uçlarından ayıklanması, düzeltilmesi ya da zorunda kalındığında yenilenmesiyle sınırlandırılmaktadır. Nitekim liberal yaklaşımların isyan karşısındaki çözümleri, Başbakan'ın sert ve müdahaleci söylemlerini yumuşatması, kutuplaştırıcı olmaktan uzak dur-

ması ve daha kapsayıcı olması ile sınırlıdır.[1]

Bu konum, liberal kuramın devlet-toplum ilişkilere dair genel yaklaşımıyla uyumludur. Bir başka deyişle, liberal yaklaşımların otoriterleşme dinamiğinin gerisinde yatan toplumsal ve sınıfsal ilişkilere yönelik körlüğü, sadece açık bir siyasal tercihten dolayı değil, aynı zamanda -onunla ilişkili- belirli bir kuramsal bakıştan kaynaklanmaktadır. Buna göre devlet, -özel mülkiyet hakkından ayrı tanımlanmayan- bireyin varlığını ve mülkiyetlerini serbestçe değişim hakkını garanti altına almakla sınırlandığı ölçüde, özgürlükler genişleyecek ve demokrasi sağlamlaşacaktır. Söz konusu liberal argüman, "tarafsız devlet" veya "hakem devlet" biçiminde yaygınlaştırılmıştır. Bu yaygınlaştırmanın bir örneği de, yakın dönem Türkiye'si oldu. Benzer bir liberal çerçevede, 2001 krizi sonrası dönemde AKP'nin politikaları özel olarak desteklendi, alkışlandı. Bazıları için söz konusu politikaların toplumsal sonuçları açık olduğunda bile tüm sorunların kaynağı olarak görülen merkeziyetçi devlet ve bürokratik vesayeti geriletme tutkusu hepsinin üzerini örttü. Böylelikle bir on yıl boyunca, liberalizmin yaygınlaştırdığı savın gerçekleşmesi umut edildi (2011 Haziranı'ndaki Anayasa değişiklikleri ve referandumu hatırlatmakla yetinelim).

Ne var ki Smith'ten Hayek'e kadar bizzat liberal kuramcılar bile ne mülk sahibi bireylerin gelişimiyle gerileyecek ne de serbest piyasanın ilerlemesiyle zayıflayacak bir devletten söz etmişlerdir. Aksine, Marksist kuramcı Bonefeld'in belirttiği gibi, liberalizm açısından devlet, bireysel özel mülkiyetlerin piyasada satımının adil (eşdeğer) bir biçimde gerçekleşmesini sağlamakla yükümlüdür. Dolayısıyla devletten birey ya da piyasa karşısında gerilemesi değil, daha fazla özel mülkiyeti açığa çıkarması, daha geniş alanlarda piyasalar oluşturması ve bu doğrultuda daha güçlü yasalar çıkarması istenir (Bonefeld, 2010). Bir başka deyişle, liberal devlet zayıf değil, özel mülkiyet rejiminin politik biçimi olarak güçlü bir devlettir. Liberalizmin güçlü devlet isteminin neoliberal bağlamda ifadesi, Poulantzas'ın anlattığı gibi, temsili demokrasinin daraltıldığı ve yürütmenin kendi içinde de giderek tekleşen bir iktidar merkezi haline geldiği otoriterleşmedir (Poulantzas, 1978). Bu nedenle otoriterleşme karşıtı halk isyanı, her şeyden önce AKP iktidarıyla birlikte bürokratik vesayetin kalkmakta olduğu iddialarının bütünüyle liberal bir masaldan ibaret olduğunu açığa çıkarmıştır. Bu, aynı zamanda, uzun yıllardır sol-liberalizm adıyla benimsenen siyasal konuma ciddi bir toplumsal itiraz olarak görülmelidir.

Öte yandan neoliberalizm, sıkça telaffuz edildiği gibi ekonomide talep yönlü politikalardan arz yönlü politikalara geçiş biçiminde bir değişiklikten ibaret değildir. Özel mülkiyet rejiminde düşen kar oranlarını artırmak ve daha geniş alanlarda piyasa mekanizmaları tesis etmek amacındaki neoliberalizm, işyerlerinden gündelik hayata toplumsal ilişkilerin, sermaye birikimi sağlayacak biçimde düzenlenmesini

1 Bu noktanın ötesi ancak son aşamada sözkonusu olacağı için, Cumhurbaşkanı'nın "demokrasi sadece sandık değildir" sözlerinin vurgulanması ile yetinilmektedir.

içerir. Bu, çalışanları işverene veya amirine karşı daha itaatkâr kılacak ekonomik, politik, kültürel ve hatta mekânsal uygulamalardan yaşam ve doğal alanları metalaştırıcı düzenlemelere bir dizi saldırgan politika anlamına gelmektedir. Dolayısıyla neoliberal otoriterleşme, siyasal alanın ötesinde toplumsal ve hatta ekolojik ilişkilere uzanan bir genişlikte kendini ortaya koyar. Tam da bu içsel bağlar nedeniyle, halk isyanının otoriterleşme karşıtı muhtevası -liberal bakışın kavrayamayacağı ölçüdehem neoliberal otoriterliğin hayata saldırdığı her noktada kaynak bulmakta hem de ona karşı anti-kapitalist bir mücadeleye imkân tanımaktadır. Söz konusu potansiyelin nasıl açığa çıkacağı sorusu ise halk isyanına öncülük yapan kesimlerin sınıfsal konumları yanı sıra, politik ufukları, toplumun daha geniş kesimlerini etkileme kapasiteleri ve siyasalın açık uçlu karakteri ile ilgili bir meseledir. Aşağıdaki bölümde bu meseleyi halk isyanının kentsel niteliği bağlamında bir ölçüde tartışıyorum.

"Kentli Sınıflar" ve Kapitalist Kent

Halk isyanının iki boyutuyla kentsel bir nitelik taşıdığını daha önce belirtmiştim: "Kentli sınıflar" ve "kentsel mekân". İlk olarak sınıfsal boyutuna bakarsak, halk isyanının ağırlıkla orta sınıf(!) bir kesimden oluştuğu çeşitli isimler tarafından farklı kaygılarla ifade edildi. İsyana ilişkin bu tür değerlendirmelere sağlam bir eleştiri ve ayrıntılı bir sınıfsal analiz, Marksist bir gözle Korkut Boratav tarafından yapıldı (2013). Boratav'a göre, isyanın önünde yer aldığı görülen öğrenciler ve hizmet sektörü çalışanları ücretli emek kategorisi içindedirler; dolayısıyla onları işçi sınıfının dışında görmek mümkün değildir. Bu anlamda tek istisna, profesyonel meslek gruplarını oluşturan bağımsız çalışan konumundaki mimar, mühendis, doktor, muhasebeci vb. kişilerin durumuna ilişkindir. Boratav, burjuvazi ile işçi sınıfı arasında olma anlamında orta sınıf tabirinin sadece bu kesimler için söz konusu olabileceğini belirtiyor. Halk isyanında değişik düzeylerde belirgin olarak rol alan bu kesimlerin motivasyon kaynağını ise, Yalçın Bürkev iyi bir biçimde özetledi: "İsyanın başını çeken 'orta sınıf' proleterleşen küçük burjuvazidir".[2]

Yukarıda değinilen iki önemli sınıfsal analiz de burada vurgulamaya çalıştığım "kentli sınıflar" boyutunu desteklemektedir. İsyanın önünde yer alanlar, kentlerde eğitim almış, kentsel işgücü piyasasında nitelikli emeğiyle var olan, kent merkezini etkin biçimde kullanan ve kent merkezine görece yakın bölgelerde yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Söz konusu kentsel boyut, Korkut Boratav'ın sınıfsal analizinde isyana ilişkin özel bir politik anlama da kaynaklık etmektedir:

> "Eylemleri tetikleyen olaya, Taksim projesinin uygulanmaya başlamasına baktığımızda, kanımca olgunlaşmış bir sınıfsal tepki vardır: Yüksek nitelikli, eğitimli işçiler, yarınki sınıf yoldaşları (öğrenciler) ile birlikte, profesyonellerin

2 Bkz., http://www.sendika.org/2013/06/yalcin-burkev-isyanin-basini-ceken-orta-sinif-proleterlesen-kucuk-burjuvazidir/

> de katılımıyla, kapkaççı burjuvazinin ve onunla bütünleşmiş siyasi iktidarın devasa kentsel rantlara el koyma girişimine karşı çıkmaktadır. Bu, yağmacı kapitalizme karşı olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırıdır [...]olgunlaşmış bir sınıf hareketidir; zira karşı cephe ile kısa vadeli ve doğrudan bir bölüşüm karşıtlığı söz konusu değildir [...] Sınıfsal tepkinin olgunluğunun, hızla ve kendiliğinden bir siyasi çizgiye dönüşmesiyle de ortaya çıktığını düşünüyorum. Bu çizginin, aydınlanmacı ve sınırsız (dolaysız) demokrat özellikleriyle tanımlanabileceğini düşünüyorum. Temsili demokrasinin tuzakları algılanmıştır. Kapkaççı burjuvazinin iktidarına ve İslamcı-faşist bir rejime dönüşmüştür. Çözüm, "her yer Taksim, her yer direniş". Bu, işçi sınıfının tarihsel özlemi olan sınırsız, dolaysız demokrasi çağrısıdır" (Boratav, 2013).

Boratav'ın isyanda olgunlaşmış sınıfsal tepki olarak ifade ettiği komünist ilkenin açığa çıkışını, kentsel mekâna ilişkin boyutu yeterince ele almadan anlamanın güç olduğunu düşünüyorum. Ciddi ölçüde farklılaşmış sınıf-içi ve sınıflar arası konumlara sahip kişilerin oldukça kısa bir sürede, Gramscici terimlerle ifade edersek, bireysel ve korporatif uğrakları atlayarak kolektif düzeyde komünist bir ilkeye bağlanabilmesinin sırrı, neoliberalizm ile kentsel mekân arasındaki ilişkide saklıdır. Boratav da isyanın olgunlaşmasında, siyasal iktidarın kentsel rantlara yönelik el koyma pratiklerine tepkinin başat rolüne işaret ederek, bu ilişkiye bir ölçüde değinmektedir. Ancak, söz konusu ilişki kentsel rantların yağmalanmasının ötesine geçen bir toplumsal içeriğe sahiptir. Çünkü neoliberal biçimiyle kapitalizm, Lefebvre ve Harvey gibi kuramcıların daha erken aşamalarında altını çizdikleri gibi, (kentsel) mekânı sermaye birikim sürecine içsel bir unsur olarak dâhil etmiş ve kentleri bir büyüme makinesi olarak düzenlemeye yönelmiştir. Dolayısıyla günümüzde kentler, sadece giderek artan nüfus yoğunlaşmalarının mekânı değil, aynı zamanda metalaşma baskısı altında şekillendirilen, kapitalist çelişkilerin bilfiil mekânları olmuştur. Bu durumu, mekânın basitçe üzerinde toplumsal ilişkilerin yaşandığı bir yer olmanın ötesinde, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin içkin bir parçası olduğu gerçeğiyle birlikte düşündüğümüzde, kapitalist kentlerin muazzam ölçüde çelişkiler yumağıyla birlikte geliştiği anlaşılacaktır. Nitekim yine Haziran ayında Brezilya'da ortaya çıkan ve günlerce süren halk isyanı, ulaşım ücretlerine yapılan zamma tepki olarak Sao Paulo kentinde başladı ve tüm büyük kentlere hızla yayıldı. Sokağa çıkan Brezilya halkının en çok eleştirdiği politikalardan biri, 2014 Dünya Kupası ev sahipliğini üstlenen kentlerde spor stadyumları inşası için yapılan devasa yatırımlar oldu. Futbola düşkünlüğüyle bilinen Brezilyalıların stadyum yatırımlarına karşı sokaklara dökülmesi, sadece bir ironi değil, aynı zamanda kapitalist kentlerdeki çelişkilerin sarsıcı gücünün göstergesidir.

Söz konusu sarsıcı güç, AKP'nin "inşaat ya Resulullah" düsturuyla adeta şantiye alanına dönüştürdüğü Türkiye kentlerinde de dolaşmaktadır. Üstelik geniş devlet

arazilerinin sunduğu avantajları kullanarak gelişen Türkiye kentleşmesinin kapitalist (soyut) değer ilişkilerince dolaysız olarak şekillendirilmesi, tarihsel bir değişim anlamına gelmektedir. Bir başka yerde daha geniş biçimde ifade ettiğim gibi, içine yoksulların da bir ölçüde katılabildiği ve ağırlıkla küçük ölçekli müteahhitlerin yönlendirdiği yeniden-dağıtımcı nitelikte bir kentleşme serüveninden, finans sermayesi ve büyük ölçekli inşaat şirketlerinin yönlendirdiği sermaye birikimi amaçlı kentsel politikalara geçilmekte. Ve bu süreçte yoksullardan orta gelirli kesimlere, kiracılardan çok sayıda ev sahibine, öğrencilerden esnafa ve küçük ölçekli müteahhitlere uzanan yelpazede geniş bir kesim kentsel politikadan dışlanmakta (Gündoğdu, 2009). Ayrıca, sermaye birikim sürecinin realizasyon baskısı siyasal iktidarı dönüşümü daha hızlı yürütmeye zorladıkça, kent planlama, mimarlık ve mühendislik gibi profesyonel mesleklerin yerleşik pratikleri yoğun biçimde taciz edilmekte; yeni kentleşme biçimine uyumlulaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede AKP döneminde Türkiye kentleri, ekonomik dönüşüm politikalarıyla elele, karar mercilerinin merkezileşmesini ve tekleşmesini zorlayan kapsamlı bir mekânsal dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşümün odağında ise sadece ekonomik değil, siyasal, kültürel ve sembolik anlamıyla birlikte, İstanbul kenti bulunmaktadır.[3]

Özetle, İstanbul başta olmak üzere Türkiye kentleri, neoliberalizm altında, bir taraftan tarımsal nüfusun aktığı çekim merkezleri olarak yeni bir büyüme dalgası yaşarken, diğer taraftan bütünüyle özel mülkiyete dayalı arazi rejimi temelinde, gerektiğinde TOKİ aracılığıyla merkezi hükümetin de doğrudan müdahil olduğu sermaye birikimine yönelik otoriter ve dışlayıcı uygulamaların mekânları olmaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye kentleri hem somut müştereklerin gelişimini gerektiren bir toplumsal yoğunlaşmanın, hem de kapitalist soyut değer ilişkilerinin yönlendirdiği bir özelleştirme hamlesinin mekânı olmuştur. Üstelik söz konusu özelleştirme hamlesi, aynı zamanda yerleşik müştereklere, yani yaşam alanlarına, kıyılara, ormanlara, meydanlara, parklara ve hatta ortaklaşa yaratılmış kültürel ve sembolik mekânlara el koyarak ilerlemektedir. Dolayısıyla günümüz metropol kentleri, üzerinde kapitalist çelişkilerin yaşandığı yerler olmanın ötesine geçmiş; *toplumsal* üretim ile özel mülkiyet arasındaki en genel kapitalist çelişkinin bizzat kendisi haline gelmiştir. Bu çelişkinin somut düzeyde karşılığı, yaşadığı evi, mahallesi, dükkânı, toplumsal hizmetleri kullanma olanakları, geçmiş hafızası veya gelecek yaşam olanaklarına ilişkin karar verme ve denetleme kanalları elinden alınmış durumdaki kentli olmaktadır. Boratav'ın "her yer Taksim, her yer direniş" sloganında haklı olarak işaret ettiği "olgunlaşmış sınıfsal tepki", aslında sözünü ettiğim çelişki içindeki "kentli sınıfların" kolektif çığlığıdır. İsyana öncülük eden kesimlere ilişkin daha önce ifade edilen sosyolojik ve sınıfsal tespitler, bu savımı desteklemektedir.

---

3 İstanbul'daki dönüşümü Jamie Gough ile birlikte dünya ölçeğinde kentsel dönüşüm örneklerini içeren bir kitap için yazdığımız metinde,"sınıf temizliği" olarak nitelendirmiştik. Bkz., Gündoğdu ve Gough, 2009.

Sonuç Yerine: Nasıl Yapmalı?

Yukarıda (Osmanlı dâhil) modern Türkiye siyasal tarihinde kritik bir uğrağı teşkil ettiğini şimdiden söyleyebileceğimiz Haziran İsyanı'nı, "otoriterleşme karşıtlığı" ve "kentsel boyut" dinamikleriyle ele aldım. İsyan, ilk günlerinden itibaren, mevcut iktidar karşısında huzursuzluk sahibi geniş kesimleri içine dâhil etti ve genişledi. Dolayısıyla burada vurgulamaya çalıştığım dinamiklerin dışında, AKP'nin özellikle Ortadoğu'ya yönelik dış politikasından ayrımcı mezhep politikasına ve polis güvenlik aygıtını kullanışına bir dizi siyasal ve ideolojik etmenin isyanın genişlemesinde ciddi rol oynadığı açıktır. Ancak, isyanın temel dinamikleri olarak sunduğum "otoriterleşme karşıtlığı" ve "kentsel boyut"un diğer etmenleri de içeren bir kapsama sahip olduğunu düşünüyorum. Tam da bu nedenle, isyan-sonrası Türkiye'sinde alternatif bir hegemonya mücadelesinin, söz konusu dinamikleri esas alarak genişleyebileceğini düşünüyorum. Kanımca, yukarıda değindiğim içsel bağlar nedeniyle, isyanın otoriterleşme karşıtlığı neoliberalizm ve kapitalizm karşıtlığına; kentsel boyutu eşitlikçi bir mekân tahayyülüne dönüştürülebilir. Kuşkusuz bu, daha geniş katılımları kapitalizmin yapısal dinamikleri karşısında birleştirecek bir strateji ile mümkün olabilecektir.

Bu bağlamda isyanın mahallelerde yürüyüşler, forumlar ve komiteler biçiminde örgütlenmeye yönelmesi, belirli bir strateji tartışmasını zaten gündeme getirmiş oldu. Onlarca mahalleye hızla yayılan forumlar, isyanın temel dinamiklerini somut bağlamlara taşımak, daha geniş çevrelerin katılımını sağlamak ve belirli talepler etrafında örgütlenmeler oluşturmak yolunda önemli bir adım oluşturdu. Katıldığım ve toplantı notlarını takip ettiğim forumlarda, mahallede süregelen dönüşüm projelerine karşı mücadele etmekten artan kira fiyatlarına itiraza, yerel seçimlerde ortak aday çıkartmak gerektiğinden AKP hükümetine karşı örgütlenmenin önemine, birçok konu tartışılmakta ve bu doğrultuda kararlar alınmakta. Üstelik kısa sürede koordinasyon amaçlı merkezi forumların oluşturulması da forumların mahalli olana sıkışma tehlikesine karşı dikkatli olduğunu da göstermekte.

Ne var ki, mahalli olandan merkeze doğru toplumsal yaşamın işleyişini kendi ellerine almak isteyen bu kitlesel dinamiğin nasıl bir yol izleyeceği önemli bir siyasal strateji sorusudur. Yerleşik örgütlü siyasal çevrelerin, isyanın günlerce süren yoğunluğu ve ardından gelen tutuklama dalgaları içerisinde, bu soruya süregelen mücadele biçimlerini gözden geçirerek yeni bir yanıt geliştirdikleri henüz söylenemez. Bu çevrelerin isyanın ortaya çıkardığı yoğun politikleşmeyle yetinmeyip, isyan-sonrası Türkiye'sine ilişkin olarak "biz haklı çıktık" tutumunun ötesine geçen ciddi ve geniş kapsamlı tartışmalar yürütmesi elzem gözükmektedir.

Öte yandan mücadelenin geleceğine ilişkin özgün bir strateji, çeşitli aktivist birey ve gruplar tarafından "kent hakkı" söylemi etrafında dile getirilmektedir. Özellikle kentsel dönüşüm karşıtı mücadelelerde gündeme gelen "kent hakkı" söylemi, neoliberal-otoriter kentsel yeniden yapılanma karşısında, dışlanan kesimleri karar

alma süreçlerine radikal bir biçimde müdahale etmeye çağırmaktadır. Bu çağrının, temsiliyet kanallarının daraltıldığı günümüz konjonktüründe, dışlananların siyasete katılımına yönelik oldukça önemli bir politikleşme potansiyeli taşıdığını belirtmek gerekiyor. Ne var ki, "kent hakkı" sloganı bir dizi nedenle aynı zamanda oldukça sorunludur.[4] Öncelikle slogan, maddi üretim ilişkilerine değil, daha çok siyasal haklara ilişkindir. Buna rağmen kent hakkı söylemi bir ölçüde, otoriter bir lider veya piyasa figürleri karşısında daha toplumsal bir iddiayı temsil edebilir. Ancak bu noktada, söz konusu iddianın nasıl bir toplumsallık inşa edeceği sorusu gündeme gelecektir. Bu ise, yine maddi üretim ilişkilerine dair bir tahayyülü gerektirir. Bununla ilişkili olarak, "kent hakkı" söylemi, neticede verili üretilmiş bir "şey" üzerinde hak talep eder. Dolayısıyla, kolektif mücadelelerin yerleşik toplumsal biçimlere ilişkin dönüştürücü etkisini baştan ihmal eder. Ve son olarak, "kent hakkı" söylemi, neticede bireysel veya kısmi bir iddiadır: Örneğin nükleer santrallere yönelik çevrecilerin itirazlarını kapsadığı kadar hükümetin ya da sermayenin istekli olmasını kategorik olarak dışlamaz. Dolayısıyla isyan, komünist-eşitlikçi bir ilkeyi içeriyorsa, "kent hakkı" sloganı bu ilkenin gerisinde kalmaktadır.

Bu çerçevede daha uygun bir stratejinin, "halkçı planlama" (popular planning) nosyonunda bulunabileceğini ileri süreceğim. "Halkçı planlama", kaynakların kolektif/toplumsal yarar için hem kullanımına hem de üretimine yönelik bir iddia olarak alınabilir. Söz konusu iddia, çalışma ilişkilerine ve gündelik hayata yönelik toplumsal talepler oluşturmanın yanı sıra, kendisini bu talepler etrafında anti-kapitalist eksende halkçı bir özne olarak inşa edebilir. Üstelik bu iddia, teknik bir çerçeveye indirgenmiş (ekonomik ve mekânsal) planlama fikri ve pratiğini işyerlerinden meydanlara toplumsal ilişkilerin bilfiil işleyiş alanlarına taşıdığı ölçüde, isyanın öncüsü "kentli sınıflar" (öğrenciler, hizmet sektörü çalışanları ve profesyonel meslek sahipleri) ile emekçi-yoksul halk arasında organik ilişkiler geliştirecektir. Böylelikle isyanın en önemli eksikliği olan emekçi sınıfların sınırlı katılımı sorunu aşılabilecektir.

Kuşkusuz, yerleşik konumları sarsmaya dönük bu tür stratejiler, aynı zamanda toplumsal mücadele örgütleri içerisinde aşağıdan yeni lider ve kadroların gelişimi ile elele gelişecektir. Bu anlamda, toplumsal mücadele açısından oldukça önemli olan DİSK, KESK, TMMOB gibi örgütlerin merkezi yapılarının sahici tartışma süreçleri içerisinde yenilenmeleri gerektiği gerçeği, isyan günlerinde bir kez daha açığa çıkmıştır. Öte yandan, Taksim Dayanışması örneği, bu örgütlerin hala yerel birimlerde aşağıdan özgün mücadele deneyimleri üretebilecek dinamiklere sahip olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla sınıf ve meslek örgütleri daha geniş platformlar biçiminde aşağıdan yukarıya ve yerelden merkeze doğru yeni bir halk öznesinin inşası için harekete geçirilmelidir.

4 Kent hakkı sloganına ilişkin düşüncelerimin oluşmasında Jamie Gough ile yaptığımız tartışmaların ciddi bir payı olduğunu belirtmem gerekiyor.

Cihan Tuğal, vurguları itibariyle ender politik yazılarından birinde, 2008 dünya ekonomik krizi ardından Amerika, İspanya, Yunanistan, Mısır, Türkiye ve Brezilya'da gerçekleşen isyanların 1848'de Avrupa'da başlayan ve 1917 Rusya'sına uzanan ikinci bir kitlesel sosyalizasyon ve politikleşme dalgası olarak görülebileceğini tespit ediyordu. Ancak, günümüzün hareketlerine verilecek yanıtın öncü parti ve sürekli devrim değil taban hareketlerine ve çoğulcu yapılanmalara açık yeni bir devrimci örgütlenme ile sıçramalı devrim hareketi olabileceğini ekliyordu. Çünkü neoliberalizmin önemli ölçüde örgütsüzleştirdiği kitlelerle içine girilen bu süreç, hem birkaç aşamada alt edilebilir olmaktan daha karmaşık dinamiklerle yüklü hem de daha güçlüdür. Bu nedenle yapılması gereken, isyan enerjisinin ilk anda bütünüyle siyasal iktidarla hesaplaşma yerine, daha çok halkın alternatif kurumlar, ilişkiler ve pratikler biçiminde örgütlenmesini sağlayacak yapıların oluşturulmasına yönlendirilmesidir. Her yeni kitlesel isyan ve her yeni alternatif örgütlenme, bizleri sıçramalı biçimde kapitalizm ötesine yönelik bir tarihsel ana yaklaştıracaktır (Tuğal, 2013). Yukarıda tartıştığım "halkçı planlama" stratejisi ile uyumlu bu genel siyasal değerlendirme, yerleşik sosyalist örgütleri, aceleci ve pragmatist olmadan yürütmeleri gereken uzun soluklu bir mücadelenin beklediğini göstermektedir.

Kaynakça

Göle, N. (2013). "Gezi: Bir Kamusal Meydan Hareketinin Anatomisi" http://t24.com.tr/yazi/gezi-bir-kamusal-meydan-hareketinin-anatomisi/6824

Bonefeld, W. (2010). "Free Economy and Strong State: Some Notes on the State", *Capital and Class, 34/1.*

Poulantzas, N. (1978). *State, Power and Socialism*, London: Verso.

Boratav, K. (2013). "Olgunlaşmış Bir Sınıfsal Başkaldırı...", http://www.sendika.org/2013/06/her-yer-taksim-her-yer-direnis-bu-isci-sinifinin-tarihsel-ozlemi-olan-sinirsiz-dolaysiz-demokrasi-cagrisidir-korkut-boratav/

Gündoğdu, İ. (2009). "Kentsel Dönüşüm ve TOKİ: Yeniden Dağıtımcı Kentsel Siyasalardan Otoriter-Devletçi Kentsel Politikalara Geçiş" İktisat, 499.

Gündoğdu, İ ve Gough, J. (2009). "Class-Cleansing in Istanbul's World-City Project", L. Porter ve K. Shaw, (der.), *Whose Urban Renaissance* içinde, New York: Routledge.

Tugal, C. (2013). "Turkey: A Second 1848... or 1905?",http://www.counterpunch.org/2013/06/11/turkey-a-second-1848-or-1905/

Praksis Özel Sayı | Sayfa: 45-52

Faiz Lobisi Argümanı Neyi Anlatıyor? Gezi Direnişi, Hükümetin Karşı Atağı ve Büyük Sermaye[1]

Ümit Akçay

Hükümetin Gezi Direnişi başladığında yaşadığı bocalamanın ardından gündeme getirdiği faiz lobisi argümanı, başbakanın Afrika gezisi dönüşünde hükümetin karşı atağı olarak oluşturulan stratejinin önemli bir bileşeni oldu. Faiz lobisi argümanı bir yönüyle Emin Alper'in *Tepenin Ardı* filmindeki "yörükler"e benzetilebilir. Hükümet de tıpkı filmdeki gibi, tüm olan biteni, var olduğuna kuvvetli bir şekilde inanılan, ancak varlığı hiçbir zaman kesin olarak kanıtlanamayan ve söylenceler üzerine inşa edilmiş "tepenin ardındaki" bir dış düşmana bağlayıp açıklamaya girişmiş gibi göründü. Ancak hükümetin stratejisi bununla sınırlı değildi. Zira faiz lobisi argümanı, yaşananları açıklamaktan ziyade, olası ekonomik sıkıntılar sonucunda hükümetin aleyhine gelişebilecek bir süreci kendi lehine çevirme yönündeki stratejik bir hamle özelliği taşıyor.

Uluslararası Komplo ve Faiz Lobisi

Başbakan Erdoğan, Afrika gezisi dönüşü havaalanında yaptığı "otobüs konuşması"nda[2] Gezi Direnişi'nin arkasında uluslararası güçlerin ve özellikle de Türkiye'nin ekonomik gelişmesini çekemeyen ve bu gelişmenin önüne geçmek isteyen faiz lobisinin bulunduğunu ve sokaktaki direnişçilerin bu lobinin piyonu olduğunu; ancak bu oyunu bozacaklarını ilan etti. R.T. Erdoğan'a göre, "Batı, güçlü bir Türkiye istemiyor. Ekonomik yönden kalkınmış bir Türkiye istemiyorlar;[3] Taksim'de yaşananlar sadece Gezi Parkı olayı değildir. Bu olaylar dışarıdan ve içeriden bağlantıları olan olaylardır;[4] geçmişte hükümetleri hizaya getirmek için tertip edilen tuzakların benzerini yaşıyoruz".[5] Başbakan'ın

1 Bu yazı, yazarın Gezi Direnişi'nin ekonomi politiği üzerine daha önce http://kriznotlari.blogspot.com/'da yer alan değerlendirmelerinden parçaları içermektedir.

2 Başbakanın Afrika gezisi dönüşünde yaptığı "otobüs konuşması" şu adresten izlenebilir: http://www.youtube.com/watch?v=hga-3m4MkW8 Erişim: 19.07.2013

3 Bkz., https://twitter.com/RT_Erdogan/status/357570322897178626?refsrc=email Erişim: 19.07.2013

4 Bkz., https://twitter.com/RT_Erdogan/status/341478051684708352?refsrc=email Erişim: 19.07.2013

5 Bkz., https://twitter.com/RT_Erdogan/status/341143177299914752?refsrc=email Erişim: 19.07.2013

"start" verdiği bu karşı atak sonrasında, gerek hükümet çevreleri gerekse hükümet yanlısı gazeteler ve yazarlar, kavramın altını doldurmaya çalıştılar. Hükümete karşı komplo olduğu tespitine dayanan bu karşı atağın özünü ise, 11 yılı aşan AKP iktidarının alameti farikası olarak görülen ekonomik ve siyasal istikrarın bozulabileceği korkusu ve tabii ki 2014 yılında başlayacak olan seçim maratonuna hazırlık oluşturuyor.

Erdoğan'dan sonra ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı Ali Babacan, bankacılık sektörünün faiz lobisinin önemli bir bileşeni olduğunu ima ederek, "bankacılık sektörü camdan bir kaledir ve bir taşla tuzla buz olabilir" diyerek üstü örtülü bir şekilde bankacıları işaret etti.[6] Ardından hükümet yanlısı yazarlar devreye girdi. Örneğin İ. Karagül, Gezi Direnişi'ni harekete geçiren uluslararası komplonun ekonomik temelli olduğunu ileri sürdü. Karagül'e göre, sorunun kökeninde 2008 krizinden itibaren gerilemeye giren merkez ülkelerin, bu süreçte öne çıkan BRIC[7] ülkelerini ve özellikle de Türkiye ve Brezilya'yı cezalandırmaya yönelik hamleleri yatıyor: "Krizin bedeli bize ihraç ediliyor. Merkez, çevrenin büyük yürüyüşünü durdurmak istiyor" (Karagül, 2013). Benzer bir şekilde M.A. Yıldırımtürk de "uluslararası piyasa oyuncuları, bu kez de Taksim Gezi Parkı ağaçlarının kesilmesine karşı olan gençleri tetikleyerek, hazırladıkları planı gerçekleştirdiler" diyerek, hükümetin komplo teorilerinin altını doldurmaya çalıştı (Yıldırımtürk, 2013).

Hükümetin ortaya attığı komplo teorisini ve faiz lobisi argümanlarını ispatlamak pek kolay gibi görünmüyor. Zira gerek hükümet yetkilileri gerekse hükümet yanlısı yazarlar bunu yapmakta oldukça zorlanıyorlar. Bunun en önemli nedeni, bu argümanın sistematik bir neden-sonuç ilişkisine ya da herhangi bir sağlıklı düşünce dizgesine dayanmıyor olması. Kendimizi zorlayarak sosyal bilimler literatüründe bu argümanlara temel teşkil edebilecek herhangi bir kuram var mı diye düşündüğümüzde iki yaklaşım akla gelebilir.

Bunlardan ilki, diğerine göre daha eklektik. Özellikle Karagül gibi yazarlar, Türkiye'de AKP'nin iktidara gelişini açıklarken kullandıkları "çevrenin merkeze yürüyüşü" metaforunu bir çeşit emperyalizm kuramıyla birleştirip, Türkiye gibi çevre ülkelerin gelişmiş merkez ülkelerin yerine geçmeye hazırlandığını; ancak bunun karşısında önlerinin kesildiğini ileri sürüyorlar. Tabii ki böyle bir durumun gerçeklikle uzaktan yakından bir bağlantısı olmadığı açık. Türkiye'nin mevcut ekonomik yapısıyla merkez ülkelerin yerine geçmeye aday bir konumda olduğunu düşünmek, en hafif tabirle naiflik olarak nitelendirilebilir. Yine de bir an için, komplo tarafını bir kenara koyarak hükümet taraftarı yazarların savundukları bu görüşü ciddiye alacak olursak, ileri sürdükleri faiz lobisi argümanını, finansal sermayeye karşı üretken sermayenin çıkarlarını savunan ve bir diğer burjuva ideolojisi olan Keynesciliğe benzetebiliriz (Keynes'e haksızlık etmek pahasına da olsa). Ancak ne AKP hükümeti spesifik olarak böyle bir kesimi temsil

6 http://www.radikal.com.tr/ekonomi/cam_kaleden_tas_atmayin_karsiligi_kotu_olur-1137736, 16 Haziran 2013.

7 Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin ekonomilerini ifade etmek için kullanılan kısaltma.

ediyor ne de Türkiye'deki sermaye kategorik olarak böyle bir ayrım yapılmasına müsait bir şekilde örgütlenmiş durumda.

Dolayısıyla faiz lobisi argümanı, hükümetin iddia ettiği gibi bir uluslararası komployu deşifre etmekten çok, hükümetin Direniş'i itibarsızlaştırmak için kullandığı ve daha da önemlisi, yaklaşan 2014 seçimlerine ve muhtemel bir ekonomik çöküşe hazırlık olarak oluşturdukları karşı atağın bir parçası olarak icat ettiği bir manevra olarak görülmeli. Ancak bu manevra kuru bir propagandadan daha fazlasını barındırıyor. Argümanın bu yönünü açıklamak için faiz oranlarının hükümet için neden bu kadar önemli hale geldiğini açıklamak gerekiyor.

Faizin Ekonomi Politiği, Ekonomik Büyüme ve 2014 Seçimleri

Kredi sistemi, kapitalist ekonomideki merkezi sinir sistemi olarak görülebilir. Yatırım ve tüketim kararlarının bireysel olarak alındığı piyasada kredi, bir çeşit koordinasyon işlevi yüklenir. Kredi sisteminin kalbinde ise, gelecekte üretilecek olan artı değerin bir kısmı üzerindeki hak iddiası olarak da tanımlanabilecek olan faizler yatar. Bu anlamıyla faizler, kredinin hangi alana yönlendirilmesi gerektiğini ifade eden piyasa sinyalleri olarak görülebilir. Teknik olarak faiz oranının belirlenmesinde arz-talep mekanizması etkili olsa da, faiz oranı esas olarak ekonomik-politik olarak belirlenir.

Bir başka ifadeyle faizler, gelecekte üretilecek olan artı değer üzerindeki hak iddiası olduğu ölçüde, her zaman bir risk taşır. Risk öğesi şu ya da bu şekilde arttığında faizler de artar. Risk, birey ölçeğinde kredi alanın güvenilirliği ile ölçülürken, firma düzeyinde yapılacak yatırımın karlılığına, ülke düzeyinde ise borçların geri ödenebilmesi açısından ülkedeki hükümetin ve siyasal kurumların istikrarına ve güvenilirliğine bağlıdır. Dolayısıyla faiz oranlarının belirlenmesinde politik etken, en az ekonomik etken kadar önemlidir. Politik etkenin merkezinde de siyasal istikrar yer almaktadır. Bu anlamıyla ekonomik ve siyasal istikrar, 2002'den beri AKP hükümetinin en önemli siyasi sermayesini oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, hükümetin faiz oranlarını düşük tutmak istemesinin biri genel, ikisi özel olmak üzere üç temel sebebi olabilir. Genel sebep tüm dönemler için geçerli olarak görülebilir. Buna göre faiz oranlarının düşük olması, ekonomik büyüme dostu bir para politikasını ifade eder. Faizlerin düşük olduğu bir ortamda ekonomide var olan kaynaklar yeniden değerlenmek için yeni yatırımlara yönlenir, bunun ise ekonomik büyüme ve istihdam artışına katkıda bulunması beklenir.

İkinci olarak bu döneme özgü bir şekilde hükümetin faiz oranları üzerinde bu denli hassas bir şekilde durması tüketici kredileri ile ilgili. Tüketici kredileri, reel gelirleri harcamalarına göre azalan geniş toplum kesimleri için alışageldikleri tüketim seviyesini koruyabilmeleri açısından hayati öneme sahip. Dolayısıyla reel ücretlerin sürekli baskılandığı 2001 sonrası süreçte bireysel krediler, özellikle yoksul kesimlerin sisteme entegre edilmesinde önemli işlevler yüklendi.

Tüketici kredilerinin bir diğer özelliği, merkez bankası tarafından kolayca ve etkili bir şekilde manipüle edilebilir olmaları. Bu sayede bu krediler, ekonomi politikasının yönlendirilmesi açısından kritik bir rol oynuyor. Zira TCMB, özellikle dış talebin sıkıntıya girdiği 2008 krizi sonrası dönemde, faiz oranlarını düşürerek kredi genişlemesine izin vermek yoluyla iç talebin canlanması yönünde bir politika izledi.

Faiz oranları ile ilgili hükümet hassasiyetinin üçüncü kaynağını ise tüketici kredileri içinde yer alan konut kredileri oluşturuyor. Buna göre konut kredileri, henüz genel krediler içinde çok büyük bir oranı oluşturmasa da, konut sektörü açısından kritik öneme sahip. Son yıllarda gerek TOKİ eliyle gerekse özel emlak ve müteahhitlik şirketleri eliyle girişilen konut yapım seferberliği, inşaat sektörünün diğer sektörlerle geri bağlantılarının kuvvetli olması nedeniyle (bir hesaba göre ortalama bir evin yapımı için 300 kalem mal kullanılıyor), ekonomi üzerine katlanarak etki yapıyor.

Dolayısıyla, nasıl konut piyasasının gelişmesi bir yandan emek yoğun olması nedeniyle istihdam yaratırken diğer yandan farklı sektörleri de peşinden sürükleyen bir nitelikteyse, konut satışlarındaki duraklama da tüm bu olumlu gelişmeleri tersine çevirebilecek bir potansiyele sahip. Bu bağlamda, faiz oranlarındaki artış nedeniyle konut piyasasında bir duraklamaya neden olabilecek bir kredi daralması, işsizliğin hızla artmasına, inşaat sektöründen beslenen diğer sektörlerdeki siparişlerin durmasına ve son olarak üretilen konut stokunun değersizleşmeye başlamasına neden olabilir. Dolayısıyla faiz lobisi üzerinden yürütülen kampanya, bir yönüyle hükümetin yaklaşan 2014 seçimlerine kadar bir çeşit ekonomik büyüme koalisyonuna dayanan potansiyel gücünü korumaya yönelik bir girişim olarak görülmeli.

Yatırım İklimi ve Siyasal İstikrar

Başbakan ve hükümetin bu kadar hırçın davranmasının esas nedeni, sermayenin ürkmüş olması. Bu argümanı açmak için meseleye biraz daha geniş bir çerçeveden bakmak gerekiyor. Kapitalist toplumlarda hükümetlerin kaderi özel sektörün elindedir. Bunun nedeni ise sermayenin çok önemli bir yapısal güce, yani yatırım yapmama silahına sahip olmasıdır. Bu silah, ülkenin siyasi rejimine bakmaksızın, ekonomik sistem kapitalizme dayandığı sürece geçerlidir. Yani ister askeri diktatörlük olsun, isterse otoriter bir rejim ya da liberal demokratik sistem, fark etmez, siyasetçinin kaderi sermayedarın yatırım yapmasına, istihdam sağlamasına ve bunun sonucunda oluşacak ekonomik büyümeye bağlıdır.

Bunun sermaye hareketlerinin serbestleştiği ortamdaki bir diğer versiyonu da "sıcak paranın kaçışı" olarak ifade edilen süreçtir. Mantık benzer bir şekilde işler: Hükümetlerin kaderi sermayenin elindedir. Yurt dışından para girişi sürdükçe, yatırımlar, istihdam ve ekonomik büyüme gerçekleşir. Aksi bir durumda herhangi bir hükümetin ayakta kalması oldukça zorlaşır. Her iki durumu da kapsayan ortak kavram ise "yatırım iklimi"dir. Dolayısıyla, "yatırım iklimi" sermaye için iyi olduğu sürece, yani herhangi bir anti-kapitalist ya da yeniden bölüşümcü bir

muhalif hareketin olmadığı, kentlerdeki kamusal alanlara sermaye tarafından el konulmasında sorunlarla karşılaşılmadığı, hükümetlerin bunları mümkün kılan (özel mülkiyeti güçlendirerek korumak gibi) hukuksal ve kurumsal düzenlemeleri hayata geçirdikleri sürece işler yolunda gidecektir.

AKP hükümeti on yılı aşan iktidar deneyimi sırasında bu temel kuralı çok iyi öğrendiğinden, sermayenin ürkmesinin, aslında kendi iktidarı için de bir tehdit oluşturduğunu çok iyi biliyor. Yani, hükümetin Gezi Direnişi'ne karşı bu denli sert tepki vermesinin en önemli nedeni, siyasi "istikrarın" bozulma riskinin ortaya çıkmış olması.

Hükümet, Büyük Sermaye ve İktidar Bloğu: Direnişin Gösterdiği Çatlaklar

Ancak Gezi Direnişi ve hükümetin bu direnişe verdiği cevaplara bakıldığında, AKP'nin 11 yıldır gözü gibi koruduğu ekonomik ve siyasi istikrar kozunu önümüzdeki dönemde bugüne gelene kadar olduğu şekliyle kullanıp kullanamayacağı şüpheli hale geliyor. Bunun iki nedeni var. İlki, hükümetin Gezi Direnişi sırasında ve sonrasında kullandığı strateji; ikincisi de dış konjonktürde FED kararları merkezli değişiklikler olacağı beklentisi.

Hükümetin siyasi ve ekonomik istikrarı koruyup koruyamayacağı ile ilgili soru işaretlerinden ilki, hükümetin Gezi Direnişi sırasında ve sonrasında attığı adımlarla ilgili. Hükümetin ısrarla kullandığı kendisine karşı komplo kurulduğu ve bunun ardında da faiz lobisinin olduğu argümanı, bir yandan kendi taraftarlarını konsolide etmede etkili olmuş gibi görünürken, diğer yandan bu stratejinin muhtemel bir maliyeti olabilir: Sermaye gözünde bizzat hükümetin kendisinin istikrarsızlık yaratan bir unsur olarak değerlendirilmesi tehlikesi. Örneğin hükümetin uyguladığı Gezi Direnişi'ni şiddet kullanarak ezme seçeneğinin, sonunda istikrarı sağladığı ölçüde, sermaye için bir sorun yarattığını ya da bu yöntemin sermaye için daha az tercih edilebilir bir yol olduğunu varsaymamızı gerektirecek bir neden yok. Zira yatırımcı, demokrasiden ziyade istikrara bakar. Dolayısıyla herhangi bir demokratikleşme sürecinin farklı sermaye kesimleri ile kurulacak ittifak ile geleceğini düşünmek en hafif ifadeyle naiflik olur. O nedenle, büyük sermaye ile hükümet arasındaki olası gerilimlerde, bu sermaye grubunun demokrasiden taraf olduğu, bunun karşısındaki hükümetin de otoriter olduğu gibi bir çıkarımda bulunmak kolaycılık olur.

Meselenin bir başka yönünü ise hükümet ile büyük sermaye çevreleri arasında var olduğu ileri sürülen bu gerilimin kültürel temelli olduğu iddiası oluşturuyor (Övür, 2013). Bu iddia bir ölçüde doğruluk payı taşısa da, yaşanan gelişmelerden büyük sermayenin hükümet karşıtı bir şekilde konumlandığını çıkarmak bizi yanılgıya iter. Zira sermaye yatırım kararlarını kültürel değil, ekonomik rasyonele göre alır. Dolayısıyla hükümet, bugüne kadar gelen statükoyu koruduğu sürece sermaye için yeterince uygun bir partner.

Dolayısıyla uluslararası ya da yerli yatırımcı, sokaktaki direnişçinin dostu değildir; zira sermaye açısından sokaktaki demokrasi talepleri kolayca istikrarsızlık yaratan hareketler olarak algılanabilir. Sermaye için önemli olan, muhtemel anti-kapitalist hareketlerin önlenmesi ya da çalışanların güçlü ekonomik ve sosyal hak kazanımlarının önüne geçilmesi ve sermaye için elverişli bir karlılık ortamının hazırlanmasıdır. Bu durumda hem sermaye için uygun "yatırım iklimi" gerçekleşmiş olur hem de borç çevriminde bir sorunla karşılaşılmayacağı varsayılır. Dolayısıyla yerli ya da yabancı sermaye açısından önemli olan, siyasi iktidarların istikrarı sağlayabilme kapasitesidir. Bir başka ifadeyle, mümkün olan en az itirazla bir "yatırım iklimi"ni hangi iktidar kurabiliyorsa sermaye onun tarafında saf tutar.

Ancak buradaki mesele, hükümetin kısa dönemde Direniş'i bastırmasına rağmen, hâlâ kendi iktidarına karşı bir komplo olduğunu ısrarla ileri sürmesi ve bunu desteklemek için faiz lobisi argümanını kullanması. Örneğin Gezi Parkı'na yapılan müdahalenin hemen ardından TÜSİAD ile hükümetin yaptığı görüşmede, sermayedarlar siyasi istikrarın yanında olacaklarını belirtmişlerdi.[8] Ancak hükümet yetkililerinin ve Başbakan'ın bu görüşme sonrasında dahi, özellikle de Mısır'daki gelişmelerin de etkisiyle, hala bir olağanüstü hal durumunu canlı tutmaları, önümüzdeki dönemde sermaye çevreleri tarafından çok da hoş karşılanmayabilir. Bu durumda sermaye çevrelerinin istikrarı sağlayacak başka siyasi aktörler aramaya başlaması ihtimali belirebilir ki, bu, hükümetlerin en büyük korkusudur.

Büyük sermayenin hükümet ile ilgili çekincelerinin ortaya çıkmasında bir başka faktör de dünya ekonomisinde yeni bir konjonktüre girileceği beklentisi ve bu yeni durumda hükümetin süreci yeterince iyi yönetip yönetemeyeceği kuşkusu. Gerçekten de mayıs ayından bu yana yaşanan gelişmelere bakıldığında, Amerikan merkez bankası FED'in önümüzdeki dönemde parasal genişleme sürecine son verebileceğini açıklaması sonrasında yaşanan gelişmelere hükümet, neoliberal reçetelere tam olarak sadık kalarak cevap veremedi. Örneğin FED kararı sonrası Türkiye gibi ülkelerden çıkıp Amerika'ya yönlenen sıcak para ve bu hareketin sonucunda TL'nin değersizleşmesi sürecinin, normal şartlar altında (neoliberal bir "normal"den bahsediyoruz) faiz artırımı ile dengelenmesi gerekirdi.

Ancak E. Sağlam'ın belirttiği gibi, bir yandan hükümetin faiz lobisi iddiasını ortaya atması nedeniyle, diğer yandan da Merkez Bankası'nın faiz kararı konusunda hükümetten bağımsız davranamaması sonucunda, para politikasının yürütülmesindeki güven unsuru büyük ölçüde zedelendi (Sağlam, 2013). Dolayısıyla sermaye çevrelerinde faiz oranlarının belirlenmesinde neoliberal ekonomik yapının gereklerinden çok, siyasi iktidarın tercihlerinin rol oynadığı yönünde bir kanı oluşmuş durumda (Sağlam, 2013; Gürses, 2013). Ancak altını çizmek gerekir ki burada

8 http://www.radikal.com.tr/turkiye/tusiad_baskani_yilmaz_gelecegin_guvencesi_toplumun_katilimci_iradesi_olacak-1138064, 17 Haziran 2013.

sıraladığımız çelişkiler, sermayenin artık hükümetten ümidini tamamen kestiği ve bundan sonra yeni seçeneklere yöneleceği gibi bir anlam çıkarmak için çok yetersiz. Bugün için söylenebilecek olan, Gezi Direnişi'nin iktidar bloğu içerisinde var olan çelişkileri görünür kıldığı ve bir miktar da bu çelişkileri derinleştirdiğidir.

Sonuç Yerine

Toparlamak gerekirse, hükümetin faiz lobisi argümanını icat ederek uygulamaya koyduğu stratejinin ana hatlarını şöyle özetleyebiliriz: İlk olarak hükümet mağdurluk ve mazlumluk kartını, bir kez daha 'kazanma stratejisi' olarak kullanmak için hazırlanıyor. Hükümetin faiz lobisi argümanını ısrarla vurgulamasının gerisinde Boratav'ın (2013) belirttiği, "halk kalkışmasını ekonomik bir bunalım izlerse sorumluluğu 'karanlık dış güçlere' yıkmak işe yarayabilir" düşüncesi yatıyor.

Bu çerçevede Gezi Direnişi sürecinde hükümetin yaptığı en kritik hamlelerden birinin, Türkiye toplumunun genetik kodlarında bulunan komplocu algıyı (Göker, 2013) mobilize ederek ve yaşanacak muhtemel ekonomik olumsuzlukları bu yeni yarattıkları dış düşmana tahvil etmeyi deneyerek yani 11 yılı aşan bir iktidara rağmen Gezi sürecinde yine kendisinin mağdur edilmeye çalışıldığı algısını yayarak süreci kendi lehine çevirme girişimi olduğunu söyleyebiliriz. Zira hükümetin 11 yıllık iktidardan sonra birdenbire bankacılık sektörünün faiz dışı gelirlerinin olduğunu Temmuz ortalarında keşfetmesi ve buna yönelik olarak işlem yapacağını ilan etmesi[9], Gezi Direnişi'nin hükümet açısından da ne kadar aydınlatıcı olduğunu göstermesi açısından ilginç bir örnek olarak görülebilir.

Hükümetin stratejisinin bir diğer ayağı, faiz oranlarının artmasını engellemeye çalışarak 2014 yılında başlayacak seçim maratonu için ekonomik büyümenin sürdürülmesine çabalamak olarak görülebilir. Faizler konusundaki aşırı hassasiyet, faiz oranlarının artması durumunda çalışanların büyük bir bölümünün alım güçlerinin baskılandığı bir ortamda tüketici kredilerinin geliri ikame etkisinin azalacağı düşüncesine dayanıyor. Dolayısıyla hükümet, ilk seçenek olarak mümkün olduğu kadar faiz artışlarına direnerek kredi yoluyla da olsa talep pompalamasının devamını, ancak bunun mümkün olmadığı durumda ortaya çıkabilecek olan muhtemel bir ekonomik daralmayı da "faiz lobisinin hükümeti düşürmek için uygulamaya koyduğu plan"a bağlamayı hedeflemiş gibi görünüyor.

Ancak belirtmek gerekir ki dünya sistemi ile entegrasyonun yoğunlaştığı ve kapitalist sosyal ilişkilerin tüm toplumsal alanlara daha derinlemesine nüfuz ettiği bir Türkiye'de neoliberal politikalara angajmanı yüksek olan bir hükümetin yapabileceği manevralar sınırlı. Her ne kadar hükümet ortaya çıkabilecek olan ekonomik sıkıntıları, "tepenin ardındaki" bir dış düşman olarak faiz lobisine ve onun yerli işbirlikçileri olarak kodlanan Gezi Direnişçileri'ne ihale etmek istese de, elindeki medya gücüne rağmen bunu yapabilmesi oldukça zor.

9 http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23741518.asp, 17 Temmuz 2013.

Son bir hatırlatma olarak şunu söyleyebiliriz: 2008 krizinden bu yana AB üyesi ülkelerin hemen hepsinde ekonomik kriz sonucunda iktidarlar değişti. Ancak yaşanan bu iktidar değişiklerinin hiçbiri, geniş toplum kesimlerinin dertlerine derman olacak türden değildi. Bu bağlamda, önümüzdeki dönemde yaşanması muhtemel bir ekonomik krizden medet umarak "uzun AKP on yılının" sonlanacağını ummak pek sağlıklı bir bakış açısı değil. Zira Avrupa deneyimine bakıldığında, iktidar karşısında bir alternatif yaratılmadıkça, ekonomik kriz sonucunda hükümetler değişse bile, gelenin gideni aratması pek muhtemel.

Kaynakça

Boratav, K. (2013). "Faiz Lobisi Safsatası", SolPortal, http://haber.sol.org.tr/yazarlar/korkut-boratav/faiz-lobisi-safsatasi-74916, 18 Haziran 2013.

Göker, E. (2013). "Kahrolsun Bağzı Komplocu Ahmaklıklar", Emrah Göker'in İstifhanesi, http://istifhanem.com/2013/06/20/genesharp/, 20 Haziran 2013.

Gürses, U. (2013). "İcazetli Taktik Para Politikası", Radikal, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ugur_gurses/icazetli_taktik_para_politikasi-1142130, 17 Temmuz 2013.

Karagül, İ. (2013). "Gözlerinizi Açın, Bu Bir İntikam Savaşı", Yeni Şafak, http://yenisafak.com.tr/yazarlar/Ibrahim-Karagul/gozlerinizi-acin-bu-bir-intikam-savasi/38220, 19 Haziran 2013.

Övür, M. (2013). "İstanbul Sermayesinin Gezi Planı", Sabah, http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/ovur/2013/06/21/istanbul-sermayesinin-gezi-plani, 21 Haziran 2013.

Sağlam, E. (2013). "Faiz Artırımı İçin Onay Alındı", Hürriyet, http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23734136.asp, 16 Temmuz 2013.

Sağlam, E. (2013). "Merkez Bankasının Karar Alma Gücü Test Ediliyor", Hürriyet, http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/23726215.asp, 15 Temmuz 2013.

Yıldırımtürk, M. A. (2013). "Faiz Lobisi Var Mı Yok Mu?", Zaman, http://www.zaman.com.tr/ali-yildirimturk/faiz-lobisi-var-mi-yok-mu_2100762.html, 15 Haziran 2013.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *53-63*

AKP'nin "Destan Yazan" Polisi: Sınıf Aygıtı mı Dediniz?

Çağlar Dölek

"Polisimiz adeta kahramanlık destanı yazdı. Böylesine uzun soluklu bir mücadeleyi vakarını, disiplinini bozmadan, 48 saat adeta aç susuz kalarak sürdürebilmek, sadece bizim polisimizin başarabileceği bir iştir".
Recep Tayyip Erdoğan
(Milliyet, 24 Haziran 2013)

"Gaz gelen yerden taş esirgenmez!"
"Polis simit sat, onurlu yaşa!"
Direniş alanlarından iki slogan

"Polis, gittiğin yol yol değil; halkına teslim ol!"
Direniş alanlarında polise yapılan bir anons

Başbakan'ın "kahramanlık destanı" olarak tanımladığı olgular bütünü, Mayıs ayının sonundan itibaren kendiliğinden gelişen ve kitleselleşerek halk hareketi biçimini alan bir kalkışmaya farklı gerekçelerle dâhil olan milyonlarca insana uygulanan devlet şiddetinin muktedirler tarafından nasıl görüldüğünün ve dahası nasıl meşrulaştırıldığının özetidir sadece. Bir destan olarak sunulan hikâye, en basit anlatımıyla, çıplak ve sistematik cebir üzerine kurulu bir devlet stratejisinin, yaklaşık iki aydır geniş halk sınıflarına doğrudan, sınır tanımadan ve sürekli olarak uygulanması hadisesidir. Bu kahramanlık destanı, kelimenin gerçek anlamıyla kanla yazıldı; gazla, tazyikli suyla, copla (ve akabinde ortaya çıkan pala, sopa ve satırlarla) işlendi tarihin kara sayfalarına. Polis aygıtının sistematik bir yok etme emri aldığı -ki bu emri Başbakan bizzat kendisinin verdiğini defalarca dile getirdi- bu süreci, yukarıdaki sözlerle güzelleyen iktidar dili, kan donduran cümlesini 18 Temmuz akşamı yabancı ülkelerin büyükelçilerine verilen iftar yemeğinde kurdu: "Türkiye'de bir kişi, iki kişi, üç kişi, dört kişi polise şiddet uygularken ölüyor; twettler, faceboklarla, dünyanın altını üstüne getiriyorlar..."[1]

Doğrudan Başbakan'dan gelen talimatlarla iş gördüğü anlaşılan polis ise, adeta

1 http://www.radikal.com.tr/turkiye/basbakan_erdogan_uc_dort_kisi_polise_siddet_uygularken_oluyor_dunyanin_altini_ustune_getiriyorlar-1142451, 19 Temmuz 2013.

bir seferberlik ilanı çerçevesinde tanımlanan, ancak bu kez halka karşı girişilen bir taarruz psikolojisine büründü. Bu psikolojiyi, Gezi olaylarında çevik kuvvet olarak görev alan ve emniyet teşkilatı içinde *çatlak ses* oluşturdukları için sürekli sürgünlere maruz kalan polisler şöyle anlatıyor: "O kalkanın ardında ben eylemcileri görüyorum, çoluk-çocuk yaşlı görmüyorum. Bana göre, o sırada herkes eylemci ve bize kast ediyor. Oradan belki sıradan vatandaş da geçiyor ama bilemiyorsun. Evet, yapılmaması gerekir. Biz bile tiksiniyoruz. Düşünmeyi bırakıyorsun. Sadece sana söyleneni yapıyorsun. Ben de öyleydim, robot gibi" (Arman, 2013). Robotlaşan bu özneler, Başbakan'ın kurguladığı kahramanlık destanının *üretim koşullarına* ilişkin ise şöyle bir deneyimi paylaşmakta: "Hepimiz onca gün yıkanmamışız, artık kokuyoruz, iç çamaşırı dağıtıyorlar, don, atlet. Ben 57 saat, kesintisiz görev yaptım, küçücük bir sehpanın üzerinde yattım. Canavarlaştırıldık, insanlıktan çıkarıldık. Dolayısıyla, patlama noktasına geldik. Polisi öyle bir ortamda çalıştırırsan tabii ki şiddet uygular. Emniyet, polise insan haklarına uygun davranıyor mu ki, polis, göstericilere insan haklarına uygun davransın? O sırada bir arkadaşımızın eşi doğum yaptı, izin verilmedi. Bir arkadaşımız yaralandı, ayağına dokuz dikiş atıldı, eve gönderilmedi. Bir arkadaşımız evlenecekti, düğün salonu tutmuş, davetliler gelecek, çocuk kendi düğününe gidemedi. Böyle insanlıktan uzak bir ortam..." (Arman, 2013).

Uzun Haziran direnişinin devlet tarafından hem söylem düzeyinde hem de pratik olarak nasıl bastırılmaya çalışıldığına dair önemli ipuçları veren yukarıdaki alıntılar, ne Tayyip Erdoğan'ın suya düşen *Tek Adam* olma hayalleri nedeniyle içine girdiği ruhsal bir çalkantıyla açıklanabilir ne de uzun çalışma (!) saatleri ve yorgunluk nedeniyle ve üstlerinden gelen baskı altında ağır stres yaşayan polislerin münferit yakınmaları olarak görülebilir. Şüphesiz ki, sosyal psikoloji ve psikanalizi göreve çağırma girişimleri, meselenin bu yönlerini açığa çıkarmada oldukça yararlı olacaktır. Ancak, uzun Haziran direnişiyle berraklaşan gerçeklik odur ki; AKP iktidarının temsilcisi olduğu sınıf erkinin devlet katında tahkim edilmesi ve buna paralel olarak halk sınıfları nezdinde konumlanması açılarından polis aygıtı, vazgeçilmez bir yeri işgal eder hale gelmiştir. İşgal edilen bu konum ise, hegemonyanın yeniden üretilmesi adına rıza devşirme araçları oldukça cılızlaşan AKP'nin temsil ettiği sınıf erkinin - ki bu erk sermaye erkinden başkası değildir - çok daha çıplak ve somut bir şekilde geniş halk sınıfları tarafından doğrudan devlet şiddeti olarak deneyimlenmesine tekabül etmektedir. O halde mesele, AKP iktidarının kuşattığı devlet erkinin önemli bir siyasi-bürokratik ayağını oluşturan polisin, açık bir sınıf aygıtı olarak uzun süreden beri yeniden kurgulanmakta olması ve uzun Haziran direnişiyle bu meselenin iyice ayyuka çıkmasıdır. Nitekim bu direnişe kendi özgünlüğünü veren ve iktidarın her türlü söylemini tersyüz ederek direnişin alaycı bir silahı haline çeviren yaratıcı kolektif irade, meydanlarda attığı "gaz gelen yerden taş esirgenmez", "polis simit sat, onurlu yaşa" türünden sloganlarla, polisin halka karşı

aldığı sınıfsal konuma karşı direnişi bir hak olarak kurgulamakta ve aynı zamanda polisin sahiplendiği bu konumun toplumsal çelişkilerine dair radikal bir sorgulamayı göreve çağırmaktadır.

"Emniyet teşkilatımız... rejimin sarsılmaz güvencesidir"

Taksim Gezi Parkı'nda *üç-beş ağacın kesilmesine* karşı başlangıçta çevreci duyarlılıklarla başlayan Gezi direnişi, zamanla yakın Türkiye tarihinin en büyük halk hareketi biçimini aldı ve Türkiye toplumsal ve siyasal coğrafyasında verili kabul edilen tüm taşları yerinden oynattı. Her şeyden önce neoliberalizmin Türkiye'de derinleştirilmesi adına en önemli siyasal hareketi temsil eden AKP, kendiliğinden doğan bir halk hareketi karşısında en kapsamlı yenilgisini aldı denilebilir. Bu yenilgi, birbirine paralel olarak ilerleyen iki tür projenin halk sınıfları tarafından radikal bir reddiyesi anlamına gelmekte: Bir yandan, kamusal varlıkların ve ortak yaşam alanlarının sermayeye aktarılması yönünde işleyen neoliberal iktisadi politika, ilk kez bu denli kitlesel bir karşı çıkış ile karşılaştı. Bu nedenle, sermayenin yeniden üretiminin ve emekçi sınıfların sürgün edilmesinin bir aracına indirgenen kent mekânı, fiili direnişler ve akabinde yaygınlaşan halk forumları üzerinden, toplumsal adalet talebinin kendiliğinden örgütlendiği alanlar haline geldi. Diğer yandan, bireylerin yaşam tarzlarına ve kolektif haklara otoriter ve muhafazakâr bir müdahale geleneği oluşturmaya başlayan AKP, özgürlük temelinde tanımlanmış kitlesel bir direnişle karşı karşıya kaldı. Kısacası, uzun Haziran direnişine içkin olan toplumsal adalet ve özgürlük talepleri, AKP'nin temsil ettiği düzene cepheden saldıran bir kalkışmanın söylemlerini belirleyip eylemliliklerini şekillendirdi – her ne kadar bu saldırı, çelişkili ve karmaşık bir özneler yığının *örgütsüz* saldırısı olarak gerçekleşse de.

Yaşanan polis şiddeti, AKP'nin polis aygıtı üzerinden uyguladığı ilan edilmemiş bir olağanüstü hali andırdı. Bu şiddetin nesnel zeminini ise, yukarıda anlatılmaya çalışılan türden bir toplumsal hoşnutsuzluğun, kanlı canlı öznelerin taşıyıcılığında kitlesel bir sokak ve meydan işgaline girişmesi oluşturdu. Ne de olsa, sermaye saldırısına karşı topyekûn bir kamusal alan ve doğa savunusu yapan ve bunu hak ve özgürlükler temelinde tanımlamayı başarabilen bir direnişle karşı karşıya kaldı AKP. Bu yenilginin önemi şöyle bir bağlam içinde düşünüldüğünde daha da açığa çıkmakta: 11 yıllık iktidarı boyunca serbest piyasa yönelimli bir iktisadi siyasayı aşamalı bir muhafazakârlaşma ve otoriterleşmeyle eklemlemeyi başaran AKP'nin bu *başarısının* ardındaki en önemli dinamik, ortaya çıkan siyasal, iktisadi ve toplumsal krizleri yönetebilme becerisinde yatmaktaydı. 2001 krizinin doğrudan sonucu olan AKP, geride kalan yıllarda bir tür *kriz yönetimi iktidarı* olarak var oldu ve cephaneliği bu anlamıyla oldukça zengin ve çeşitliydi. Neoliberalizmin ortaya çıkardığı toplumsal ve sınıfsal çelişkilerle baş etme veya onları idare etme anlamında Türkiye toplumsal ve siyasal tarihinin özgül sorunlarını ustaca kullanmayı

bildi. Bu konuda birçok örnek verilebilir. Söz gelimi, Kemalist elitlere karşı girişilen iktidar mücadelesinde AKP'nin kendini demokrat ve ezilen kesimlerin temsilcisi olarak sunmadaki başarısı, sadece seçim sonuçlarına sığmayan daha geniş bir rıza devşirme yöntemi olarak işlev gördü.

AKP'nin ortaya çıkan toplumsal ve siyasal krizleri yönetme stratejisinin en önemli ayaklarından birini de şüphesiz ki polis aygıtı üzerinden tahkim ettiği özgül bir iktidar alanı oluşturdu. Özellikle Kemalist elitlerin hem politik hem de iktisadi anlamda güç biriktirme araçlarından biri olagelmiş ordunun devlet içindeki özerk konumuna karşı polis aygıtını güçlendirmek AKP'nin en önemli siyasal projelerinden birini oluşturdu. 1990'larla birlikte emniyet teşkilatı içinde varlığı gittikçe güçlenen Fetullahçı yapılanmanın sağladığı *elverişli* koşullar içinde, AKP polis aygıtını özellikle 2000'li yılların ikinci yarısında kendi iktidarına bağlı özgül bir baskı aracı olarak yeniden tanımladı. Öyle ki, Başbakan Erdoğan, 2009 yılındaki bir konuşmasında, bu uzun erimli mücadelenin nihayete erdirildiğine dair önemli bir açıklama yapmıştı ve vaktiyle çokça tartışılan şu cümleyi kurmuştu: "Emniyet teşkilatımız hem demokrasinin, hem hukuk sisteminin hem de daha genel anlamda rejimin sarsılmaz bir güvencesi, adeta bir sigortasıdır".[2]

Her ne kadar Başbakan'ın yukarıda bahsettiği rejim, özellikle liberal ve solliberal çevreler tarafından Kemalist vesayet rejimini çözen demokratik bir alternatif olarak algılansa da, bahsi geçen *rejim*, neoliberal bir toplumsal düzen tasarımının otoriter bir projeyle siyasal alana tahvil edilmesinden başka bir anlama gelmemektedir. Tahvil edilen bu otoriterliğin, burjuva demokratik kurumların işleyiş dinamiklerini sermaye yanlısı bir siyasal proje çerçevesinde felce uğrattığı aşikârdır. Söz gelimi, AKP döneminde iyice kemikleşen yürütme erkinin güçlendirilmesi yönünde hayata geçirilen pratikler, hali hazırda oldukça sorunlu bir temsil kabiliyetine sahip olan yasamanın, karar alma süreçlerinden dışlanmasına hizmet etti. Merkez Bankası'nın bağımsızlaşması ve üst kurullaşma gibi süreçlerle deneyimlenen teknokratik yönetim pratiği ise, ekonomi politikalarının belirlenmesi sürecinden halkın dışlanması ve demokratik ve yasal denetleme mekanizmalarının askıya alınması sonucunu doğurdu. Neoliberal küreselleşme sürecinde yaygınlık kazanan bu tür hamleler, sermayenin sınıf erkinin yeniden tesisini sağlamlaştırdığı ve bunu devlet erkinin örgütlenmesi ve işleyişine dair radikal müdahalelerle gerçekleştirdiği oranda, burjuva devlet formunda ciddi yapısal krizlere neden olan kapsamlı bir dönüşüme zemin hazırladı.

Polis aygıtının Türkiye toplumsal formasyonunda yeniden yapılandırılması olgusu, tam da böyle bir toplumsal-sınıfsal zemin üzerinde yükselmekte. Neoliberalizmin derinleştirdiği toplumsal eşitsizlikler ve krizleri, otoriter bir devlet yapılanmasıyla kontrol altında tutma stratejisinin en önemli ayaklarından birisini, polis aygıtını daha profesyonel ve paramiliter bir zor aygıtı olarak yeniden kurgulamak

2 http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&KategoriID=4&ArticleID=1111566&Date=28.06.2009&b=Basbakan:%20Polis%20rejimin%20guvencesi, 28 Haziran 2009.

oluşturdu. Yeniden kurgulanan bu aygıt, temel olarak neoliberal dönüşümlerin kaybedenler kampında yer alan geniş halk sınıflarına karşı konumlandı. Sözgelimi, kentsel dönüşüm adı altında sermayenin çekim alanına giren gecekondu mahallelerinin dönüşümü, 1990'lar ve 2000'ler boyunca halk ve polis arasında şiddetli çatışmalara neden olan polisiye operasyonlarla mümkün kılındı. Dahası, suçu yoksullukla aynı siyasal düzlemde tanımlayan neoliberal sınıf stratejisi, gündelik hayatın zapt edilmesi adına polisin de işlevlerini çeşitlendirdi. Öyle ki, 2000'li yıllarda Türkiye'de yaygınlaşmaya başlayan "Kapkaç Timleri", "Yunuslar" gibi yeni polisiye pratikler, kapkaç, hırsızlık, dilencilik gibi sınıfsal çelişkilerin gündelik tezahürlerinin kamusal alandan temizlenmesine yönelik işleyen neoliberal çarkın dişlileriydi.[3]

Bu noktada şöyle bir konunun altını çizmekte fayda var: Polis aygıtının yeniden yapılandırılması meselesi, ne sadece Türkiye'ye özgüdür ne de kamu kolluğunun dönüşümüne indirgenebilecek bir olgudur. Tam tersine bu mesele, 1980 sonrası dönemde farklı biçimlerle de olsa tüm dünyada deneyimlenen ve devlet-zor-sınıf ilişkisinin yeniden tanımlandığı daha genel bir bağlam içine yerleştirildiği oranda gerçek anlamını bulmaktadır. Bu bağlamda, modern devletin zor aygıtları toplamı –ki bunun içinde polis kurumundan hapishane sistemine, ceza yasalarından ulusal ordulara kadar bir dizi yasal, kurumsal ve idari yapılanma yer almakta– oldukça kapsamlı bir dönüşüme tabi tutuldu. Bu dönüşüm süreci; bir yandan daha profesyonel ve baskıcı zor pratiklerini yaygınlaştırıp sistematik hale getirirken, diğer yandan da modern devletin tanımlayıcı unsuru olarak anlaşılagelen zor pratiklerinin de özelleştirilmesi gibi bir süreci beraberinde getirdi. Bu açıdan bakıldığında, özellikle altı çizilmesi gereken nokta, gündelik hayatta toplumsal-sınıfsal çelişkilerin yönetilmesi amacıyla örgütlenen bir özel güvenlik aygıtının zamanla yaygınlaşmasıdır. Bu olgunun kendisi, kamu kolluğunun sınıf ilişkilerinde işgal ettiği yere ilişkin ciddi bir yeniden konumlanmanın zeminini tanzim etti. Tanıl Bora'nın "garibana emniyet, kibar muhitlere özel güvenlik" olarak özetlediği bu zemin tanziminin (Bora, 2007), kamu kolluğunun toplumsal konumunu daha çelişkili bir alana ittiği ileri sürülebilir. Böylece, daha profesyonel ve paramiliter bir örgütlenme kapasitesi geliştiren, işlevlerini ve toplumsal alana müdahale pratiklerini çeşitlendiren ve bu müdahalenin sınırları, yapılan yasal ve idari düzenlemelerle oldukça genişlemiş bulunan polis aygıtı, büyük oranda ve doğrudan bir şekilde toplumun yoksul kesimlerine karşı işe sürülen bir araç konumuna indirgendi.

Bahsi geçen dönüşüm, şüphesiz ki Türkiye'nin özgül koşullarında şekillendi ve özellikle 1980'li yıllardan sonra Kürt hareketine karşı girişilen kontrgerilla faaliyetleriyle nihai biçimini aldı. 2000'li yıllarda ise AKP'nin giriştiği hegemonya mücadelesi içinde yeniden tanımlanmış gibi gözükse de, genel eğilimi 1990'lı yıllarda berraklaşan bu dönüşüm, AKP iktidarı döneminde kristalize oldu. Bu noktada, özellikle 2007 seçimlerinden sonra iktidarını sağlamlaştırma sürecine giden

---

3 Türkiye'de polis aygıtının yeniden yapılandırılmasına ilişkin bu minvalde yapılan analizler ve tartışmalar için bkz. Berksoy, 2007; Gönen, 2008; Hülagü, 2013.

AKP'nin, toplumsal muhalefet odaklarına karşı giriştiği kapsamlı saldırı sürecinin altı çizilmelidir. Bu süreç; KCK, Devrimci Karargâh, Ergenekon gibi *torba davalarla* toplumsal ve siyasal muhalefetin farklı dinamiklerine karşı topyekûn bir yıldırma –eğer yok etme değilse– biçimini aldı. Öte yandan, öğrenci muhalefetinden emek hareketine kadar diğer tüm toplumsal direniş odakları, muğlâk bir terör tanımı çerçevesine hapsedilerek bastırılmaya çalışıldı. Dahası, ortaya çıkan her türlü toplumsal gösteri ve kolektif hak arama girişimi –taraftar gruplarının düzenlediği eylemler bile– giderek rutinleşen *orantısız* polis şiddetine maruz kaldı. Bu genel bağlam içinde, toplumsal muhalefete karşı girişilen kapsamlı saldırılara bakıldığında, bu sürecin ana aktörünün, yukarıda özetlenmeye çalışılan türden bir dönüşüm içinden geçen polis aygıtı olduğu görülmektedir. Böylece, polis aygıtı oldukça siyasallaşmış ve devlet erki bünyesinde kendine ait özerk bir alan içinde eyleyen bir güç odağı haline gelmiştir. Bu özerk alan, AKP-Cemaat ilişkilerinin seyrine göre kırılganlık arz etse de, polis aygıtının toplumsal ve siyasal konumuna ilişkin çok daha yapısal dinamiklerle beslendiği oranda belli bir süreklilik üzerine kuruludur. Hal böyleyken, Başbakan 2009 yılında polisi rejimin güvencesi olarak tanımlarken, bir yandan da polisin siyasal çatışmalardan uzak tutulması gerektiğini vurguluyordu. Bu vurgu, oluşturulan bu özgül iktidar yapısına *dışarıdan* gelebilecek müdahalelerin önünü alma gayretine işaret etmekteydi.

AKP'nin oluşturduğu iktidar yapısının özgül bir parçası olan polis aygıtının, son yıllarda gittikçe pervasızlaşan ve siyasallaşan baskıcı pratikleri, kendi varlık nedeni olan ve burjuva devlete içkin olan şöyle bir çelişkinin nihayet berraklaşmasına da yol vermiştir: Hangi siyasal proje etrafında tanımlanırsa tanımlansın, modern kamu kolluğu, evrensellik iddiasında olan bir hukuku (burjuva hukukunu) gözetmek ile özellikle kriz anlarında sermaye ve onun temsilciliğini üstlenen siyasal iktidar adına iş gören bir araç olma arasında çelişkili bir zemin üzerinde durmaktadır. Kamu kolluğunun toplumsal konumuna ilişkin "şizofrenik" bir hale işaret eder bu durum (Robinson ve Scaglion, 1987). Bunun nedeni, kamu kolluğunun bir yandan ücretli emek formu üzerine kurulu bir toplumsal düzenin koruyuculuğunu sağlarken diğer yandan da başta emekçi sınıflar olmak üzere farklı toplumsal kesimlerin rızasını da devşirmesi gerektiğidir. Ancak, *özsel* olarak şizofrenik olan bu rıza devşirme siyaseti, yukarıda özetlenen toplumsal ve siyasal dönüşümler sonucunda kendi yapısal sınırlarına çoktan ulaşmıştı. Bu nedenle, uzun Haziran direnişinde tanık olunan ve neredeyse devlet terörü biçimini alan polis şiddeti, modern polis erkinin yaslandığı bu kurucu çelişkinin günümüzde vardığı boyuta ilişkin önemli ipuçları vermekte. Öyle ki, doğrudan direniş içindeki özneler tarafından fark ve teşhir edilen bu çelişki nedeniyledir ki, direniş hareketi kendi meşruiyet zeminini genişletmiş ve daha da kitleselleşerek bir halk hareketine dönüşmüştür. O halde, hem polis şiddetinin boyutuna dair hem de bu şiddete karşı gelişen halk hareketinin niteliğine ilişkin bir değerlendirme önemlidir. Zira önümüzde duran mesele, "gaz gelen yerden taş esirgenmez!"

türünden bir sloganın geniş kitleler tarafından nasıl sahiplenildiğine ve bunun ne anlama geldiğine ilişkin bir dizi soruya cevap bulmaktır.

Uzun Haziran Direnişinde "Benim Polisim!"

Halkın uzun Haziran direnişine verdiği kitlesel desteği bir türlü kıramayan AKP, 15-16 Haziran tarihlerini, adı "Milli İradeye Saygı Mitingi" olarak konulan kitle destekli bir tür karşı propaganda olarak örgütlemeye çalıştı. Direnişçilerin *bindirilmiş kıtaların toplaşması* olarak açıkça dalga geçtiği Ankara Sincan ve İstanbul Kazlıçeşme mitingleri, var olan krizi yönetme konusunda AKP'nin içine düştüğü aczin önemli birer göstergesiydi. Zira sonrasında tartışılan mesele, bu mitinglerin direnişin toplumsal meşruiyet zeminini ne şekilde sarstığından çok, AKP'nin kamu kaynaklarını kullanarak devreye soktuğu karşı propaganda stratejisinin pespayeliğiydi. Yine de, Başbakan'ın 15 Haziran Sincan mitinginde kamuoyuna alenen açıklayarak polise verdiği şu emir, polis şiddetinin ne şekilde harekete geçirildiğine dair dolaysız bir delil oluşturuyordu: "Çok açık net söylüyorum, Taksim Meydanı boşaldı boşaldı, boşalmadığı takdirde artık bu ülkenin güvenlik güçleri orayı boşaltmayı bilir".[4] Nitekim Erdoğan'ın konuşmasından sadece birkaç saat sonra, Gezi Parkı'na oldukça şiddetli bir polis saldırısı başlatıldı ve park boşaltıldı.

Bu tür dolayımsız dinamiklerle harekete geçirilen ve meşrulaştırılan polis şiddetinin sonuçlarına ilişkin bir değerlendirme yapmak önemlidir; çünkü bu sonuçlar da muktedirler tarafından çokça çarpıtılmaya ve direnişin toplumsal meşruiyet zemini örselenmeye çalışıldı. Öncelikle, uzun Haziran direnişine niceliksel olarak verilen toplumsal desteği ele almalı. İçişleri Bakanlığı'na göre, Haziran ayının üçüncü haftası itibariyle, Gezi olayları kapsamında gerçekleşen protesto gösterileri, toplam 79 ilde gerçekleşti ve bu gösterilere 2,5 milyon civarında insan katıldı (*Milliyet*, 23 Haziran 2013).[5] İçişleri Bakanlığı'nın oldukça *iyimser* bir tahmin yaptığı ve halkın çok daha geniş bir katılımını barındıran bu hareketin kitleselliğinin üstünü örtmeye çalıştığı aşikâr. Zira bu süreçte polis şiddetinin vardığı boyutlar konusunda da yine aynı asap bozucu taktiğin devreye sokulmaya çalışıldığına defalarca şahit olduk. Özellikle bu ikinci noktaya ilişkin, Türk Tabipler Birliği'nin (TTB) 15 Temmuz 2013 tarihinde kamuoyuna açıkladığı rapor, polis şiddetinin boyutlarına dair gerçeğe çok daha yakın bilgiler vermekte (TTB, 2013). Buna göre; uzun Haziran direnişinde sistematik bir hal alan polis şiddeti nedeniyle 5 kişi hayatını kaybetmiş ve 8 binin üzerinde insan ise farklı nedenlerle yaralanmıştır. Ayrıca, polis şiddeti kendini şu biçimlerde göstermiştir: Kimyasal bir silah olan biber gazının yoğun ve sürekli olarak kullanılması; yakın mesafeden ve hedef gözetilerek atılan biber gazı kapsülleri ve plastik mermiler, ki bu mermilerin çelik bilyelerle desteklendiği

4 http://www.aksam.com.tr/siyaset/basbakan-erdogan-gezi-parki-bosalmazsa-gereken-yapilir/haber-216139, 15 Haziran 2013.

5 http://gundem.milliyet.com.tr/2-5-milyon-insan-79-ilde-sokaga/gundem/detay/1726600/default.htm, 23 Haziran 2013.

ortaya çıktı[6]; farklı kimyasallarla desteklenen tazyikli sular; ve özellikle gözaltına alma sırasında uygulanan insanlık dışı muamele ve işkence. Polisin uyguladığı açık şiddet, gözaltına alınan binlerce ve tutuklanan yüzlerce direnişçi üzerinden tüm halkın üstünde kurulmaya çalışılan baskıyla da perçinlenmiş oldu. Bu duruma ilişkin görüşme yapılan bir çevik kuvvet polisinin kurduğu şu cümleler, kahramanlık destanı olarak sunulan bu sistematik devlet cebrinin hangi özneler tarafından ne şekilde gerçekleştirildiğini özetlemektedir: "Öyle bir an geliyor ki, 'ben bu insanı bir şekilde ekarte edeyim, ayakta duramaz hale getireyim ki beni daha fazla yormasın, bir daha karşıma çıkmasın!' diyorsun. Çünkü o bir daha gelmezse, sen de evine gidebileceksin. Çünkü gazlıyoruz, gidiyorlar, iki saat sonra kendilerine geliyorlar, yine saldırıya geçiyorlar. Bunun sonu yok. Onlar dinlenebiliyor. Biz dinlenemiyoruz. Öyle bir hareket yapalım ki, bir daha gelemesinler, psikoloji bu..." (Arman, 2013).

"Benim polisim", "kahramanlık destanı yazdılar" gibi cümlelerle açıkça desteklenen polis şiddetinin sorumlularının cezalandırılması adına şu ana kadar atılmış herhangi bir somut adımın olmaması da, yukarıda anlatmaya çalıştığımız çelişkiyi AKP adına derinleştiren ve halkın öfkesini diri tutan başka bir dinamik olarak iş gördü. Bu noktada, sistematik hale gelen bu şiddetin, hem polis teşkilatının kendi içindeki dinamikler hem de AKP iktidarının devlet katında örgütlenmesi açısından ne tür bir kriz yarattığını da Ethem Sarısülük'ün katledilmesi olayından anlamış olduk. Ethem'i bilinçli bir karar sonucunda silahıyla vurduğu kamera kayıtlarından açıkça tespit edilen polis memuru A.Ş., önce İçişleri Bakanlığı tarafından iki hafta boyunca saklandı; sonrasında ise, CHP Kırklareli Milletvekili Mehmet Kesimoğlu'nun yaptığı açıklama, meselenin bir tür kriz boyutlarına ulaştığını gösterdi. Zira, adı geçen polis memuru, "beni teslim ettiğiniz takdirde sırasıyla bütün amirlerimin bu olaydaki kanun dışı emir ve uygulamalarını ifşa edeceğim" türünden bir tehditle –ki bu tehdidin birçok polis memuru tarafından da sahiplenildiği bilinmekte– bu şiddeti işleten temel iktidar mekanizmasına meydan okudu.[7] Nitekim Ethem'in katili A.Ş.'nin "meşru müdafaa sınırının aşılması suretiyle ölüme neden olma" suçundan mahkemeye sevk edildiği, ancak savcılığın sevk maddesinde ceza öngörülmediği ortaya çıktı.[8]

Polisin *yasal* şiddet uygulamasına ilişkin belli çerçeveler çizen burjuva hukukunu temelden sarsan bu tür pratikler, özellikle Temmuz ayı boyunca ortaya çıkan palalı, satırlı ve sopalı *takviye kuvvetlerce* yeni bir çelişkiyi de bünyesine aldı. Gezi olaylarından mağdur olan "esnaf tepkisi" olarak sunulan bu vakalar zinciri, aslında var olan *devlet geleneği* içinde çokça yeri olan ve farklı toplumsal krizleri idare etme yöntemi olarak iş gören tanıdık bir hamleydi. Sözgelimi, günümüzde seyrekleşse

6 http://www.sendika.org/2013/07/boyali-degil-metal-bilyeli-mermiyle-kor-etmisler/, 9 Temmuz 2013.

7 http://www.odatv.com/n.php?n=o-polis-kimleri-neyle-tehdit-etti-1406131200, 14 Haziran 2013.

8 http://www.radikal.com.tr/turkiye/ethem_sarisuluku_vuran_polise_ceza_almayacak-1139204, 26 Haziran 2013.

de geçtiğimiz senelerde sistematik bir hal alan ve Kürt işçilere ve muhalefetine yönelik gerçekleşen linç girişimleri, *duyarlı vatandaş tepkisi* olarak kotarılmaya çalışılıyordu.[9] Ancak, uzun Haziran direnişini zayıflatmak adına özellikle Taksim esnafı üzerinden devreye sokulan bu stratejinin de yenilgiye uğratıldığı söylenebilir. Palalı saldırganların polisin bizzat gözetiminde ve onayıyla gerçekleştirdikleri saldırı görüntülerinin ortaya çıkması, *esnaf tepkisinin* doğrudan AKP tarafından örgütlenen bir saldırı stratejisi olduğunu gösterdi. Daha önemlisi, Taksim Dayanışması'nın esnafla dayanışma yoluna gitmesi ve bu direnişin aynı zamanda AVM'lere karşı esnafı destekleyen bir hareket olduğunu vurgulaması, AKP'den milletvekili adayı olan ve Taksim esnafı adına açıklama yapanların hamlelerinden çok daha etkili sonuçlar üretti.

"Polis, gittiğin yol yol değil; halkına teslim ol!"

Taksim Gezi Parkı olaylarıyla başlayan direnişin bir tür halk hareketi biçimini almasını sağlayan ilk dinamiğin polisin uyguladığı şiddet olduğunu vurguladık. Olgusal düzeyde yukarıda anlatılmaya çalışılan bu şiddet, belli bir meşruluk kaygısıyla örülü olduğu iddia edilen ve öyle sunulan devletin *yasal* şiddetinin sınırlarının, faşizan bir imha etme stratejisi temelinde ne şekilde genişletilebileceğini gözler önüne serdi. Bu bağlamda, burjuva devlete içkin olan ve toplumsal kriz anlarında ortaya çıkan faşizm eğilimi yine ve yeniden açığa çıktı. Ancak gözler önüne serilen bu gerçeklik, geniş halk sınıflarının AKP iktidarının dolaysız temsilcisi olarak gördüğü polis aygıtına karşı tepkisel ancak radikal bir sorgulamayı da beraberinde getirdi. Buradaki diyalektik, Gilles Deleuze'ün o ünlü sözünü, anonimleştirip halkın sahiplendiği bir başkaldırı sloganına çevirdi. "İktidar hayatı hedef aldığında, hayatın kendisi iktidara direniş olur" diyordu Deleuze. Uzun Haziran direnişinin karmaşık ve çelişkili bir yapı içinde eyleyen özneleri ise, bu radikal politik-felsefi duruşu "her yer Taksim, her yer direniş!" sloganıyla genelleştirdi. Dahası, kurduğu barikatlar ve icat ettiği direniş araçları ile –Polisiye Olaylara Müdahale Aracı (POMA) bunlar arasındaki en *yaratıcı* olanıydı belki de– iktidarın şiddetine karşı direnişi bir şölen olarak kurguladı.

Zulme karşı direnmenin hak olduğunu salık veren ve sınıflar mücadelesinin tarihsel gelişimi içinde biriktirilenlerle bezeli olan bu şölen, oldukça beklenmedik ve radikal bir şekilde sokakları ve meydanları dolduran halk sınıflarının eylemliliklerine yön verdi. Uzun Haziran direnişinin başından beri dikkat çeken en önemli yönlerinden birisi, iktidarın kullandığı söylem repertuarının neredeyse tamamıyla direnişin yaratıcı süzgecinden geçirilmesi ve muktedirlere karşı bir silah olarak yeniden kullanılmasıydı. Yüzlercesi arasından en dikkat çekici olanlardan birisi Başbakan'ın çapulcu tanımına verilen karşılıktı. Direnişçileri gayri meşru göstermek adına üretilmiş bu söylem, tüm hareketi simgeleyen politik bir

9 Linç girişimlerinin, neoliberal iktidar mantığı açısından ne anlama geldiğine ilişkin bir tartışma için bkz. Gambetti, 2007.

argümana dönüştürüldü ve üstüne sloganlar üretilip direniş şarkıları bestelendi. Denilebilir ki, bu halk hareketi, devletin *orantısız şiddetine* karşı devreye soktuğu *orantısız zekâsıyla* hem kendi kitleselliğini oluşturmuş oldu, hem de muktedirlerin yok etme stratejilerine direnebildi. Öyle ki, AKP iktidarının hiç alışık olmadığı biçimiyle devreye sokulan kriz yönetme taktiklerinin hiç birisi hedefini tam anlamıyla bulamadı.

Direnişe kuvvetli bir canlılık ve neşe katan iktidarla alay etme, onun söylemini alaşağı etme pratikleri, kendini polis şiddetinin yadsınması ve dahası polisin toplumsal konumunun sorgulanması noktasında da çeşitli biçimlerde gösterdi. Kurulan barikatların ve işgal edilen park, meydan ve sokakların direnişin niteliğine yaptığı katkıya paralel olarak, üretilen slogan ve pankartların mizahi yaratıcılığı ve yıkıcı göndermeleri, AKP iktidarının alışık olmadığı türden bir mücadele yöntemiydi. Söz gelimi, kimyasal bir silah olan biber gazının meydanları dolduran halkın üzerine adeta boca edildiği bir ortamda, direnişi şenlendiren kolektif irade "gaz gelen yerden, taş esirgenmez" gibi bir sloganı üreterek mücadelenin fiili zeminini genişletme gayreti içine girdi. Dahası, taraftar grubu Çarşı'nın yaratıcılığıyla ortaya çıkan "Sık Bakalım!" marşı, tüm Türkiye genelinde alanları dolduran halkın diline pelesenk olan alternatif bir *ulusal marş* oluverdi –tabii ki *ikinci ulusa* ait olan bir marş!

Polis şiddetine meydan okuyan bu tür sloganlar arasında, polisin toplumsal konumu bağlamında yukarıda dikkat çekilmeye çalışılan çelişkiye doğrudan gönderme yapanlar da vardı. Polis aygıtının AKP iktidarının bir aracına indirgenmiş olmasının ve halka doğrudan şiddet uygulanmasının kabul edilemeyeceğini ilan eden halk, polisle kurduğu en ufak bir göz temasında bile "polis simit sat, onurlu yaşa" sloganını atma fırsatını kaçırmadı. Direnişin her şeyden öte bir özsaygı ve onur mücadelesi olduğunu hatırlatırcasına atılan bu slogan, halka karşı girişilen böylesi bir şiddeti bizzat uygulayanlara, mütevazı bir emekçi hayatını başka bir yol/dünya olarak sundu. Alternatif olarak sunulan bu dünya ise, emir alınan amir/başbakan olmadığı oranda özgürlüğü, yağma/talan üzerine kurulmadığı oranda ise adaleti koydu polis şiddetinin karşısına. İdeolojik içeriği oldukça yüklü olan ve mizahın politik yönünü ustaca kullanan daha birçok slogan ve pankart, direniş alanlarını renklendirdi. Yazarın kişisel olarak Ankara'nın Kennedy Caddesi'nde tanık olduğu bir *polise karşı halk anonsu* ise, halkın polise ilişkin bahsi geçen sorgulamayı hangi noktaya götürdüğünü özetliyordu. Kennedy Caddesi'nde toplanan halka karşı yapılan müdahale anonslarına verilen cevabın kendisi, açıklama gerektirmeyecek kadar net ve yoruma yer bırakmayacak kadar radikaldi: "Polis, gittiğin yol yol değil; halkına teslim ol!"[10] Kanımca, bu ve bu minvalde atılan daha birçok slogan şu anlama

10 Görünüşe göre, bu tür polise karşı halk anonsları, Kennedy Caddesi ile sınırlı kalmamış. Eskişehir'de genç bir direnişçi tarafından barikat arkasında ve megafon yardımıyla polise karşı şu anons yapıldı: "Çevik kuvvet, çapulcular hiçbir şey yapmayacak size, halkın adaletine güven, halkın çocuklarına güven, teslim ol." Bu yaratıcı direniş pratiğinin videosuna şu linkten ulaşılabilir: http://www.youtube.com/watch?v=ZWew_CMwwUQ, indirilme tarihi: 30 Haziran 2013.

gelmekte: *Orantısız zekânın* radikal bir politik talep çerçevesinde polisin şiddetini ve dahası toplumsal konumunu sorgulaması. Böyle bir sorgulamanın karşısına çıplak şiddetle çıkmaktan başka bir siyasal stratejiyi devreye sokamayan iktidarın Adana'da direnişçilere TOMA'dan yaptığı "Biz sizi seviyoruz, kışkırtmalara gelmeyin" anonsu[11] ise, direnişin mizahi repertuarında yeniden kurgulanıp karşı bir silah olarak kullanılacak kendine özgü bir işlev bulmaktan öte bir anlam ifade edemedi.

Kaynakça

Arman, Ayşe, (2013). "Polislerle Yapılan Görüşme: Canavarlaştırıldık, İnsanlıktan Çıktık", http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23719788.asp, indirilme tarihi: 15 Temmuz 2013.

Berksoy, Biriz, (2007). "Neo-liberalizm ve Toplumsalın Yeniden Kurgulanması: 1980 Sonrası Batı'da ve Türkiye'de Polis Teşkilatları ve Geçirdikleri Yapısal Dönüşüm", Toplum ve Bilim, 109.

Bora, Tanıl, (2007). "Garibana 'Emniyet', Kibar Muhitlere 'Özel Güvenlik' mi?", İstanbul, 59.

Gambetti, Zeynep, (2007). "Linç Girişimleri, Neo-liberalizm ve Güvenlik Devleti", Toplum ve Bilim, 109.

Gönen, Zeynep, (2008). "Varoşların Zaptiyesi ya da Kent Yoksullarının Neoliberal Denetimi", Toplum ve Bilim, 23.

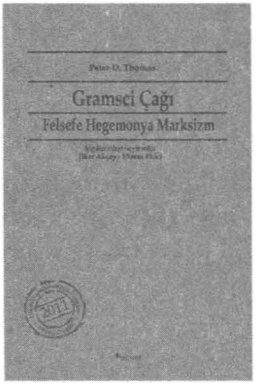
Hülagü, Funda, (2013). "Burjuva Devlet Formundan Kaçış Yöntemi Olarak Neoliberal Polis Reformu: Türkiye Örneği", Praksis, 30-31.

Türk Tabipler Birliği (TTB), (2013). "Göstericilerin Sağlık Durumları", http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/veriler-3842.html, indirilme tarihi: 15 Temmuz 2013.

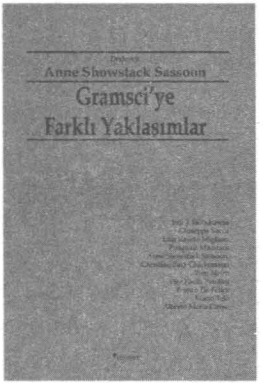
11 Anonsun videosuna şu adresten ulaşılabilir: http://www.youtube.com/watch?v=ACsEfZcPbwo, indirilme tarihi: 12 Haziran 2013.

*dipnot Kuram

Peter D Tohmas
GRAMSCI ÇAĞI
Felsefe, Hegemonya, Marksizm

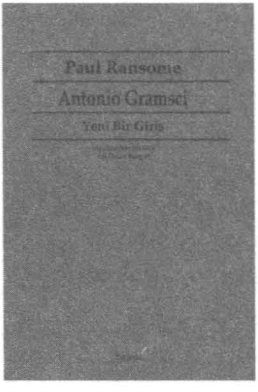
Anne Showstack Sassoon
GRAMSCİ'YE FARKLI YAKLAŞIMLAR

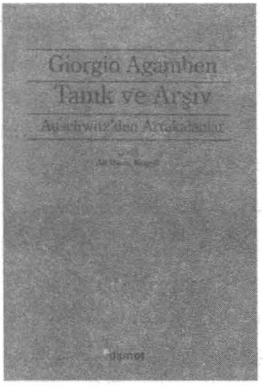
GRAMSCİ KİTABI
Seçme Yazılar 1916-1935

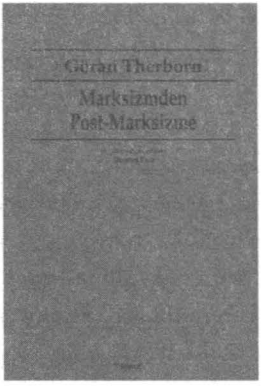
Paul Ransome
ANTONİO GRAMSCİ
Yeni bir Giriş

Giorgio Agamben
TANIK VE ARŞİV
Auschwtz'den Artakalanlar

Göran Therborn
MAKSİZMDEN POST-MARKSİZME

Dipnot Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti
Selanik Cad. No: 82/32 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com
www. dipnotkitap.com

Genel Dağıtım
PUNTO

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *65-71*

Kurtarılmış Haziran:[1] Şantaj Ekonomisinin Çöküşü

Cengiz Ekiz

Sahi Her Şey Nasıl Başladı?

Her şey birden bire mi oldu! Birkaç "marjinal"in, "çapulcu"nun, "aşırı"nın bir "ufacık" parkı, "vermem de vermem!" diyerek, feryat figan savunmasıyla mı? Elbette her şey "masumane" çevrecilerin, cici çocukların, "üç beş ağacı" savunmasıyla başlamadı; asıl her şey, 2002 yılında bir "küresel" iktidar bloğunun, emperyal dünyanın ileri gelenleriyle işbirliği halinde dikkatli ve özenli bir biçimde örülmesiyle başlamıştı. Kendinden önceki dönemin "parçalı bulutlu" hegemonyası buharlaşarak, yekpare, fırtına dolu kara bulutlar şiddetli sağanak iklimine çevirecekti politik havayı şimdi. Neo-liberal mirasa ve etiğe uygun olarak, ülkenin gidişatını tek-elden, sağlıklı dürtüler ve güçlerle yönetecek sınıfsal çimentonun dökülmesiydi 2002 sonrasının Türkiyesi. 12 Eylül 1980'den beri yıllarca, didinerek, sebat ederek beklenmemiş miydi bütün bunlar? Ah Özal, tam da başaracakken, o büyük kurtarıcının başını yememişler miydi, ne çabuk unuttunuz! Daha önce de olmuştu aynısı, bu ülkeye kim hayırlı bir şey getirmeye çalışsa ya asılır ya da zehirlenir veya (post-modern) darbelerle uzaklaştırılırdı (sağ aklın ezberi). Halbuki okyanus ötesine gitmezden çok önce hoca efendi 12 Eylül'ü ne çok övmüştü, ne dualar etmişti kahraman ordumuza; bu müdahale ne yararlı olmuştu memleketimize, milletimize; "çok şükür anarşi belasından" da kurtulmuştuk evelallah. Ha bir de o yıllarca memleketi "70 cent"e muhtaç eden, "hür " teşebbüsün önünde set kuran, ceberrut devletçi zihniyetten bu vesileyle kurtulmak üzereydik.

İstikrar Masalının Sonu: Marjinallerin Devrimi

Sarsılmaz ekonominin istikrar dualarını karşılığını bulmuştu nihayet. Büyük sermaye, Allahın izniyle yatırımlarını yapacak, karlarını katlayacak, "her ne olursa olsun" bu düzene halel gelmeyecekti. Öyle bir sistem inşa etmeliydik ki, ne sendikası ne meslek odası ne sivil toplumu ne ıvır ne zıvır buna itirazı dahi düşünmemeliydi. 1980'lerin başındaki "Türkiye'ni temiz tut, yeşili koru" aşamasındaki devlet çevreciliği, otoyolları, köprüleri, barajları inşa ederek zaten çevreyi korumaya, sevmeye yeminliydi. Sene 2013'e geldiğinde İstanbul Taksim Gezi Parkı direnişiyle, "çevreciliğin daniskası" çevrecilik sureti, sahicisiyle yer değiştirecek, devlet

1 Hulki Aktunç'un ilk baskısı 1977'de yapılan, ismini 15-16 Haziran 1970 olaylarından alan öykü kitabıdır; bkz. http://www.insanokur.org/?p=575

çevreciliğinin foyası meydana çıkacaktı; sahtesi kaçacak fırsat bulamadı, oracıkta ifşa oldu. Devlet çevreciliğinin perişanlığı, iktidar bloğunun sıvalarını ve hatta kolonlarını zorlamıştı, çatlak daha da büyüyecekti. Aritmetik yoksunu mavallar, atmalar tutmalar ayyuka çıktı hemen, çevreci daniskaları bilmem kaç milyar ağaç dikmekle övündüler de övündüler. Bilmiyorlardı ki onlar icraatlarıyla övündükçe, bu halk onlara mislisiyle ileniyor ve de direndikçe bileniyordu. Ah bilselerdi böyle mi olurdu dostlar, ah! Keşke sert çıkmasalardı başta, keşke yumuşak bir dille vatandaşları kafaya alsalardı. Liberal imanın bekçileri en başta bir üslup tartışmasıyla, psiko-analitik inceliklerle meseleyi açıklayacaklarını düşündüler; "yok efendim padişahımızın asabı bozuktu da, onu düzeltirsek bütün her şey çözülür, üslup düzeltilirse her şey selamete erer"di de falan filan... Ama işin aslı hiç de öyle olmadı. Ne yapsalar ne etseler, bugüne kadar bu topluma ilişkin bildikleri ne varsa, bu melun direnişi bir türlü açıklayamıyorlardı. İktidarın badanası çatladıkça altındaki astar görünüyor, yıllardır çevre sorunlarına kaynak olan HES'ler, TES'ler, NES'ler[2] derken, iş, iyice içinden çıkılmaz hale geliyordu. Milletin on yıl boyunca birikmiş ne kadar derdi varsa bir anda Pandora'nın kutusundan fırlamıştı. Bütün cinler şişeden çıkarak tüm yurda yayılmış, kutu bir kere açılmıştı artık, geri dönüşü yoktu.[3] Zaten mesele çevre duyarlılığı ile sınırlı değildi. İktidarın tek tek her insana, tüm hücreleriyle hakim olma ihtirasıydı. Hem böylelikle büyüklü küçüklü tüm sermaye kesiminin rahatı, huzuru ve güveni sağlanacak, bir yandan da siyasal alanda liberal-muhafazakâr işbirliği taçlanacak, sağlamlaşacaktı.

Burada önemli bir hatırlatma yapmak gerekiyor. 1980 sonrası bu ülkedeki bütün melaneti, meymenetsizliği, belayı, meşum 12 Eylül darbesine bağlama kolaycılığından muzdarip "abiler", her AKP hamlesini, sözüm ona demokratik gelişme veya sivil toplum kazanımı olarak görmeye teşne liberallerin simetrikleri sayılabilirler pekala. Direnişin yaşamın her düzeyinde ve her alanında örgütlenmesi gerçeğinden muaf tutulabileceğini düşünen malum liberaller de elbette bu süreçten nasibini aldı. Kimisi "yüce" piyasaların ürkütülmemesi için dualarla yakarırken, kimisi de her şeye kadir piyasa güçlerinin er veya geç her şeyi mucizevî bir şekilde düzelteceğine olan inancını koruyordu. Bunda şaşılacak bir şey yok elbette; bugüne kadarki itikat, değme liberallere kendi kurallarına göre işleyen piyasanın hikmetlerinden söz ettiği için; bu hikmetlerin cemaatçi ama piyasa itikadına da bağlı olanlarla paylaşılmasına hiç ses çıkarmadılar. Öyle ki, hedef veya oyun alanı aynılaşmış ve piyasada sağlanacak tüm avantajlı pozisyonlar burjuva kardeş payı yapılmıştı. Bir on yıl böyle geçti, gitti. On yıllık iktidarın iktisadi bilançosu, takriben 400 milyar dolarlık ağır yük, karşılığı henüz bilinmeyen finans-borç matrisinde aranmalıydı

2 TES, Termo Elektrik Santrallerine, NES ise Nükleer Güç Santrallerine denk düşer. HES zaten herkesçe bilinir.

3 Direniş sürecini ekonomi-politik boyutuyla tahlil eden değerlendirmeler için Mustafa Sönmez'e başvurulabilir. Bkz., www.mustafasonmez.net

biraz da.[4] Hem sermaye sahiplerinin büyük miktarlarda hem de vatandaşın küçük ve orta ölçekli borçlanmalarının sürdürülmesi artık mümkün olmayacaktı. Farklı kredi kanallarından irili ufaklı ölçeklerde ticari veya bireysel amaçlı sağlanan kaynaklar, siyasal alanın da finansmanıydı aynı zamanda.[5] Öyle ki, AKP oylarının kaynağını kömür, ekmek, mercimek, makarna, patates ve bilimum ihtiyaçlara indirgeyen dar bakış, kısa vadeli ve muazzam hacimdeki sermaye akışını kolayca açıklayamaz duruma gelmişti. Oysa büyük sermaye her zaman büyüktü ve bu kural zaman zaman unutulmaktaydı veya unutturulmaktaydı, o kadar. Çünkü şu iyi bilinmekteydi ki büyük sermaye ürkütüldüğünde sistem çökmez, tersine kendini konsolide edecek, "fevkalade hal"e uygun her tür tedbiri alırdı. Yeni stratejiler her halükarda bulunabilirdi. Bütün bu dinamiklerin ortasına halkın "isyanı" gelip oturunca, işler iyice içinden çıkılmaz hale gelecekti. Büyük sermaye, başta anlayamadığı bu birikmiş tepkiyi yer yer sahiplenerek yumuşatmaya ve sisteme entegre etmeye çalıştı. Ancak "işin tadı kaçırılmamalıydı" ve her şey kıvamında olmalıydı. Bu yüzden Cem Boyner'in "ne sağcıyım ne solcu, çapulcuyum çapulcu" modası, yazlık çanta, espadril ayakkabı modası ne kadar sürüyorsa o kadar sürecekti. Bunun burjuva entelijansiyasındaki karşılığı ise, Murat Belge'nin "Gezi süreciyle kazanılan şeyler kaybedilmemeli ve bu işe artık bir son vermeli" mealinde karşılık bulacaktı. Bu sonuç baştan belliydi zaten; aynı anda hem liberal hem de solcu olan "abiler"in ruhu daha fazla acıyı kaldıramazdı.

Hikmet-i Yokluk'tan Hikmet-i Çokluk'a

Kaynağı bilinen ancak enerjisi bilinmeyen Taksim direnişinde anlaşılamayan şey, toplumda "benzemez" unsurların bir araya nasıl olup da gelmeyi başardığı hususudur. Malum, normal zamanlarında birbirlerine silah çeken, küfür eden, düşmanlıklarını açık eden taraflar, direnişte beraberce mücadele etmiş ve kardeşleşmişlerdi. Burada Lice olayları sonrasında İstanbul Kadıköy'de ve ülkenin birçok yerinde, Lice'de öldürülen Medeni Yıldırım'ın, diğer tüm düşen canlarla birlikte (Ethem Sarısülük, Mehmet Ayvalıtaş, Abdullah Cömert, Ali İsmail Korkmaz, Mustafa Sarı ve İrfan Tuna), direnişin bir şehidi olarak anılmasıyla (#direnLice-Taksimseninle) önemli ve özlenen bir pratiğin ortaya konulduğunu hatırlatmamız gerekiyor.[6] Direnişi, hem genel hem de özel olarak farklı hareketlerin kıskacına sokmak yerine, bileşenlerin birbirine benzemezliklerinin değerini, hikmetini öncelikle teslim etmeliyiz. Bu benzemezlik halinin ilerde mahalle meclisleri ve park

4 Korkut Boratav, Mustafa Sönmez ve Benan Eres'in ilgili yazılarına bakılabilir; bkz. www.mustafasonmez.net, http://haber.sol.org.tr/yazarlar/korkut-boratav, http://benaneres.wordpress.com/

5 Yabancı sermayeye dayalı finansmanın ödemeler bilançosundaki karşılığını (net hata noksan kalemi) daha iyi tahlil edebilmek için Korkut Boratav'ın yazı ve röportajlarına (www.sendika.org) bakılabilir. Hem sınıfsal dinamikler hem de toplumsal hareketler bağlamında ele almak için, Yalçın Bürkev, Metin Özuğurlu röportajlarıyla, Benan Eres, Ergin Yıldızoğlu yazıları aynı web sayfasından izlenebilir.

6 Mücadelenin ortak unsurları için bkz. Aktan, 2013; Bora, 2013b; Duran, 2013.

forumları ile toplumsal hareketlenmenin önümüze koyacağı (bize sunacağı) fırsatları, imkânları ve mücadele yolaklarını şimdiden düşünmek zorundayız. Yoksa, BDP flamalı ve TC bayraklı insanların nasıl bir arada olabileceklerini anlayamayan liberal ve ulusalcı dimağlar gibi orta yerde kalır ve on yıl boyunca ayakta kalan AKP'nin ezberinin nasıl olup da birkaç gün içinde yıkıldığını bir türlü açıklayamayız. İşin aslı, toplumun her kesimi bu isyana hazırlıksız yakalandı. Kısa sürede ortaya çıkan bu muazzam enerjinin en basit açıklaması şu olabilir belki: Herkesin [kendine göre] bir nedeni var!

Kendi sloganlarını, ritüelini, kültürünü yaratan çoklu bir mücadele alanının temeli, elbette dayanışma ve karşılıklı yardımlaşmada yatmakta.[7] Bununla ilgili çok şey yazıldı, konuşuldu, ama her toplumsal mücadelede olduğu gibi geride bıraktığı izler, insanlığa bir ders, bir dağarcık olarak kalacak. Bir de düşen, yaralanan, örselenen canların acısı... Ötesi yok! Gideni geri getiremezsiniz, ama bir toplumun yıllar önce yitirdiği hafızasının, "aslında hiçbir şey göründüğü gibi değilmiş" aydınlanmasının canlanmasına tanık olursunuz. Yepyeni olan şey, devrim gibi olan şey bu asıl! Toplum, aklının yıllardır süren kuşatmasını yardı, cuntanın ablukasını dağıttı; şimdi direnerek, dimağının kuraklığını dindirecek ırmaklara, topraklara akıyor. Direniş eylemleri, toplumun aklını yıllardır işgal eden korkuları kovup atabilmek, basiretinin düğümlerini çözmek için bir kıvılcım oldu adeta. Bir kez daha keşfedilen şey hep aynı aslında: Yaşamak direnmektir!

Hepsinden öte bir başka şey daha var ki, iki ucu keskin bıçak misali bir mesele: Örgüt, örgütlenme... Emperyal dünyanın çokluk ve/veya kolektif kamusal alanını kavrayışı ile günümüz toplumunun sorunlarını, mücadelesini kucaklamak bildik örgütlenmelerle yetersiz kalabilmektedir. Yani bazen lüzumsuz, köşeli, sekter, asla taviz vermeyen ve böyle olduğu için de "gideni ve gelmekte olanı" anlayamayan örgütlenme aklı, günümüz sorunlarını, kuşaklarını ıskalayabiliyor. Ama malumdur ki sınıf mücadelesinin hatları, çizgileri ve mevzileri olduğu gibi durup duruyor; mesele toplumun mücadele alanına sızarken neleri önemsediği ve nelerle örgütlenme ihtiyacı hissettiğinde saklı herhalde (ekolojik haklar, LGBTT hakları, ücretlilik ilişkisinden doğan mücadeleler, etnik, kültürel haklar, insan hakları vb.).

Gençlere mal edilen twitter (veya cik cik) devriminin, genci, yaşlısı, çoluğu, çocuğu, çalışanı, çalışmayanı ile tüm toplumu mobilize edişi ezberleri zorladı elbette. Neden insanların "kendiliğinden" gece gündüz demeden, gaza, suya, plastik mermilere rağmen dirayet, inanç ve inatla sokaklara döküldükleri meselesi kolayca açıklanamıyor bu yüzden. Belki en kısa açıklama yolu, daha önce de belirttiğimiz gibi, herkesin kendine göre bir nedeninin olması, belki de çokluk, kolektivite dediğimiz şey, kim bilir: Özgürlük sen nerdeysen orada![8]

---

7 Dili, vurguları ve yaratıcı öğeleriyle tüm direnişlere esin kaynağı olabilecek önemli bir çalışma için bkz. Kropotkin, 1999.

8 Bugüne kadar birbirinden güzel Türkçe direniş şarkılarının en güzellerinden birini yıllar önce besteleyen Bandista grubunun "Özgürlüğe Manuş" adlı şarkı sözü için, bkz., www.tayfabandista.org

Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı

Artık büyü bozuldu, "istikrar" masalı çöktü! Şantaj ekonomisinin uzun on yıl boyunca, "aman istikrar bozulmasın" diyerek ketlediği toplumsal muhalefet, her ara sokak ve kestirmeden gösterici ve çapulcu suretinde iktidarın karşısına çıkıyordu. Buna mukabil, kaynağı tam olarak bilinmeyen ama ödemeler bilançosunda "net hata noksanı" kaleminde birkaç milyarcık dolar olarak koza yapan yabancı sermaye yavaş yavaş tükenecekti.[9] Artık sular oluklardan eskisi gibi gürül gürül akmıyordu. Filistin, Suriye, Mısır, Irak derken, yalancı Arap Baharı, "keser döner sap döner, gün gelir hesap döner" misali tersine doğru işlemeye başladı.

Faiz lobisi, arsa-rant spekülatörü, borsa simsarı vb. olumsuz referansların marifetiyle sistemi kendi sınıfsal ittifaklarının dinamiklerine göre formatlamaya çalışan iktidar bloğu, bir yandan da "büyük sermaye"yi ürkütmeden kendi "orta sınıfı"nı ihya etme peşindeydi. Hal böyle olunca karşımıza çıkan tablonun, karmaşık muhalif hareketlerin içeriğine ve bazı imkânsızlıklarına rağmen umut verici bir manzara yarattığını söyleyebiliriz. Tanıl Bora'nın çok yerinde belirttiği gibi "devrim korkusundan muzdarip" muhafazakâr düşüncenin (Bora, 2013b) dayatma ve baskılarına direnmek, iyi veya kötü bir nedeni olan herkes için bir mübarek vazife raddesinde kaldıkça, iktidar bloğunun sınıfsal ittifakları birer birer çatırdayacaktır.[10] Hele ki daha önce de belirttiğimiz sermaye akışındaki yerli ve yabancı elektrik kesintileri, Ortadoğu'nun zengin ülkelerindeki "derin" bağlantıların, ilişkilerin deşifre edilmesi, kurulu yapıyı sarsacak niteliktedir. Bu saatten sonra "geri dönüşü yok" diye nitelenen durum tam da bu olsa gerek. Özellikle son beş yılında finansman kaynaklarını ve niyetini gittikçe açığa çıkaran "anti-sosyal" politika düzenlemeleri, emekçi haklarının gaspı, kamu hizmetlerinin tek hücreli canlıya doğru evrimi ile karşısına çıkan sosyal felaketler konusunda fena halde agresifleşen iktidar bloğu, meseleyi pragmatik usullerle zaten yıllar öncesinde halledebileceğini sanarak bugünlere gelmişti. Belki de bugün hala aynı usullerde ısrar ettiği için direniş daha da güç kazanmaktır. Şükürler olsun ki, yıllarca niyet okuyuculuğu yaparak falcılıktan hayatını kazanan sol muhalefet, artık günümüzde kendisini daha açık ifade eden iktidar bloğunun ve onun sınıfsal ittifakının hırsları sayesinde ne ile mücadele ettiğini artık netleştirmektedir.

Tüm dünyada büyüyen direniş unsurlarındaki "çokluk", farklı öğelerin, farklı kesimlerin bildik biçimlerde sınıfsal ittifak kuracakları anlamına gelmiyor. Tersine, bu şaşırtıcı "benzemezlik" hali tam da böyle vücut buluyor. Ekonomi, toplumda öyle koşullanmalara neden oluyor ki, bireyler değil sınıfsal gerçekliklerini, tekilliklerini bile tam olarak idrak edemez hale geliyor, mesleklerini veya çalıştıkları işleri

9 Bu konuda özellikle Boratav, 2013 ve Sönmez, 2013'e başvurulabilir.

10 Sınıfsal ittifaklar ve dinamikler açısından toplumsal tahlil için Boratav, 2013; Bürkev, 2013; Özuğurlu, 2013 ve Eres, 2013a kaynaklarına başvurulabilir.

kişilik özelliklerinin bir parçası sanabiliyorlar (karakter aşınması). Bu prangadan kurtulduklarında ya da daha doğrusu bu tezgâhın farkına vardıklarında ise direniş sembolü haline gelebiliyorlar. Medyanın tüm toplumsal tahribat mekanizmasına rağmen, plazalarından kopup gelen post-modern, Dilbertvari[11] direnişçi tiplerine "bile" rastlanmış, bunlar bütün sermayenin renkli sayfalarına manşet "bile" olmuştu. Hülasa insanlar ister plazada, ister sokakta veya devletin herhangi bir katında çalışsın, herhangi bir nedenle ve en çok da sisteme olan tepkilerini nasıl yansıtacaklarını bilemedikleri bir "içgüdü" ile direniş boyunca inatla hayata tutunacak bir dal bulabileceklerini düşünebilmişlerdir.

Toplumsal hareketlerin karakteri ve boyutları her zaman her ülkede aynı olmadığına göre, Gezi Parkı direnişinin kopyalarını, ikizlerini farklı yerlerde aramak, Brezilya'yı, Mısır'ı aynı sepette taşımaya çalışmak anlamına geliyor ki, sepet bu ağırlığı kaldıramayabilir. Olsa olsa "İSYAN-DEVRİM-ÖZGÜRLÜK" evrenselliği, 1 Mayıs kardeşliği ile hissiyat ortaklığı, tüm direnişlere moral güç, insan sıcaklığı ve umut aşılayacaktır. Kardeşlerimizin dünyanın herhangi bir yerinde isyan ettiklerini, boyun eğmediklerini, her şeyleri pahasına direndiklerini bildikçe, umudumuz çoğalacak ve üstelik bu umut, içimizdeki bin bir türlü sıkıntıyı daha dayanılır hale getirecek. Elbette, buna inandığımız sürece...

Bir de şunu unutmamak gerek, orta sınıf zevzekliği bağlamındaki "yaşam tarzı" tartışmalarından mümkün mertebe kaçınmakta fevkalade yarar var. Bütün ve parça ilişkisi içinde kurgulandığında toplumdaki tüm "ezilenler"in direnişin motor gücü olduğu, kendince bir nedeni olan herkesin (iktidara veya sisteme muhalif olarak) direnişe katılım sağladığı bir hareketin, burjuva medyasının çok sevdiği ve hep kullandığı "okumuş çocuklar" retoriğinden, "genç işsizler ordusu"nun çoğunlukta olduğu bir gerçeklik mertebesine yükseltilmesi, direnişin arka planını kültürel kodlara indirgeme hastalığından bizi kurtaracaktır. Görünenin ardındaki gerçeğin, toplumun belki en az yirmi yıldır karşı karşıya kaldığı sürekli kriz halet-i ruhiyesinden etkilenmesi, bunun ise farklı sınıf dinamiklerini harekete geçirdiğini unutmadan enine boyuna düşünmek gerekiyor. Sermayenin özelleştirme harekâtı kapsamında, bireyin gündelik yaşamından seyahatine, sağlığına, eğitimine, oturmasına kalkmasına kadar hayatının her hücresinin ve her anının piyasalaştığı bir dünyada, kıt kanaat geçinen kitlenin neden böyle bir kadere mahkûm olduğunu da her fırsatta sorgulaması gerekir. Bu anlamda daha başlangıçta mücadelenin daim olmasını sağlayacak asıl şey, anti-kapitalist direncin, toplumun tüm ezilenlerini içermesi ve kucaklamasının zorunlu oluşudur. Toplantılar, gösteriler, yürüyüşler, forumlar yoluyla tüm direnme biçimleri üzerine düşünmek, kafa patlatmak, yorumlar yapmak her açıdan bir kazanımlar silsilesi olarak halkın mücadele hafızasına yazılacak ve geleceğe daha bir umutla uzanan yollar açılacaktır. Çokluk,

11 Dilbert, Scott Adams tarafından yaratılmış bir çizgi karakterdir. Dilbert, bir ofis elemanı ve mühendistir, günümüzün diliyle "orta sınıf"tandır.

tekilliğin üzengisinde uzun bir koşudur belki; halk deyişiyle: Yol bir, sürek bin bir!

Haykıralım inatla, daha dirençli bilincimizle: *NON SERVIAM*! Boyun Eğmeyeceğiz!

"Bağzı" Yararlı Kaynaklar

Aktan, İ. (2013). "Gezi Kürtlerin de Parkıdır", *http://birdirbir.org/gezi-kurtlerin-de-parkidir/*, 27 Haziran .2013.

Bora, T. (2013a) "Başbakan Kendine Bir Millet Seçiyor", *www.birikimdergisi.com*, 12 Haziran 2013.

Bora, T. (2013b) "Gezi Direnişi: Bir Yanımız Bahar Bahçe...", *Birikim Dergisi*, 291-292.

Boratav, K. (2013). "Olgunlaşmış Bir Sınıfsal Başkaldırı", *http://www.sendika.org/2013/06/her-yer-taksim-her-yer-direnis-bu-isci-sinifinin-tarihsel-ozlemi-olan-sinirsiz-dolaysiz-demokrasi-cagrisidir-korkut-boratav/, 22 Haziran 2013; Diğer Boratav yazıları için bkz. http://haber.sol.org.tr/yazarlar/korkut-boratav*

Bürkev, Y. (2013). "İsyanın başını çeken 'orta sınıf', proleterleşen küçük burjuvazidir", *http://www.sendika.org/2013/06/yalcin-burkev-isyanin-basini-ceken-orta-sinif-proleterlesen-kucuk-burjuvazidir/, 24 Haziran 2013.*

Duran, R. (2013). "Biji Gezi?", *http://birdirbir.org/biji-gezi/*, 12 Temmuz 2013.

Eres, B. (2013a). "Özgürlük İçin İsyan-Direniş Hareketinin İçeriği Üzerine", *http://www.sendika.org/2013/06/ozgurluk-icin-isyan-direnis-hareketinin-icerigi-uzerine-benan-eres/*, 22 Haziran 2013.

Eres, B. (2013b). "Zenginlik, Yoksulluk ve İsyan-Direniş-1", *http://benaneres.files.wordpress.com/2013/07/20temmbakisyeni-1.pdf*, 21 Temmuz 2013.

Kropotkin, P. (1999). *Ekmeğin Fethi*, (Çev. MazlumBeyhan), Öteki Yayınevi, Ankara.

Özuğurlu, M. (2013). "Devrime Hasret Kalmış İnsanlık ve Siyasetini Arayan Halk Sınıfları...", *http://www.sendika.org/2013/06/metin-ozugurlu-gezi-direnisini-degerlendirdi-devrime-hasret-halkmis-insanlik-ve-siyasetini-arayan-halk-siniflari/*, 28 Haziran 2013.

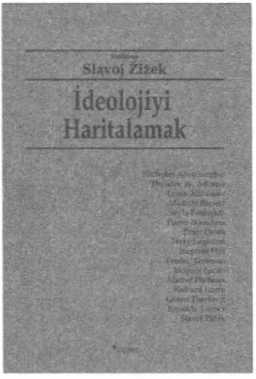
Sönmez, M. (2013). "End of 'la dolce vita' period with foreign capital for Turkey soon", *http://mustafasonmez.net/?p=3383*, 21 Temmuz 2013.

Türk, B. (2013). "AKP'nin Gezi Parkı'na Cevabı: Melih Gökçek", *www.birikimdergisi.com*, 06 Temmuz 2013.

Yılmaz, Z. (2013). "Sivil Ha(l)k Hareketleri Niçin Yenilmezler?", *www.birikimdergisi.com*, 03 Temmuz 2013.

*dipnot yayınları

Derleyen: Slavoj Žižek
İDEOLOJİYİ HARİTALAMAK

Yakın geçmişe kadar rağbet görmeyen, içeriği alabildiğine olumsuz anlam ve yananlamlarla doldurulan bir terimdi "ideoloji". Bu tutumun temel gerekçesini de ideolojinin mutlak doğrular dayattığı yolundaki sav oluşturuyordu. Ama sonrasında ideoloji konusuna yoğun bir ilgi duyulmaya, onun toplum ve kültür kuramı açısından olduğu kadar politik pratik açısından da büyük önem taşıdığı teslim edilmeye başlandı.

İdeolojiyi Haritalamak, konu üzerinde çalışan kuramcı ve düşünürlerin en önemli yazılarını bir araya getirmektedir. Žižek'in giriş yazısı ideoloji kavramının Marx'tan günümüze nasıl bir gelişim seyri izlediğini araştırırken; Eagleton, Dews ve Benhabib Frankfurt Okulu ile Lukács'ın yaptığı özgün katkıları değerlendirmektedir. Adorno, Lacan ve Althusser'in, ideoloji çözümlemelerinde özel bir yere sahip olan ve artık klasikleşen metinlerinin yer aldığı kitap, Fransız post-yapısalcı Pêcheux'nun farklı bir geleneğin sürdürücüsü olma savındaki makalesini de içermektedir. Öte yandan, "egemen ideoloji tezi" üzerine kopan o ünlü tartışmada kendini gösteren Gramscici ve Althusserci motifler, ayrıca Bourdieu'nun bu gelenekten niçin koptuğunu özlü biçimde anlattığı mülakat ufuk açıcı nitelikte... Jameson ise geç kapitalist toplumda ideolojinin doğası ve konumuna ilişkin yetkin gözlemlerde bulunarak tartışmaya dahil olmaktadır.

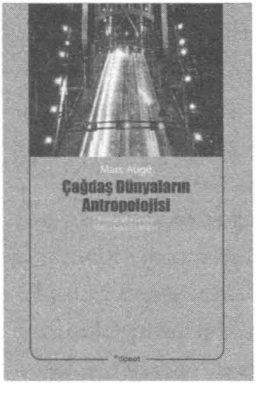
İdeolojiyi Haritalamak, kültür kuramının en dinamik alanı haline gelen ideoloji konusunda temel bir başvuru kitabıdır.

Katkıda Bulunanlar: Nicholas Abercrombie, Theodor W. Adorno, Louis Althusser, Michele Barrett, Seyla Benhabib, Pierre Bourdieu, Peter Dews, Terry Eagleton, Stephen Hill, Fredric Jameson, Jacques Lacan, Michel Pêcheux, Richard Rorty, Göran Therborn, Bryan S. Turner, Slavoj Žižek

* * *

Marc Augé
ÇAĞDAŞ DÜNYALARIN ANTROPOLOJİSİ

Fransızcadan Çeviren: Hülya Uğur Tanrıöver

"Günümüzün çelişkisine göre, her anlam yokluğu bir anlama çağrıda bulunur, tıpkı her tekbiçimleştirmenin farklılığa çağrıda bulunması gibi. İşte antropolog, bugün yeni düşünüm konularını bu karmaşık çağrılar ve yanıtlar destesinin içinde bulmaktadır."

Antropoloji genel geçer düşüncemizde "ilkel" toplumları inceleyen, buradan hareketle insanı irdelemeyi hedefleyen bir bilim dalıydı. "Onları" inceleyerek kendimizi düşünebilirdik. Ama, Marc Augé antropolojinin alanını gezegenimizin bütünüyle çakıştırıyor. Çünkü içinde yaşadığımız ve yazarın postmodern değil, ama "üstmodern" olarak tanımladığı bu durumda, artık farklı dünyalar aynı çağı paylaşıyorlar.

Dipnot Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti
Selanik Cad. No: 82/32 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

Genel Dağıtım
PUNTO

Praksis Özel Sayı | Sayfa: 73-77

"Burası Orası değil Artık Efendi!": Haziran Direnişi ve Yeni Durum

Cenk Saraçoğlu

"Burası orası artık değil efendi" sözleri Hüsnü Arkan'ın direniş için yaptığı "Eğilin" isimli şarkıda geçiyor. Haziran direnişi ile ortaya çıkan yeni durumu bundan daha sade ve yerinde ifade eden bir söz yoktur belki de. Haziran direnişinin bizim için sayacağımız bütün kazanımları, "efendinin" ise yitirdiği bütün her şey bu cümleye gömülmüş gibi. Haziran direnişi, "efendinin" uzun bir süredir "orası" diye işaret ederek tekmelediği, üzerine binip uzun kibirli nutuklar attığı "burasını" yerinden kaldırdı. "Burası", artık ayakta; efendinin "orası burası" ise ardı ardına gelen saçma demeçlerden anlaşılacağı gibi dağılmış durumda. Buradan ilerleyerek Haziran direnişinin niteliğini ve sonraki olası yönelimlerini anlamaya çalışalım.

"Burası"

Elinizdeki derginin daha "akademik" olan 26. sayısında, AKP'nin 2001 kriziyle Türkiye'de artık yönetilemeyecek duruma gelen neoliberal birikim modelini, İslami-muhafazakar-milliyetçi bir hegemonya stratejisiyle sürdürülebilir kılmaya çalıştığını söylemiştik. Bu milliyetçilik anlayışı Türkiye burjuvazisinin yeni yönelimleriyle artık uyumsuz hale gelen Kemalizm belirlenimli resmi "milliyetçilik" anlayışını yerinden ediyor ve onun yerine ondan nitelikçe farklı bir millet projesini devletin yeni ideolojisi olarak tesis etmeye çalışıyordu. Her milliyetçilik projesi bir millet tasarımı içerir; her millet tasarımı da bir "biz" tanımı, bir ortak geçmiş ve ortak çıkar kurgusunu içerisinde barındırır. AKP'nin İslami-muhafazakar milliyetçiliği bunların hepsinin resmi düzeyde yeniden tanımlanması açısından ideolojiler alanında niteliksel bir kopuşa tekabül eder.

"Efendinin" gerek kendi geçmişi, gerek demeçleri, halleri ve hareketleriyle inşasına önemli bir kişisel katkı koyduğu bu millet tanımı, kendi "burasını", yani millet dairesinin içerisine kimlerin dahil olacağını, Türkiye sağının iki önemli beslenme kanalı olan "İslamcılık" ve "muhafazakarlık" üzerinden tarif ediyordu.[1] Buna göre "burası", yani millet dairesinin sınırları, temel olarak Sünni İslam'a ait kültürel değer ve pratikler tarafından çiziliyor, "biz" bilinci bunlara dayanarak örülmeye çalışılıyordu. Bu tasarım Türklüğü Müslümanlık karşısında görece

1 Daha önceki "millet" projesinin bunlardan beslenmediğini söylüyor değilim, ama bunların herhangi bir dolayım olmaksızın ve örneğin "laik modernleşme" gibi başka kurucu projelere bulaşmaksızın tam anlamıyla devlet düzeyinde belirleyici olması AKP dönemine rastlar.

önemsizleştirerek bir yandan radikal İslamcı eğilimlerin ve cemaatlerin yeni resmi ideoloji tarafından soğurulmasını mümkün kılıyor, diğer yandan ağırlığı Sünni Müslümanlardan oluşan Kürtleri ise tarihsel olarak daha seküler ve sol karaktere sahip Kürt hareketinin çekiminden koparmayı amaçlıyordu. Milletin tanımlayıcı unsurunun Sünni-Müslümanlık olduğu bir millet projesine, Kürtler pekala kendi kültürel özellikleriyle "folklorik" bir zenginlik olarak, ama bu kültürel farkları ayrı bir muhalefet iddiasının zemini haline getirmeden dahil olabilirlerdi. Bu yeni millet projesi bir ara eskisini, yani Kemalizm'i ana hasım olarak işaret ederek Kürtlere aynı dava üzerinden siyasal bir ortaklık önerecek kadar ileri gitti.[2]

Bu millet projesi aynı zamanda, kendi "burasının" ortak geçmişi olarak Osmanlı'yı işaret ediyor, bu dönemi Sünni muhafazakarlık üzerinden tanımlanan milletin altın çağı olarak görüyordu. İlerleyen dönemde Osmanlı geçmişi sadece bir ortak kimlik yaratmanın harcı olarak değil devletin Ortadoğu politikasının temel dayanağı, meşruiyet kaynağı olarak iş gördü. Ortadoğu'da bir ara ABD teşvikiyle "ritmik" ve "ön alıcı" gibi tabirlerle göklere çıkarılan agresif ve yayılmacı dış politika, Osmanlı'yı sadece geçmişteki kökler olmanın ötesinde bugünün dev aynasında yansıyan görüntü haline getirdi. Millet tasarımının bahsettiğimiz bileşenlerinden üçüncüsü olan "ortak çıkarlar" nosyonu da bu ortak geçmiş anlayışıyla uyumlu bir biçim kazandı. Buna göre Türkiye'yi Osmanlı'daki kudretine ulaştırmak, bir bölgesel güç haline getirmek artık bütün milletin ortak bir hedefi olmalıydı; "büyük Türkiye" yeni rejimin yeni kızıl elması idi.

Bu millet/milliyetçilik projesi ve sayesinde kurulmaya çalışılan hegemonyaya aynı zamanda bir "demokratikleşme" ve "liberal özgürlükçülük" söylemi eşlik ediyordu. Böylece AKP'nin ülkedeki siyasi-bürokratik yapılanmayı değiştirmeye yönelik her yeni hamlesi eski "vesayetçi" rejimin tabutuna çivi çaktığından demokratikleştirme doğrultusunda ileri bir adım sayılıyor, AKP güçlendikçe kazanan "demokrasi" oluyordu. Bu söyleme uzun süre prim veren ve kimisi sonradan "yıldızlaşan" geniş bir liberal-sol entelektüel korosu AKP'nin yelkenlerini şişirdikçe şişirdi. 2010'da bir anayasa referandumundan ve 2011'de de bir genel seçimden zaferle ayrılan AKP, içeride eski rejimin devlet içindeki uzanımlarının direncini kırmanın da etkisiyle 2012 yılına müthiş bir özgüvenle girdi. Ortadoğu'da Arap Baharı denilen sürecin Sünni eksenini güçlendireceği düşüncesi, "yeni Osmanlıcı" hayallere bel bağlayanların ellerini ovuşturmasına neden oluyor, dışarıdaki "doğrulanmışlık" hissi, içeriye izan bilmez bir kibir olarak yansıyordu. Dışarıdan gelen finans yatırımları dışında, kentlerdeki kamusal alanların ve kırdaki doğal zenginliklerin sermayenin (çoğunlukla da AKP ile uyumlu sermayenin) yağmasına açılması ile yeni bir dinamizm kazanan neoliberalizm, bu yeni hegemonya rejiminin temizlediği mıntıkada ilerliyordu

2 1 Haziran 2011'deki AKP'nin Diyarbakır mitinginde Recep Tayip Erdoğan'ın konuşması tam da buna yönelik bir daveti içerir.

"Orası"

Bu tıkır tıkır işliyormuş gibi gözüken millet tasarımı, bir yandan Kürt meselesi, Ortadoğu politikası ve cemaatler/İslami gruplar için düzenin yeni bir açılım yapmasını sağlarken, diğer yandan da Türkiye toplumunun önemli bir kısmını kategorik olarak dışarıda bırakıyordu. Kendisini Sünni kültürel kodlar üzerinden tanımlamayan ve memleketle bağlarını bunun üzerinden kurmayan milyonlar; kendi bedenleri üzerinde ahkam kesilmesini istemeyen kadınlar, tepelerinde kendilerine sürekli öğüt veren ve cezalandıran yeni bir "milli baba" görmek istemeyen gençler, solcular, Aleviler, aydınlanmacılar bu millet projesinin tasarladığı "burası"na ancak kendilerini inkar ederek, boyun eğerek dahil olabilirlerdi; olmadılar, "orada" kaldılar. AKP için "orada" kalan bu milyonlarca insan, bahsedilen hegemonya projesi için ne bir eksiklik ne de bir zaaftı. Tersine "orası", AKP'nin kendi "burasındaki" safları daha da sıklaştırmanın, "burasının" haklılığını ve üstünlüğünü sürekli onaylatmanın ve vurgulamanın aracı haline geldi. "Orada", yani bir türlü "buraya" gelmeyen orada, "millet-dışı" her şey mevcuttu: Darbeciler, vesayetçiler, milletin değerlerine yabancılaşmışlar, sarhoşlar, ayyaşlar, işe yaramazlar, vs. "Burası", yani millet ise "orasının" tam tersi, ahlaki ve manevi bir üstünlükle donanmış, oradan gelebilecek tehlikelere karşı liderin etrafında kenetlenmesi istenen "mazlum" çoğunluk... Kendi kimliğini "orasına" yönelik düşmanlık üzerinden kuran ve devletin zor ve baskı aygıtlarını "orasının" üzerine düşman hukukuna uygun bir şekilde salan bir otorite.

Aklımıza Bob Jessop'un Thatcher döneminde inşa edilmeye çalışılan hegemonya için kullandığı "iki uluslu hegemonya" kavramı geliyor (Jessop, 2008). 1980'li yıllarda Margaret Thatcher liderliğindeki Muhafazakar Parti, Britanya işçi sınıfının o döneme kadar elde ettiği kazanımları birer birer tırpanlarken, yürüttüğü bu alenen emek düşmanı politikalar için gerekli olan toplumsal desteği bizzat İngiliz işçi sınıfını "çalışkan ve fedakar İngilizler" ve "devlet yardımıyla geçinen parazitler" şeklinde ikiye bölerek, böldüklerinin birincisini kayırarak ve yücelterek, diğerini de açık bir şekilde düşman ilan ederek sağlamaya çalışmıştı. Uyguladığı neoliberal politikalar, işçi sınıfının sosyal yardıma muhtaç kesimlerinin çıkarlarına açıkça zıt olduğundan, onların rızasını üretmek gibi beyhude bir işe kalkışmak yerine onları toplumun geri kalanını kendi etrafında kenetlendirmede kullandığı bir düşman haline getirmişti. AKP'nin "orası" üzerine kurulu hegemonya stratejisi ise işçi sınıfının iktisadi kökenli ayrışmalarına dayanarak değil, daha ideolojik ve kültürel bir eksen üzerinden inşa ediliyordu. Yeni millet tasarımına kategorik olarak uyumsuzluk taşıyan kesimleri kapsama iddiası bir tarafa bırakıldığı gibi, "burası", yani millet, "oraya" karşı konumlandırılarak kendi kimliğini kazanıyordu. "Orası", artık hegemonyayı devam ettirmeye yönelik taktiklerin sabit bir öğesi, bir manevra alanıydı.

Efendinin kendi millet anlayışına sığmayan, "orada" bırakılmış bu "milyonlar-

ca" insandan hiç çekinmemesi, bu "iki uluslu hegemonyanın" ilelebet (önce 2023, sonra 2071 ve aslında sonsuza kadar) sürebileceğine dair sonsuz güveni, Haziran direnişine kadar doğrulanıyormuş gibi gözüken bazı varsayımlara dayanıyordu: Birincisi, bu milyonların artık birer parti aygıtı gibi kullanılan güvenlik ve ceza aygıtlarının marifetiyle sindirilmiş olması; bunların siyasi tepkilerini ancak içi fokur fokur kaynayan ve AKP'nin şamar oğlanına çevirdiği CHP'ye oy vererek göstermekle yetinecekleri ve bir kısmının da boyun eğip, nedamet getirerek "burasına" teslim olacakları. Nihayetinde bir süre daha "orası", hegemonyanın "burasını" pekiştirip konsolide etmesinin bir aracı olacaktı. Uzun vadede ise eğitimden medyaya bütün toplumsallaşma alanlarının "buralılaştırılması" ile bu "millet-dışı" toplam eriyecek, o yıllardır hasreti çekilen "altın nesil" yeni yavrularına kavuşacak ve her türlü "yabancı" unsurdan arınmış mükemmel bir millet, büyük Türkiye vücuda gelecekti.[3]

Orası-Burası Nasıl Dağıldı?

Efendinin "orasının-burasının" dağılacağının sinyalleri, aslında Haziran direnişinin öncesinde de gelmeye başlamıştı. Aralık 2012'deki ODTÜ eylemleri bir kampusle sınırlı olmaktan çıkmış, AKP karşıtı tepkilerin cesaret bulduğu ülke-ölçeğindeki bir itiraz kanalına dönüşmüştü. Polis şiddeti karşısındaki öğrenci direncinin önce kampüs sonra da Türkiye tarafından sahiplenilmesi açısından ODTÜ direnişi, önce Gezi Parkı'ndan başlayıp hemen sonra bütün Türkiye'ye yayılan Haziran direnişine yöntemsel öncülük yapıyordu. ODTÜ'deki direniş, "orasının" AKP'nin hiç de varsaydığı gibi kalamayabileceğini gösteren ilk işaretlerinden biri oldu.

AKP'nin "burasını", yani onun millet projesini dağıtan en önemli dönüm noktası ise Haziran direnişinden yalnızca günler önce ortaya çıkan Reyhanlı saldırısıydı. Bu saldırı, yalnızca son iki yıldır Suriye'de iyice zorlanmakta olan Sünni eksenli Yeni Osmanlıcı dış politikanın artık bir fiyaskoya dönüştüğünü ortaya sermekle kalmadı, aynı zamanda AKP'nin "burası" olarak tayin ettiği geniş kesimler karşısındaki yönlendirici gücünün ve hareket ettirme kapasitesinin aslında sanılandan ne kadar da az olduğunu gösterdi. Reyhanlı saldırısı sonrasında AKP, ülkenin bir dış tehdit ve saldırı iddiasında olduğunu yüksek perdeden dile getiriyor, kendi destekçi kitlesi arasında bile Suriye karşıtı bir duyarlılık yaratamıyordu. Anlaşılan AKP'nin "burası" da efendinin her işaretinde harekete geçecek sağlam bir politik gövde oluşturmaktan uzaktı. 6- 7 Eylül'ü, 1974'ten önce ve sonra Kıbrıs meselesini, 1980 sonlarında Bulgaristan ile yaşanan "soydaşlar krizindeki" kitle tepkisini hatırlayalım. Kardak gibi modern uluslararası ilişkiler tarihinin belki de en yapay krizlerinden birinde bile bugünkünden daha fazla kitlesel bir galeyan ve duyarlılık yaratılabilmişti. Reyhanlı'da ise komşu bir devletin planlı bir saldırıyla onlarca TC yurttaşını öldürdüğü resmen ilan ediliyor, bırakın sokağa taşan bir infiali, kimi

3 Abartılı bulanlar Ahmet Davutoğlu'nun "Stratejik Derinlik" kitabına baksın; orada bu fantezileri göreceklerdir.

yandaş köşe yazarları dışında bireysel düzeyde bir öfke bile gösterilmiyordu. Resmi ağızların iddia ettiği şekilde gerçekleşen bir saldırıyla uyumlu ölçüde bir kitlesel öfkeyi arkasına zinhar alamayacağını olayın ilk günü anlayan devlet, olayı "hatırlatacak" her şeyi örtmeye ve baskılamaya çalıştı. Başka bir devletin saldırısı altında olduğunu açıkça iddia edip de buna inanmayan halkın aldırışsızlığına teslim olmak ve bunu veri almak zorunda kalan bir hükümete Türkiye'de ilk defa rastlanıyordu. ODTÜ direnişi ile ayağa kalkma sinyalleri veren "orası" karşısında kolayca mobilize edilebilecek bir "burasının" olduğu varsayımı da Reyhanlı saldırısı sonrasında şüpheli hale geldi. Bu şüpheleri dağıtmak ve kendi gücünü bir kez daha sınamak isteyen "efendi", Reyhanlı saldırısının hemen ardından "orasını" bir içki düzenlemesiyle kaşımak ve aşağılamak, burasını da "milli içecek ayran" etrafında yeniden toparlamayı denedi. Orasını-burasını toparlamaya yönelik bu son hamle de istenildiği kadar prim yapmadı; içeride dikiş tutturamayan dışarıda da freni patlamış bir şekilde sağa sola çarpan parti iyiden iyiye çıkmaza giriyordu.

Derken Gezi Parkı direnişi... AKP'nin yıllardır sürdürdüğü kamusal mekanlara yönelik "fetih" politikasına karşı eşsiz bir dik duruşla direnen binlerce insana reva görülen şiddet, artık her başlıkta sıkışmaya başlayan AKP'nin ayağa kalmakta olduğunu hissettiği "oraya" yönelik sindirme amaçlı yeni bir atağıydı. Saldırıyı bütünüyle üzerine alan "orası", bir gecede tüm Türkiye'de ayağa kalkarak AKP'nin varsaydığı gibi seçimden seçime politikayı hatırlayan CHP'li seçmen toplamından, sindirilmiş ve yılmış bir kitleden ve boyun eğmekten başka çaresi olmayan bir yığından ibaret olmadığını gösterdi. AKP'nin millet-dışı olarak tasnif ettiği herkes "oradaydı". "Burası orası değil artık efendi" diyorlardı hep bir ağızdan; "işler değişti artık". Efendi ise karşısındakinin "orası" olmaktan çıkıp önce kendi parkında sonra da bütün bir memlekette "burasına" dönüştüğünün idrakından uzak bir gecede eskimiş şarkıları avazı çıktığı kadar söylemeye devam etti. "Onlar" diyordu, "oradakiler" çapulcu, alemci, din düşmanı, marjinaldirler. "Bizler", "buradakiler" ise..." "Buradakiler" ses veremiyordu; ne "son çare" desteğine sığınılan Melih Gökçek'in televizyondaki gözyaşları, ne de AKP mitinginde dalgalanan MHP bayrakları "burasını" yeniden kuramadı; çünkü artık yoktular. Haziran direnişindeki dayanışma, emek, direnç ve paylaşım milyonlarca çapulcuyu "orası" olmaktan çıkarmış, AKP'nin "burasını" anlamsızlaştırmış, bir boş gösterene dönüştürmüştü. Haziran direnişi Hüsnü Arkan'ın şarkısında olduğu gibi yeni bir ülkeye göz kırpıyordu: "Gözün aydın güneş günaydın çapulcu; bir ilkyaz sabahında uyanan bütün çiçekler birleşin!"

Kaynakça

Jessop, B. (2008). *Devlet Teorisi: Kapitalist Devleti Yerine Oturtmak*, Çev: Ahmet Özcan, Ankara: Epos.

*dipnot yayınları

Gülnur Acar Savran
SİVİL TOPLUM VE ÖTESİ
Rousseau, Hegel, Marx

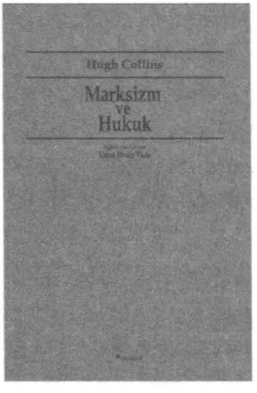
Gramsci'nin düşüncesinde oynadığı başat rolden dolayı sol içerisinde yoğunlukla tartışılagelen ve özellikle Avro-komünizme belirgin rengini veren "sivil toplum" kavramının kökeni Hegel'e ve Rousseau'ya dek uzanır. Sivil topluma eleştirel yaklaşan her iki düşünür doğa durumu-sivil toplum ikiliğini değil, sivil toplum-devlet ikiliğini temel alır ve bu topluma özgü ilişkilerin tarihsel olarak belirlenmiş olduğu yolunda bir vargıya ulaşırlar. Ne var ki ne Hegel ne de Rousseau sivil toplumun bakış açısının ötesine geçememiş ve ona kökten bir eleştiri getirememiştir. Bu tür bir "anatomi"yi gerçekleştirecek olan kişi Marx'tır. Marx, emeğe en temel "ontolojik" kategori olma önceliği tanıyarak insan ile doğa arasındaki ilişkinin kavranış biçimini tümüyle değiştirmiş, bu ilişkiyi emek aracılığıyla dolayımlamak suretiyle insan-doğa ilişkisini tarihselliği içinde kavrayabilmiştir.

Bu kitabın amacı sivil toplumu kendinde bir amaç olarak gören, onu yücelten, sivil toplum-devlet ikiliğini merkeze oturtup devlet karşısında sivil toplumun sınırlarını genişletmeyi ana hedef olarak belleyen yaklaşımların tersine, Marx'ın, sivil toplumu kapitalist ilişkiler bağlamında açıklayan çözümlemesine dayanarak, tartışmaya sivil toplumu aşma perspektifinden müdahil olmaktır.

* * *

Hugh Collins
MARKSİZM VE HUKUK

Çeviren: Ümre Deniz Tuna

Liberallerin amentüsüne dönüşen "hukuku üstünlüğü" gerçekten de o kadar "üstün" mü? Eğer öyleyse bu dokunulmaz zırhın meşruiyetini sağlayan nedir? Komünizm hukukun ortadan kalkması mı demek?

Marksistlerin hukukla ilişkisi her zaman sorunlu olmuştur. Yukarıdaki sorular bile Marksizm ile hukuk arasındaki ilişkinin esastan düşünülmesi gerektiğinin bir yansımasıdır. Hukuk alanındaki çalışmalarıyla tanınan ve halen *Modern Law Review*'ün editörü olan Hugh Collins, Marksist literatürde pek az ele alınmış bu ilişkiyi tozlu sandığından çıkarıp çeşitli alanlarda kuramsal çerçeveler sunduktan sonra örnek davaları bu bağlamda kısaca ele alıyor. Collins, en temel sorulardan başlayıp konunun giriftleştiği yerlerde bile Marksist bakış açılarının ortak paydası olması gereken mantığı gözler önüne seriyor. Bunu yaparken ekonomi-politik eleştirisini neden elden bırakmamamız gerektiğini de açıklıyor.

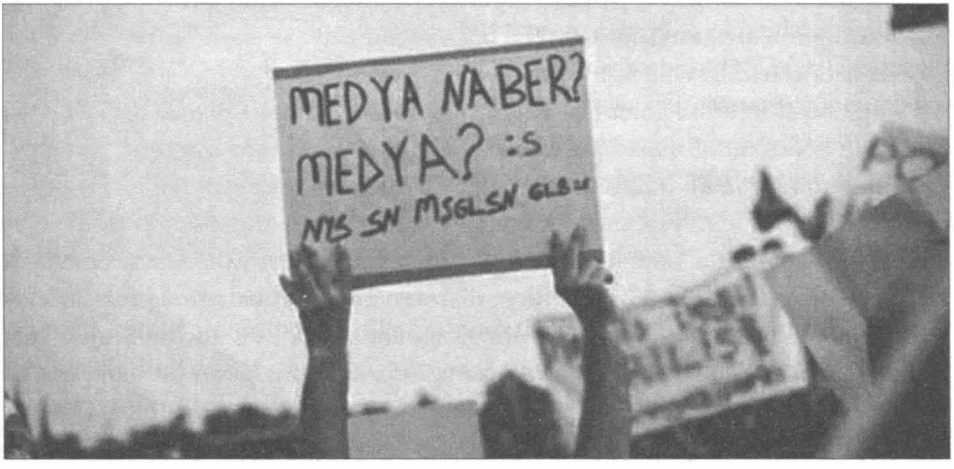
Dipnot Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti
Selanik Cad. No: 82/32 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

Genel Dağıtım
PUNTO

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *79-93*

Direniş ve Medya: Gözümüzün İçine Baka Baka...

Gökhan Bulut

Bu yazıda, direniş ve medya konusunda bilinen ve şimdiye kadar çokça söylenen şeyleri veri olarak kabul ederek direniş ve medya meselesini, daha az konuşulan taraflarıyla ele almaya gayret göstereceğiz. Temel olarak bazı sorular etrafında düşünmeye çalışacağız. Örneğin, şunlar: Televizyonların yayımladığı penguenleri Türkiye'ye getiren neydi? Direnişi görmeyen medya, o sırada nereye bakıyordu? Devrim televizyondan yayımlanmayacaksa nasıl haberimiz olacak? Klavyelerden havalanan mavi kuşların uçuş menzili ne kadardır? Direniş satar mı?

Aşağıdaki yazı, bu ve benzeri sorulara yanıt iddiası taşımıyor, yalnızca sormanın mesuliyetini alıp yanıtlar için "direnmeyi" öneriyor.

Direnişçiler tarafından dördüncülüğü elinden alınan medyadan sitem dolu savunma: "Başbakan bütün sıralamayı değiştirince biz de kaçıncı olduğumuzu karıştırdık"

Liberal kuram medya için "dördüncü güç" der. Kuvvetler ayrılığı anlamına gelen bağımsız yasama, yürütme ve yargı organlarını, "halk adına" denetleyen bağımsız bir başka organdır medya. İlk üçü halkın, en fazla "seçtiği" temsilcilerden oluşmuşken dördüncü güç halkın hem "oluşturduğu" hem de verdiği geri bildirimlerle yönlendirdiği bir güçtür. Bu üç kurumdaki olası aksaklık, hata ve yolsuzlukların denetlenmesi amacıyla bir kuruma daha ihtiyaç duyan liberal kuram, bunun

medya olduğunu savlar. Çünkü medya yasama, yürütme ve yargıdan yani devletten bağımsızdır. Halkın kendi adına ve kendisi için devlet kurumlarını denetleyen araç da medyadır.

Liberalizm böylece, medyayı devletin karşısına koyarak devlet/sivil toplum dikotomisinde medyayı sivil toplumla özdeş kılmış olur. Sivil toplumda pek çok kurum olmakla birlikte medya teorik olarak, halkın devlet karşısındaki "örgütlü gücü" haline de gelmiş olur.

Sivil toplumun en önemli görevi, devlet erkinin sivil toplum lehine sınırlanması ve kısıtlanmaysa bu, sivil toplumun örgütlü gücü hatta "çatı örgütü" olan medyanın etkinliğinin artması demektir. Hal böyleyken medya ile ilgili her türlü tasarruf aslında halkın tercih ve iradesine müdahale olarak görülür.

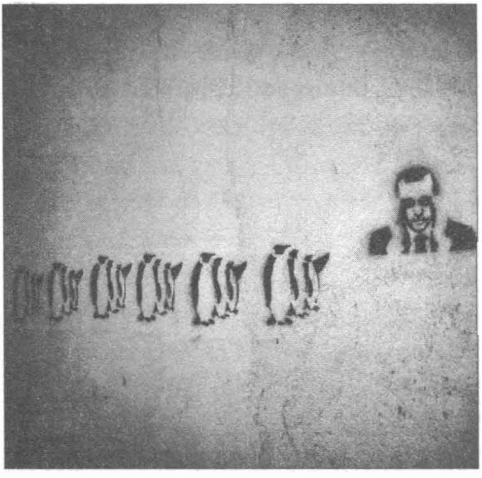
Yine liberal kurama göre, bu yorum, medyanın, bir sınıf olarak burjuvazinin doğrudan kontrolünde olmadığı geçmiş dönemlerin durumuna uygundur fakat yaşadığımız dönemde de ödünsüz geçerlidir. Çünkü medyanın devletten bağımsız olması onu 'halk için' yapmaya yeterlidir. Sivil toplum alanındaki sermaye sınıfı etkinliği ve medyanın bu etkinliğe bağlı olarak işlevlendiriliyor olması tamamen tartışma dışı kalmıştır. Medya, herkese ulaşması ve devlet karşısında söz söyleyebilmesi için ekonomik olarak güçlü olmak zorundadır ki, bu güç de burjuvazide vardır. Devlet dışı ne/kim varsa, devlet karşısında hepsinin çıkarı bir olduğundan burjuvazinin medya hâkimiyeti bir teknik tartışmaya indirgenmiş olur. Önemli olan onun dördüncü güç olmasıdır; kimin elinde olduğu değil.

Görüldüğü üzere tüm bunlar; yasama, yürütme, yargı güçlerinin, eşgüdümle çalışmakla birlikte bağımsız olduğu varsayımına dayanır. Mahkemeler de Meclis de Hükümet de bağımsızdır. Meclis ve Hükümet, periyodik aralıklarla yapılan seçimlerle halka hesap verir, icraatlarının karşılığını sandıkta görür. Seçim arası dönemlerde, halk kendi seçtiklerini yine kendi oluşturduğu medya aracılığıyla denetleyerek onları bir sınırda ve çizgide tutar. Mahkemeler ise "yüce Türk Milleti" adına karar verdiğinden (teorik olarak) adaletine ve bağımsızlığına şüphe yoktur. Ama ihtiyaç halinde medya, mahkemelerin de denetimi konusunda tam yetkilidir. Çünkü son tahlilde mahkemeler de "devlet"tir, medya ise "sivil toplum".

Bu üç güç arasındaki böyle bir dengenin olduğu durumda medya dördüncü güçtür. Peki bu denge bozulursa ne olur? Diyelim ki bu üç güçten biri diğerlerinin üzerine çıkar, onları belirler ve hatta zapturapt altına alırsa, o zaman dördüncü güç nasıl konum alır? Liberal kuramın yanıtı basittir: "Medya, dördüncü güç olarak diğer üç gücün arasındaki denge ve bağımsızlık ilişkisinden de mesuldür. O yüzden buna karşı çıkar". Oysa yaşanan durum daha da basittir: Medya hangi gücün baskın veya kimin diktatör olduğuyla ilgilenmez, sermaye sınıfının genel çıkarlarına göre hareket eder.

İşte Haziran Direnişi bu dört gücün arasındaki ilişkilerin gerçek karakterini bir kez daha açığa çıkardığı gibi, medyanın operasyonel işlevlerini de çok net gösterdi.

Ve direniş bütün bu güçlere karşı isyandı. Ve tabi ki, halk, kendisi adına hareket ettiğine inandırılmak için olağanüstü çaba sarf edilen medyaya da yöneltti tepkisini.

AKP: Parayı kendi vermiyor ama yine de düdüğü o çalıyor

Medyanın bir sermaye etkinlik alanı olarak düzenlenmeye başlamasıyla birlikte haber niteliklerinde, kamusal sorumluluk anlayışında ve hegemonik eklemlenme ilişkilerinde yaşadığı dönüşüm hepimizin malûmu. Sermaye gruplarının holdingleri şeklinde örgütlenen medya kuruluşları, böylelikle işletmenin devamlılığı ilkesi gereği herhangi bir ticari şirketin duyarlılıklarına bürünmüş olur. Bunun ötesinde yayın politikalarının ise grupların diğer sektörlerdeki ticari çıkarlarının lehine olacak şekilde belirlendiğini söylemek bile gereksizdir. Doğrudan Gülen Cemaati'ne ait veya onun kontrolündeki medya kuruluşlarında kısmen daha az olduğu söylenebilmekle birlikte, ticari çıkarlar medyanın birincil motivasyonudur. Medyanın kâr getirmeyen bir sektör olduğu, medya sahipleri tarafından sık sık dile getirilmektedir. Kâr elde edemeyen kuruluşların kapatılması veya iflas etmesi gerekirken, bağlı olduğu grubun diğer sektör faaliyetlerinden kaynak transferi yapılarak yaşatılması medyanın, politik işlevleri ve medya gücü dolayısıyla elde edilen ekonomik nüfuz nedeniyledir. Medya sahibi grupların aldığı devlet ihaleleri bu durumun göstergesidir. Medyadan beklenen şey, ticari faaliyet olarak elde edeceği sektörel kâr değil, politik etkisiyle sağladığı toplam faydadır.

Yine de medyanın ait olduğu sermaye grubuna yük olmaması ve kâr etmesi ideal olandır. Bu ideale çok büyük oranda reklam gelirleriyle ulaşılabilir. Hal böyleyken, finansal gücün en büyük bölümünü (gazetelerin abonelik ve bayii satışı gelirleri dışında) reklam gelirlerinin oluşturduğu medya, ülke ekonomisinin makro dalgalanmalarına karşı oldukça kırılgan hale gelmektedir. Ekonomik krizlerde satış ve reytinglerinde düşüş görülmese de, reklam harcamalarındaki kısıtlamalardan doğrudan etkilenen medya için "istikrar" en önemli şeydir. Tek parti iktidarının istikrarla özdeşleştirilmesinin ve bunun da sermaye lehine ekonomik göstergeler dışında herhangi bir anlama neredeyse gelmemesinin genel algıdaki karşılığının yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Bu algının yaratılmasındaki medya katkısı ise azımsanmayacak derecededir.

AKP dönemindeki 11 yıllık tek parti iktidarıyla sağlanan "istikrar", medyanın

gelirlerine de yansımış durumdadır. Medya, AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılında yaklaşık 953 milyon TL olan reklam gelirlerini, 2012 itibariyle yüzde 450 arttırarak 4.32 milyar TL'ye çıkardı (Reklamverenler Derneği, 2012). Bu paranın 2,6 milyar TL'si televizyon reklamlarına ödendi. Reklam harcamalarının 1,1 milyar TL'lik bölümünü ise, sayfalarında yayımladıkları reklamlarla, gazeteler elde etti. Bu harcamanın medya gruplarına göre paylarını bilmemekle birlikte, televizyon izleme ve gazete satış oranlarının gruplara göre dağılımı, reklam gelirlerine ilişkin de fikir verebilir.

Türkiye'de televizyon izleme payı itibariyle sıralama şöyledir:

Doğan Grubu (Kanal D, CNN Türk, Tv2)	% 13,74
Doğuş Grubu (NTV, Star Tv, Cnbc-e, NTV Spor, Kral Tv)	% 11,48
Turkuvaz Grubu (Atv, A Haber)	% 10,95
News Corp. (Fox Tv, National Geographic Channel, Baby Tv)	% 7,82
Samanyolu Grubu (Samanyolu, Samanyolu Haber, Mehtap Tv)	& 6,54
Eski Çukurova Grubu* (Show Tv, SkyTürk 360, Lig Tv)	% 6,05
Kanal 7 Grubu (Kanal 7, Kanal 7 Avrupa, Ülke Tv)	% 3,51

Tablo 1: TV izlenme paylarına göre medya grupları.

Kaynak: BYEGM – Bir Bakışta Türk Medyası, 2012.

Medya gruplarının, gazete satışlarından aldıkları paylar sıralaması ise aşağıdaki gibidir:

Feza Grubu (Zaman, Todays Zaman)	% 21
Doğan Grubu (Hürriyet, Posta, Radikal)	% 20
Turkuvaz Grubu (Sabah, Takvim)	% 10
Ciner Grubu (HaberTürk)	% 5
Demirören Grubu (Milliyet, Vatan)	% 5
Sözcü	% 5
Eski Çukurova Grubu* (Akşam, Güneş)	% 4
Albayrak Grubu (Yeni Şafak)	% 2
Yeni Gün Yayıncılık (Cumhuriyet)	% 1

Tablo 2: Gazete satış paylarına göre medya grupları.

Kaynak: BYEGM – Bir Bakışta Türk Medyası, 2012.

Türkiye'de reklam harcamalarının yaklaşık yüzde 80'i televizyon ve gazetelerde yayımlanan reklamlar için yapılıyor. Reklam gelirlerinden televizyon kanalları yüzde 57, gazeteler de yüzde 22 oranında pay alıyor.

Durum göstermektedir ki, AKP iktidarı dönemi, medya açısından reklam ge-

lirlerinin son 11 yılda 4,5 kat arttığı bir "istikrar" dönemidir. Dolayısıyla medya, bir yanda kendi reklam gelirlerindeki bu denli büyük artışlar, diğer yanda bağlı bulunduğu sermaye gruplarının aldığı inşaat vb. ihaleleri söz konusuyken bu istikrarın bozulmasına neden olabilecek hiçbir şey yapmayacağı gibi yapılmasına da "göz yumamaz".

AKP'nin medya anlayışı: "Ya benimsin ya toprağın"

Yukarıdaki tablolarda "Eski Çukurova Grubu" olarak anılan medya kuruluşları, direnişin sürdüğü günlerde el değiştirdi. Gruba bağlı bazı televizyon ve radyo kanalları ile yazılı basın organları, kamuya olan borçları nedeniyle TMSF'nin el koymasının ardından, jet hızıyla satıldı. Mayıs'ın 17'sinde el konan Show TV'nin rekor kısalıkta bir süre sonra; 31 Mayıs'ta yeni sahibine satışı yapıldı. Akşam gazetesi, SkyTürk360 kanalı, Alem FM ve Alem dergisi de el konULduğu 24 Mayıs'tan yaklaşık iki ay sonra; 19 Temmuz günü satıldı.

Show TV, ana haber sunucusu Ali Kırca ve ekibinin önemli isimlerinin işlerine son verilmesinin ardından, AKP döneminin büyük ihalelerinden nasibini alan ve HaberTürk gazetesi ve televizyonuyla AKP lehine "iyi işler çıkaran" Ciner Grubu'na satıldı. TMSF tarafından bedel keşfi yapılmaya bile gerek görülmeyen Show TV'nin satış fiyatı da 402 milyon dolar oldu. Bu bedelin, kanalın gerçek değerinin çok altında olduğu yorumları yoğun olarak yapıldı. Böylece, Ciner Grubu medyadaki ağırlığını artırmış, AKP de yandaş hinterlandını hem genişletmiş hem de sağlamlaştırmış oldu.

Akşam gazetesi, SkyTürk 360 kanalı, Alem FM ve Alem dergisi de AKP'nin en büyük inşaat projelerinden olan, İstanbul'a yapılacak üçüncü havaalanı ihalesini alan Kolin-Limak-Cengiz ortaklığına 60 milyon dolara satıldı.

Satılmadan önce Akşam gazetesine, hiç de ince olmayan bir ayar yapılarak genel yayın yönetmeni İsmail Küçükkaya'nın yerine Yeni Şafak gazetesi kurucu genel yayın yönetmeni ve 2007-2011 dönemi AKP milletvekili olan Mehmet Ocaktan getirildi. Ocaktan, vekilliği sonrasında bir süre de Star gazetesinin yayın koordinatörlüğü görevini üstlenmişti. TMSF'nin, iki ay sonra satacağı bir gazetenin başına böyle bir ismi getirmesi, bunun bir "AKP ataması" olduğunun açık göstergesidir. Bu tablo göstermektedir ki, Akşam gazetesi, yeni sahiplerine geçtikten sonra bu ismin değişmesi, ancak "daha AKP'li" birinin bulunması halinde mümkün görünüyor.

Medyaya verilen bu yeni mülkiyet dizaynı; Başbakan Erdoğan'ın 2010 Eylül ve

2011 Ekim aylarında, birincisi medya yöneticileriyle ve Aydınlık, Sözcü, Cumhuriyet gazetelerinin çağrılmadığı, ikincisi de hem yöneticiler hem de medya sahipleriyle yaptığı "basına kapalı" toplantılarıyla ana akım medyaya verilen şeklin son rütuş oldu.

Muhalif olabilecek tüm unsurları ana akım medyadan zaten temizlemiş olan AKP, medyayı uyumlu bir koro haline de getirmiş oldu. Bu koro, direniş sırasında Afrika gezisinden dönen Başbakan Erdoğan'ın sözlerine yer veren yedi gazetenin de aynı manşetle çıkması örneğindeki gibi, bırakalım çatlak sesi, artık detone bir ses bile vermeyecek duruma gelmiştir. AKP, kendisine bağlı olmayan Gülen Cemaati etkisindeki medya ve ülke medyasının ana damarı sayılabilecek Doğan Grubu dışında bir cephe oluşturmaya çalışmış ve büyük ölçüde başarmıştır. Gülen ve Doğan medyalarının dolaysız da olsa verdiği desteğe çok güvenmeyen Erdoğan, bu gruplarla olası ayrılıklara karşı önlemini almak istemiş ve kendi medyasını oluşturmuştur. Doğan Grubu'nun bölünmesi ve AKP döneminin parlayan sermaye gruplarına verilmesinin ardından, Çukurova Grubu'nun medya varlığının da AKP'ye doğrudan bağlı sermaye gruplarına aktarılması, bu operasyonların temel bloklarıdır.

Hal böyleyken, açık bir AKP karşıtı cepheye dönüşmüş olan direnişin medyadan duyurulmasını beklemek saflık olacaktır. Tapusu AKP tarafından sermayeye verilmiş olanlar, Gülen Cemaati'nin elinde olanlar ve AKP öncesi geleneksel dönemden gelenlerin hepsinin, direnişin karşısında, AKP'nin yanında saf tutmasının anlaşılmayacak bir yeri yoktur. Hatta öyle ki, bizler açısından tartışmalı olsa da, 'tarafsızlık', 'etik' gibi medyanın kendi liberal iddialarından kaynaklı kimi profesyonel meslek kodlarının dahi çözüldüğü hatta rafa kaldırıldığı gözle görülür bir gerçektir. Bu gerçeğe neden olan şey ise medyanın bir sermaye alanı haline gelmesidir.

Tirajlara ne oldu? Direnişle satmak ya da direnişi satmak

Direnişte medyaya dönük tepkiye ilişkin sonuçlar çıkarabileceğimiz alanlardan biri de gazete tirajlarıdır. Baskı sayısı anlamına gelen tirajlar, gazetelerin gerçek satışlarını göstermez. Tiraj, matbaada basılan kopya sayısıdır ve gazetelerin bayi ve abone satışlarından elde ettiği kazançla ilgili bilgi vermez. Bununla birlikte, gazeteye olan ücretli veya ücretsiz talebe ilişkin bir fikir edinmek için önemlidir. Tiraj sayıları gazetelerin ne kadar satıldığını ve bu satıştan ne kadar gelir elde edildiğini

net olarak göstermese de toplumsal karşılıklarına dönük çıkarımlar yapmamızı sağlayabilir.

Bu gözle baktığımızda, direniş öncesi ve sırasında gazetelerin tiraj değişimlerinden sonuçlar çıkarabiliriz.

Gazete	Nisan (31 Mar-28 Nis)	Mayıs (29 Nis-2 Haz)	Haziran (3-30 Haz)	Temmuz (1-14 Tem)
Zaman	**1.064.191**	**1.091.926**	**1.043.663**	**999.475**
Posta	**441.910**	**436.207**	**435.660**	**425.743**
Hürriyet	404.368	393.930	398.253	397.667
Sözcü	***288.807***	***301.430***	***371.050***	***366.763***
Sabah	315.760	305.538	314.069	314.978
HaberTürk	**205.328**	**199.937**	**192.332**	**187.568**
Türkiye	181.878	180.855	181.667	182.164
Milliyet	**179.971**	**176.210**	**169.711**	**161.880**
Star	130.723	132.107	130.102	126.878
Vatan	**135.833**	**133.288**	**125.925**	**121.454**
Yeni Şafak	**102.183**	**102.373**	***112.885***	**114.845**
Takvim	109.881	107.523	111.971	110.203
Akşam	105.080	102.615	101.935	102.051
Güneş	103.077	98.174	101.974	101.508
Bugün	**104.384**	**102.460**	**100.195**	**95.931**
Taraf	75.043	68.681	73.518	72.080
Yeni Mesaj	**78.874**	**74.064**	**73.208**	**69.570**
Aydınlık	**60.353**	**60.525**	***69.785***	**68.680**
Yurt	**52.297**	**53.078**	**62.989**	***66.571***
Cumhuriyet	**51.331**	**50.938**	***57.108***	**56.129**
Akit	**51.796**	**51.594**	***60.170***	**54.934**
Yeniçağ	52.813	53.017	51.477	51.702
Radikal	23.555	24.718	*25.865*	25.211
soL	**12.760**	**14.735**	***18.940***	**18.427**
BirGün	**7.953**	**8.348**	***10.678***	**10.488**
Evrensel	**5.838**	**5.910**	***6.555***	**5.638**
Toplam	**4.245.990**	**4.330.181**	4.401.685	4.298.838

Tablo 3: Direnişin gazete tirajlarına etkisi.

Kaynak: medyatava.com (2013) sitesinden elde edilen verilerden derlenmiştir.

Zaman, Ciner ve Demirören düşüyor

Tablodan da görüleceği gibi, direniş boyunca medyaya verilen tepki, sosyal paylaşım sitelerinde görünür olduğu kadar olmasa da gazete tirajlarına da yansımış durumdadır. Emek Sineması'nın yıkılması ve İstiklal Caddesi'ndeki AVM ile ilgili konularla özellikle İstanbulluların tepkisini çeken Demirören Grubu'na ait Vatan ve Milliyet ile; genel yayın yönetmeni Fatih Altaylı'nın, direnişin yoğun polis şiddetiyle geçtiği günlerde Başbakan Erdoğan'la yaptığı söyleşiyle adeta 'tarihe geçen' Ciner'e ait HaberTürk televizyonunun gazetesi olan HaberTürk, en çok tiraj kaybına uğrayan gazeteler oldu. Zaman gazetesi de Mayıs ayındaki tirajına göre, Temmuz ayında 100 bine yakın okuyucu kaybetmiş görünüyor.

BİRGün

Biz de babaannemizi evinde zor tutuyoruz

Başbakan, kaçar gibi gittiği Afrika ziyareti öncesi halkı yine tehdit ederek, "Biz yüzde 50'yi evinde zor tutuyoruz. Biz onlara 'aman sakin olun' diyoruz" dedi

Yükselenlerin tamamına yakını solda

Yukarıdaki tabloda, anlamlı tiraj hareketliliği olan gazeteler koyu renkle işaretlendi. Tablo dikkatle incelendiğinde, toplam 26 gazeteden 14'ünün çeşitli oranlarda tiraj kaybına uğradığı, tirajını artıran gazete sayısının ise 9 olduğu görülecektir. Bu 9 gazeteden Akit ve Yeni Şafak dışındaki 7 tanesi, siyasal yelpazenin soluna dağılmış durumdadır.

En çok oranda yükselen soL, en çok okuyucu kazanan Sözcü

Sağladığı artışın oran karşılığında, 7 gazete içinde soL öne çıkmaktadır. soL'un Haziran ayındaki tiraj artışı, Nisan ayına göre yüzde 50'ye yaklaşmış durumdadır. Mayıs'a göre yüzde 28 artarak 19 bini zorlayan tiraj, Temmuz ayında da yakalanmış görünmektedir.

Attığı manşetlerle dikkatleri çeken ve özellikle sosyal medyada çok fazla destek bulan BirGün gazetesinin tirajlarında da Nisan-Haziran karşılaştırması yaptığımızda, yaklaşık yüzde 35 artış görmekteyiz.

Tirajı dişe dokunur şekilde artan diğer iki gazete de Sözcü ve Yurt gazeteleri oldu. Her iki gazete de yaklaşık yüzde 28 tiraj artırdı. Sözcü, okuyucu sayısını 290 bin bandından 370 binlere kadar taşıdı. Okuyucu sayısındaki artış 80 bin civarında olan Sözcü gazetesi, bu tabloya göre en çok okur kazanan gazete oldu. Yurt da 52 bin olan Nisan tirajını, Haziran'da 60 binin Temmuz'da da 65 binin üzerine çıkardı.

Tabloda yer alan gazetelerin toplam tirajlarına bakıldığında da Haziran'da Nisan'a göre 150 binin üzerinde artan tirajın, toplamda binde 36'lık bir yükselişe denk düştüğü izlenebilir.

Ana tablodaki dört aya göre, tiraj artışının en çok yaşandığı aralık dikkate alınarak oluşturulmuş tablo şu şekildedir:

Gazete	En az tiraj	En çok tiraj	Artış oranı (%)	Artış sayısı	Artış sayısına göre sırası
soL	12.760	18.940	48,4	6.180	6
BirGün	7.953	10.678	34,5	2.725	8
Sözcü	288.807	371.050	28,5	82.243	1
Yurt	52.297	69.785	26,2	17.498	2
Akit	51.796	60.170	16,1	8.374	5
Aydınlık	60.353	69.785	15,6	9.432	4
Yeni Şafak	102.183	114.845	12,4	12.662	3
Evrensel	5.838	6.555	12,7	717	9
Cumhuriyet	50.938	57.108	12,1	5.170	7

Tablo 4: Tirajı artan gazeteler.

Akit ve Evrensel gazeteleri, Haziran ayında yakaladıkları tiraj artışını Temmuz'da koruyamamış ve direniş öncesi dönemki tirajına düşmüştür.

Bu verilerden yola çıkarak, direnişin, yelpazenin solundaki siyasal düşünce ve yayınlara olan ilgiyi artırdığını söylemek çok zor olmaz. Neredeyse güzelleme seviyesine gelen direnişçilerin "apolitikliği" yorumlarına çok da uymayacak şekilde söyleyebiliriz ki, direniş ve direnişçiler politiktir ve duvarlardan gazete tercihlerine kadar her şeyde bu görülebilir. Burada tartışmalı olan direnişçilerin politik karakteri değil, "politik olmak" tanımına yüklenen anlamlardır.

Sağın militan gazeteleri olarak tanımlanabilecek Akit ve Yeni Şafak'ta gözlenen kısmi artış ise bir yandan, olaylar hakkında "kendi" cenahından haber ve yorum almak isteyen sağ kesimlerin yönelimleri olarak görülebilir. Diğer yandan ise, direnişin kimi çevrelerde uyandırdığı ciddi korku ve Cemaat'in amiral gemisi Zaman'ın bir ara doğrudan Erdoğan'ı hedef alarak gerçekleştirdiği yayınların etkisiyle, kendi içlerinde bir "yedirtmeyiz" refleksi olarak değerlendirilebilir.

Medyanın arkasından değil yüzüne konuşuldu: Kanal baskınları

Ana akım medyanın televizyonları direnişi görmemekte ısrar edince, direnişin en önemli özelliklerinden olan "egemenden fırlatılanı yakalayıp, direnişe ait kılma" becerisi, penguenler için de gösterildi. Ülkenin en önemli haber kanallarından biri olan CNN Türk'ün direniş haberleri yerine yayınlamayı tercih ettiği penguenler direnişin sembollerinden oldu. En belirgin ve kitlesel olanları 1 Haziran NTV ve 3 Haziran Sabah-ATV olmak üzere, direniş boyunca pek çok kez medya kuruluşlarının önünde protesto eylemleri yapıldı. Bu eylemlerden birinde NTV, kendi binası

önündeki protestoyu canlı yayınlamaya zorlandı ve direnişçilere mikrofon uzatılması sağlandı. Bu, bilebildiğimiz kadarıyla medya protestoları açısından şimdiye kadar eşine az rastlanır örneklerdendir. "Para sallayarak" gerçekleştirilen eylemler, medyanın sermaye yapısına ilişkin bilginin kamusallığını ve bu duruma dönük tepkiyi gösterdi.

Direnişçilerin medyayla kurduğu ilişki açısından baktığımızda NTV baskını, canlı yayın araçlarına el konması ve boykot çağrılarının, medya eleştirisini direnişin bir parçası, haber alma hakkını da direnişin bir talebi haline getirdiğini söyleyebiliriz.

"Devrimi televizyondan yayınlayan" kanallar da oldu

Egemen medyanın körlüğünü iyice görünür kılmayı da sağlaması bir yana Halk TV, Ulusal Kanal ve Hayat TV'nin direniş boyunca yaptığı yayınlar, direnişin motivasyonlarından biri oldu. Bu kanallar, yalnızca liberal haber tanım ve kaygılarıyla değil, direnişin bir parçası olarak yaptılar yayınlarını. Bu yayınların halk tarafından büyük ölçüde sahiplenilmesi, desteklenmesi ve bu kanallara verilen RTÜK cezalarına karşı destek kampanyaları da halkın, haber alma hakkına sahip çıkmasıydı. Bütün bunlar egemen medyanın reyting ölçümlerine dayanarak "halk ne istiyorsa biz onu yayımlıyoruz" tezlerinin de sonunu getirmiş oldu.

Medya ayrı (gönüllü AKP'liler dışında) basın emekçisi ayrı

Direnişin medyada yarattığı deprem yalnızca haber tartışması veya direnişçilerin medyaya eleştirileriyle sınırlı kalmadı. Türkiye Gazeteciler Sendikası İstanbul Şubesi'nin verilerine göre 27 Mayıs-22 Temmuz arasında 59 gazetecinin işine çeşitli biçimlerde son verildi.[1] Zorunlu izne çıkarılan 14 basın çalışanının akıbeti ise belirsizliğini koruyor. Bu işten çıkarma ve zorla istifaların bir kısmının direnişle ilgisi olmadığı söylense de tümünün AKP iktidarının direnişin tüm alanlarına ve tüm alanlardaki direnişe saldırısının bir parçası olduğu söylenmelidir.

Ayrıca iş yerinde yaşanan meslek erozyonu, işsizlik tehdidi, baskı ve yıldırma uygulamaları yetmiyormuşçasına gazeteciler bir de polisten şiddet görmektedir. Direnişin başladığı günden bu yana gazeteciler sürekli bir biçimde şiddete maruz kalmaktadır. 20 Temmuz 2013 itibariyle en az 14 gazetecinin gözaltına alındığı, 28 gazetecinin de polisin fiziki şiddetine maruz kaldığı bilinmektedir.[2] Görevlerini

1 Konuyla ilgili bilgi için: http://birgun.net/haber/isten-atilan-gazeteciler-tgsde-bulustu-1060.html

2 Direniş boyunca medya ile ilgili gelişmelerin bir dökümü için bkn: http://bianet.org/bianet/medya/148656-medyanin-ilk-33-gezi-gunu

yaptıkları sırada, polisin, gazetecilerin bulunduğu yerlere hedef gözeterek gaz bombası atması, tazyikli su sıkması, gazetecilere sözlü tacizde bulunması, tehdit etmesi, hatta canlı yayında üzerlerine yürümesi direniş sırasında adeta sıradanlaşmıştır.

Direnişçilerin medyaya dönük tepkisi, özellikle ilk günlerde zaman zaman alanda görev yapan basın emekçilerine yönelse de sosyal medya ve forumlarda basın emekçilerine dönük bu tepkilerin tecrit edilmesi ve gazetecilik örgütlerinin bu konudaki çağrıları, söz konusu tepkileri de en aza indirmeyi sağladı.

Hem teknoloji hem içerik alternatif: İnternet

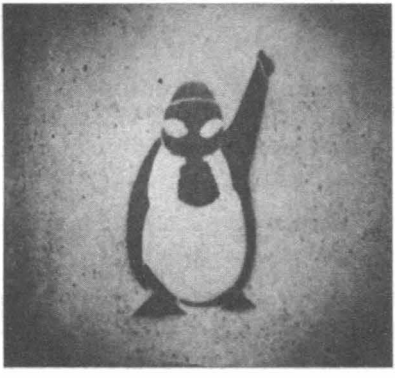
Geleneksel medyanın çok büyük kısmının direniş boyunca takındığı tutum, interneti haber ihtiyacı için eskisinden daha çok başvurulan bir mecra haline getirdi. Egemen medyanın dışındaki seçenek sayısının bir hayli fazla olduğu (ki biz bu yazıda egemen medyanın internet varyasyonlarından değil, bu seçeneklerden bahsediyoruz) internet, kullanıcının katkısına açık olması, erişim kolaylığı, denetlenebilir ve düzeltilebilir içerik gibi özellikleri nedeniyle de direnişçilerin, oluşumundan başlayarak haberin içinde olmasını sağladı. Böylece niteliği itibariyle doğruya en yakın, niceliği itibariyle de sonsuz sayıda çoğaltılabilir bir enformasyon akışı sağlanmış oldu.

İnternet teknolojisini ele alırken, internet haberciliği ve web portalları ile sosyal paylaşım sitelerine ayrı ayrı değinmekte fayda var.

Televizyon gibim gazete gibim bir şey: İnternet siteleri

İnternet, haber seçeneğinin çokluğu, günün her saatinde ve her yerde habere ulaşmayı sağlayan cihazlardan erişim ve multimedya olanakları ile direnişin her türlü formdaki (metin, video, fotoğraf) bilgisinin hızla dağılmasını sağladı. Dolayısıyla direniş boyunca yayın yapan internet medyası, gerçek bilgiye ulaşabilmek için başvurulan ilk kaynak haline geldi.

İnternette bulunan kimi alternatif haber portalları, direniş boyunca yaptıkları yayınlarla Türkiye'nin dört bir yanındaki eylemlerin her yere duyurulmasında önemli bir işlev gördü. Haberlerin direnişin içinden verilmesinin ötesinde direnişin içinden yapılması söz konusuydu. Direnişle ilgili bilgilerin toplanarak yere ve zamana göre başlıklandırılmış halde sunulması, bilgi kullanımı ve paylaşımını da hem hızlandırdı hem de kolaylaştırdı. Gönüllü muhabirlikler ve ustream üzerinden gerçekleştirilen canlı yayınlar eliyle yürüyen habercilik, direnişin bilgisini oluşturma ve yayma işlevini de yine direnişçilerin üstlendiği özgün bir deneyim olarak ortaya çıktı. Geleneksel medya mecralarında yayın yapan kimi muhalif ve alternatif kurumların bu tür internet sitelerinden bilgi akışı sağladığı örneklere de çok sık rastlandı.

Radyo, televizyon, gazete, dergi gibi geleneksel medya mecralarının hepsini aynı bünyede toplayan internet, direnişle ilgili bilgileri servis ederken tüm bu mecraların avantajlarını da kullanarak geleneksel medyaya olan bağımlılığı oldukça azalttı. Medyanın, alanlardaki insanları görmesini ve dolayısıyla da göstermesini engelleyen özelliklerini taşımayan internet dünyası, medya/sermaye tekellerinin görüş alanında olsa da henüz tam anlamıyla kapsama alanına girmediğinden, iktidar ilişkilerinden de görece muaf kalabilmektedir. Böylece internetten yapılan yayınlar, geleneksel medyadaki gibi tek sese indirgenemeyecek ölçüde çok ve farklı olmaktadır. Haber yapma ve yayma "hakkı"nı, sermaye sahibi bir azınlığın elinden alarak çok geniş kitlelere yayan internet, aynı zamanda bilgiyi takip edenin de çoğaltıp yaymasına ve katkısına açık olduğundan, tek yönlü bilgi akışını ve bu akıştaki egemenlik ilişkisini de önemli oranda zayıflattı. Direniş bir yandan egemen medyaya karşı eylemlerin siyasal kültürümüze iyice yerleşmesine katkı sağlarken, diğer yandan da internet haberciliğinin etkin şekilde ezilenler lehinde kullanılabileceğini gösterdi.

Eksik bıraktığımız diğer bütün internet sitelerine haksızlık etmiş olduğumuzu baştan kabul ederek, yer sıkıntımız nedeniyle, verilerine ulaşabildiğimiz bir örnek vererek konuyu genişletebiliriz. "Emek Hareketinin Gündemi" sloganıyla yayın yapan sendika.org sitesinin verileri incelendiğinde, direnişin yoğun yaşandığı Haziran ayında sitenin okuyucusunun çok ciddi oranda arttığı görülecektir.

	Tekil ziyaretçi sayısı	Ziyaret sayısı	Görülen sayfa
1-30 Nisan 2013	216.317	365.836	786.154
1-31 Mayıs 2013	327.670	556.812	1.158.291
1-30 Haziran 2013	1.188.964	2.381.933	4.839.926
1-18 Temmuz 2013	374.290	722.581	1.410.710

Tablo 5: sendika.org sitesine ait veriler.

Kaynak: sendika.org muhabiri Çağlar Özbilgin ile yapılan görüşme, 20 Temmuz, 2013.

Olağanüstü dönemlerde haber takibinde artış doğaldır. Fakat söz konusu sitedeki artışta, egemen medyaya olan güvensizliğin ve onun yerine, doğru haber verdiği düşünülen internet sitelerine olan yönelişin payı büyüktür. Direniş öncesinde de haber talebinin arttığı olağanüstü dönemler yaşanmasına rağmen, bu ölçüde artışların yaşanmaması hem direnişe katılımın yüksek olması hem de egemen medya eleştirisinin direnişin parçası haline gelmiş olması nedeniyledir.

Sosyal medyada(n) devrim: #direnisinhashtagiyiz

Başta facebook ve twitter olmak üzere forum ve blogların da dahil olduğu ve sosyal medya olarak adlandırılan ağlar, internet sitelerinden farklı olarak her tekil kullanıcının içerik üretebildiği ve bu içeriği paylaşabildiği alanlardır. Direniş sırasında özellikle facebook ve twitter üzerinden üretilen içerik yalnızca haber değildi. Hükümetten, valiliklerden, polisten gelen bilgi ve değerlendirmelere karşı yalanlama, deşifre ve afişe etme amacıyla da çokça paylaşım yapıldı. Bunlar, kendi sözleri medyada yer bulamamasına rağmen egemen medyada en çok kendisiyle ilgili haberler ve değerlendirmelere yer verilenlerin, kendi yanıtlarını geliştirmelerine zemin sağladı.

Sosyal paylaşım siteleri direnişin haberlerini yayma, direnişçilerin kendi deneyimlerinin bilgisini üretme ve paylaşma dışında çok önemli bir işlev daha gördü: Polis saldırısının yoğun olduğu dönemlerde haberleşme aracı olarak da kullanıldı ve cep telefonları yoluyla adeta herkesin elinde ortak hatlı bir telsize dönüştü. Bu telsiz hattına polis sızmaları olsa da "direnişin ruhu", bu sızmaları da seçip çıkarmakta ustaca davrandı.

Çatışma, yaralı, polis saldırısının yeri, sığınılabilecek yerler gibi bilgilerin anlık akışının sağlandığı bu paylaşım ağları, direnişin sembollerinden de olmaya başladı. Özellikle twitter'daki hashtag (#) işareti, "diren" sözcüğüyle birlikte adeta direnişin başlığı haline geldi. Egemenin saldırısına maruz kalan ne varsa, başına "#diren" konarak twitter'da bir başlık haline getirildi ve o konuyla ilgili tartışmaların ortak adreste toplanması sağlandı. Sonunda o kadar politik bir simge oldu ki, mezuniyet törenine "#diren" yazan tişörtle katıldığı için hakkında soruşturma açılan Uludağ Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Timuçin Köprülü'nün başına geldiği

gibi[3], egemenler tarafından görüldüğü her yerde çeşitli biçimlerde tepkiyle karşılandı.

Başbakan Erdoğan twitter'ı "baş belası" olarak yorumladı, İzmir'de polis "twitter operasyonları" düzenleyerek kullanıcıları tutukladı, devlet sosyal medyayla ilgili yasal düzenlemeler getirmeye başladı.

Tüm bunlar, iktidarın denetleyemediği hiçbir şeye tahammülünün olmadığının, direnişin hem haber hem de haberleşme ağı olan internet ve sosyal paylaşım sitelerini denetim altına almaya çalıştığının göstergeleridir. İnternet siteleri ve sosyal paylaşım ağları, direnişin destekçisi veya dışsal bir gözlemcisi değil, bizatihi direnişin konusu haline gelmiştir. Literatürde "web 2.0" olarak da isimlendirilen sosyal paylaşım ağlarının eleştirel tartışmadan muaf olduğu tabi ki söylenemez. Sosyal ilişkilerin yüzeyselleşmesi, yaratıcılığın ve ilişkilerin metalaşması, teknolojik determinizm, mülkiyet vb. tartışmalarını bir kenara bırakmış değiliz, fakat bu noktada söylememiz gereken şudur ki, internet eleştirisi de bir başka boyut almak zorundadır ve alacaktır da.

Bu yazıda "Sonuç" yok: Bu daha başlangıç...

Direnişin en önemli kazançlarından biri de başta sosyal paylaşım siteleri olmak üzere alternatif medya mecralarının kullanılması ve isyanın kendi medyasını oluşturmaya dönük deneyimler biriktirilmiş olmasıydı. Bunların en önemlileri ve önümüzdeki döneme de çok değerli araçlar bırakanları tabi ki ustream yayınları, Çapul TV ve Vagus.tv gibi örnekler oldu. RedHack ve Anonymous gruplarının egemenlere ait kimi internet sitelerini çökertmesi, sosyal paylaşım sitelerinde direnişe ve direnişçilere yapılan "sanal" saldırıların misliyle karşılık bulması gibi örnekler de medya kullanımında göze çarpan unsurlar oldu. Ülkemizde de, özellikle Kuzey

3 Konuyla ilgili bkz. http://t24.com.tr/haber/uludag-universitesi-diren-tisortunde-suc-unsuru-buldu/235095

Afrika isyanlarıyla birlikte sıkça gündeme gelen, internetin muhalefete katkısı konusu, daha önyargısız ve daha çok imkanlarıyla tartışılır hale geldi.

Direniş, egemen medya eleştirisini, bundan önce olmadığı ölçüde ve olmadığı kapsamda, politikleştirdi. Öncesinde, özellikle kadınlara ve Aleviler'e dönük kimi program, haber ve ifadelerin ardından düşük katılımlarla ve örgütlü bir faaliyetin parçası olarak yapılan medya önü eylemleri, direnişle birlikte geniş kitlelere yayıldı. Para sallama, şarkı besteleyerek protesto etme gibi yaratıcı ve direnişin karakterini taşıyan eylemler, medyanın içinde bulunduğu egemenlik ilişkilerinin açık olarak görüldüğünün de göstergesi oldu. Böylece, deyim yerindeyse medyanın "dördüncülüğü" direniş tarafından elinden alınmış oldu, medya toplumsal yaşamda tuttuğunu iddia ettiği yerden direnişçiler tarafından kovuldu. Bütün bunların sonucunda söyleyebiliriz ki direniş egemen medya eleştirisini politikleştirerek bünyesine kattı ve kendi medyasını da yaratıcı biçimlerde çıkarmaya başladı.

Direniş henüz bitmiş değil. Zaman zaman ivme kaybetse, zaman zaman yenilgiye düşse de sürecek. Sürekli form değiştirerek ve sürekli üreterek, uzun da olsa sürecek. Ve bittiğinde de, yepyeni bir medyamız olacak. Tıpkı şu aralar biraz sakinlediğinde, değişmiş bir medyamız ve medya algımız olduğu gibi.

Özetle; #direnmedya sen de kurtulacaksın. Sermaye ağırlığından, yalan söyleme zorunluluğundan, mesleğini hiç eden her türlü garabetten...

Ne de olsa bu daha başlangıç, mücadeleye devam...

Kaynakça:

Bulut, G., (2013). Çağlar Özbilgin ile görüşme, Ankara: 20 Temmuz 2013.

BYEGM (Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü), (2013). Bir Bakışta Türk Medyası, Ankara: BYEGM.

Tiraj, http://www.medyatava.com/tiraj, Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2013.

Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü, '#diren' tişörtünde suç unsuru buldu! http://t24.com.tr/haber/uludag-universitesi-diren-tisortunde-suc-unsuru-buldu/235095, Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2013.

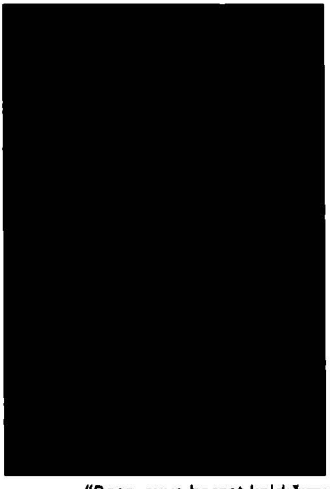
*dipnot yayınları

Hazırlayanlar: Peter Hudis – Kevin B. Anderson

ROSA LUXEMBURG KİTABI

Seçme Yazılar

Çeviren: Tunç Tayanç

Yirminci yüzyılın başlıca Marksist düşünürlerinden olan Rosa Luxemburg duru/yalın bir dille çağımızı anlatmaktadır. Kapitalizme karşı verilen mücadelenin küresel niteliği giderek belirginleştikçe ve sıradan insanların enerji ve inisiyatifleri insanlığın kurtuluşu için belirleyici oldukça, onun bıraktığı miras daha bir geçerlilik kazanmaktadır.

"Rosa Luxemburg, içinde yaşadığımız dönemin yeni olmadığını, sadece yoğunluğu ve kapsamı değişmiş uzun bir çatışmanın devamı olduğunu bizlere hatırlatan, anakaraları dolaşan, tarihi tarayan büyük bir posta güvercini gibi 21. yüzyılda gezinmektedir. Onun coşkulu eleştirel aklı ve kabına sığmaz kişiliği kendi zamanında olduğu gibi günümüzde de hayranlık uyandırmaktadır. Editörler Hudis ve Anderson, önemli dipnotlar da içeren özenli çalışmalarıyla onun bütün varlığını ve düşüncesini eksiksiz olarak yansıtmaktadırlar."

–Adrienne Rich

"Rosa, suya hasret kaldığımız zamanlarda bizim taze su kaynağımız olmayı sürdürmektedir."

–Eduardo Galeano

"Gözü pek, dürüst, tutkulu ve yumuşak. Yazdıklarını okurken gözlerinin büründüğü ifadeyi kafanızda şöyle bir canlandırın. İşçileri ve kuşları sevdi. Topal ayağıyla dans etti. Ona ilişkin her şey büyüleyici ve sahicidir. Ölümsüzlerden biri..."

–John Berger

Dipnot Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti
Selanik Cad. No: 82/32 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

Genel Dağıtım
PUNT

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *95-104*

Hegemonya Krizine Geri Dönülürken Tarihsel Momentin Gerekleri

Ali Ekber Doğan

Ve bizim bir Haziran'ımız
bir yıl kadar yetecektir dünyaya...
Turgut Uyar

Haziran İsyanı'nı karakterize eden en önemli özelliklerden biri, onun, iktidarın artan otoriterleşmesi ve sosyal yaşamı muhafazakârlaştırma hamleleri ile, Türkiye toplumunun sosyal zenginlik ve çeşitliliğiyle, günümüz kapitalizminin rasyonalitesinin etkisiyle yaşadığı sosyal değişim süreci arasındaki asimetrinin yarattığı bir sonuç olmasıdır. Neoliberalizmi koyulaşan bir muhafazakârlık ve artan otoriterleşmeyle yürütme çabası çok farklı sosyal vektörlerin özgürlük talebiyle, büyük bir patlamaya yol açtı. Başbakan'ın kişiliğinde simgeleşmiş olan otoriterleşme, bir kişisel üslup meselesi değil, neoliberal politikaların ilerlemesi için gerekli olan el koyma, mülksüzleştirme yoluyla birikim politikalarının gerektirdiği, kentte ve kırda hak mücadelelerine alan açmama, sokağı zapturapt altına alma politikalarıyla gündelik hayatı ve toplumsal ilişkileri artan hızda muhafazakârlaştırma hamlelerinin bir sonucudur. Yani Ece Kocabıçak'ın (2013) da dediği gibi yaşadığımız "hadise", kapitalist kalkınmanın zora dayalı birikim politikasına ve onun hâkim muhafazakâr sosyal yeniden üretim biçimine karşı "sosyal"in patlamasıdır.[1]

Yukarıda anlattığımız sosyal gelişkinlik-siyasal darlık asimetrisinin maddi zemini, liberalizmin bütünleşmek için yanıp tutuştuğu geç kapitalizmin zamanıyla, İslamcı-muhafazakârlığın uzamı arasındaki ezeli çelişkide yatıyor. Bu çelişkiyi Türkiye İstatistik Kurumu'nun bir takım nüfus ve demografi verileriyle ortaya koymak mümkündür (TÜİK, 2013). Örneğin; anne başına doğurganlık oranı, son on yılda 2000'de 3,2 seviyesindeyken, 2008'de 2,5'e 2011'de 2,02'ye gerilemiştir. Evlenme yaşı yükselirken, kadınlarda çocuk sahibi olma yaşı 2001'de 26,2'den 2012'de 27,5'e çıkmıştır. İlk evlenme yaşı ortalaması 2001 yılında erkeklerde 25,5, kadınlarda 22,2 iken, 2012 yılında erkeklerde 26,7'ye, kadınlarda ise 23,5'e yükseldi. Benzer bir veri, evlenme ve boşanma oranındaki seyirdir. Evlenme sayısı 2001'de 544.322 iken 2012'de 603.751'e, boşanma sayısı da aynı yıllar için 91.994'ten 123.325'e yük-

1 Bu hadiseyle birlikte, sosyoloji disiplininden gelenler başta olmak üzere, Gramsci'ci tabirle geleneksel aydın kategorisindeki çoğu sosyal bilimcinin "bu bilimsel bulgular ışığında şunlar yapılmazsa, maazallah olur" dediği "sosyal patlama"nın o kadar da kötü bir şey olmadığını yaşayarak idrak etmiş olduk.

selmiştir. Bunun anlamı, boşananların evlenenlere oranının yüzde 16,9'dan yüzde 20,4'e yükselmesidir. Aynı şekilde, hanelerin ortalama büyüklüğü hızla azalırken, dağılmış ailelerin, tek ebeveynli ailelerin, çocuksuz çiftlerin sayısı artmaktadır. Sözün özü, Türkiye toplumu ciddi bir sosyal değişim sürecinden geçerken, AKP'nin kent mekânına yüklenmeyle karakterize olan birikim politikalarıyla, 1990'lara göre çok daha hızlı bir kentleşme süreci yaşadı.[2] Dolayısıyla, ileri kapitalist ülkelerdeki nüfus ve demografi eğilimleriyle örtüşen bu sosyal değişim göstergeleriyle, AKP hükümetinin aileyi, evliliği, çok çocukluluğu teşvik eden; kürtajı, alkolü, sigarayı sınırlandırmaya çalışan muhafazakâr biyo-politikası arasındaki çelişkiler açık biçimde ortadadır. Bu devingen sosyalin maddi gerçekliğiyle, hükümetin ve Başbakan'ın son yıllardaki söylem ve uygulamalarından ideolojik-kültürel olarak artan oranda teşvik ediliyormuş gibi gözüken muhafazakârlık arasındaki asimetrinin doğurduğu gerilimleri Haziran İsyanı'nın arkasındaki dip akıntısı olarak görmek gerekiyor.[3]

Tutuklu avukat, gazeteci, öğrenci sayısında dünya şampiyonluğuna oynama, cezaya dönüşen uzun tutukluluk süreleri, Ergenekon, Devrimci Karargah, KCK gibi torba davalarla kendisine karşı muhalif odakları kriminalleştirme çabaları, özel yetkili mahkemeler, medya üzerinde iyice sıkılaşan hakimiyet ve benzeri pek çok uygulama, AKP'nin sosyal çeşitlilik ve zenginliği muhafazakarlıkla yönetmek için artan oranda zor araçlarına başvurması, hegemonyasının meşruiyetini, rıza türetme boyutunu zayıflatmıştır.

Bu sosyal dinamikler, neoliberal metalaştırma, el koyma, mülksüzleştirme politikalarının meşruiyetini ciddi ölçüde aşındıran 2008'den beri süren dünya kriziyle birleşince, liberalizm-muhafazakârlık çelişkisi çok daha zor yönetilir bir hal aldı. Ekonomik ve sosyal gerçeklikle siyasalın asimetrisini yönetmeyi zorlaştıran bir diğer etmense, 2011'de Arap coğrafyasından başlayıp, Yunanistan, İspanya, ABD'yi kat eden isyan dalgası oldu. Neoliberalizmin kriziyle doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılı olan bu halk isyanları, "devrimin ham hayal olmadığı", "temsili demokrasinin çürümüşlüğü", "halkın doğrudan müdahil olduğu gerçek demokrasi", "meydanların ve halkın gücü karşısında hiçbir iktidarın duramayacağı", "kapitalizmin ötesinde bir hayat" düşüncelerine kazandırdığı meşruiyetle hem yeni sosyal ittifak olasılıklarına kapı açtı hem de şiddet tekeline dayalı hegemonyayı daha kırılgan bir hale getirdi. AKP'nin iktidarının temel özelliklerinden biri olarak dayandığı hegemonya projesi konusuna son bölümde gireceğimizden bundan sonraki bölümde hareketin sosyal dinamikleri konusuyla devam edeceğiz.

---

2 İl ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusun oranı 1990-2000 arasında yüzde 58,4'ten 64,9'a yükselirken, 2000-2012 arasında bu oran 78,9'a yükselmiştir. Aralık 2012'de çıkan 6360 sayılı yeni Büyükşehir Kanunu bu rakamları en azından kağıt üzerinde yüzde 90'lara çıkaracaktır.

3 Elbette bu nedenselliğin otomatik olarak isyana yol açtığını söylemiyorum. Bu dip akıntısının etkisini ölçmek güçtür ve zaten AKP'nin bugüne kadarki en büyük başarısı, bu çelişkileri siyasal alandaki başka çatışma eksenleri üzerinden idare ediyor olabilmesi, neoliberal politikaları muhafazakâr bir zarfla meşrulaştırabilmesiydi. Ancak, başka nedenlerle patlayan isyanın boyutlanıp, Kürt illeri hariç ülkenin dört bir yanına yayılmasının arkasında Türkiye'nin sosyal zenginliği, çeşitliliği ve geçirdiği "modernleşme" yönündeki değişimin önemli payı vardır.

Hareketin Bedeni, Omurgası veya Ekonomi-Politiği

Her ne kadar, bedenini sosyal açıdan çok çeşitli kesimler oluştursa da isyan hareketinin omurgasını oluşturanların maddi ve simgesel üretim süreçlerindeki yerine göre işçi sınıfının yeni mensupları denebilecek insanlar olduğu konusunda benim de katıldığım ağırlıklı bir görüş oluşmuştur. Hareketin omurgasını oluşturan da toplumun sosyal zenginliğinin en fazla cisimleştiği bu kesimdir. Çokça "orta sınıf" veya "gençlik" diye çağrılan bu sosyal grup, düzenli işlerde, ücret ve iş pozisyonu açısından iyi durumda çalışıyor gözükse de ağırlıkla bilgi temelli hizmet işlerinde güvencesiz-düzensiz biçimlerde istihdam edilen ve de uzun süreler işsiz kalanlardan, iş bulduğunda bunlara katılacak gençlerden oluşmaktadır. Ergin Yıldızoğlu'ndan Korkut Boratav'a, M. Kemal Coşkun'a[4] pek çok araştırmacı-yazarın işaret ettiği gibi; işsiz mühendisler, sözleşmeli veya atanamayan öğretmenler, eğitim, sağlık, bilişim, reklamcılık, basın-yayın alanlarında, avukatlık, mimarlık vb. bürolarında güvencesiz-geçici çalışanlar, sanatçılar, çağrı merkezi çalışanları, araştırma şirketlerinde, STK'larda, üniversitelerde proje bazlı vb. geçici çalıştırılanlar Taksim-Gezi eyleminde belirleyici bir sosyal grup oldular. İşçi sınıfının bugün için azınlıkta bulunan söz konusu kesiminin hatırı sayılır bir kısmı, eğitimli-görece yüksek ücretli olsa da ekseriyetle güvencesiz biçimde düzensiz olarak çalıştığı için prekaryaya yakın bir yere konumlandırılabilir. Ancak prekarya, bugüne kadar daha ziyade taşeron sistemiyle veya kayıt-dışı düşük ücretle çalıştırılan kol işçilerini imlediği için bunlara Yıldızoğlu'nun (2013) verdiği isimle "yüksek vasıflı yeni proletarya" da diyebiliriz. Eylemdeki gençlik dinamiğinin de buradan beslendiği, gelecekte bu katmana/bölüğe dâhil olacağını gören liseli veya üniversiteli öğrencilerin de barikatlara koştuğu görülmektedir.[5]

Bireyselliğine düşkün olan bu kesimin sokağa maddi-sınıfsal çıkarlarını dillendirmek için çıktığı elbette söylenemez. Tıpkı 1968 hareketi gibi maddi çıkarların ötesine seslenen anti-otoriter, liberter bir hareketle karşı karşıyayız. Bunun yanında, ekonomi-politiğin gözlükleriyle baktığımızda, doğanın tahribatı, kentlerin sermaye birikiminin gerekleri doğrultusunda dönüştürülmesi, mutenalaştırılması, üzerinde herkesin kullanım hakkı olduğu müştereklerin özelleştirilerek halka kapatılması veya yok edilmesiyle ve bütün bunlar için devlet zorunun kullanılmasına karşı isyan hareketinin Taksim-Gezi'de başlaması ile "yüksek vasıflı yeni proletarya"nın sınıfsal konumu arasında bir bağ kolayca kurulabilir. Bu işin bir kentsel sosyal hareketin parçası olarak başlamasını da buradan kurmak gerekiyor.

---

4 Bkz. Yıldızoğlu, 2013; Boratav, 2013; Coşkun, 2013.

5 Elbette eylemde işçi sınıfının daha alt katmanları olan prekarya mensupları da vardı. Merdiven-altı atölyelerde, taşeron şirketlerde, ofislerde asgari ücret ve altında güvencesiz biçimde çalışan bu emekçiler, İstanbul'un Beyoğlu-Taksim'e gelme masrafının da etkisiyle, yaşadıkları Gazi, Nurtepe, Ümraniye, 1 Mayıs, Alibeyköy mahallelerindeki görkemli eylemlere katıldı. Taksim'de polis şiddetine direnenlerin en ön saflarında Tarlabaşı, Okmeydanı gibi yakın yoksul emekçi mahallelerin gençlerinin yer alması bir tesadüf değildi. Aynı şekilde, Ankara'da Mamak-Dikmen-İncirli'nin yoksul emekçi gençleri Kızılay'ı bile zapt etti, ama genel kitle bir süre sonra arkalarından çekilince (Durak, 2013) daha güvenli olan mahallelerindeki yürüyüşlerle yetinmek zorunda kaldı.

Hadisenin Zamanı ve Mekânı

Siyasal olarak işin bu noktada (anda) patlamış olmasının nedeni, Erdoğan/AKP hükümetinin Kürt siyasi hareketiyle Abdullah Öcalan üzerinden "çözüm" sürecini yürütürken, atılması beklenen adımlar (yeni anayasa, mevzuatın yenilenmesi, genel af vb.) ve oluşacak atmosferin; işçi-işsiz emekçi sınıflar, kadınlar, ezilen kimlikler ve de sosyal ve siyasal muhalefetin hareket alanını genişletmesinin önünü alma çabalarıdır. Önceki birkaç yılda görkemli kutlamaların yapıldığı Taksim ve çevresinde 1 Mayıs'tan 31 Mayıs'a kadar yoğun biçimde uygulanan polis şiddeti hükümetin bu politikasının en açık dışavurumuydu.

İstanbul Beyoğlu'nun aynı bölgesinde 2011-2012'de belli bir ses getiren "Emek Bizim İstanbul Bizim" eylemlerinin bu süreçte isyan dinamiklerinin Taksim'de birikip patlamasında özel bir uğrak olduğunu belirtmek gerekir. İnci Pastanesi'nin Aralık 2012'de tahliye ve tarumar edilmesi, İstanbul Film Festivali sırasında yapılan Emek Sineması eylemlerinde çıkan çatışmalar ve en son Gezi Parkı'na müdahale, dar bir alanda direniş enerjilerinin birikmesine yol açıyordu. İstanbul-Beyoğlu'nun Taksim'e yakın kısmı üzerine verilen kentsel sosyal hareketin yarattığı bu birikim, ağırlıkla örgütsüz radikal solun Meydan için polisle amansız mücadelesiyle buluşunca büyük bir kentsel patlama yaşanmış oldu.

Gezi'de en üst boyuta varan kent mekânının iktidar tarafından özel çıkarlar adına işgal edilmesine dönük tepki tekil bir olay değildi. Kentsel dönüşümle farklı nitelikteki kent parçalarına, HES'lerle su kaynaklarına, 2B Yasasıyla orman ve meralık alanlara, turizmi geliştirmek üzere hazine arazilerine, kıyılara, en genel anlamıyla sosyal-kamusal mekânlar ve kaynaklarla, toplumun ortak mallarına (müştereklerine) el konulması veya özel ellere devredilmesi biçiminde gerçekleşen yağmaya ilişkin son yıllarda oluşan farkındalığın ve mücadele birikiminin bu patlamadaki rolünü vurgulamak gerekir. Farkındalık zoru tetiklemiş, zor da isyanı patlatmıştır. Sonuç itibarıyla, belli bir sosyal mekânın (Gezi Parkı) tarihsel ve doğal değerleri ve metalaşmamış müşterek niteliğiyle korunmasıyla, bitişiğindeki Taksim Meydanı'nın toplantı ve gösterilere kapatılması girişimi karşısında kamusal-siyasal alan niteliğine sahip çıkma mücadelesinin patlaması çok güzel bir temsil oldu. Patlama esnasında Park'a ve Meydan'a koşan tanınmış sanatçılarsa bu temsili pekiştirdi.

İstanbul'da 500 bin ile 1 milyon kişinin katıldığı eylemi "temsiller" açısından değerlendirmek önemli. İnsanlar örgütleri, grupları, siyasetçileri, sendikaları, yani sosyal ve siyasal alanda kendisini temsil eden tüm güçleri bir kenara iterek temsiliyetsizliği yaşama geçirdiler. Bunun siyaset felsefesi açısından önemli bir yanı, insanların parçası olduğu dev gövdeyi, eski tabirle bir "halk"[6] olarak görme arzusunda yatar. Eylem içinde belirgin bir tavır olan bu arzuyla, parti ve örgütlerin

6 Negri'nin deyimiyle "çokluk" arzusunun ulusal boş gösterenlerin (bayrak ve Atatürk posterlerinin) baskınlığı nedeniyle daha geri düzeyde olduğu söylenebilir.

öne çıkmasını sağlayacak bayrak, flama, pankart, örgüt simgesi görmek istemediler. Kendisini bölen her şeyi ortadan kaldıramasa da talileştirmeyi hedefleyen bir birlik arzusu belirgindi. Sokaktaki insanların bir kısmı, bilinçli bir tercih olarak taşısa da önemli bir kısmı da başka siyasal simgeleri olmadığı, siyasetler üstü olarak gördüğü için reel anlamda ulusal boş gösterenlere dönüşmüş kimi simgelerle (bayrak ve Atatürk posterleri) alana geldiler. Bilinçli tercihle gelen ulusalcı çevrelerin bu sembollere (TGB, İP) kendi bayraklarını kattıkları kimi yerlerde (Tarsus, Kayseri) protesto edilmeleri bu birlik arzusunun bir sonucu sayılmalıdır. Bu tavır, topluluk içindeki tikellikleri, farklı kimlikler ve onları harekete getiren farklı mağduriyetleri göz ardı etmek biçiminde bir sonuç da doğurmadı. Bu faktörlerin yarattığı eşitsiz politikleşme düzlemlerini, farklarını aşmaya dönük bir sezgiyle hareket edildiği için, farklılıklar ve temsiliyetlerini dışlayıcı olmadan, ortak bir refleksle, genel kitlenin ritmiyle uyumlu görmeyi tercih ettiler. Bu bahiste önemli bir nokta, temsiliyetsizlerin eyleminin özellikle sanal alemdeki temsiliyeti konusudur. Hükümetin eylemcileri yalıtma, dağıtma ve ezme, bu sayede de genel kamuoyuna "yenilmiş, ezilmiş, marjinalleştirilmiş eylemci temsili"yle gözdağı verme biçiminde işleyen klasik yöntemleri, bilgisayar-iletişim teknolojileriyle her gün daha fazla boşa çıkartılmaktadır. Üstüne üstlük, sanal alemden gerçek dünyadaki haksızlıklara yönelen ve gerçek sonuçlar doğuran "Red Hack", "Anonymous" gibi hacker gruplarının saldırıları iktidarları güç durumlara düşürmektedir. İktidarların sanal alemde, özellikle de sosyal medya dünyasında zor yöntemlerini sokaktaki kadar rahat uygulayamamaları, siyasal mücadelede yeni bir çığır açma potansiyeli taşıyan yepyeni bir olgudur. "Haziran İsyanı" bu yeni potansiyelin çıplak gözle görülmesini sağlayan bir deneyim oldu.

AKP'li Hegemonya Projesinin Krizi

Ahlaki bir zorunluluk olmaktan ziyade basit bir varoluş koşulu olan direniş, bir tasarıya sahip değildir. Önce direnirsiniz, sonra gerisine bakarsınız. Ne var ki bir kez harekete geçildi mi her direniş, tepkimeci olmaktan çıkar, yanıtlar aramaya başlar, bir strateji geliştirme zorunluluğuyla karşı karşıya kalır.
Daniel Bensaid

Siyasal egemenliğin baskı, zor kullanma ve dışlamanın yanı sıra farklı (hatta kimi zaman çelişik) sosyal grup ve sınıfların çıkarlarının, özlemlerinin, kimliklerinin bir arada var olacağı uzlaşma zeminlerinin kurulmuş olması hegemonyanın önkoşuludur. Bu yolla iktidar, güç tekelini elinde bulundurmasının yanında, geniş bir rıza türetme kapasitesine sahip olur. Başka bir deyişle hegemonya, farklı çıkarları sosyal bir birliktelik içinde tutacak kuralları uygulama ve meşruiyetini oluşturma meselesidir. Bu hegemonyayı monolitik (tekçi) bir aktörün iktidarıyla sürdürmek güçtür. Bu yönde bir çaba, artan oranda zora başvurmayı gerektirir ama modern burjuva toplumunda hiçbir iktidar, meşruiyetini sahip olduğu çıplak devlet

zoruna dayandıramaz. Buna karşın ülkedeki güçler dağılımı, kendine özgü siyasal çatışma eksenleri, kimi dönemlerde böyle özellikler arz eden aktörlere de manevra alanı açar. Böylesi bir aktör başarılı manevraları sayesinde, hegemonya mücadelesinde geniş bir sosyal-siyasal ittifakın (kimi zaman da onun hegemonya projesinin) taşıyıcı gücü konumuna gelebilir. Bu durumları, AKP'nin son on yıldaki iktidar kurma, yürütme ve sosyal ittifak siyasetinin iniş-çıkışlarında gözlemleyebiliriz.

Söz konusu siyasal aktör, 2004-2007 arası süreçte, özellikle de Temmuz 2007 seçim sürecinde, farklı ve hatta çelişik güçleri, farklı ideolojik, kültürel eğilim ve kimlikleri, 12 Eylül'le hesaplaşma, askeri vesayete dayalı otoriter rejimi yıkma, özgürlükçülük iddiaları ile bir sosyal ittifakta birleştirmiş, İslamcı-liberal bir cazibe merkezi, başka bir deyişle popüler bir siyasal cephe yaratmıştır. Söz konusu seçimler sonrasında, ABD ve orduyla uzlaşarak, neredeyse tek parti iktidarına dönüşen bir otoriter çizgiye geçen AKP'ye ilk ciddi sandık tepkisi 2009 seçimlerinde gelmişti. Söz konusu partinin oyları bir önceki seçimlere göre ciddi bir düşüş geçirmiş, yüzde 46,7'den 38,8'e gerilemişti. 2010'daki 12 Eylül Anayasa referandumuyla söz konusu İslamcı-liberal cazibe merkezine sosyalistinden ülkücüsüne pek çok yeni figür ve aktörü ekleyerek hegemonyasındaki bu geriye gidişi durdurabilmiş, onun rüzgârıyla 2011 seçimlerinde geçerli oyların yüzde 50'sini almıştır.

AKP'nin hareket alanını genişletmesi ve "eski Türkiye"nin siyasal güçlerini geriletmesiyle sonuçlanan manevralarının, sivil siyasetin alanını genişlettiği ölçüde siyasal demokrasinin sınırlarını da genişleten bir süreç yarattığı, geçtiğimiz yıla kadar güçlü bir söylem olarak karşımıza çıkıyordu. Bu hegemonik söylemin kolaylaştırıcılığında 2007'den beri Türkiye'de devletin/rejimin yeniden yapılandırılmasına dönük bir siyasal egemenlik projesinin yürürlükte olduğu görülmektedir. Bunun, ülkede 1990'ların ortalarından söz konusu tarihe kadar süren hegemonya krizine dönük siyasal bir alternatifin –onun daha geniş temeli olarak da yeni bir hegemonya projesinin- güç kazanması anlamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Türkiye'de 1990'lı yılların ortalarına doğru 1989 Bahar Eylemleri, Kürt Hareketi'nin 1992'de halk ayaklanması çıkarma gücüne erişmesi, 1993'te başlayıp siyasal arenayı hallaç pamuğu gibi atan Kirli/Özel Savaş, İslamcı hareket ve ırkçı milliyetçiliğin yükselişi ve 1993'te durgunluğa giren ekonominin 1994'te krize girmesinin toplamlı etkisiyle, yakın dönemlere kadar süren bir siyasal rejim ya da hegemonya krizi yaşanmaya başlandı. Bu krize karşı Refah Partisi (RP), şahsında İslamcı siyaseti 1991'den 1994'e birinci parti konumuna getiren bir yanıt üretti. Bu yanıt, zaman içerisinde (1994-96 arasında) derlendi toplandı ve yeni bir hegemonya projesine[7] dönüştü. Bu projenin kısa zamanda iktidarın büyük ortağı olarak güç kazanması, Türkiye'de (Kürt coğrafyası dışında kalan kısımlarında) toplu-

7 Söz konusu İslamcı-muhafazakâr hegemonya projesinin sacayakları, sosyal-sınıfsal dinamikleri, ittifak çerçevesi, 1990'lardan günümüze zaman içerisinde değişen unsurları konusunu, Praksis'in 23'üncü sayısında yer alan "AKP'li Hegemonya Projesi ve Neoliberalizmin Yeniden Dirilişi" (2010) başlıklı makalede ele almıştım.

mun 1990'ların ikinci yarısından itibaren büyük ölçüde 'İslamcı-liberal', 'devletçi-milliyetçi-laik' diye adlandırılabilecek iki siyasal kutup etrafında saflaşmasıyla sonuçlanan çatışmalı bir süreç yaratmıştı. Çatışmanın ilk raundunda; RP'yle temsil edilen yeni hegemonya projesini laik Cumhuriyet'e tehdit diye algılayan 'devletçi-milliyetçi-laik' cephe, 28 Şubat müdahalesiyle (1997) bir toparlanma hamlesi yaptı. 1999 seçimleri ertesinde bu cephenin partilerinin kurduğu koalisyon hükümetinin, 2000-2001 ekonomik krizinden sonra 2002 seçimlerinde AKP karşısında uğradığı yenilgiyle ikinci raunt sona erdi. İki kutup arasındaki üçüncü ve son rauntsa 2004-2007 arasında yaşandı. Söz konusu cephenin; farklı ve hatta çelişik güçleri, farklı ideolojik, kültürel eğilim ve kimlikleri birleştirecek, daha fazla özgürlük ve kalkınma vaat eden yeni bir hegemonya projesinden yoksun oluşu, söz konusu dönemde de orduyu arkalayarak giriştiği hükümeti yıkma teşebbüslerinde başarısızlığa uğraması sonucunu doğurdu. Halbuki, AKP şahsında İslamcı neoliberaller, aynı süreçte bir yandan kendi etrafında geniş bir sosyal ittifakın örülmesini sağlayan diğer yandan büyük sermayeyle uluslararası hegemonik güçlerin programlarıyla örtüşen bir hegemonya projesinin taşıyıcısı konumundaydı.

Bu sürecin bugüne kalan gerilimleri, AKP'nin yakın zamana kadar kendisini önemli sayıda entelektüele olduğu kadar, yoksul emekçi kesimlere ve ezilenlere de özgürlükçü bir aktör olarak sunabilmesine olanak sağlıyordu. Mevcut siyasal seçenekler içinde kendisini özgürlükçü-demokratik bir alternatif olarak sunabilen bir hegemonya projesinin yokluğu da bu durumun değişmesinin önündeki engeldi.[8] Kürt sorununda yaşanılan iniş-çıkışlar, açılımların başarısızlığı, yeni Anayasa konusundaki tıkanıklıklar, dış politikada halkın çoğunluğunun destek vermediği Suriye ve Ortadoğu politikası, Cumhurbaşkanlığı seçimi yaklaştıkça Başkanlık sistemi konusundaki ısrar, Tayyip Erdoğan şahsında AKP'yi yıprattığı ölçüde, onun İslami referanslı muhafazakâr "Yeni Türkiye" önerisi de geniş toplum kesimleri tarafından eylemli biçimde reddedilmiştir. Yani, bu 2007'den sonra çözüldüğü varsayılan hegemonya krizine geri dönüştür. Başka bir ifadeyle, Haziran İsyanı, kendisini toplum nezdinde ve devlet dairesinde kabul ettirmiş hegemonya projesinin kısa bir sürede gücünden çok şey kaybettiğinin göstergesi olmuştur.

Neo-liberalizmle İslamcı muhafazakarlığın biraradalığına, melezlik hallerine dayalı AKP'li hegemonya projesi ve onun "Yeni Türkiye" önermesinin, özellikle kentli, "yüksek nitelikli yeni proletarya" dediğimiz kesim nezdinde meşruiyetini yitirmeye başladığı, rejimin kırılganlıklarının arttığı ve toplumda bir hegemonya krizinin yaşanmaya başladığının sinyalleri bu yılın başından beri görülüyordu. Başbakan'ın "ilk Türk yapımı uydu" olduğu söylenen Göktürk-2'nin fırlatma töreni için geldiği ODTÜ'de 200-300 civarında öğrencinin protestosuyla başlayan ve polis şiddeti nedeniyle 17 Aralık 2012'den Ocak ayı başlarına kadar boyutlanarak

8 2011'de gündeme gelen Halkların Demokratik Kongresi (HDK) ise çatışma sürecinin tırmanması nedeniyle hareket alanı daha en başından sınırlı bir girişim olarak kaldı.

ve farklı üniversitelere yayılarak süren eylemler, hegemonya krizinin ilk büyük işaretiydi. Görece az sayıda öğrencinin dağınık protestosunun polis şiddetiyle bastırılmak istenmesi karşısında eylemci sayısı birdenbire binlere ulaşmış, sonrasındaki günlerde Ankara ve İstanbul üniversitelerinde 12 Eylül'den bu yana en kalabalık öğrenci eylemleri yaşanmıştı. Tekel işçilerinin büyük Ankara direnişinden beri en fazla sosyal ilgiye mazhar olan eylemler dizisi, günlerce farklı biçimler alarak devam etti. Bu zincirin son halkasını, güvencesiz çalışmaya karşı örgütlenme çabası içine girdiği için işten çıkartılan taşeron şirket çalışanı Koç Üniversitesi işçileriyle öğrenci ve öğretim elemanlarının günlerce süren ve zaferle sonuçlanan kitlesel eylemlerinin oluşturduğu söylenebilir. Bunların önemli bir yanı, polis şiddeti, rektörlerin hükümet yanlısı deklarasyonu veya güvencesiz çalıştırma ve işten çıkarma olsun, hepsinin söylemini hükümet karşıtlığıyla, neoliberal-muhafazakâr hegemonyanın eleştirisi üzerinden kuruyor olmasıdır.

Beyoğlu ve çevresinde 2012 sonlarından beri soylulaştırma, kimliksizleştirme, ticarileştirme saldırılarına karşı kentsel sosyal hareketliliğin temposunun artmasına da bu bağlamda özel olarak değinmek gerekir. Kentsel sosyal mücadeleye katılanların zamanla militanlaşan duruşu, onların yukarıda andığımız sınıfsal konumlarıyla ilintilidir. Emek Sineması, İnci Pastanesi, yani Taksim-Pera-Galata bölgesinin soylulaştırılmasıyla merkezden uzaklaştırılmaya çalışıldıklarını görebilecek bir kavrayışa sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Elbette Emek Sineması konusunda yapılan eylemlerin İFF sırasında kitlesel ve militan karakter kazanmasında, Gezi-Taksim'de patlayan isyana benzer bir radikal karakter kazanmasında bundan öte bir madde gerekiyordu. İnsanların her dağıtılıştan sonra daha kalabalık geri dönmesi, bir süre sonra gaz bombalarından, tazyikli sudan kaçmayıp, TOMA'ları kuşatması uzun süredir sinyalleri gelen hegemonya/meşruiyet krizinin sonucuydu.

Haziran İsyanı, bugüne kadar AKP hegemonyasının en temel güç kaynaklarından birini, kendisini özgürlükçü, Türkiye'nin temel problemlerini açılımlarla, demokrat bir tavırla çözmeye yönelen bir aktör olarak sunabilme olanağını ortadan kaldırdı. Yalnızca bu değil, RP'den AKP'ye uzanan İslamcı siyasetin ve neoliberal-İslamcı hegemonya projesinin geniş ve farklı sosyal kesim ve çıkarları konsolide edici özelliğine ağır bir darbe indirerek, uzun yıllar sürecek bir hegemonya krizinin de yolunu açtı. Kendisini, neoliberal kapitalizm eleştirisi, sosyal adalet/hak ve özgürlükçülük üzerinden kuran Devrimci/Anti-Kapitalist Müslümanlar grubunun bu süreçte yaptıkları güçlü çıkış da bu durumu İslamcı çevreler içinden pekiştiren bir etki yapmıştır. Haziran İsyanı'nın meşruiyetini çok geniş kesimlere yaymasında, iktidarın hareketi itibarsızlaştırma girişimlerinin büyük ölçüde boşa çıkarılmasında büyük rolü olan bu grubun temsil ettiği çizginin, burjuvalaşan ve otoriterleşen neoliberal İslamcılığa ne ölçüde alternatif oluşturacağını yaşayarak göreceğiz. Ama şimdiden çok mesafe kat ettikleri, güçlü bir damar yaratmaya başladıklarını söylemek mümkündür.

Bu yeni ve önümüzdeki 10 yılı belirleyecek bir durumdur. Hareketin kitlesel

biçimde ezilmesinin koşullarının olmayışı, AKP hükümetinin hegemonya krizinden kaynaklı mevcut yalıtılmışlığı içinde diğer düzen güçlerini kısa sürede ikna etme şansının düşük olması büyük bir şanstır. Bugüne kadarki süreç dikkatle incelendiğinde, önümüzdeki dönemde bir kuşağın neoliberalizm karşıtı, özgürlükçü bir siyasallaşma yaşaması yüksek olasılık gözükmektedir. Bu durumda dönemsel taktikler ve stratejik tercihler bakımından değişikliklere gitmeden eski rutinlere dönmek, dilini, ilişkilerini, söylemini yenilememek isyan hareketine ihanet olacaktır. Neoliberalizm de İslami referanslı muhafazakârlaştırma projesi de Haziran İsyanı'yla ağır darbeler almıştır. Önümüzdeki süreçte yaşanması olası bir ekonomik kriz, düne kadar AKP çatısı altında ve etrafında dizilmiş güçlerle, büyük sermaye ve emperyalist metropollerin girmesi çok muhtemel yeni siyasal arayışlar[9] hegemonya krizini derinleştirecektir. Bu durum karşısında soldan üretilmesi gereken siyasal yanıt, "özgürlükçü bir sosyal cumhuriyet" olmalıdır.

Yaşadığımız tarihsel momentumda (uğrakta), "örgütlü" sol yapılar ve örgütlü-örgütsüz Haziran İsyanı sırasında geniş anlamda "ihtilal partisi"nin mensubu olmuş her bir sosyalistin, isyanı devrime doğru büyütme, şekle-şemale büründürme anlamında üç noktada esaslı müdahaleler geliştirmek durumunda olduğunu belirtmek isterim. Örgütlü yapıların hepsinin toplamda, 31 Mayıs-1 Haziran günlerinde, örgütlü duruş, direngenlik, coşku ve kitlesellikle sürece etkili ve yaratıcı müdahalelerde bulunmak bakımından Beşiktaş "Çarşı" grubu kadar etkili olamadıklarını, 10 Haziran'da "Özgürleştirilmiş Taksim"i savunmak konusunda ne kadar yetersiz kaldıklarını[10] kendileri unutursa bile hayat hatırlatır.

Birinci müdahale alanı, bu süreçte sokakta filiz vermiş ihtilal partisini çoğulcu, bürokrasiyi en aza indirmiş hareket halinde bir politik bedene kavuşturmak. Uzun program tartışmalarına girmeden, açık uçlu, ana hatlarıyla çizilmiş bir yürüyüş hattını, bürokratik yapıya dönüşmeyen, sosyal hareketlerin, park forumlarının, siyasal grup ve kümelerin, bireysel katılımcıların meclisvari yapılanmalarla kampanya faaliyetleri yürüteceği, Yunanistan'da Syriza[11], Almanya'da Die Linke, Fransa'da

9 Açığa çıkan sinyaller, global kapitalizmle uyumlu, Kürt meselesinde soy faşist bir tutum takınmayan, eskisi gibi olmasa da "merkez sağ" bir aktörün ortaya çıkmasına dönüktür. Şimdilerde Gülen Cemaati üzerinden düşünülüyormuş gibi gözüken bu aktörün ulusalcıların daha da geri plana çekilmek durumunda kaldığı CHP'yle koalisyon ortağı olması da hesaplar arasındadır. Yani AKP'nin güç kaybı, birilerinin düşündüğü gibi hiçbir şekilde İP'in ve ulusalcıların istediği gibi bir CHP-MHP Milli Mutabakat seçeneğini güçlendirmeyecektir. Onların da sözünden çıkmadığı siyasal merkezler buna izin vermeyeceklerdir.

10 Hatta bazılarının, polisin meydana girişini meşrulaştıran ve canlı yayınla bütün ülkeye izletilen "çatışma çadır tiyatrosu"nun figüranları olduğunu da tarihe bir not olarak düşmek gerekir.

11 Yunanca Synaspismos Rizospastikis Aristeras (Radikal Sol Koalisyon) sözcüklerinden türetilen Syriza, 2004 yılında kurulan Sol Hareketler ve Çevre Koalisyonu Partisi'nin (Synaspismos) ağırlıkla 2007 seçimleri süreci ve sonrasında yaşanan katılım/birleşmelerle genişleyerek aldığı biçimin adıdır. Tüzel kişilik olarak Mayıs 2012'de yeni bir parti haline gelen Syriza'yı oluşturan parti ve gruplar şunlardır: Synaspismos (Sol Hareketler ve Çevre Koalisyonu), AKOA (Yenilenen Komünist Çevreci Sol), KOE (Yunanistan'ın Komünist Örgütü), DEA (Enternasyonal İşçilerin Solu), Kokkino, Xekinima, Rosa, KEDA (Eylemci Solda Birlik Hareketi), Energoi Polites (Etkin Vatandaşlar), Yunanistan Ekososyalistler, DIKKI (Demokratik Sosyal Hareket). Syriza bir koalisyon. Bu koalisyon içerisinde en önemli güç olan Synaspismos adlı parti, kökeni itibarıyla Avrokomünist olsa da kriz sürecinde yükselen direnişler içerisinde oynadığı etkin rolle radikal bir konumlanışa geçti. Yani büyük bileşen Avrupa Birlikçi, parlamentarist bir damardan gelse de, kriz sürecinde yükselen hareketle rezonansı

Sol Cephe gibi veya HDK'nın kağıt üzerinde kalan modelinde tarif edilene benzer bir siyasal aktörün inşasına önayak olma, sol açısından kritik önemdedir.

İkincisi, forum çalışmalarını meclisleşmeye sıçratırken, konuşulan gündemleri kentsel ve ulusal siyasete müdahaleye bağlayacak hedeflerin (kent hakkı üzerinden yerel seçimlerde ortak aday belirleme çalışmaları, dayanışmacı alt ekonomiler yaratılması için kooperatifler meydana getirilmesi, her parkta bir dayanışma evi kurma) konulması, onların konfederatif yapılarda birleştirilmesi üzerine düşünmek gerekir.

Günün üçüncü ve politik olarak daha acil ihtiyacı; muhafazakarlık ve otoriterliğe karşı "özgürlük", neoliberal talan ve yıkıma karşı "sosyal cumhuriyet" diyecek bir sosyal-siyasal koalisyon, ittifak veyahut cephenin yaratılmasıdır. Doğanın ve emeğin artan sömürüsünü getiren piyasalaştırma-metalaştırma-mülksüzleştirme silsilesi karşısında, yeni kamu uzamının nasıl geliştirilebileceğine ilişkin ipuçlarını veren, bu yeni cumhuriyet/ülke önerisi, Kürt sorunu başta olmak üzere toplumsal ve siyasal sorunların özgürlükçü çözümünü de içermek durumundadır. Devrimci niteliğiyle bu önerinin ufku, bir hegemonya projesinin ötesine, "eskisiyle", "yenisiyle" tüm proleterleri birleştirip, özel mülkiyet düzenine, emeğin, doğanın ve kadının sömürülmesine, kırsal alanların kente emilmesine son vermeyi hedefleyen bir "tarihsel blok" önerisine açılmak durumundadır.

Kaynakça

Bensaid, D. (2006). Köstebek ve Lokomotif: Tarih, Devrim ve Strateji Üzerine Denemeler, çev. Uraz Aydın, İstanbul: Yazın Yayıncılık.

Boratav, K. (2013). "Olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırı...", http://www.sendika.org/2013/06/her-yer-taksim-her-yer-direnis-bu-isci-sinifinin-tarihsel-ozlemi-olan-sinirsiz-dolaysiz-demokrasi-cagrisidir-korkut-boratav/, Erişim Tarihi: 22.06.2013.

Coşkun, M. K. (2013). "Gezi Parkı'nın Bileşenleri", Radikal 2, 30.06.2013.

Durak, Y. (2013). "300 Ankara Bebesi: 'Gardaş Direnmiyek mi La'", http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=978, Erişim Tarihi: 25.06.2013.

Kocabıçak, E. (2013). "Bir İhtimal Daha Var", http://www.sendika.org/2013/06/bir-ihtimal-daha-var-ece-kocabicak/, Erişim Tarihi: 20.06.2013.

TÜİK (2013). Temel Göstergeler, http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist, Erişim Tarihi: 15.07.2013.

Yıldızoğlu, E. (2013). "Adı Ağıza Alınamayan 'Şey'", Cumhuriyet, 12.06.2013.

içinde, Troçkist ve Maocu ekiplerin de etkisiyle radikalleşti. Altın Şafak'la çatışması içinde parlamentarizmin ötesine geçme eğilimleri taşıdığı da söylenebilir.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *105-113*

Haziran İsyanı: Paranteze Alınamayacak Kadar Fazla[1]

Ali Rıza Güngen

2013 Haziran ayında resmi verilere göre üç haftalık bir süre zarfında Türkiye'de 2,5 milyon insan Gezi Parkı direnişiyle başlayan ve hükümet karşıtı karakteri baskın hale gelen eylemlere katıldı.[2] Bu eylemlerin *doksozoflar* ve siyasetçiler tarafından değerlendirilmesi Türkiye'de süregiden kanaat üretme mücadelesi ve algı yönetimi açısından son derece öğretici veriler sunuyor.[3] Haziran İsyanı'na verilen ve farklı okuma biçimleri şeklinde tezahür eden tepkileri temelde "paranteze alma" olarak değerlendirecek olan bu yazıda, sözün gücünü doğrudan eylemin belirlediği günler yaşamamızın nedeninin, isyanın sergilediği, özdeşleştirmeyi red potansiyeli ve performansında aranması gerekliliğine dikkat çekmeye çalışacağım.

Bu paranteze alma girişimleri, eylemlerin çoğunlukçu demokrasi gözlüklerinden okunması, Türkiye'deki ekonomik çalkantılarla ilişkilendirilmesi ya da eylemcilerin sınıfsal arka planı üzerinden odak noktası ve mesele edilenlere ilişkin bir hüsnükuruntu şeklinde ortaya çıkmış görünüyor. Bu tespiti açıklamadan önce Adalet ve Kalkınma Partisi'ne (AKP) egemen bir tarz-ı siyaseti ele almamız gerekli.

Türkiye'de son on yılda gerçekleşen muhafazakar dönüşüm sürecinde oldukça tepeden inmeci bir mantığın sistematik olmasa da kendisini gösterdiği ileri sürülebilir. AKP'nin 2007'deki seçim başarısı sonrası daha da belirginleşen bu durum, dar anlamıyla bir rejim biçimi değişikliği savunusundaki AKP kadroları tarafından da, gündelik yaşamın daha ziyade dini unsurlara referansla düzenlenmesi çabasındaki AKP yasa yapıcılarınca da, düzenleme ve yasama faaliyetinin kendi kendisini kanıtlayan ahlaki ilkelere dayandırılmasında görünür oluyor. Bu ilkeler gereği toplumun dönüştürülmesi sürecine karşı koyanlar, erdemli olmamakla (dış mihrakların maşası, terörist, darbeci, entrikacı vb.) itham edilirken aynı zamanda devletin baskıcı uygulamalarıyla muhatap oluyorlar. Muhalif olanın hayatını karartmaksa, kendi kendini kanıtlayan ahlaki ilkenin gerçekleşmesi sürecinde bir teferruata dönüşüyor.

---

1 Bu metin Haziran İsyanı sırasında ve hemen öncesinde http://frogthregime.blogspot.com blogunda yazarın yaptığı değerlendirmelerden kısımlar içermektedir.

2 www.radikal.com.tr (23.6.2013). "Gezi eylemlerinin bilançosu açıklandı", http://goo.gl/bYFy4, indirilme tarihi 24.6.2013.

3 Doxa üretimine dair çok sayıda incelemeye istifhanem.com'dan ulaşılabilir. Gezi Parkı olayları sonrasında muhafazakar doksozoflar ile ilgili olarak bkz. Göker, E., 2013.

Erdemli davranmama vurgusunun hatırlattığı ideolojik saflık ve kendi kendini doğrulayan ahlaki değerlerin Anadolulu, otantik niteliğine ilişkin göndermeler, uygulamaların baskıcı niteliğini retorik olarak inkar ediyor. Ancak kamu düzeninin bozulmaması adına, erdemli olmayanların siyasal alandan dışlanması ve susturulmasını (bu doğrultudaki baskı ve devlet terörünü) meşrulaştırmaya gayret ediyor. Terör ve erdemin iç içe geçmesi, baskıcı politikayı, tabiyet altında olan yoz ve çürümüşün zayıflığına karşı bir uygulama olarak gösteren Saint Just tarafından zamanında şu şekilde tarif edilmişti:

> "Kendi vicdanı ve yasaların esnek olmamasından korkan kimsenin kendisine şöyle dediği düşünülebilir: Bu derece kötü olacak kadar erdemli değiliz; filozof yasa koyucular, zayıflığıma acıyın; yozlaşmış olduğumu size söylemeye cesaretim yok; size söylemeyi tercih ettiğim şey, zalim olduğunuz!" (Curtis, 1973'ten aktaran Mann, 2012: 193, çeviri yazara ait).

İlginç bir şekilde Saint Just'ün terör ve erdemliliği birleştirme girişimi, mazlumluk iddiasıyla yapılan iktidar eleştirisini kendisine karşı hale getirmeye çalışmaktadır. Bu örnekte Fransız Devrimi'ne, daha genel bir bağlamda ise iktidarı ellerinde tutanlara tepki gösterenler mazlum olarak konumlandıklarında, iktidar isteminde de bulunmaktadırlar. Saint Just bu istemin iktidardakini zalim olarak göstermesinin bir yozluk ifadesi olduğunu belirtirken adeta yasa koyucunun, yoz ve çürümüşlerin savunması nedeniyle zalim addedilen bir mazlum konumunda olduğunu ifade eder. Bu noktayı çarpıcı kılan, Türkiye'de milliyetçi mukaddesatçı düşüncenin mazlum ideolojisi üzerinden biçimlenen siyaset tarzının da komplo söylemlerine dayanırken yeni bir mazlumluk devşirmeyi amaçlamasıdır.

Mazlum ideolojisinin –bireysel ya da ulusal kolektif ölçekte olduğuna bakmaksızın– şekillendirdiği komplo teorilerinin genel özelliği, işaret edilen "kötülüğün-olumsuzluğun" nesnel bir olumsuzluk değil, fakat özellikle kendi şahsına karşı girişilmiş bir eylem olduğu düşüncesinin baskın olmasıdır. Bu nedenle böyle bir ideolojinin en fazla vurguladığı öğe kendi mağduriyetidir:

> 'Bütün kötülük ona karşı –kasten– yapılmaktadır. Düşmanları onun menfaatlerini baltalamak için pusuda beklemektedir. Hak ettiği şeylerden mahrum bırakmak için, düşmanları kendisine karşı kutsal bir ittifak kurmuştur' (Açıkel, 1996: 184).

AKP sıralarında Haziran İsyanı'nı "demokratik yollardan" hükümeti düşürme girişimi olarak algılayanların ve Türk Dil Kurumu tabiriyle "darbe" olarak niteleyenlerin söz ve eylemleri, "buralı olmayan", dışarlıklı gösterilen eylemcinin mazlum gösterilmesinin bir çürümüşlüğü örtme çabası olduğuna işaret etmektedir. Eylem-

cilerin kent mekânında "biyolojik bir varlık"a indirgenmesi, her türlü kötü muameleye maruz bırakılmaları, kent mekanının bir kampa, istisnai şiddetin kurala dönüşmesi[4] ancak bu tarz-ı siyasetin uzantısı olarak anlaşılabilir. Bu tarzın bir tepki oluşturması kaçınılmazdır. Ancak bu tepki Haziran İsyanı'nda popülerleştirilmeye çalışılan okuma biçimlerinin ve bilinçli çarpıtmaların aksine tek bir hedefe odaklanmamıştır. Mazlum ideolojisinin Haziran İsyanı bağlamında eylemlerin AKP'ye ve Başbakan'a karşı girişilmiş olması üzerine olan vurgusu bir yandan da eylemleri sınırlandırarak kapsayıcılığını azaltma isteğinin ifadesi olarak anlaşılmalıdır.

Paranteze Alma Girişimleri

Haziran İsyanı boyunca muhafazakar ve liberal kanaat üreticileri fazla mesaiye kaldılar. Ortaya çıkan değerlendirmeler, sakilliklerine karşın isyanın dönüştürücü potansiyelinin altını oymak üzere işe koşuldular. Birer paranteze alma girişimi olarak değerlendirilebilecek bu değerlendirmeler ve okuma biçimlerinde daha ziyade hükümet karşıtlığına ve uluslararası komploların varlığına vurgu yaptılar. Toplumsal bir analize kalkışanlar da AKP döneminin başarısı olarak biçimlenen yeni orta sınıfın talepleri üzerinden kanaat piyasasına yeni ürünler sunmaya çalıştılar.

Bu girişimlerden siyasal rejim ve doğrudan hükümetle ilgili olanı 2013'te yoğunlaşan başkanlık rejimi ve anayasa tartışmalarının tortusu üzerinden biçimlendi. Girişte bahsedilen siyaset tarzına, Türkiye akademisinde basitliğinden ve şematikliğinden kaynaklı bir açıklama gücü olduğuna inanılan ve halen önemli bir yer işgal eden bürokratik "devlet geleneği" yaklaşımını ve uzantılarını eklersek, AKP kadrolarının, eylemleri büyük oranda siyasal bir komploya yorması anlaşılabilir. Bu siyasal komplo yaklaşımı, Haziran İsyanı tam sönümlenmeden Başbakan'ın başdanışmanlığıyla taltif edilen bir şahsın telekinezi ile Tayyip Erdoğan'a suikast girişiminde bulunulabileceği yolundaki absürdlüğüne[5] sıkıştırılamayacak kadar yaygın bir algıya dayanıyor. Türkiye'de sonu bir türlü getirilemeyen "devlet geleneği" ve kendinden menkul bir yaratıkmışçasına tartışılan bürokratik yapıya atıfla ve bunun karşısına milli iradeyi yerleştirerek yapılan Türk sağının ata sporu muhafazakar dışlamanın veciz örnekleriyle her an karşılaşmak mümkün.

Yakın dönemde rejim değişikliği savunusunda da, AKP sıralarından bürokratik yapıya karşı milli iradenin savunusu bağlamında açıklamalar yapılmıştı. Örneğin;

4 Haziran İsyanı öncesi yazılmış bir değerlendirmedeki şu satırlar oldukça ufuk açıcıydı: "Bizler hepimiz, analitik başlangıç noktası olarak 'kutsal insan'a indirgenmiş, biyopolitik iktidarın önemsiz nesneleri haline gelmiş (özne değil nesne!), Taksim'de basın açıklaması hakkı (olağanüstü halin sürekli ve canlı kılınmasıyla) elinden alınmış, kent adı altında her türlü yasa-dışılığın egemen olduğu modern bir toplama kampında yaşayan bireyleriz. Çünkü bugün, kamptan kente dönüş yok. Çünkü bugün, toplum yok, dolayısıyla toplumsallık da yok. Fakat biz adındaki özne, yaratıcı, üretken bir çokluk aynı zamanda. Kampta yaşayan kutsal insan ve çokluk, bir madalyonun iki yüzü... Eğer iktidarın özünde "sıkıyönetim" ya da olağanüstü hal ilanı yatıyorsa, politikanın klasik tanımı toplumu değiştirmek, bizim tarafımızdan yaratılabilecek 'karşıt bir olağanüstü hal'i yaratmaktır" (Taşkale, 2013).

5 Bu olay 14 Haziran tarihinde A Haber kanalının Deşifre isimli programında gerçekleşti. Olayın videosuna şu adresten ulaşılabilir: http://goo.gl/vw2MA, erişim tarihi 16 Temmuz 2013.

AKP Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Şentop, Mayıs sonunda şunları söylemişti: "Türkiye'de bürokratik oligarşik yapı parlamento dengeleriyle oynayarak, çoğu zaman hükümetleri kontrol altında tutacak bir imkanı bulmuştur. Başkanlık sistemi büyük oranda bu imkanı ortadan kaldırıyor".[6] Bu yaklaşım, toplumun siyasal tercihlerinin nasıl toplulaştırılarak sistem için veriye dönüştürüldüğü sorunundan bağımsız bir şekilde, bir yürütme gücünün başkanda toplanmasının, yürütmeyi yasamadan yalıtma amacına paralel olarak, prosedürel demokrasinin kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği olduğunu belirtiyor. Demokratikleşmeyi prosedürel düzenlemelerden ibaret gören ve çoğunluk iradesinin eleştirilmesini zinhar olanaksızlaştıran bu anlayış, kendi siyasal iktidarına ve topluma nüfuz gücüne yönelik her türlü meydan okumayı aslında milli iradenin tecellisine karşı bir saldırı olarak konumlandırıyor.

Bu anlayışın temsilcilerinden Yasin Aktay (2013), "komplo yoktur ısrarını sürdürenlerin komplonun bir parçası olan entrikacılar olduklarından hiç kimse kuşku duymasın" satırlarını yazdığında ve "Allah'ın planları olduğunu" müjdelediğinde, bu milletin bağrı yanık evlatlarının komploları boşa çıkartacak gücü olduğunu ima ediyordu. Hilal Kaplan (2013), Venezuela'da Chavez'e karşı yapılan darbeyi hatırlatarak siyasal atıf kabiliyetini katladığını muştuladığı sırada gösterilerin demokratikleşme talep etmediğini, meselenin uluslararası aktörlerin desteklediği sivil bir darbe gerçekleştirmek olduğunu anlatarak, demokrasi talebiyle yürüyenleri aleni bir şekilde bir "saldırının" failleri olarak kodlamaya çalışıyordu. Bu örnekler seçmen desteğiyle büyük bir güce erişmiş yapılanmayı eleştirmeyi yasaklama arzusundaki çoğunlukçu anlayışı temsil ederken bir yandan da temel bir hak talebiyle ya da protesto amacıyla sokağa çıkanları erdem sahibi olmayan, yoz kişiler olarak resmediyor ve en hafif tabiriyle komplo kurbanı konumuna indirgiyordu.

Haziran İsyanı karşısında hükümet kanadı ve muhafazakar kanaat teknisyenleri tarafından verilen tepkilerden birisi de isyanı ekonomik bir parantez içine yerleştirerek Türkiye'ye karşı girişilen bir uluslararası komplo uzantısı olarak göstermekti. Uluslararası destekli siyasal komploya eşlik eden bir uluslararası ekonomik komplo argümanı, ilkinin uzantısı ve başka bir paranteze alma girişimiydi. Siyasal alandaki özgürlük taleplerini, katılımcıların farklı toplumsal kesimlerden ve ağırlıklı olarak emekçi ve öğrencilerden oluşan kitlesinin kendi yaşam koşullarına ilişkin hoşnutsuzluk ifadesini bilinçli bir şekilde atlayarak, isyanın sonuçları ve uluslararası dalgalanmaların Türkiye ekonomisinin verili koşullar altındaki kırılganlıklarını arttırması durumunu, çalışkan halka karşı yapılmış bir uluslararası saldırı olarak anlatma eğilimi olarak da resmedilebilir bu girişim. Eleştirel iktisatçıların son on yıllık süre içinde çeşitli kereler dile getirdikleri üzere, Türkiye'de büyüme performansının sermaye girişlerine bağlı olarak dalgalanması ve özel sektörün

6 www.haber7.com internet sitesi (27.5.2013). "Şentop: Başkanlık en iyi sistem", http://goo.gl/3iZ7X, indirilme tarihi, 28.5.2013.

döviz açık pozisyonunu arttırmasına neden olan politika tercihi, arka planında, FED açıklamaları sonucu Mayıs ayında başlayan ve Haziran'da devam eden dalgalanma ile Merkez Bankası'nı, 11 Haziran'da başlayan döviz satışlarıyla TL'nin değerini korumaya itti. En son 8 Temmuz'da son on yıldaki en yüksek döviz satış ihaleleriyle bir gün içinde 2,25 milyar USD'nin piyasaya sunulması, TL'nin değerinin korunmasına destek olamadı.[7] Döviz alımı için TL toplama peşine düşen aktörlerin tahvil piyasasında yarattığı hareketlilik, faizlerin yükselmesi sonucunu da beraberinde getirdi.

Türkiye koşullarında son on yıl içinde tüketici kredilerinin de önemli yere sahip olduğu bir büyüme yaşandığı düşünülürse, AKP döneminde faiz oranlarındaki düşüş ve son aylarda Merkez Bankası faiz oranlarının enflasyonun altına çekilmesi, birçok sorunu içinden çıkılmaz hale getirme ihtimali taşıyor. Bireysel borçlanma aracılığıyla yaratılan talep canlılığı sayesinde yakalanan yüksek büyüme oranları Türkiye'nin cari açık sorununu daha vahim hale getirirken, TL'nin değerli tutulması çabası şirketlerin ve bankaların döviz cinsinden borçlanmasını teşvik ediyor. TL'nin değer kaybı ya da dış kaynak girişinin kesintiye uğramasının bu çarkı durdurma ihtimaline karşı politika yapıcıların ellerinde fazla bir araç bulunmuyor. Faizlerin düşmesi, bireysel borçlanmayı ve tüketimi arttırıp tekrar açık sorununu gündeme getirecekken, faizlerin yükselmesi Türkiye'nin çok yüksek bir getiri oranı vaat ederek dış piyasalara aktarımda bulunması anlamına gelecek. Aynı zamanda Türkiye'de zaten üstesinden gelinemeyen yetersiz üretken yatırım performansı, finansal alanda getiriler arttıkça daha da kötüleşecek. Tayyip Erdoğan ve üst düzey ekonomi bürokrasisi, kredi genişlemesinin kontrol altına alınmasının mümkün olacağını ve "siyasi istikrar" sürdüğü müddetçe Türkiye'nin risk priminin daha da düşeceğini ve bunun üretken yatırımlara katkıda bulunacağını düşünüyor. FED'in Mayıs ayında miktarsal gevşetme politikasına ilişkin yaptığı açıklamanın üstüne binen Haziran İsyanı, TL'nin değerinde oynama yarattığı için de muhafazakar tepki, siyasal İslam'ın temel parçası haline gelmiş bir düşmanlaştırma söylemini devreye sokarak bir suçlu aramaya çalışıyor.

Sonuçlardan yola çıkarak olayları çözümleme tercihi güden, bunu da İslamcı ve muhafazakar fantezileri devreye sokarak yerine getiren AKP kadrolarınca aynı vurgularla tekrarlanan "faiz lobisi" ve uluslararası komplo argümanı, Türkiye borsasında gerçekleşen sert düşüşleri de[8] istikrarın bozulmasını hedefleyenlerin işi

7 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 10 Temmuz tarihinde, bankaların döviz masası işlemlerinin neredeyse tamamı hakkında bilgi talep ederek bir soruşturma başlattı. www.t24.com internet gazetesi (10.7.2013). "BDDK'dan bankalara döviz sorgusu", http://goo.gl/C1t7D, indirilme tarihi 11.7.2013.

8 Genel olarak kapitalist piyasada yer alanlar açısından önemli olan, gelecekte elde edilecek artı değerin ya da gerçekleşecek gelir akışının ne kadarlık kısmına el koyabileceğidir. Türkiye'de Haziran İsyanı sırasında ve Erdoğan'ın açıklamaları sonrasında borsada büyük düşüşler yaşanmasının da tek bir anlamı var. Büyük oranda uluslararası yatırımcıların hakim olduğu borsadaki oyuncular, yani kapitalistler, Türkiye borsasında kote olmuş şirketler aracılığıyla, gelecekte elde edilecek artı değerin daha az bir kısmına el koyabileceklerini düşünüyorlar. Bunun nedeni otoriter neoliberal politikalara karşı emekçilerin ve geniş kesimlerin seslerinin daha gür çıkma olasılığını fark etmiş olmaları. Bu farkındalığın yarattığı aşağı yönlü hareket, borsada işlem gören hisse senetlerinin elden çıkarılması yönünde girişimlerin ve buradan elde

olarak görürken, anti-kapitalist bir nüve barındıran eylemleri ve toplumsal yansımalarını, rayında giden Türkiye ekonomisine çomak sokmak olarak göstermeye yaradı (bkz. Akçay, 2013). Burada eklenmesi gereken nokta, Türkiye'de faizler üzerinde etkide bulunmaya çalışan aktörlerle AKP arasında bir çıkar çatışması[9] bulunmadığı, ekonominin zayıf performansına rağmen bir başarı hikayesi anlatmak isteyenlerin, bütün çıplaklığıyla alanda yer alan eylemciyi birilerinin elinde kukla olarak göstermekten çekinmedikleridir.

Haziran İsyanı karşısında ekonomik ve siyasal alanda hakim kılınmaya çalışılan ancak direnişçilerin eylemliliği nedeniyle oldukça zayıf kalan bu paranteze alma girişimlerine ek olarak, daha ziyade akademik çevrelerden yükselen bir yaklaşıma; toplumsal eylemliliği Batı akademisindeki hakim okuma tarzlarını Türkiye'de tatbik ederek anlama yolunu seçmiş olanların değerlendirmelerine değinmek gerekli. Buna göre Haziran İsyanı daha ziyade orta sınıftan katılımcıların boy gösterdiği, iktidarı ele geçirmekten ziyade belirli konularda yeni düzenleme yapılmasını veya acil bir meselenin çözülmesini amaçlayan bir hareketlenme. Türkiye'de bu tarz hareketlerin etki alanının kısıtlılığına karşın AKP döneminde orta sınıfın niceliksel artışı ve olanaklarındaki iyileşme nedeniyle, artık Türkiye siyasetinin bir unsuru olarak bu tarz sorun odaklı hareketlerin görülmesi daha olası.

Hükümetin PR çalışması Akil İnsanlar Komisyonu içinde yer almış Baskın Oran'ın (2013) hükümet karşıtları arasındaki anlaşmazlık çizgilerini yeniden tanzimi sırasında anti-politik bir çekirdek ve etrafında halkalar icat ederek desteklediği bu argüman, çok farklı bir konumda yer alan akademisyenler tarafından da dillendirildi. Örneğin; AKP'nin, değişim rüzgarının siyasi alandaki temsilcisi olduğu düşüncesini savunan Hasan Bülent Kahraman (2013), yeni bir neslin bildiğimiz anlamda siyaseti kabul etmeyerek siyasal bir tavır aldığını yazarken bu siyasetin yapıcı, uzlaşmacı ve sorun odaklı bir siyaset olduğu kanaatindeydi. Bambaşka bir yerde dursa da Haziran İsyanı'nda yer alanların Gezi Parkı'ndakiler dışında kalanlarının niceliksel olarak çoğunluğunun darbeci olduğunu ima eden Mesut Yeğen (bkz. İlgün, 2013), eylemcilerin ilk halkası (yine halkalar!) için de "hayat biçimleri kendileri için kıymetli olan orta sınıflar filandı" açıklamasında bulundu. Ersin Kalaycıoğlu (2013), Gezi Parkı'ndaki değiştirici gücü anlatmak isterken post-materyalist değerlerden bahsederek ekonomik çıkar peşinde olmayan, klasik örgüt yapılarına oturtulamayan bir hareket tarif etti. İsyanı bir "orta sınıf hareke-

---

edilen paranın başka mecralara akması tercihinin ifadesi. Spekülasyon ve hayali sermaye konusunda bkz. Satlıgan, 1988.

9 Rekabet Kurumu, Mart ayındaki kararıyla faiz oranlarının belirlenmesinde birbirleriyle uyum halinde hareket eden ve rekabeti sınırlayıcı eylemlere girişen bankalara ceza vermiş ve 12 bankanın gayri safi hasılalarının yüzde 0.3'ü ile 1.5'u arasında değişen miktarlarda para cezası ödemelerini kararlaştırmıştı. Gerekçeli karar için bkz. Rekabet Kurumu, 2013. Bu ve buna benzer uygulamalar ile zaman zaman hükümet kanadından gelen uyarılar, Avrupa'daki en karlı bankacılık faaliyetinin Türkiye'de gerçekleştiği, AKP iktidarı döneminde faizlerin göreli düşüşü sırasında kredi politikaları aracılığıyla bankaların büyük karlar edindiği ve siyasal iktidarın bu doğrultuda çaba gösterdiği, Merkez Bankası uygulamalarının da çok büyük oranda bankacılık sektörünü desteklemek amacıyla biçimlendirildiği gerçeğini değiştirmemektedir.

ti" şeklinde sunan argüman, akademik bir kaygı olmaksızın daha gündelik değerlendirme yapma gayesi taşıyanların elinde iyice sıradanlaştırılarak Türkiye'de orta sınıfın nüfusun yüzde 59'unu oluşturduğu, Cihangir'de 15 Dolar ödeyerek pizza yiyenlerin sloganlarının Türkiye'de esaslı bir etkisinin olmayacağı tespitleri yapan sululuklara dönüştü (bkz. Bohn ve Bayraslı, 2013).

Eyleyişin Toplumsallığı

Kısaca değinilen bu açıklama biçimleri Haziran İsyanı'nın yaratabildiği kapsayıcılığı açıklamaktan uzak. Ya milliyetçi muhafazakar kitlelerin Türkiye üzerinde oynanan "büyük oyun"a dair fikirlerini biçimlendirme amacı güdüyorlar ya da Batı akademisinde çokça uğraşılmış orta sınıflar, yeni toplumsal hareketler yazınlarından beslenerek zevahiri kurtarmaya girişiyorlar. Zengin eylem repertuarıyla toplumsal mücadele alanına yeni bir soluk getiren Haziran İsyanı, yaygınlaştırılmaya çalışılan okuma biçimlerinin aksine kentli emekçilerin ve AKP iktidarının baskısından nasibini almış ezilenlerin bir başkaldırısı olarak görülmeli. Hatırlatılması gereken husus ise, İsyan'ın yıkıcılığı ve ateşinin gücünü bir parantez içine koymaya çalışanların okuma biçimlerine karşı İsyan'ın bunları altüst edecek bir toplumsallık barındırmasıydı. Eylemlere katılan milyonlarca kişiye karşın İsyan'ı darbe girişimi olarak görmek, uluslararası bir komployla açıklamaya çalışmak ve belirsiz gözlemler yanı sıra sınıfsal icatlarla kentte yaşayan emekçileri orta sınıf ilan etmek, eyleyenleri, isyan ve eyleyişin kendisini bir kalıba oturtarak anlamlandırma ihtiyacının ifadesi. Bu aynı zamanda eylemlerdeki yıkıcı ve sistem karşıtı duruşu görmezden gelerek örtme telaşına da denk düşüyor.

Toplumsal üretim ilişkilerinin varlık halini oluştan ayıran bir görüntü sunmasına karşın eyleyenin fiili, eylem metalar dünyası içinde gerçekleştiği için ister istemez bir toplumsal karakter edinir. Bu satırların yazarının, bir bölüm odasında kendi başına bir uğraş veriyor görünürken dahi eyleyişini sürdürebilmesi, birçok başka üreticinin emeğinin ürününü kullanmasına bağlıdır. Anlamlandırma faaliyeti gibi son derece bireysel görünen eylemler de, emek ürünlerinin ne amaçla kullanıldığını göremeyen emekçilerin ve emek süreci üzerinde bir denetimi bulunmayan işçilerin eyleyişlerinin başka insanların eyleyişinde etkisinin bulunmasına benzer bir toplumsal nitelik taşımaktadır. Oysa "eyleyişin toplumsal akışı" (Holloway, 2005) kapitalist toplumda kırılmış görünür. Bu kırılma emekçilerin eyleyişinin toplumsal karakterini örtmek için seferber edilir. Hayatımızı sürdürmemiz ve sürdürme biçimimizin kendisi bizim gibi milyonlarca insanın üretken yaratıcılığına ve eyleyişine bağlıyken, tekil eyleyişler ve değişim değeri bazlı mübadele edilen metanın diline hapsolmak, toplumsallığın bireysellikle ikame edilmesini getirir. İnsanlar arasındaki etkileşimin şeyler arasındaki ilişkiler olarak görünmesine cevaz veren yaklaşımlar, bir sınıf mensubu olarak bireyin protestosunun kendi sınıflandırılma-

sına (bir sınıf mensubu olarak ilanihaye konumlandırılması ve alternatif bir toplum tahayyülünün kısırlaştırılmasına) karşı da bir anlam barındırabileceğini, oluş sürecindeki eylemlerinin varlık olarak kodlandığı biçimlere karşı durabileceğini anlayamayacaklardır.

Özgürlük talebinde bulunan emekçi ücret artışıyla susturulamadığında, ücretlerin artmasını isteyen öğrencilerin tutuklanmasına tepki gösterdiğinde, hükümetin istifa etmesi gerektiğini düşünen gösterici alternatif örgütlenme biçimleri üzerine tartışmaların bir parçası haline geldiğinde benzer bir eylemlilik hali içine girmiştir. Bu, kendi eylemliliğini paranteze almaya çalışan, tek bir soruna yönelik ya da tek bir odaktan kaynaklanan sorunlara ilişkinmiş gibi gösterenlere "bundan daha fazlası" demektir. O, Haziran İsyanı sırasında hükümet karşıtı, aynı zamanda hak ve özgürlüklerin savunucusu olmuştur. Polis şiddetinin karşısında yer alan gösterici, cenazesini kaldırmak isteyene omuz vermiştir. Kentin kamusal mekanlarının korunması için uğraşanlar doğa talanına son verilmesi için de haykırmışlardır. Çok konuşulan "mesele sadece Gezi Parkı değil, arkadaş" *tweet*i durumu gayet iyi özetlemektedir. Haziran isyancıları kendilerini belirli kimliklerle özdeşleştirmeye çalışanlara net cevaplar verebilmişlerdir: "Evet çapulcuyuz, ama bundan daha fazlasıyız!"

Gezi Parkı'nda çadırının yanına bir pankart asan eylemci, görünüşte üretim sürecinin nesnesi olmaktan öteye geçmiş ya da başka bir ifadeyle kendi emeğine yabancılaşmasının farkında ve bunu aşmaya çalışır değildir. Ancak parkın farklı bir politik eylem merkezi haline gelmesi durumunda, toplumsal hayatın dönüşümüne ilişkin bir perspektif sunarak eyleyen kişi, sadece kendi hayatı değil başkaları için de alternatif "yapma biçimleri" üzerine kafa yormaktadır. Özgürlüğünün başkalarının eyleyişi ile olan diyalektik ilişkisini bir forum sırasında deneyimleyenler, bir yandan kamusal etkinlikleri ve gündelik yaşamın örgütlenmesini tartışmakta bir yandan da eyleyişinin sonucunun eyleyiş sürecinden bağımsız olmadığını ortaya koymaktadırlar. Eyleme hali ve oluş süreci, sonunda ortaya çıkanı biçimlendirmektedir. Sistemin yılmaz savunucularının, isyan ve eyleyişin sınırlı hedeflere yönelik olduğu temelli *ad hominem* argümanları ve popülerleştirmeye çalıştıkları okuma biçimleri, eylemciyi (hükümet karşıtı, komplocu, faizci, orta sınıf, marjinal vb. şekillerde) sadece bir karşıtlıkla ya da bir kimlikle özdeşleştirmeye ve böylelikle dönüştürücü potansiyelinin altını oymaya çalışmaktadır. Haziran İsyanı'nın gücü, bu özdeşleştirmeyi savuşturma konusunda başarılı eylemlerde olduğu kadar, eylemde bulunma halini sözle damgalamaya ya da paranteze alma girişimlerine karşı "oluş süreci üzerine devrimci bir vurgu"yu ve olduğundan daha başka olma arzusunu beraberinde getirmesinden de kaynaklanmaktadır.

Kaynakça:

Açıkel, F. (1996) "'Kutsal Mazlumluğun' Psikopatolojisi", *Toplum ve Bilim*, Güz, 70.

Akçay, Ü. (2013) "Hükümetin Yeni Stratejisi ve 5 Soruda Faiz Lobisi Tartışmaları", kriznotlari.blogspot.com,

http://goo.gl/l72Z1, indirilme tarihi 24.6.2013.

Aktay, Y. (2013) "Gezideki Komplo ve Sosyoloji", *Yeni Şafak* (22.6.2013).

Bohn, L.E. ve Bayraslı, E. (2013) "Why Gezi Park Isn't Resonating in the Rest of Turkey", The Wall Street Journal (28.6.2013).

Göker, E. (2013) "Ne Çektin be Sosyoloji!", http://istifhanem.com, http://goo.gl/lka8i1, indirilme tarihi 8.7.2013.

Holloway, J. (2005) *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*, İstanbul: İletişim

İlgün, S. (2013) "Mesut Yeğen'le Röportaj: Gezi için Kurulan Koalisyon Çözüm Sürecini Vurabilir", *Evrensel* (24.6.2013).

Kahraman, H. B. (2013) "Park ve fark: İki tarz-ı siyaset", *Sabah* (19.6.2013).

Kalaycıoğlu, E. (2013) Haber Ekranı Programı (10.6.2013), STV Haber, http://goo.gl/u16jK, indirilme tarihi 15.7.2013.

Kaplan, H. (2013) "Sivil Darbe Nasıl Olur?", *Yeni Şafak* (1.7.2013).

Mann, M. (2012) The Sources of Social Power volume 2: The Rise of Classes and Nation States 1760-1914, Cambridge: Cambridge University.

Oran, B. (2013) "Taksim-Gezi'nin Üç Halkası ve AKP", Radikal (Radikal İki) (14.7.2013).

Rekabet Kurumu, (2013) "Türkiye'de faaliyet gösteren 12 bankanın mevduat, kredi ve kredi kartı hizmetleri konusunda anlaşma ve/veya uyumlu eylem içerisinde bulunmak suretiyle 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un (4054 sayılı kanun) 4. Maddesini ihlal edip etmediğinin tespiti", http://goo.gl/FbwTI, indirilme tarihi 16.7.2013.

Satlıgan, N. (1988) "*Günümüz Kapitalizmin Parnuk İpliği: Hayali Sermaye Spekülasyonu*", Satlıgan, N. ve Savran, S. (der.) Dünya Kapitalizminin Bunalımı, içinde, İstanbul: Alan Yayıncılık.

Taşkale, A. R. (2013) "Bir kamp olarak kent: 1 Mayıs 2013", http://goo.gl/9lw18, indirilme tarihi 25.5.2013.

*dipnot yayınları

Hazırlayan: **James Martin**

POULANTZAS KİTABI

Seçme Yazılar

Çevirenler: Akın Sarı - Selime Güzelsarı

Nicos Poulantzas (1936-1979) geç yirminci yüzyılın önde gelen Marksist kuramcılarından biriydi. 1960'ların ortasından itibaren, devlet ve toplumsal sınıflara ilişkin ufuk açıcı analizler geliştirdi ve savaş sonrası kapitalizmin kriz yılları sırasında radikal politik analizin teorik boyutuna eşsiz katkılarda bulundu. Yunanistan'da doğup eğitim gördükten sonra hukuk öğrencisi olarak Paris'te bulunan Poulantzas, çağın felsefi akımlarıyla yakından ilgilendi. Başta Sartreci varoluşçuluktan ve ardından Althusser'in yapısalcılığından etkilenen Poulantzas, Marksist siyaset anlayışına müthiş bir derinlik kazandırdı.

Elinizdeki kitap, onun devlet, toplumsal sınıflar, hukuk felsefesi ve siyaset sosyolojisi başlıkları altında toplanabilecek temel yazılarını bir araya getirmektedir. Poulantzas'ın devlet konusunda Ralph Miliband ve Ernesto Laclau'yla girdiği tartışmaları içeren bu eser, yanı sıra, bu büyük siyaset kuramcısının —tekelci kapitalizmin krize girdiği bir dönemde— hegemonya ve otoriteryanizme ilişkin olarak geliştirdiği analizlere yer vermesiyle de toplum ve siyaset teorisi öğrencileri ile devrimci teorinin olguları anlamak ve anlamlandırmak açısından taşıdığı önemin bilincinde olan okurlar için vazgeçilmez bir giriş kitabı olma özelliği taşımaktadır.

978-605-4412-68-6
560 Sayfa

Dipnot Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti
Selanik Cad. No: 82/32 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

Genel Dağıtım
PUNTO

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *115-126*

Haziran İsyanı'nı Futbol Taraftarlığıyla Anlamaya Çalışmak: Deşarj mı? Şarj mı? Yoksa Hayat mı?

Berkay Aydın

Gezi Parkı direnişiyle başlayan ve "parkın" ötesine geçen eylemlilikler süreci, Türkiye toplumsal mücadeleler tarihinde en önemli başlıklardan biri olarak yerini alacak. Bunun ötesinde, bu yazının yazıldığı Temmuz 2013 itibariyle sürecin bitmediğinden bahsetmek de mümkün. Kentlerin farklı parklarında düzenlenen forumların katılımcıları ve düzenlenen eylem ve etkinliklerde kitle "bu daha başlangıç, mücadeleye devam" sloganını özellikle vurguluyor. Farklı yazarlar, sürecin dünya tarihindeki kilometre taşı sayılabilecek kimi tarihlerle ilişkisine odaklandılar. 1848, 1905 gibi referans tarihlerin yanında dünya çapında 1968 ve 2000'lerden sonra ortaya çıkan "alternatif küreselleşme" yanlısı eylemlere de dikkat çekilebilir. Fakat bunun yanında ülkenin özgün demokrasi ve modernleşme süreci açısından 1908, 1923 gibi tarihlerin de değerlendirmeye alınması gerektiği düşünülebilir.

Eylem süreçlerinin başından itibaren "futbol taraftarları", öne çıkan unsurlar olarak dikkat çektiler. Gezi Parkı'nda "nöbet" başladığı andan itibaren sürecin içinde yer alan "futbol taraftarları", eylemliliklerinin enerjisi, dili ve yaygınlığı ile çok ciddi etkiler yaptılar. Ağır ağır, coşkunun oldukça sınırlı olduğu şekliyle atılan "sloganlar" yerine basit, coşkulu ve katılımcıların enerjisini yükselten "tezahüratlar", eylemlerin ilk gününden itibaren alanlarda etkisini gösterdi. Yıllardan beri futbol taraftarlarının farklı düzlemlerde söylediği, tribün diliyle bestelenmiş "sık bakalım"la başlayan "atarlı" tezahüratlar kitlesel olarak alanlarda dillendirildi. Ağır bir cinsiyetçilik gibi ciddi kısıtlılıkları olsa da, sık kullanılan kimi ifadeler tezahürat şeklinde "sloganlaştı". Eylemcilerin sadece sloganlarına değil, bedenlerine de yansıyacak şekilde "zıplamanın", "yan yana durmanın" kitlesel şekilde gerçekleşmesinde de "tribün dilinin" ciddi etkileri oldu. Elbette farklı eylemlerde benzer bedensel hareketler yapılsa da, bu süreçte bunun kitleselleşmesinde ve alanlara hakim olmasında ciddi bir şekilde "tribün" etkisinden bahsetmek mümkün. İzmir'deki eylemlerde taraftar gruplarının yaktığı meşalelerle coşan alanlarda, İstanbul'da özellikle Beşiktaş Çarşı Grubu'yla sembolleşen direnişteki aktif tavırlarda, Ankara'da, Yasin Durak'ın yazısında belirttiği şekliyle, direnişte önemli etkiye sahip "300 Ankara bebesi" içinde aktif olan Ankaragüçlüler gibi (Durak, 2013) örnekler üzerinden "tribün" etkisini gözlemlemek mümkün gözüküyor. Coşkulu melodilerle alana ge-

lenler tezahüratlara oldukça aktif olarak katılırken, alanda anında üretilen "sloganlar" da bu çerçeve içerisinde gerçekleşti.

Futbol, Kuzey Amerika kıtası hariç dünyanın hemen her bölgesinin en etkili spor dalı. Arkasında ünlü bir futbolcunun ismi yazan, markası ister "orijinal", ister "taklit" olan formayı giyen bir genci Madagaskar'da da, Hindistan'da da, İsveç'te de, Bolivya'da da görmek mümkün. Bu geniş ve etkin ilgi nedeniyle bu spor dalının kapitalizmin dışında değerlendirilmesi de mümkün değil. "Profesyonelleşme" sürecinin yaygınlık ve derinliğinin ötesinde futbol, artık küresel medya sektörünün, ticaretin, reklamın önemli bir kalemi olarak gözüküyor. 1980'lerle beraber sermaye politikalarının dünya çapında daha etkili olması sürecinde "futbol", önemli başlıklardan birisi olarak ayrıca dikkat çeker. Medya araçlarının yaygınlaşması ve gelişmesiyle dünya çapındaki ilgi zaten 20. yy.'ın sonlarına doğru çok ciddi boyutlara çıkacaktır. 1982 Dünya Kupası'nın İtalya-Batı Almanya arasında oynanan final karşılaşmasını dünya çapında televizyonlardan izleyenlerin sayısı 1,8 milyar olarak verilmektedir (Boniface, 2007: 21). 1986 Dünya Kupası'nda, karşılaşmalar sırasında verilen reklamların hedeflediği ana izleyici kitlesinin Avrupa'da olması nedeniyle, maçların, kupa finallerinin gerçekleştiği Meksika'da yerel saatle öğlen civarlarında ve ortalama 40 derece sıcaklıkta oynatılması, sermaye mantığının sınırları ne kadar zorlayabileceğinin sadece ufak bir örneği olmuştur. Çünkü Meksika saatine göre akşamları oynanacak maçların yayınlanma saatleri Avrupa'daki "izleyici" için çok da uygun saatler olmayacaktır. Günümüzde futbol ekonomisi milyarlarca dolarlık bir pazar ve aynı zamanda küreselleşme süreçlerinin önemli kültürel motiflerinden birisi olarak da dikkat çekiyor. Esas olarak eleştirel sosyal bilime yakın olan araştırmacılar futbolun bu özelliğiyle ilgileniyor.

Bunun yanında basit kuralları, oynamak için gereken araçların azlığı ve hatta onların kolayca başka nesnelerle ikame edilebilmesi gibi etkilerle de futbol, milyarlarca insanın hayatında, gündelik yaşantısında ilginç bir role sahiptir. Futbolun bu kadar ilgi çekebilmesi hakkında, farklı coğrafyalardaki benzer yoğun ilgiler üzerinde oldukça ciddi tartışmalar yürümekle beraber oyunun basitliği, bu genel yaygınlık ve beğeni düzeyi açısından önemli gözükmektedir. Bazen bir meşrubat kapağıyla da oynanabilen bu oyun, basit kurallarının esnetilmesi çerçevesinde çok farklı alanlarda icra edilebiliyor.

Futbol taraftarlığı konusunda öncelikle çeşitli kategoriler yaratarak düşünmek faydalı bir yöntem olacaktır. Futbolla ilgilenenlere; düz futbolseverlerden, güçlü takımların desteklenmesi ve izlenmesine dayanan "medya seyircilerine", statlara giden fakat "örgütlü" olmayan ve örgütlü olma durumu oldukça düşük olan "seyircilere", ve esas olarak "örgütlü" olması dolayısıyla diğer kategorilerden farklılaşan "taraftarlara" kadar ayrı kategoriler şeklinde bakmak, konuya yaklaşım açısından ciddi avantajlar sağlayacaktır. Elbette bu noktada "kategorileştirmenin" en başarılı

şekilde ancak kağıt üzerinde yapılabildiğini, gerçek hayatta iç içe geçmiş birçok sürecin olduğunu akılda tutarak bu tip bir kategorileştirmeyi "ideal tipler" şeklinde düşünmek daha doğrudur. Futbolun sağlamış olduğu duygudaşlık, oyunun büyülü evrensel özellikleri, bu sayılan her kategori açısından önemli çıktılara sahiptir. Türkiye'de oldukça yaygın olan ve bir açıdan memleketin yukarıdan modernleşme süreçlerine de benzeyen "yukarıdan-aşağıya" üç İstanbul kulübünün desteklenmesi ile aralarında tercih yapma durumunun ortaya çıkardığı "medya seyirciliği" bile ciddi anlamda farklı kolektif ortaklıklar ortaya çıkarabilir. Bir kahvehanede maç izleyen insanların diyalogları gibi mikro durumlardan, bugün Türkiye'de Hakkari'den Edirne'ye "aynı anda" benzer tepki ve heyecanın verilmesi durumu gibi "makro" durumlara kadar bu örnekler artırılabilir. Bugün memleketin çeşitli politik ve kültürel gerilimlerinden dolayı "aynı zamanda, aynı tepkileri" vermeleri mümkün olmayan binlerce insan, basit bir "gol" anında aynı tepkiyi verebilme potansiyeline sahipler. Dini olarak bile, coğrafyaların farklı olmasından kaynaklı farklı iftar ve namaz vakitleri "aynı anda, aynı tepkiye" tam olarak uymazken, bu hakim sporun ortaklaştırdığı binlerce insanın tepkisi aynı anda gerçekleşebilir. Bunun yanında, gelişen iletişim teknolojisi ve özellikle internet, kulüpleri çok uzak coğrafyalardan desteklediklerini düşünenler için ciddi anlamda başka bir açıdan organize olma imkanını da sunar.

Fakat burada diğer kategorilerden en önemli farklılığı örgütlü/organize olma durumu olan "taraftarlık", dikkati daha fazla çeker. Taraftarlık, örgütlü olma durumu değişmekle beraber, sadece "oyunla ilgili" olan bilgi ve haberin ötesinde ayrı bir varoluş anlamında "sosyalliğin" gündemine dahil olmakla ilgilidir. Bir futbolcunun yaptığı asist sayısı veya alınan skorların ötesinde, sosyal ortamın kendisinin birey üzerindeki etkisi, bir taraftar açısından, örneğin; transfer spekülasyonlarından çok, taraftar grubunca yaratılan "yeni besteye" daha fazla ilgi göstermek anlamına gelebilir. İnsanları pil gibi, makine gibi, nesne gibi tanımlayan yaklaşımın eleştirel çevrelerde de yaygınlığını düşündüğümüzde, yıllardır sosyal, ekonomik, kültürel sıkıntılarından "deşarj" olduğu, dolayısıyla sosyal ve siyasal olan mevzulara ilgilerinin kalmadığı söylenen taraftarların, Gezi sürecinde de daha görünür olan bu etkisi nereden geliyor? Yoksa kitleler "şarj" mı oluyor? Ya da hayatı ve çelişkileri, insan ilişkilerini ve isyanı mekanik benzetmelerle anlamak mı zor?

"Taraftar Grupları"nın Oluşumu

Öncelikle futbolun kolektif bir oyun, bir spor olduğunu akılda tutmak yararlı olacaktır. Kendi tarihsel gelişimi üzerine bakıldığında oyunun ilk çıkışını kimi kaynaklar Çin'e (Stemmler, 2000: 13), kimileri eski Roma'ya kadar, hatta kimileri de eski Türk topluluklarına (Mahmud, 2003: 553) kadar çeşitli köklere dayandırırlar. Daha yakın tarihlere bakıldığında, oyunun ortaya çıktığı yer olarak İngiltere dikkat çeker. Futbol araştırmaları literatürünün de oldukça gelişkin olduğu

bu ülkedeki gelişmeler, evrensel anlamda hem oyunun kuralları hem de toplam olarak kültürü açısından önemli yer tutar. Futbolun tarihsel köklerinde, özellikle ufak yerleşimlerde, ilgi çeken oyunun oyuncusu ve "izleyicisi" şeklinde bir ayrım bulmak zordur. Büyük kalabalıkların oynadığı oyun birçok açıdan iktidar için de sıkıntılar yaratacaktır. Stuart Hall'ın endüstri öncesi ve sonrasına ilişkin şu ifadeleri dikkat çekicidir:

> "...Endüstri öncesi futbol büyük ölçüde düzensizdi, şekillendirilmemişti ve standart kaynakları yoktu (top tekmeleneceği gibi, taşınabilir, atılabilir, kapılabilirdi). Bazen yüzlerce kişi katılırdı, işaretlenmemiş alanlarda veya kasaba caddelerinde yapılırdı. Bütün oyunlar yöresel geleneklere göre oynanırdı ve sıklıkla (...) İsyan Yasası'nın okunmasıyla son bulurdu. Bunun aksine modern oyun ileri derecede düzene sokulmuş ve sistemleştirilmiştir. Evrensel olarak uyulan ve hakemleştirilmiş kurallara göre bir merkezden yönetilir. Doruk noktası cemaat düzeyinde değil, yerel bağlar çok güçlü olmakla birlikte, ulusal ve uluslararası düzeydedir. Katılım için değil, seyirlik olması için yeniden düzenlenirler. 'İsyan' oyun alanında değil, tribünlerde gerçekleşir" (1999: 100).

Erken dönem yazılarında Marksist bir perspektifle "holiganlığı" değerlendiren Ian Taylor, geniş bir tarihsel süreçte oyunun "burjuvalaştırılmasına", kitlelerin oyunun dışına sürülmesine karşı bir nevi direniş olarak "futbol holiganlığını" okumaya çalışır (1975: 150-157). Futboldaki profesyonelleşme ve kurumsallaşma süreci zaman içerisinde oyundan kitleleri uzaklaştırarak kendi kurallarını dayatacaktır. Buna karşılık geniş kitleler ve Taylor'un 1968 tarihli bir araştırmadaki verilere dayandırdığı şekliyle özellikle "emekçi" kesimleri içeren bir kitlenin sürece "katılım" yanıtı holiganlık olur (1975: 154-155). Bu genel yabancılaştırma süreci, eski dönemlerden itibaren özellikle İngiltere özelinde işçi sınıfının farklı haftasonu eğlencelerini de kapsar. Buna karşılık başından itibaren "yerellik" temelinde kitlesel bir eğlence olarak futbol, emekçi kesimler açısından farklı şekilde değerlendirilecektir. Holigan grupları olan "Firm"ler, Latin Amerika'daki "Barras Bravas"lar veya İtalya temelli "Ultras" hareketleri, aslında farklı coğrafyalarda, farklı sosyal atmosferlerdeki benzer konumlanmalardır. Taylor'un tartıştığı şekliyle, sermaye mantığı bu süreci yaratırken, "holiganları" da kriminolojik terimlerle tanımlar ve etiketler.

Bu anlamda taraftarlık ve taraftar grupları, futbol oyununda geniş kitlelerin yeniden varlık kazanma biçimi olarak da okunabilir (Aydın, Hatipoğlu ve Ceyhan, 2008: 300). Stemmler'in (2000: 99) belirttiği şekliyle, İngiltere'de toplu halde "deplasmanlara gitme", alkol ve kavganın kültürel önemi gibi olgular, 19. yy. sonlarından itibaren gelişmeye başlayacaktır. Süreç, kentleşme olgusu ile de iç içe geçecektir. Bu tartışmanın, üst soyutlama düzeyinde E.P. Thompson'ın "işçi sınıfının oluşumu" sürecine benzer şekilde ele alınması mümkün gözükmektedir. Thompson'un tartıştığı çerçevenin bir alt bileşeni veya yaklaşımının alana uyarlanmasıyla, ortaya "kapitalizm" ve geniş kitlelerin "değerlerinin" çatışması ve oluşan yeni sınıf gibi doğan bir "taraftarlık kültürü" çıkacaktır. Thompson, ilk işçi örgüt-

lenmeleri ve ayaklanmalarından bahsederken "ihtiyaçların karşılanmasındaki piyasaya dayalı pratikler" ile "piyasa-dışı pratiklerin" karşı karşıya gelmesinin gerçek gerilimin kaynağı olduğunu belirterek, "kitlelerin/halkın ahlaki ekonomisi" (the moral economy of English crowd) kavramını geliştirir (1991: 184-189). Bu çatışma Thompson'un yaklaşımında kapitalizmi ve işçi sınıfının oluşumunu anlamakta temel önemdedir. Halkın değerleri ile karşı karşıya gelen yeni "düzen"in değerleri, tepkiye ve sonuçta farklı oluşumlara yol açmaktadır. Elbette bu sürecin her ülke özelinde özgünlükleri olabileceği gibi evrensel bir takım ortaklıklar da bulunabilecektir. Örneğin; bugünkü anlamıyla tartışılabilecek "taraftar örgütlenmeleri", futbolun piyasalaşması ile paralel seyretmektedir. 1960'lar Avrupası'nda güçlenen piyasa merkezli futbol, İtalya'da ilk Ultras örneklerini ortaya çıkarırken, 1980 sonrası Türkiye'de profesyonelleşme, kurumsallaşma ve piyasalaşmanın genişlemesi ve derinleşmesi, Beşiktaş'ın Çarşı ve Ankaragücü'nün Güçlüler Grubu gibi öncü taraftar örgütlenmelerinin doğuşunu beraberinde getirmiştir. Ekonomik alandaki neoliberal uygulamaların hızlandırılması ve toplumsal etkilerinin daha görünür hale gelmesiyle taraftar gruplarının ortaya çıkış ve canlanması arasında ciddi paralellikler bulmak mümkündür (Aydın, Hatipoğlu ve Ceyhan, 2008: 311).

Geniş anlamıyla "metalaşma" süreci ve 1968'in pratiğindeki "isyanı" açıklamaya çalışan Debord (1996: 27), gösteri toplumu kavramsallaştırmasında, "gösteri"nin, metanın toplumsal yaşamı tümüyle işgal etmeyi başardığı an olarak tanımlanabileceğini söyleyerek, kendi deyimiyle dönemin, "edilgenlik imparatorluğu" kavramıyla anlaşılabileceğini belirtir (1996: 16). Futbolda profesyonelleşme ve kurumsallaşma gibi eğilimler ile özellikle 20. yy.'ın ikinci yarısından itibaren hızlanan ve 1990'lar sonrası inanılmaz bir hızla yayılan "metalaştırma" sürecinin tüm "toplumsal alan" üzerindeki etkisi beraber ele alınmalıdır. 1990'lar sonrası futbol alanında hakimiyetini artıran sponsorlar ve televizyon şirketleri, üzerinde düşünülmesi gereken bir derinleşmeye yol açarlar. King (1998), İngiltere'de sistemin tribünlere savaş açarak tribünleri bitirmeye çalıştığını, bir anlamıyla "emekçi kitlelerin" futbol taraftarlığından da bir kez daha oyun dışına sürüldüğünü ileri sürer.[1] Bu sürülme, hem uygulanan yüksek bilet fiyatı politikaları hem de "güvenlik" ve kontrol konseptleri çerçevesinde gerçekleştirilmeye çalışılır. Örneğin; bugün 1990'lardaki düzenlemeler sonrası İngiltere'de maçlarda "ayakta durmak/beklemek" yasaktır. Bugün bile bu yasak aleyhine yürütülen kampanyalar, İngiltere'de yıllardır taraftar örgütlenmelerinin en önemli başlıklarından birisini oluşturur.[2] Bu yasak, ancak deplasman maçlarında "fiilen" çözülebilmektedir.

Dünya çapında özellikle Avrupa merkezli bir genel "tribün kültürü" oluştuğundan ve bunun yerel ve evrensel ayaklarının varlığından bahsetmek mümkün-

1 King burada "terrace" kavramını kullanmaktadır. "Terrace", statların özellikle kale arkasını belirtir ve görece alt sınıf mensuplarının yoğunlaştığı alanlar olarak "terrace"lar İtalya'daki "curva"lara benzer.

2 bkz., http://www.fsf.org.uk/campaigns/safe-standing

dür. Özellikle 1990'lar sonrası İngiltere'nin tribün kültüründeki etkisinin yerini, İtalyan Ultras gruplarının aldığı, Latin Amerika'da da bu tarza yakın özellikte bir genel eğilimin olduğundan bahsetmek olanaklı. Bu benzerlikler; destek verme biçimi, ürün kullanımı, tribün şovları, örgütlenme tarzı gibi açılardan dikkat çeker. Tribün gruplarının, Ultras'ların, "Firm"lerin tanımlanması ve ortaya çıkış süreçlerinin değerlendirilmesinde "kendilerini kulüpten ayrı bir şekilde sunmaları" ve "sembolleri" oldukça önemli gözükmektedir. Örneğin; kulüp adının dışında alınan "isim", kulüple ilişkili olsa da kulüpten ayrı bir "varoluşa" dikkat çeker. Kendi pankartı, kendi ismi, kendi değerleri, kendi liderleri olan bu ayrı varoluş, bir anlamda ister bilerek ister bilmeyerek yapılsın futbol ve söz konusu "kulübün" aşağıdan tekrar oluşturulmasıdır. Bir zamanlar oyuncu, seyirci, yönetici ayrımı olmayan yerel oluşumlarda oyuncuların gladyatöre dönüştürülmesi ve sermayenin yönetmesi rollerine karşı "aktif" olmak isteyen kesimler, "taraftar örgütlenmeleri" üzerinden "edilgenlik imparatorluğuna" karşı çıkmış olurlar. Olayın diğer boyutunda ise, sistemin mantığı çerçevesinde arzu edilen "tüketici seyirci", "futbolsever tüketiciler" ve "izleyiciler" vardır. Zaten Türkiye dahil tüm ülkelerdeki düzenlemeler, bu arzu edilen "fanatik olmayan", "iyi tüketen", "futbolu seven ve centilmen", "duygularını para merkezli sistemle çatıştırmak yerine tüketimle eşgüdümleyen" kitle için yapılırken, istenmeyen kesimler tribünlerden sürülmek istenir. Aktif ve pasif olma durumu temel bir düzey olarak gözükür. Olayın bu boyutunda Mayıs 1968 olaylarını değerlendiren Lefebvre; Debord gibi isimlerin "özgürlük" ve "kolektivite" vurgularına paralel olarak 1968'deki "gençliğe" baktığında "katılma arzusunu" ve sözünü söylemek isteyenleri görüyordu. "Taraftar"ın pozisyonu da bir açıdan, futbolda "aşağıdan" katılım çabası gibidir.

Hayatı üzerine filmler çekilen, İngiltere'de oldukça önemli bir temsili bulunan, West Ham United kulübünün 1970'lerin başından 1990'ların başına kadar olan dönemde oldukça namlı "holigan grubu" Inter-City Firm'in (ICF) eski lideri Cass Pennant, "tribün hayatı" sonrası kendisini yazarlığa vermiştir. Siyah lider, grup-içi ilişkileri ve dinamikleri detaylı şekilde tartıştığı eserinde "ebeveynlerin, öğretmenlerin veya ustanın lanet olası iğnelemeleri"ni vurgulayarak, kendileri açısından ne yapmaları gerektiğini söyleyen bir gücün olmadığı bir "gençlik devrimi" yaşadıklarını belirtir (Pennant, 2003: 23). Hayatın "macera" arayışındaki (2003: 33) bir yorumu olarak değerlendirdiği bu sürece ilişkin, yerel mekanlarda yaratılan kolektif "anılara" da oldukça sık vurgu yapar. Coşkulu bir dille betimlediği stadın yakınlarındaki "pub"larda sosyallik, organizasyonun en önemli bileşenlerinden birisidir. Elbette eserinin önemli bir kısmını, özellikle "deplasman" yolculukları ve bu süreçlerde yaşananlara ayırır. Bunun yanında, literatürde "taraftar" gruplarının oluşum süreçlerinde önemi belirtilen 1968'i ve değerlerini de vurgular Pennant; konunun o dönemde kendileri için bir "var olma" durumu olduğundan, bunun da "her şeye karşı" olmaktan geçtiğini belirtir. Yoksul çevreler ve işçi sınıfı kökenlilere

de dikkat çeken Pennant, o dönemdeki ana vurguyu şöyle özetler: "Biz buradayız ve biz varız" (2003: 22).

Taraftar gruplarıyla hareket eden kişi, kolektif davranması gerektiğinin, ancak "sesini" bu şekilde duyurabileceğinin farkına varır. Kolektif olarak hareket etmeden birey olarak "etkisi" olmayacaktır. Örgütlü olma veya "seyircilik" arasındaki fark hakkında Hatipoğlu ve Aydın şunları belirtir:

> Seyirci yalnızca "sunulan gösteriyi takip eden" iken, "taraftar", taraf olan ve onun ötesinde kendi "kolektif" kimliğini oluşturandır. Sosyal ilişki ağları içerisinde yer alma durumu, taraftar olmanın olmazsa olmazıdır. "Taraf olmayı" yalnızca bir spor takımının destekleyicisi olma anlamında kullanmaktan ziyade, "aktif" olarak sosyal ilişki zemininde yer alanlar üzerinden kurmak daha etkili olacaktır. Taraftarlık bir anlamda, gösteri toplumunun sunduğu "pasif izleyici olma" durumuna inat bir aktiflik çabasıdır. Bunu sadece "futbola" ilişkin veya doksan dakikalık bir duruş olarak almak da yetersiz kalabilmektedir. Burada mevzu olan konu, aslında sınırlı bir parçası da alınsa bir "yaşam kurgusunun" bilinçli veya bilinçsiz bir eleştirisini anlatır. Aslında "tribüncüler" arasında yaygın olan bir ifade bu durumu çok güzel özetlemektedir: "Tribün, hayata gider yapmaktır..." (2007: 150).

Eylemler ve "Taraftarlar"

Seattle'da 1999'da gerçekleşen büyük protesto hareketi, ister küreselleşme karşıtı ister alternatif küreselleşme yanlısı olarak tanımlansın, 20. y.y.'ın sonunda yeni bir dönemin habercisiydi. İki sene sonra İtalya'nın kuzeyindeki Genoa kentinde yapılan G-8 zirvesi ve buna karşı gerçekleşen protestolar da bu yeni dönemin önemli bir devamı olarak öne çıkacaktı. 20 Temmuz günü Genoa'nın nemli ve sıcak havasında alanda olan 23 yaşındaki Carlo Giuliani de protesto eylemine katılan binlerce kişiden birisiydi. Aktif direniş esnasında İtalyan "carabinieri"lerinin[3] aracından açılan ateş sonucu ölen Giuliani eylemin sembol ismi haline gelecekti. Memleketi olan Roma'daki defin töreninde hiçbir pankart açılmazken, tabutu, taraftarı olduğu Roma AS kulübünün bayrağıyla örtülecekti.[4] 1990'lar sonrası futbolda artan endüstrileşme ve ona karşı ortaya çıkan taraftar örgütlenmeleri yanında, yeni dönem mücadeleleri açısından da Carlo Giuliani sembolünde taraftarlık konusu da farklı bir yere oturacaktı. Roma taraftarı olan Guiliani gibi, farklı Ultras gruplarından onlarca "taraftar" o Temmuz günü Genoa sokaklarındaydı.

Taraftar grubu, her şeyden önce günümüz gösteri toplumunda yalnızlaştırılan bireyin sosyal olarak ciddi anlamda güçlenmesini içeren bir zemin olarak dikkat çeker. İtalya'da Ultras gruplarının ortak manifestolarında belirtildiği gibi, reklamlardan naklen yayınlara, polis şiddetinden sembollerin metalaşmasına kadar ciddi

3 İtalyan Jandarması, e.n.

4 bkz., http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=6307

talepleri olan gruplar olmalarının yanında, taraftar grubu mensubunun sosyal olarak ciddi anılar biriktirdiği, karşılaşmalar yaşadığı bir ortam olarak da bu örgütlülükleri dikkate almak önemlidir. Ortalama bir tribün grubu mensubu, en az on beş günde bir "iç saha" maçlarında sosyalliğin içine girmiş olacak, Türkiye coğrafi koşulları düşünüldüğünde deplasman maçları için senede en az 3000-4000 kilometre yolu sosyal ortamıyla beraber kat edecektir. Bu sosyallik zemininde bireysel olarak cesaret, birbirine güven ve kendine güven, dayanışma gibi süreçler yoğun olarak yaşanacağından, "tribün sosyalliği" oldukça önemli ve hareketli bir zemin olarak dikkat çeker. Organize olmaları, haberleşmeleri, direnişleri veya "dilleri", dışarıdan bakan birisinin anlamasını zorlaştıracak şekilde oldukça gelişkindir. Kolektif olarak hareket etme, sözünü kolektif söyleme zorunlulukları dolayısıyla süreç içinde kolektif kapasitesi artan grubun bireyleri de aynı şekilde süreç içerisinde güçleneceklerdir. Bir genç taraftarın şu açıklamaları bu anlamda küçük bir örnektir:

> "...tribüne gelmeden önce dolmuşta para üstü alacağım zaman utanır söyleyemezdim, ama zamanla çok şey değişti, şimdi en olmadık işlerde bile müdahale ediyorum..." (Hatipoğlu ve Aydın, 2007: 275).

Futbolun kendisi "kaleye ulaşma", "savunma", "hücum" gibi özellikleriyle savaşa benzetilirken, hem oyunun kendisinin hem de süreç içinde "dışarı sürülenlerin" kendilerinin pozisyonları da bu özelliğe göre şekillenir. Bir anlamda hayali veya yer yer gerçek olarak algılanan bir "savaş oyunu", hem oyun hem de tribünler açısından geçerlidir. Girtler birçok açıdan hem ilişkileri hem dilleri açısından futbol taraftarlığını modern dönemdeki "kabile savaşçılarına" benzetir (2005: 115). Modern zamanlarda kabile özellikleri ve "eski zaman" temsilleri taşıyan bir zemin olarak hem oyundan hem de taraftarlardan bahseden alanın önemli eserlerinden bahsetmek mümkündür (bkz. Morris, 1981).

Tribünlerde organize gruplar içerisinde sıkı veya görece gevşek ilişkileri olanlar "polis şiddeti" konusunda aslında oldukça deneyimlilerdir. Bu yalnızca Türkiye değil, dünyanın hemen her yeri için geçerlidir. 1970'lerde İngiltere'de punk ve anarşist kültür içerisinde oluştuğu bilinen A.C.A.B. (All cops are bastards)[5] kısaltması, evrensel olarak ana dili İngilizce olmayan ülkeler de dahil olmak üzere yaygın olarak kullanılır. Duvar yazılamalarında, pankartlarda Latin Amerika'dan Avrupa'ya, Ortadoğu'dan Asya'ya yaygın olarak bilinen bir kısaltma olarak dikkat çeker.

Son yıllarda Mısır'da yaşanan eylemlilik ve toplumsal mücadele süreçlerinde de "taraftarların" ön plana çıkması oldukça dikkat çekmiştir. 2000'li yıllarla beraber geliştiği belirtilen Ultras gruplarının, 2011'deki eylemlilik sürecinde Tahrir Meydanı'nın en etkili bileşenlerinden birisi olduğu vurgulanmaktadır (Mustafa, 2013). Elgohari (2013: 9), Mısır'daki Ultras gruplarının eylemlilik sürecinde, kolektif kimliğin oluşmasındaki en önemli değerlerden olan "Ultras Zihniyeti" ile

5 Bütün aynasızlar piçtir.

hareket ettiklerini, bunun anonim olmak, sebepli ve meşru şiddet ve yaş bazında kurulan "saygı" kültürü gibi özellikleri olduğunu vurgulamaktadır. Ali Mustafa, Mısır'daki süreçte, Al-Ahly ve Zamalek kulüplerinin Ultras Ahlawy ve Ultras White Knights adlı gruplarının aralarındaki uzun yıllara dayalı sürtüşmeleri bir yana bırakarak süreçte beraber hareket ettiklerini belirtmektedir (Mustafa, 2013). Yunanistan'da da güncel benzer örneklerin olduğu bilinmektedir.

Buraya kadar tartışılan süreçlerin "temel" olduğunu, bunun yanında "taraftar gruplarının" bir diğer önemli özelliğinin "yerellik" olduğunu vurgulamakta fayda var. Bu yerelliğin içerisine tüm sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal etkiler yansır. Örneğin; niye Çarşı Grubu oldukça ön plana çıkarken, grup olarak diğer kulüplerin tribün grupları bu kadar ön plana çıkmadılar? Gezi Parkı sürecinde ön plana çıkan Çarşı Grubu'nun 1982'de ortaya çıkış süreci hakkında kurucuları, "yereli" savunmaya ve zaten sosyal hayatta sürekli beraber olan mahalleli gençlerin bir araya gelmesine vurgu yaparlar (Dikici, 2009: 76). Kimi yorumcular, 1980 sonrası dönemde artan piyasalaşma, ticarileşme, profesyonelleşme süreçlerinin yanında "siyasal" baskı ortamından da kaçış sağlayabilen bir sosyalleşme zemini olarak tribünlere vurgu yapsalar da, bunun geniş bağlamda yeterli bir açıklama olduğu tartışmalıdır. Çarşı Grubu'nun önde gelen isimlerinden Cem Yakışkan'ın belirttiği gibi grup, çekirdek olarak 200 kişiden oluşur (Milliyet, 2013).[6] Bu sayının ötesinde grubun yıllar içinde oluşmuş imajı, çevre ve çeperinde yer alanlarla beraber binlerce kişinin katıldığı yürüyüşleri organize edebilme yeteneği, Gezi sürecinde daha da beliren muhalif potansiyeli, bir anlamda semtin siyasal, sosyal ve kültürel dokusundan da beslenir. 8 Haziran'da AKM'nin duvarına dev posteri asılan, hayatını altı sene önce kaybetmiş tribünün eski liderlerinden ve grubun kurucularından Optik Başkan lakaplı Mehmet Işıklar'ın ve yakın çevresinin politik görüşlerinden, semtin sosyal demokrat yapısına, ilerici potansiyel taşıyan üniversite kampüslerine fiziksel yakınlığından Beşiktaş semtinin sosyal dokusuna kadar birçok etken birleştiğinde, Çarşı'nın pozisyonunu anlamak görece daha kolaydır. Buna göre, futbol taraftarlarının bahsedilen üst soyutlama düzeyindeki "kolektif" tavır alma potansiyellerinin yanında, yerel dinamikler ve "doğrudan sosyallik" ciddi bir önem taşımaktadır. Bu anlamda, Beşiktaş Çarşı Grubu'nun isminin kullanıldığı farklı coğrafyalarda, farklı zemin ve mekanlarda ortaya çıkacak yapısı da elbette farklı olacaktır. En azından onun kendisini var eden sosyal zemini dışarıda bırakıldığında anlam farklılaşması yaşanacağı açıktır. Beşiktaş kulübünün Türkiye futbolunda hakim durumda olan üç İstanbul kulübünden birisi olması, destekçi kitlesinin İstanbul dışında da oldukça yaygın olmasını sağlamıştır.

Tribünlerde örgütlü bir tavır içerisinde bulunmayan, fakat desteklediği takımın ürünlerini en "gergin" günlerde en değerli eşyası olarak üzerinde taşıyanlardan, tri-

6 Milliyet Gazetesi, "Çarşı Lideri Cem Yakışkan Gözaltında", 16 Haziran 2013.

bün gruplarının hızlı çocuklarına kadar Gezi Direnişi süreci, Türkiye'de toplumsal mücadele tartışmalarında "futbol taraftarlarını/gruplarını" ayrı bir yere yerleştirmiştir. Kimi örneklerde, bugün artık eylem ve etkinlik çağrıcıları arasında tribün grupları da bulunmaktadır. 2000'lerin ortalarından itibaren protesto ve eylemlerde sık görülen tribün gruplarının kendi özgül çerçevelerinden değerlendirilmeleri önemli gözükmektedir. Endüstriyel futbolun kurallarının daha fazla yerleşmesi, kitlelerle para merkezli anlayış arasındaki gerilimi daha da artıracaktır.

Gezi sürecinin önemli bir parçası olarak öne çıkan "internet", taraftar gruplarının da son on yıllık gelişimlerinde oldukça önemli bir araçtır. Doğası itibariyle "yeni" bir muhalefet bileşeni sayılabilecek olan "taraftar gruplarının", son dönemde gelişen iletişim teknolojileriyle de gelişim süreçlerinin paralel olduğunu belirtmekte fayda var. Bugün dünyanın her yerinden farklı "taraftar gruplarına" mensup binlerce insan internet üzerinden dünyadaki benzerlerinin faaliyet ve hareketlerini inceleyebiliyor. İtalya 4. Lig'inde oynayan Cavese adlı bir kulübün taraftarının yaptığı beste tüm Türkiye'de yankılanabiliyor, herhangi bir yerde gerçekleşen olay farklı bir coğrafyaya hızla uygulanabiliyor. Özellikle internet teknolojisi "evrensel tribün kültürü" açısından ciddi bir öneme sahip gözüküyor. "Afrika'da kanat çırpan kelebeğin Amerika'da fırtına yaratması ihtimali" deyimi, sosyal ve siyasal açıdan çok daha fazla geçerli hale geliyor.

Gezi sürecinde sloganlaşan tezahüratlar, tezahüratlaşan sloganlar geniş kitleler açısından artık sürekli arayacakları ve isteyecekleri "coşkulu" bir eylem alanı durumunu da ortaya çıkardı. Tribünlerde ünlü olan bir deyimle "tribün aşısını yiyen iflah olmaz" ifadesi, daha sonra kopmanın zor olacağı coşkulu ve duygu merkezli ortamın çekiciliği için kullanılır. Futbolla ilgisi olsun olmasın, binlerce Gezi süreci aktivisti bundan sonraki hayatlarında da coşkulu bir duruşu belki de daha fazla isteyecek. Latin Amerika ve özellikle Akdeniz ülkeleri, toplumsal muhalefet kültürüne 1980'lerden beri ciddi katkıları olan "tribün kültürü"nün Türkiye'de de Gezi süreci sonrası oldukça büyük bir katkı yaptığını söylemek mümkün gözüküyor. Aynı zamanda karşılıklı olarak, sürecin kendisi de futbol taraftarlarına ve gruplarına oldukça büyük bir katkıyı ortaya koyuyor. Çeşitli taraftar fanzinlerinde (bkz. Sokak/İmalat-Harbiye, 2013) ve internet platformundaki yazılarda görülen bu durum, elbette önümüzdeki dönem için çok ciddi bir önem taşıyor. Kapitalizmin doğasında olan sürekli ve daha fazla metalaşma süreci, hayatın her alanı gibi futbolu da etkiliyor. Fakat hayat ve tarih düz değil, "planlanmayan", hesaplanmayan birçok farklı alternatifi de ortaya koyuyor. Ortaya çıkan potansiyeller de elbette "pür-ü pak" ve her yönüyle çok "olumlu" olarak doğmuyor, sistemin çok farklı ilişkilerinin içerisinde süzülebiliyor, "para" ile manipüle ediliyor veya sosyal ve siyasal farklı gerilim ortamlarında farklı yansımaları gösterecek potansiyellere sahip görünüyor. Sonuçta hiçbir şey yaşadığımız hayattan bağımsız değil. Yazıyı, 2007'de yazılan bir kitapta bulunan "taraftarlık" tanımını içeren bir pasajla noktalamak belki de uygun olacak:

Taraftarlık, deplasman otobüsündeki "geyiktir". Maçı izlemeden gidip gelinen yüzlerce kilometredir. Taraftarlık, hatırlamakta zorlanacak kadar anı biriktirmektir. Şenliktir. Taraftarlık kavgadır, abartmadır, bazen yalandır. Taraftarlık hem sıradan olmak hem aykırı olmaktır. Dostluktur, sürekli yeni insanlarla tanışmaktır. Egemen medyaya alternatif oluşturmaktır. Taraftarlık espridir, ayrıntılara dikkat etmektir. Hayal kurmaktır, şu acımasız ve illüzyon dünyasında Behrengi'nin "küçük kara balık"ı olmaktır. Taraftarlık, eylemektir, yüksek sesle bağırmak, ses tellerine garezi olmak ve sürekli "ergen" olma halidir. Aşktır, tutkudur, hesapsızlıktır. Taraftarlık, müziklerden Rock'tır, protest olanıdır ve elbette arabesktir; illa klasik batı müziğinden örnek verilirse, Beethoven'in Dokuzuncu Senfonisi'dir. Taraftarlık cop ve biber gazı yeme olasılığının yüksekliğidir, kendini Don Kişot hissetmektir. Teneffüs zilidir ve teneffüsün kendisidir. Kimi zaman kurgulanan bir itaattir. "Beleş biletle" işi olsun olmasın, bu süreci bilendir. Taraftarlık örgütlü olmaktır, Kıvılcımlıcı bakışla "ilkelliktir". Haylazlıktır, tebessümdür, "sert yapmaktır". Her dinlediği müzikte "beste çıkar mı" diye düşünmektir. Çokça dendiği gibi "hayata gider yapmaktır". Taraftarlık bazen kronik depresif hal, kimi zaman gülme krizidir. Sokaktır, gece parkta kalmayı bilmektir. Kuşak çatışmasıdır, çelişkidir. Amire, patrona ve yetkiliye bazen içinden, bazen kamusal olarak sövmektir. Ayar vermektir, şakadır. Yıldızlı gökyüzü, sıkılmış yumruktur. Bir açıdan bataklıktır, kaybeden olmaktır. Düğünlerde kesin sahnede olmaktır veya köşede durup sürekli ters bakmaktır. Komedi, gerilim, macera ve romantik filmdir. Çocukluğun Şeker Bayramı anılarıdır. Havadan ve sudan konuşmaktır. Efes'in efsane şişesine, sadece bir basit "şişe" gözüyle bakmamaktır. Dumandır, sistir, Bob Marley'dir, arka mahalledir. Duygudur, tatili sevme halidir, "damat" Lafargue'nin bahsettiği tembellik hakkıdır. Getto'dur, evde musluktan su içmektir. Taraftarlık, İtalya'da "Ultras", İngiltere'de "Holigan", Arjantin'de "Barras Bravas" olmaktır. Çocuklar gibi tedbirsiz, gezginler gibi tetikte olma halidir... (Hatipoğlu ve Aydın, 2007).

Kaynakça

Aydın, B., Hatipoğlu, D. ve Ceyhan, Ç. (2008) "Endüstriyel Futbol Çağında 'Taraftarlık'", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26.

Boniface, P. (2007) *Futbol ve Küreselleşme*, İstanbul: NTV.

Debord, G. (1996) *Gösteri Toplumu ve Yorumlar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Dikici, S.T. (2009) *Çarşı: Bir Başka Taraftarlık*, Ankara: Dipnot Yayınları.

Durak, Y. (2013) "300 Ankara Bebesi: "Gardaş Direnmeyek mi La", *Birikim Dergisi İnternet Sitesi*, http://www.birikimdergisi.com/birikim/makale.aspx?mid=978

Elgohari M. (2013) *The Ultras Political Role And The State In Egypt*, Department of Politics, New York University, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Girtler, R. (2005) *Terbiyesizliğin Teorisi*, İstanbul: Kale Yayınları.

Hall, S. (1999) "Popüler Kültür ve Devlet", N. Güngöre, der. *Popüler Kültür ve İktidar*, içinde, Ankara: Vadi Yayınları.

Hatipoğlu D. ve Aydın, B. (2007) *Bastır Ankaragücü: Kent, Kimlik, Endüstriyel Futbol ve Taraftarlık*, Ankara: Epos Yayınları.

King, A. (1998) *The End of The Terraces: The Transformation of English Football in 1990's*, London: Leicester University.

Mahmud, K. (2003) *Divanü Lügati't Türk*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Morris, D. (1981) *The Soccer Tribe*, London: J. Cape.

Mustafa, A. (2013) *The "Ultras" and the Egyptian Revolution* – An Interview with Ali Mustafa , http://leftbookjournal.wordpress.com/2013/03/01/the-ultras-and-the-egyptian-revolution-an-interview-with-ali-mustafa/

Pennant, C. (2003) *Congratulations: You Have Just Met The I.C.F.*, London: John Blake.

Sokak/İmalat-ı Harbiye Fanzin (2013). Sayı 5, Ankara.

Stemmler, T. (2000) *Futbolun Kısa Tarihi*, Ankara: Dost Yayınevi.

Taylor, I. (1975) "Soccer Consciosness and Soccer Hooliganism", S. Cohen, der. *Images of Deviance*, içinde, Middlesex: Penguin.

Thompson, E.P. (1991) *Customs In common*. London: Penguin.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *127-134*

Mesele Mevcudiyet Kavgası: Gezi ve Barış Mücadelelerini Ortaklaştırmak

Burcu Şentürk

Güvenlik mi Barış mı?

Barış üzerine tartışmaların tarihi insanlık tarihi kadar kadimdir. Ancak Rummel'e göre 20. yüzyıldaki savaşlar aşağı yukarı 170 milyon insanın ölüme yol açmıştır ve bu sayı dünya üzerindeki bütün savaşların sebep olduğu ölümlerin dört katından daha fazladır (akt. Patomäki 2001).[1] Durum böyle olunca aslında insanlık tarihi kadar eski olan barışa ve çatışma çözümüne dair tartışmaların özellikle 20. yüzyılda yoğunluk kazanması tesadüf değildir.[2] Her toplumsal meselede söz konusu olduğu gibi çatışma çözümü ve barış konusunda da pek çok farklı yaklaşım mevcut. Tartışmalardaki çeşitliliğe rağmen, bu yaklaşımlar genel olarak güvenlik odaklı ya da barış odaklı olmaları temelinde iki grupta toplanabilir.

Barış odaklı yaklaşımdan yola çıkarak barışı anlama, var olan çatışmalar ve çözümleri üzerine çalışan araştırmacılar, barışın toplumun bütün kesimlerini, hatta tüm dünyadaki iktidar ilişkilerini içeren geniş kapsamlı bir kavram olduğunu göz önünde tuttukları analizlerinin pek çoğunda, aslında barışın hazır reçeteler üzerinden tanımlanamayacağına dair yorumlar yapmaktadırlar (bkz. Said, 2006; Bönisch, 1981). Barışa giden yol üzerinde kelimesi kelimesine bir ortaklık geliştirilmemesi, çatışmaların barışçıl çözümlerine dair çözüm arayışlarının önünü tıkamaktan ziyade, bu arayışların zenginleştirilmesine katkı yapmaktadır. Bu arayışlar, barışın; topluluklar ve ülkeler arasındaki ticaretin artırılması gibi güncel liberal yaklaşımlardan (Russett ve Oneal, 2011; Rohner vd., 2013), tüm ülkelerin herhangi bir savaşa katılamayacak kadar ordu güçlerini azaltması, bunun yanında sınıfsal farkların ortadan kalkması (Bönisch, 1981) ve her seviyedeki şiddetin, şiddet potansiyeli barındıran eşitsizliklerin sona erdirilmesiyle (Dower, 2003; Galtung, 1969) oluşturulabileceği gibi çok daha kapsamlı önerilere kadar uzanır. Tüm bu çeşitlilikle beraber barış odaklı yaklaşım içerisindeki tartışmalarda aktörlerin değil çatışmanın yok edilmesi, çatışmayı ortaya çıkartan toplumsal sorunlara çözüm arayışları ve en önemlisi çatışma potansiyeli bulunduran her türlü toplumsal ilişki biçimini ortadan kaldırmak temel prensiptir.

---

1 Patomäki, Rummel'in bu tahmininin tartışmaya açık olduğunu ancak yine de 20. yüzyılda sürekli tekrarlanan muazzam şiddetin boyutları hakkında bir fikir verdiğini söylemektedir.

2 Barış çalışmalarının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönüşümü kısaca anlatan iki çalışma için bkz. Gawerc (2006) ve Galtung (1985).

Güvenlik odaklı yaklaşımlar ise ancak güvenliğin barışı getirebileceğini öne sürer ve en genel çerçevede çatışmayı ortaya çıkartan eşitsizlikler ve muhtemel pek çok şiddet çeşitleri yerine çatışmanın aktörlerine odaklanır. Çatışmalar toplumda var olan geniş eşitsizlikler ve bunlarla bağlantılı olan şiddetin bir uzantısı olarak değil, çatışmanın haklı olan "iyi" tarafı ile bir an önce kaldırılması gereken "kötü" tarafı arasındaki bir çatışma olarak ele alınır (Galtung 2007). Bu yaklaşımda aktörlerden bir tanesi hep "kötü" taraftır ve çatışma da ancak ve ancak bu kötü tarafın bütün kaynaklarının kurutulması ve çoğu zaman da bu aktörlerin ortadan kaldırılmasıyla mümkündür.

Kemalist moderniteden çeşitli kopukluklar ve devamlılıklarla ilerleyen devlet söyleminin Kürt sorununu sunma yöntemi, sanki hepimizin çıkarını temsil eden "iyi" devletin karşısında "teröristler" biçiminde oldu. Ve bu "kötülerin" yakmayıkma kapasitesi o kadar yüksekti ki, ölüleri bile itibarsız, korkutucuydu. Kürt sorunundaki devlet söylemi her dönemde farklılıklar gösterdi ancak bu sorunun çözümü devletin yaklaşımında ne şimdi ne de geçmişte hiçbir zaman güvenliği merkeze almadan düşünülmedi: temel amaç her zaman PKK'yı yok ederek çözüme ulaşmaktı. Aslında güvenlik odaklı yaklaşım sadece Kürt sorununda değil, Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca devletin pek çok alandaki vatandaş-devlet ilişkisini ve çatışmalarda aldığı tavrı belirledi. Sosyal bir konut projesi sunmaksızın kentlerde gecekondu önleme politikasını, genellikle gecekonduları insanları evsiz bırakma pahasına yıkarak uygulamak da, kendilerine dayatılan toplumsal mühendislik projesine karşı koyan koskoca bir Kürt halkının üzerine toplarla tanklarla yürümek de aynı devlet zihniyetinin pratiğe yansımasıdır. Her durumda sorunun tek müsebbibi "kötüler"; iktidarın bağlamsal ihtiyacına göre vatan hainleri, teröristler, şehirleri yozlaştıran köylüler olarak adlandırılır, medya onların ortadan kaldırılmasını bir vatan kurtarma operasyonu olarak göstermek için iş başına geçer, tıpkı şimdi olduğu gibi. Hükümetlerin eğilimleri arasındaki farklılıkları yok sayamayız ama Türkiye'de devlet aklının pek çok diğer alanda işleyişinde böyle bir ortak noktanın olduğunu söyleyebiliriz. Kendi varlığını, Kemalist dönemin karşıtlığı üzerinden yükseltmeye çalışan AKP'nin, bu devlet zihniyetini bir tarafa bırakması bir yana, bütün kaynaklarını mobilize ederek, her türlü şiddeti ve ötekileştirmeyi daha da yoğunlaştırarak kullandığını görüyoruz.

Hükümetin politikalarına Kürt sorunu özelinde kısaca baktığımızda ise yoğun çatışmalı günlerin kısmen de olsa geride kaldığını görüyoruz. Ancak ne bu durumun ne de barış sözcüğünü ana akım siyasetçilerin ağızlarından duyuyor olmamız Kürt sorununun çözümünde güvenlik yaklaşımının bir tarafa bırakıldığını göstermez. Roboski'de devletin aldığı tavırla beraber, daha geçtiğimiz günlerde Lice'ye bir karakol kurulmak istenmesi ve yerel halkın buna karşı çıkmasıyla şiddetin devreye girmesi bu durumu görmeye yeter. AKP barış sürecinden bahsetmeye başladığından bu yana, PKK'nın nasıl silahsızlanacağı ya da sınır dışına çıkarılacağı dışında

bir adımdan haberdar olamadık. Örneğin; barış projesi, Türkiye'deki farklı etnisite ve inanışların da egemen olanlar gibi tanınmasını öngören önlemler içeriyor mu? Kürt illerindeki devlet kurumlarına ancak "zorunlu hizmet" kapsamında gidilmesini engelleyebilecek, eşitsizlikleri giderici önlemler hakkında düşünülüyor mu? Ya da PKK silahsızlansa da yine hep birlikte "orada bir köy var uzakta" şarkısını söylemeye devam edecek miyiz? Velev ki, iktidarın barış projesi halklar arasındaki eşitsizlikleri önlemeye yönelik pek çok adımı atmayı düşünüyor. Çok iyi niyetli bir okumayla durumun böyle olduğunu düşünsek bile, atılacak muhtemel adımlardan hemen hiçbirimizin haberinin olmaması, bunların tartışılmaması da aslında çok önemli bir noktaya işaret ediyor: İktidarın kafasındaki barış projesi, kitlelerin, sivil toplum kuruluşlarının kısacası halkın katılımını içermiyor. Oysa kimi zaman Yüksekova'daki bir çatışmanın hesabı İzmir'de Kürtçe konuşan bir esnaftan sorulabiliyorken, hükümetin Kürt açılımı ile başlattığı, ani söylem değişiklikleri eşliğinde, hiçbir adımı tartışmadan, konuşmadan uygulamaya çalışması ileride daha büyük çatışmaların doğabileceğinin sinyallerini veriyor. Çünkü halkların katılımıyla yürütülmeyen bir barış projesi silahların susmasından daha öte bir sonuç doğuramaz. Örneğin; Nazan Üstündağ, Özgür Gündem'de yayınlanan "Dünyada ve Türkiye'de Barış Süreçleri" isimli yazı dizisinin ilk iki bölümünde, dünyadaki barış süreçlerinin en az yarısının tarafların kararsızlığı, birbirlerine duydukları güvensizlik, ikna olmama durumu ve halkların yeterince temsil edilemeyişleri sebepleriyle bozulduğunu söylemektedir.

Gezi Parkı müdahaleleriyle başlayan süreçte AKP hükümetinin tavrı, geçmişte Kemalizm ile iç içe geçmiş ve artık Türkiye'deki devletin genetik kodlarına işlemiş bu güvenlik odaklı yaklaşıma sıkı sıkıya bağlıdır. Hükümetin direnişe tek cevabının yok saymak ve uygulanan şiddeti yoğunlaştırmak olması ve başlatılan "cadı avları" devletin senelerdir Kürt halkına ve mücadelesine dönük politikasıyla yöntemsel olarak aynı. Gezi direnişçilerinin önce "çapulcu" olarak adlandırılması sonra Egemen Bağış'ın direnişlere katılan herkesin açıkça terörist sayılacağından bahsetmesi, bir zamanlar barıştan bahseden herkese "terörist" denmesini anımsatıyor, sokaklardaki eli palalılar da Kürt köylerinde yerel halktan seçilen koruculari... Bu benzerliklerle beraber düşünüldüğünde talepler, tarihsellikler ve birliktelikler farklı olsa da gerek Kürt hareketinin gerekse Haziran isyanındaki direnişçilerin harekete geçme noktalarının ortaklaştığını, meselenin mevcudiyet kavgası, karşı oldukları şeyin ise güvenlik odaklı devlet aklı olduğunu söyleyebiliriz.

Gezi'de Barışalım

Direnişin başladığı ilk zamanlarda meclisteki bütün siyasi partilerde değişen derecelerde bir akıl tutulması, bir şaşkınlık ortaya çıkmıştı. Zaman içinde partilerin konumları az çok netlik kazandı, ancak AKP haricindeki siyasi partiler kimi zaman sokağı destekleyip desteklememe konusunda tabanından ayrı düştü, şerhler

koyarak durumu sahiplendi ya da sanki partisinin öncülüğünde yürüyen bir hareket gibi sunmaya çalıştı direnişi. Aslında tüm bu kafa karışıklığının, direnişin özgünlüğünden kaynaklandığını düşünüyorum. Zira şimdiye kadar Türkiye'de tanık olmaya alışmadığımız türden bir hareketlilik, bir partinin insanları sokağa dökmesiyle bir türlü sınırlanamıyordu. Tam da bu yüzden AKP'nin "yüzde 50'yi evde zor tutuyoruz" argümanı direnişlerin ruhunda bir karşılığını bulamadığı gibi, bu tehdidin pratikteki yansıması, direnişlere karşı bir halk tepkisinden ziyade, iktidarın istediği zaman marjinalleştirebildiği, polisle anlaşmalı oldukları her hallerinden belli olan eli palalıların paramiliter gruplar gibi sokağa çıkmalarıydı.

Kürt hareketinin bu süreçte kısmen de olsa bir "ne yapacağını kestirememe durumu" yaşadığını söyleyebiliriz sanırım. Zira Selahattin Demirtaş ilk günlerde "Gezi ile işimiz olmaz" demişti. Ancak bu süreçte Öcalan'ın ve Karayılan'ın Fırat News'e verdiği röportajla direnişi selamlamaları, Kürt hareketinin direnişlerle arasındaki mesafeyi azalttı. Devlet şiddetini çok iyi bilen Kürtlerin meydanlardaki varlığı ve Kürt illerinin direnişlere verdiği destek asla göz ardı edilemez, ancak Kürt hareketi "ırkçı ve milliyetçi" kitlelerle asla bir arada durmayacaklarına dair şerhleriyle direnişe örgütsel boyutta geniş katılım sergilemekten kaçındı. Şimdi bazı veçheleriyle artık etkisini yitirse de, geçmişin statüko ideolojisi Kemalizm ile Kürtlerin mevcudiyetinin nasıl hiçe sayıldığını, -şimdi ayrıntılandıramayacağım- Türk Bayrağı ve özellikle askerle Kürtlerin travmatik karşılaşma anlarını düşündüğümüzde, elbette ki meydanlardaki Türk Bayrakları ve "Mustafa Kemal'in Askerleriyiz" sloganı kaygı vericiydi. Aslında bu çekinceleri taşıyan sadece Kürt hareketi değil. Sosyalist hareket de ne biber gazıyla, ne devlet şiddetiyle ilk defa Gezi Park'ı olaylarında karşılaşmadı. "Kürtler şiddete maruz kalırken, ormanlar yakılırken siz neredeydiniz?" diye sormak pek "şık" olsa da ne yazık ki cevabı aynı oranda ilgi uyandırıcı değil, zira Sırrı Süreyya'nın da dile getirdiği gibi, bu ülkenin sosyalistleri o vakitte de seslerini en yüksek perdeden çıkarttı ve bu yüzden bir çoğu hapse girdi, dolayısıyla sevabıyla günahıyla Kürt hareketinin yanında samimi bir sınav verdi.[3] En az Kürtler kadar sosyalistler, feministler ve birçok muhalif unsur direnişlerdeki ulusalcı motivasyonlardan rahatsızlar, gündelik bir sohbette bir dostumun dediği gibi, "biz de bayılmıyoruz dibimizde her gün 10. Yıl Marşı söylenmesine". En başından beri ama özellikle Gazdanadam Festivali'nin düşündürdükleri ile beraber söylersek, direnişlerin ruhuna ulusalcı rengin hakim olması, karşı çıkılan bir statüko yerine eskisini talep etmek anlamına gelir.

Bu kaygılar direnişlerin barış sürecini sekteye uğratabileceğine dair tartışmaları da beraberinde getirdi.[4] Bu tartışmalar kimi uç hallerde, direnişlerin bu süreci

3 Sırrı Süreyya Önder'in 03 Haziran 2013 tarihinde IMC TV'deki "Gündem Müzakere Özel" programındaki konuşmasından alıntılanmıştır.

4 Selahattin Demirtaş'ın 9 Haziran 2013 tarihinde yaptığı bir konuşma tam bu kaygıya dikkat çekmektedir. http://tv.haberturk.com/gundem/video/bdpden-gezi-parki-uyarisi/90901

baltalama amacı taşıdığını ortaya sürecek kadar keskinleşti. Bu yaklaşımların -ne yazık ki- barışın toplumsal bir mutabakattan ve dönüşümden ziyade siyasi elitler arasındaki anlaşmalarla gelebileceğine dair inancın yansıması olduğu kanaatindeyim. Zira Vahap Coşkun, 09 Haziran 2013 tarihli "Gezi ve Kürtler" isimli *Radikal İki*'de yayınlanan yazısında, Haziran direnişinin hükümeti iş yapamaz hale getirebileceği için bu eylemlerin barış sürecine zarar verebileceğini söylüyor ve "çözüm sürecinin korunmasının" önemine dikkat çekiyor. Benzer bir yaklaşımı DİTAM (Dicle Toplumsal Araştırmalar Merkezi) Başkanı Mehmet Kaya'nın şu ifadelerinde de görüyoruz: "Kürt siyaseti, hükümetle birlikte çözüm için bir yol haritası belirlemiş ve bu yolda birlikte yürüyor. Bazı hassasiyetler var. Kürt hareketi, biraz daha okumak istedi süreci".[5] Çözüm eğer ki müzakerelerle Kürtlerin ve tüm etnik grupların eşit haklara sahip olması ve tarafların buna ikna olmasıysa, bu sürecin kimden korunması gerektiği sorusu geliyor akıllara. Ancak burada bahsedilen çözüm sürecinin, sadece silahsızlanma ve sınır dışına çekilme ile sınırlandırılarak düşünülmesi bizi yine çatışma çözümünün kağıt üzerinde, halklara dokunmadan sağlanabileceği bir durum olduğu yanılgısına, hatta daha da ötesinde bu sürecin ancak iktidarın işini bozmadan işleyeceği bir itaate götürüyor. Tabi bu durumda bu sürece artık ne kadar çözüm süreci denilebilirse...

Tam bu noktada Gezi Parkı direnişlerinin Kürt sorununun barışçıl çözümüne yönelik sunduğu/sunabileceği imkanları tartışmakta fayda görüyorum. Gezi Park'ında "ırkçı-faşist" gruplarla bir arada bulunmaktan imtina ettiğimiz kadar barış sürecinde aynı masaya oturulan hükümetin bu süreci kendi otoritesi altında yürütmek istemesinin ve gerek Roboski'de, gerek Sivas katliamı davasında, gerekse de Lice'deki olaylarda aldığı tavrın da hesaba katılması gerektiğinden yanayım. Kısacası, konjonktür gereği şimdilerde artık darbe karşıtı olan muhafazakar sağın insan hakları, halkların eşit haklarla yaşaması ve tanınması ve demokrasi gibi konulardaki "vukuatları" Kemalistlerinkinden pek de geri kalmayacak kadar kabarık.[6] O halde direnişleri nasıl ki bir statüko çağrısına dönme karşısında sahipleniyor, alanları terk etmiyorsak, barış sürecini de iktidarın kendi çıkarlarına hapsolma tehlikesine karşı sıkı sıkıya sahiplenmemiz gerekiyor. Yani alanlardaki ulusalcı seslerin yarattığı kaygılarla direnişlere desteği azaltmakla, barış sürecine salt iktidarın bir projesi olarak bakıp bu sürecin dışında kalmak da aynı derecede tehlikeli.

Bir yandan alanlardaki kalabalıkların çeşitliliğine vurgu yaparken bir yandan da ulusalcı eğilimleri olan hiç kimsenin direnişlere katılmaması yönünde bir talebimiz olamaz. Böyle bir durumun imkansızlığını bir yana bırakalım, direnişçi-

5 http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/06/130619_diyarbakir_gezi.shtml

6 Irkçı-faşist olarak adlandırılan gruplarla direnişlerde yan yana durmaktan dolayı sıkıntı yaşayan bir grup da şüphesiz ki Ermeniler. Rober Koptaş, 06 Temmuz 2013 tarihinde Agos gazetesinde yayınlanan "Meğer Kimlerle Yanyana Durmuşuz" isimli yazısında, Kemalist statükonun hem de muhafazakar sağın tavrının mevzu Ermeniler olduğu zaman nasıl benzerlikler taşıdığını yine Gezi Parkı direnişleri üzerinden anlatıyor. http://www.agos.com.tr/haber.php?seo=meger-kimlerle-yan-yana-durmusuz&haberid=5327

lerin çeşitliliği demokratik talepler çerçevesinde kitlelerin dönüştürülebilmesinin olanaklarını da doğurmakta. İlk günden bu yana Haziran direnişinde söylemlerin çeşitlenmesi, cinsiyetçi yazılamaların feministlerce silinmesi ve insanları ikna ederek bu tür sloganlardan vazgeçilmesini sağlama çabaları, "Mustafa Kemal'in Askerleriyiz" sloganının karşısında "Kimsenin Askeri Olmayacağız" seslerinin yükselmesi, bu dönüşme potansiyeline işaret ediyor. Zaten bu süreç, sadece yan yana durmakta çekincelerimiz olan gruplar için değil, her birimizin yeniden yeniden düşündüğü, değiştiği, tartıştığı, moda söylemle "ezberlerimizin bozulduğu" bir okula dönüşebildiği için bu kadar kıymetli ve iktidar için bir o kadar korkutucu olmadı mı? Direnişlerin bu dönüştürücü dinamiğinin, meydanları barış için de müzakere alanlarına dönüştürebileceğini söyleyebiliriz o halde. Barış, halklar birbirlerini anlamadan kurulamayacak ve bunun için halkların, toplumun farklı kesimlerinin birbirine temas etmesi gerekiyorsa, içinde bulunduğumuz süreçten daha iyi bir fırsat olabilir mi? Kürt sorununu çoğu zaman en iyi niyetle bir ekonomik geri kalmışlık olarak okuyan pek çok kişi, artık devlet şiddetinin herkesi kapsayabileceğini, bir kimsenin başına devletin "meşru" kurşunlarının[7] isabet etmesi için illa "terörist" olmasına gerek olmadığını, ne yazık ki pek acı deneyimlerle öğrendi. Şüphesiz bunu "şimdiye kadar Kürtler çok çekti, biraz da onlar çeksin" gibi kısmen bir yürek soğutma tadını içeren basit bir indirgemecilikle söylemiyorum. Zira ezilmişlikler arasında hiyerarşi kurmak, kimin daha çok acı yaşadığını hesaplamak için en yanlış zamandayız. Ancak İstanbul'un, Ankara'nın göbeğinde, hem de ortada "marjinal gruplar" (!) yokken böylesine bir şiddete tanık olmanın, pek çok insanın devlete ve devlet şiddetine dair algılarında derin değişimler yarattığını inkar edemeyiz. Sosyal medyada pek çok kez dolaşıma giren eskiden Kürtleri anlayamadığını, şimdi bu meseleye farklı baktığını itiraf eden pek çok paylaşım bunu gösterir nitelikte. Elbette ki direnişlerin, Türkiye'de ya da meydanlarda bir araya gelen herkes için Kürt sorunu konusunda sonsuz bir zihinsel dönüşümü gerçekleştirdiğini söylemek biraz hayalperestlik olur. Ancak uzun yıllardır özlemini çektiğimiz barışa, şimdilik yan yana durmaktan çekinmek için haklı gerekçelerimiz olan grupları, bireyleri ikna etmeden ulaşamayacağız. Çünkü ancak geniş bir toplumsal mutabakat ve zihinsel dönüşümle ulaşılabilecek bir barış istiyorsak, silahların tamamen susmasının ardından doğabilecek çeşitli çatışmaları da şimdiden hesaba katmamız gerekiyor. Tam da bu nedenle, gün geçtikçe farklı bir yaratıcı etkinlikle kendini evrilten Gezi Parkı direnişlerinin bir parçası olan Yer Yüzü Sofraları'nın, parklardaki forumların barışı konuşma imkanı yarattığı için tarihsel bir fırsat olduğunu düşünüyorum. Kaufman'ın (2005) da belirttiği gibi, özellikle sıcak çatışma döneminde tarafların, özellikle de sivil alanlarda ve resmi olmayan kanallar

7 21 Kasım 2004 tarihinde Mardin Kızıltepe'de "yasadışı örgüt üyelerine" karşı yapılan operasyon kapsamında babası ile birlikte 12 yaşındaki Uğur Kaymaz'ın ve babasının ölümüne sebep olan dört polisin yargılandığı mahkemede polisler için beraat kararını Yargıtay da onamış ve "sanık polislerin eyleminin, meşru müdafaa sınırları içinde kaldığı" ifade edilmişti. *Radikal Gazetesi*, 19 Haziran 2009.

üzerinden iletişime geçebilmeleri, birbirlerine dokunabilmeleri çatışma çözümündeki ilerlemenin kapasitesini arttırma potansiyeline sahiptir. Farklı gruplar, hatta çatışmaların tarafları bile bir araya geldikleri anda barış gelmeyecek, çünkü barış bu tür ortaklıkların yanı sıra, anayasadan mevcut iktisadi sisteme kadar pek çok alanda değişimi de içermek zorunda. Ancak tabandaki ortaklıklar, tüm sınırlılıklarına rağmen birçok düzeyde ilerleyen ve pek çok katmanda değişiklik gerektiren barış kurma sürecinin vazgeçilmez bir öğesidir (Gawerc 2006). Şimdi durduğumuz yerden birilerinin askeri olmakla daha güzel günlere kavuşulacağına inananları da kapsama fikri naif hatta gerçek dışı görünebilir, ancak halkların taleplerini dahil etmeye yanaşmadan bir barış süreci yürütmeye çalışan hükümet karşısında halklar olarak başka çaremiz de yok gibi görünüyor. Çünkü yalnızca ulusal sınırlar içerisinde değil, aynı zamanda eşitlik ve şiddet içermeyen işbirliğine dayalı uluslararası bir komitenin parçaları olarak kolektif sorumluluğumuz, koşulların nasıl ortaya çıktığına bakmak ve toplumsal ve siyasi koşulları daha sürdürülebilir zeminlerde yeniden yaratmaktır (Butler, 2006).

Sonuç

Ne şimdiki iktidarı, ne geçmiştekileri ne de herhangi bir toplumsal mefhumu tarihsizlik ve kopuşlarla algılamak mümkün değil. Gencecik delikanlıları öldürenleri yargılamayan, kendine karşı yükseltilen her sesi darbe dönemini aratmayacak denli şiddetle bastıran bu hükümetin politikalarını bir bütünlük içinde düşündüğümüzde, bahsi geçen barış süreci ile toplumun farklı kesimlerinin müdahil olduğu bir "barışma" durumunu kastetmediğini anladık. Gezi süreciyle kendini iyice belli eden bu güvenlik odaklı tutumu, zaten gerek Kürt açılımı tartışmalarını takip eden KCK tutuklamalarından, gerekse Roboski olaylarının "teknik bir hataya" indirgenmesinden ve orada hayatını kaybedenlere "onlar kaçakçıydı" denilerek ölümlerini bile itibarsızlaştırmalarından okuyorduk. Tıpkı bugün direnişe katılanlara "bir avuç çapulcu" denmesi gibi. Yine de Kürt sorunu bağlamında devletin Kemalist söylemlerden –devamlılıklar içerse de- zorunlu kopuşları dolayısıyla, aslında Kürt sorununun barışçıl çözümünde tarihsel önem taşıyan günler yaşıyoruz. İktidarın, barış sürecini siyasi elitler arasındaki anlaşmalarla sınırlandırmasına karşı halkın toplumsal bağlar kurma, birbirini anlama, birbirinden öğrenme ve dönüşme süreciyle gerçek barış sürecini başlatabileceğini öğrendik bu kısa zamanda.

Kaynakça

Bönisch, A. (1981). "Elements of Modern Concept of Peace", *Journal of Peace Research*, Vol. 18 No. 2.

Butler, J. (2006). *Precarious Life The Powers of Mourning and Violence*, Londra: Verso Books.

Dower, N. (2003). "Peace and Security: Conceptual Notes", N.N.Kittrie, KSTJ, H.E. Rodrigo Carazo ve H.E. James, R. Mancham (der.), *The Future of Peace in the 21st Century*, içinde, North Carolina: Carolina Academic Press.

Galtung, J. (2007). "Introduction:Peace by Peaceful conflict transformation the transcend approach", J. Gal-

tung ve C. Webel (der.), *Handbook of Peace and Conflict Studies*, içinde, New York: Routledge Press.

Galtung, J. (1985). "Twenty-Five Years of Peace Research: Ten Challenges and Some Responses", *Journal of Peace Research*, 22:41.

Galtung,J. (1969). "Violence, Peace and Peace Research", *Journal of Peace and Research*. 6(3).

Gawerc, M.I. (2006). "Peace Building: Theoretical and Concrete Perspectives", *Peace & Change*, 31:2.

Kaufmann, E. (2005). "Dialogue-Based Processes: A Vehicle for Peacebuilding", P. van Tongeren (der.), *People Building Peace: Successful Stories of Civil Society*, içinde, London: Lynne Rienner Publishers.

Patomäki, H. (2001). "The Challenge of Critical Theores: Peace Research at the Start of the New Century", *Journal of Peace Research*, 38:723.

Russett, B.M. ve Oneal, J.R. (2001). *Triangulating Peace: Democracy*, Interdependence, and International Organizations, New York: Norton.

Said, E.W. (2006). "A Method for Thinking about Just Peace", P. Allan ve Alexis Keller (der.) *What is Just Peace?*, içinde, New York: Oxford Univesity Press.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *135-141*

Gezi Direnişi Bağlamında Başka Bir Siyasallığın Olanaklılığı Üzerine

Deniz Parlak

[...] Ve bizim bir haziranımız
Bir yıl kadar yetecektir dünyaya
Çünkü yoğun ve ateşle yaşanmış [...]
Ölülerimiz toplanacaktır
Doldurulan bir kıyı gibi.
Turgut UYAR

Bir yıl değil belki de on yıllar kadar yetecek, dillere pelesenk olacak bir hazirandır yaşadığımız, Mayıs'ı Haziran'a, Haziran'ı Temmuz'a ve daha nicesine bağlayacağımız. Yaşanan direniş pratiğinin öğrettikleri, esasında kalemin gücünün ne kadar kifayetsiz kaldığını kanıtlasa dahi, bir yandan da ket vurulamayan duvar yazıları ve sosyal medya paylaşımlarının gösterdiği gibi bir söz söyleme isteği de var.

Gezi direnişi günleri en başından itibaren "siyasi iktidar"ın her türlü girişiminin dışında, hayatın her alanına sirayet eden tahakkümünün ötesinde, devletin baba olduğu ve yegâne siyasi mecra olduğu fikrine karşıt, hiyerarşik ve tepeden inmeci siyaset üretme algısına inat, yepyeni bir siyasallığı tecrübe ettirdi. Gezi direnişi eylemcileri, "devlet"in olmadığı alanda "siyaset"in varlığını öngöremeyen tüm siyaset teorileri ve pratikleriyle ayrışarak, Türkiye siyasal hayatında yeni bir dil, yeni bir mekân ve yeni bir algı içinde, devletle arasına kalın çizgiler çekerek siyasallığı üretti.

Klasik siyaset teorileri, siyaset ve devleti etle tırnak gibi birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak okurken, herhangi bir kırılmayı siyaset-dışı olarak kodlar. Haziran günlerinde tanıklık ettiğimiz kendine özgü bir dili ve mekanizmayı siyaset olarak kabul etmek, Sırrı Süreyya Önder'in dediği gibi "bildiğimiz siyasetin sonu"nu işaret etmekte (Önder, 2013: 8). Bu hat üzerinden yürümek mümkün olursa, devleti olmuş bitmiş bir 'şey' gibi ele almaktan imtina ederek, siyaseti de devlete hapsetmeden yol almak, "sandıktan" ibaret olmayan bir siyasallığın da imkânına el veren Gezi'yi anla(t)mayı sağlayacak.

Siyasetçinin Sığınağı: Sandık

Statik bir biçimde yenilenen periyodlarla temsiliyeti sağlayan seçimlere ve sandığa indirgenen siyaset, gezi direnişi eylemcilerinin elinde başka bir siyasallığın

da mümkün olabileceği ihtimaliyle yeniden anlam kazandı. Bu yanıyla artık bir "oluş"tan değil, bir "geliş"ten söz edilmeli. Gezi direnişiyle, esasında siyasi iktidarın otoriterleştiği kürtajdan alkol yasağına, Alevi açılımından üçüncü köprüye, üç çocuk isteğinden 4+4+4'e, Dink cinayetinden 1 Mayıs'a, dindar nesilden tutuklu öğrencilere hayatın her alanını kaplayan mekanizması meşruiyetini yitirdi. Roboski'de ve Reyhanlı'da hükmetmenin keyfiliğinin açığa çıkardığı öfke, Gezi'de birleşti. Toplumdaki egemen değerleri yansıtan karmaşık ilişkiler örüntüsünün bütünlüğü hegemonyanın kurulmasını sağlarken, ekonomik, politik ve ideolojik düzeylerde yansımasını bulmakta. Egemen sınıfların üstünlüğü sağlaması, zorlama ve tahakküm araçlarının yanı sıra mutlaka bağımlı sınıfların rızasını da üreterek belirli bir zincire bağlanırken (Gramsci, 1971: 245), AKP iktidarının Türkiye'de kurduğu bu zincir, Gezi direnişiyle halkalarından ayrıldı.

İktidarın keyfiliği ve otoriteryen işleyişinin Başbakan Erdoğan'ın kişiliğinde cisimleşmesi, direniş günlerinde birbirinden farklı siyasi algılara sahip, hatta siyasetin ucuna dahi dokunmadığını iddia eden yüzbinlerce insanın ortaklaştığı en önemli siyasi konu oldu. Erdoğan gittikçe sertleşen üslubuyla toplumda siyasi iktidara biat eden ve kendi şahsında toplandığını dile getirdiği yüzde 50'yle; iktidarına, sarsılmaz otoritesine halel getirmiş, yaşayışları, giyimleri, hal ve tavırlarıyla "benim seçmenim" dediği kitleden ayrılan bir başka kitleden söz ediyordu. Nitekim bu ikiye bölünmüş toplum kurgusunun istenmeyen kitlesine karşın "destan" yazan polisler, demokrasinin devamlılığı için de hizmet edenlerdi. Tam da bu noktada, Lenin'in deyişiyle (1969: 116); "ne kadar demokratik olursa olsun, 'düzeni bozucu' bir olay karşısında ya da sömürülen sınıfın kölelik dışı bir davranış içinde olması durumunda anayasasında burjuvazinin işçileri askerle bastırmak [...] gibi önlemler garanti etmeyen devlet yoktur" ifadesi anlam kazandı. Tüm bu önlemlerle birlikte, Erdoğan'ın Afrika gezisi öncesi yaptığı açıklamada, evde zor tuttuğunu söylediği yüzde 50'den de bir kolluk kuvveti olarak söz etmesine cevap, baş belası olarak nitelediği tweetter'dan gelecekti: "Sana oy verdik diye av köpeğin mi sandın bizi?".

Siyasi iktidarın neredeyse tek adamı olan Erdoğan, söylemleriyle toplumu tek tipleştirmeye çalışır ve yaptırımlara bağlayarak belirli bir zihniyeti körüklerken, Gezi direnişinde dile getirilen siyasi dili bertaraf etme çabasına da bürünüyordu. Dolayısıyla ustalık dönemim dediği aşamada, seçimlere indirgediği siyasette esas seçmen kitlesini kaybetmeme korkusuyla yüzde ellinin adeta bekçiliğine soyunduğunu ima ediyordu. Dini alan üzerinden vurguladığı geleneksel yapıya dokunarak, Erdoğan, "camilerimize ayakkabıyla girdiler", "benim başörtülü kardeşime el uzattılar" diyerek her kertede muhafazakârlığa vurgu yaparken, "bir tek lahavlenin bütün bu oyunu bozacağını" söylüyordu.

İktidarın dikte ettiği ve dikotomik bir yapıya indirgediği, toplumda kendi içinde birbirinden habersiz, yüzbinlerce insanın iradesi hiçe sayılarak kurgulanmış "milli irade", Erdoğan'ın şahsında cisimleştirmeye çalıştığı kitleye teslim edildi. Manidar

bir biçimde 15-16 Haziran günlerinde Ankara ve İstanbul'da gerçekleştirilen "Milli İradeye Saygı Mitingleri" siyasi iktidarın Gezi direnişine "fenersiz yakalandığını" gösterdi. İktidarın korunması ve yeniden tesis edilmesi amacıyla Erdoğan, olması gerektiğini düşündüğü her şeyi dikte etmekte ve siyasetin dilini otoriteye boyun eğmekle eşdeğer görmekteydi. Bu bağlamda Habermas'ın edilgen yurttaş statüsüne ilişkin ifadeleri, Erdoğan'ın görüşlerinin bam teline dokunuyor:

> "Biçimsel demokratik kurumlar ve yöntemler, yönetimin kararlarının yurttaşların spesifik güdülerinden büyük ölçüde bağımsız olarak alınmasına izin verir. Bu, genelleşmiş güdüleri ortaya çıkaran ancak katılımdan kaçınan bir meşrulaştırma süreciyle, yani yaygın kitle sadakatiyle gerçekleşir. Burjuva kamusal alanının bu yapısal değişimi, biçimsel olarak demokrat olan kurumlara ve yöntemlere yol açarken, vatandaşlar nesnel anlamda siyasal olan bir toplumda aslında sadece onaylamama hakkına sahip, edilgen yurttaş statüsüne gelirler" (1975: 77).

"Bize bazı marjinal gruplar değil, bize millet hesap sorar" diyen Başbakan, bu hesabın sorulacağı yegane yerin sandık olacağını söylüyor, ancak Gezi direnişi bu söylemlerin son kullanma tarihinin geçtiğini hatırlatıyordu. Sandık, siyasetin işaret edileceği yegâne alan olmaktan çıkarken, toplum, siyaseti üreteceği alanı kendisi belirlediği gibi, esasında değiştirici gücün kendisinde olduğunun da bilincine vardı. Genel hatlarıyla kendiliğinden ortaya çıkan bu eylemlilik, uzun yıllar boyunca tecrübe edilebilecek bir örgütlülüğü kısa sürede kurarak aşina olunmadık bir siyasallığı yaşattı.

Gezi direnişinin yarattığı siyasallığı salt insan haklarının savunusuyla ilişkilendiren kimi siyaset bilimcilere karşın (Altun, 2013), bu eylemliliğin siyaset pratiğine yaslandığı noktada insan hakkı terimlerinden ziyade bizzat "siyasalın" kendisinin üretildiğini görmek gerekiyor. Marx'ın, İnsan Hakları Bildirgesi'ni hedef alarak öne sürdüğü görüşler, Gezi direnişiyle kitlelerin siyasetin dar kalıplarına sığmadan yarattıkları siyasallığı insan haklarının sınırlılığına hapsetmenin, yeni bir gölgenin altında ışığın bulunamayacağına işaret ediyor:

> "Kendini kurtarmaya henüz başlamış bir halkın, çeşitli halk katmanları arasındaki tüm setleri yıkmaya ve politik bir topluluk kurmaya henüz başlamış bir halkın, böyle bir halkın, benzerlerinden ve topluluktan uzaklaşmış egoist insanın haklarını ciddiyetle ilan etmesi (1791 Bildirgesi), ve bu ilanı, [...] yinelemesi (1793 Bildirgesi) akıl almaz bir şeydir" (1997: 35).

Ben/biz ile bunlar/onlar ayrımına iliştirilen siyaset, "bu daha başlangıç, mü-

cadeleye devam" diyenlerin kurduğu dil aracılığıyla "faşizme karşı omuz omuza" oluşu meydanlara dökerken, Erdoğan'ın yükselen tonu, giderek çatallaşan sesini gizleyemedi. Devleti, görünmeyen bir iktidar bağıyla hayatın her alanına sindiren siyasi iktidarın görünür cismi Erdoğan'ın, baş olmakla suçladığı ayaklar, geleneksel siyaset pratiklerinin dışında devletsiz bir siyasetin yeni ağlarını yepyeni bir dille örüyorlardı.

Direnişin Başkaldıran Dili

Artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağına dair söylemler, Gezi direnişi eylemcilerinin ülkenin neredeyse tüm illerine yayılan ve iktidarın söylemlerinin altını oyan duvar yazılamalarından, sosyal paylaşım sitelerindeki her bir kareye sirayet etmiş cümlelerinden gelen dinamizmle doğrulandı. Ezilen kitlelerin siyaseten dilsizleştirilmesine karşın kitleler doğrudan demokrasiyi deneyimlercesine kurulan forum alanlarında, klasik siyaset retoriğinin dışında bir dil inşasını işaretliyordu. Mevcut siyasi pratiklerde karşılığını bulamayacağımız bir biçimde biraradalık gösteren kesimlerin, kendi kamusallıklarını yarattıkları ve bunu kolektif bir bellekten süzerek yazıya döktüklerini tecrübe ettik. Apolitik olarak nitelenen gençliğin popüler kültür hafızasından süzülen söyleyişlerin yanına, "bir" olmakla, örgütlenmeyle tecrübe edilen bütünsellik dâhil olunca "7 gün oldu, hala yoksun Gandalf"tan,[1] "Bizim gibi üç çocuk ister misin Tayyip"e uzanan engellenemez bir dil oluştu.

Gezi direnişinin temel dinamiğini oluşturan farklı kesimlerin bir aradalığı, sosyal medya ve alanlarda oluşturulan dil ile örülürken, iktidarı zan altında bırakarak hegemonyanın sarsılmasına kaynaklık etti. Direnişin başlangıcında üç maymunu oynayan ana akım medyaya yönelik eleştiriler sonrası Başbakan'ın psikolojisi tartışma programlarına konu olur ve siyaset egemenin psikolojisine indirgenirken, sokakta siyaset yeniden yazıldı: "Örgüt değil halk var, artık korkutamazsın". Devrimin televizyonlardan yayınlanmayacağını bilenler, iktidarın sahiplendiği muhafazakârlığı yıkarcasına, iktidarı, "Rabbime sordum #direngezi dedi", "Bugün de direndik elhamdülillah" gibi yazılamalarla cevaplıyordu. Şüphesiz, kurulan yeni dilin hedef tahtasında siyasi iktidar ve iktidarın yegâne kaynağı gibi görünen Başbakan Erdoğan vardı. 2 Haziran 2013 günü Gezi Parkı'nda yaşananlarla ilgili yaptığı açıklamada kullandığı "üç beş çapulcu" ifadesi, Gezi parkı protestolarında politik bir anlama kavuşarak metaforik bir ifade halini aldı. Kitleleri ayağa kaldıran "bağzı şeyler", "yaz günü bozkırda deniz gözlüğü taktıran" şeylerdi ve aslında hesap soran keskinlikle beraber mizah kokan bir estetikti. Sokağın iktidarı yerinden kuruşu, İstanbul valisinin annelere yaptığı "çocuklarınızı alın" çağrısına karşın, annelerin de Gezi'ye gelip tencere-tava çalmasıyla imkânsızlığa karşı boşluğu doldurmaktaydı. Ne siyasi iktidar ne de muhalefet bu dil ile baş edememek-

1 Gandalf, Yüzüklerin Efendisi adıyla ünlenen Tolkien'in romanından Peter Jackson'ın yönetmenliğinde sinemaya uyarlanan filmin başkarakterlerinden biri.

te, ki siyasi iktidar ancak tek muhatabıymışçasına ana muhalefet partisini hedef göstermekle meşruiyetini yenilemeyi tercih etmekteydi. Sindirilemeyen ve bütünü bozan bu "marjinal" ifadeler, Erdoğan'ın son günlerdeki sözlerine karşın bu siyaset biçiminin artık yetmediğinin göstergesiydi. "Kahkaha atmaktan devrim yapamayan" direnişçiler, siyasetin yeni dilini yazarken, biberi bal eyleyip meydanları dar eylemişti. Simgesel olanın dönüşümüne ilişkin eylem, pratiğe yön veren bir amaç bağlamında sadece başlangıçtı.

Eşik: Korku Duvarını Aşmak

İran Devrimi'ni anlatan Şahların Şahı adlı kitabında Polonyalı gazeteci Ryszard Kapuscinski (2012), bir devrim eşiğinden söz ederken korku duvarlarının aşılmasından dem vurur. Anın belirleyiciliğini göz ardı edercesine, tokadı atan kişiye karşın tokadı yiyenin geri çekilmemesiyle tüm kalabalığın bir araya geldiğini ve eşiğin aşıldığını anlatır uzun uzun. Ancak tam da Gezi direnişi örneğinde olduğu gibi neden o anın isyan noktası olduğunun cevabı yoktur. Neden Roboski değil, Reyhanlı değil, kürtaj yasağı değil de Gezi Parkı? Bunun cevabını verebilmek sanırım yapılan "sosyolojik" tahlilleri de hiçe sayacak biçimde anlamsızdır. Bu kolektif örgütlenme ve kendiliğindenlik, yaşamın her alanı üzerinde işleyen iktidara karşı her yeri ve her anı mücadeleye endekslemekle kuruldu. Ve an, egemenin her zerresinin hissedildiği bir kertede, mücadele geleneğini yeniden kurmayı öneriyordu. Şimdiki zaman ile geçmiş arasında oluşan kırılmaya yerleşen bir "an"dan söz edilmeli artık.

Gezi direnişini açıklama çabalarında yaşanan, geçmişe yönelik benzetmeler bugünün yeni olanına perde çekmeye neden olacak nitelikte. Ancak bugün yeni olan siyasallık kavrayışı "devletsiz" döneme ilişkin bir ana da yaslanmakta. Nitekim geçmişin tarihsel olarak dile getirilmesinin "nasıl olduysa öyle" formunda ele almak olmadığı hatırlanmalı. Dolayısıyla, geçmişi dile getirmek esasında "bir tehlike anında parlayıverdiği konumuyla, bir anıyı ele geçirmek demektir. [...] önemli olan, geçmişe ilişkin bir görüntüyü, tehlike anında tarihsel özneye ansızın gözüktüğü biçimiyle korumaktır (Benjamin, 2002: 39-40). Geçmişin görüntüsünü kurgulayan siyasal özneler yeni bir anın geldiğini de müjdeler. Gezi direnişiyle gelen an, öylesine bir an ki, birebir siyaseti kurmayı işaret ediyor ve bugünün aciliyeti vurgusu, biraradalığı yaratırken devletsiz siyasetin kapılarını aralıyor.

"Devletsiz" Siyasetin Olanaklılığı Üzerine

Gezi direnişi bağlamında yeni olduğunu öngördüğümüz tüm süreçler siyasallık için de düşünülebilir haldedir ki, yazının kurgusu tam da bu noktayı referans olarak almakta. Kaynakların iktidar tarafından dağılımı, kamusal hayatın düzenlenmesi, yahut uzlaşım sağlama aracı gibi bambaşka süreçler üzerinde yapılan siyaset tanımlamaları modern dönemin kategorilerinin çeşitliliğine alan açmaktadır. Modern siyaset teorilerinin devleti merkeze alan bu yaklaşımı siyaseti donuklaş-

tırmıştır. Devletin bir kurum olarak var olmadığı "ilkel" toplulukların, tam da siyasetin bir "kurum"a hasredildiği modern dönemdeki varlığı ve devamlılığı ve bu topluluklardaki siyasallığın açığa konuluşu, ilerici bir tarih algısını bertaraf ederek, her toplumun devletli bir yapılanmaya evrilmeyeceğini kanıtlamıştır. Siyasetin devlet aygıtıyla bölünmemiş toplumlarda da olduğunu işaret etmek ve ardından "devletsiz" topluluklarda da iktidarın varlığını ortaya koymak, devletin nihai bir son olmadığının görülmesini sağlamaktadır. Fakat bu topluluklarda siyasetin olmadığını iddia etmek, ancak modern düşüncenin devlet takıntılı siyaset algısının karakteristiğiyle açıklanabilir. Nitekim yapılan birçok etnografik çalışmanın yanı sıra siyasal antropoloji sahası şüpheci yaklaşımı kurgulamış ve "devletsiz" olan bu topluluklarda da siyasetin varlığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda önem kazanan soru, siyasetin belirlenmesinde yatmaktadır. Bu topluluklarda işaret edilen alan, başka bir siyasallığın olanaklılığını kurmakta ve modern dönemin siyasete abartılı yaklaşımını kırmaktadır. Dolayısıyla siyasal olan, kategorize edilerek değil, toplumsal oluşum niteliği olarak okunduğunda kavrayış farklılaşmaktadır. Gezi direnişinin kazanımıyla siyaset, "devlet"in alanından çıkarılarak topluma iade edilmiş ve yeni bir siyaset okumasına imkân sağlanmıştır.

Devletle bölünmemiş toplumlarda hem topluluğu mümkün kılan hem de topluluk olmasından ötürü neşet eden bir siyasal işleyişin söz konusu olması, siyasetin evrenselliğini ve devleti gerektirmeden var oluşunu kanıtlar. Gezi direnişi eylemlerinde modern topluma ait olan bir iktidar mekanizmasının toplumda yarattığı bölünmenin, iktidarın toplumdan dışlanmasıyla birlikte yeni bir siyasallık oluşturduğunu ve var edilen topluluğun her üyesine içkin olan bir siyasalın kurulduğunu görmek abartılı bir yaklaşım olmayacaktır. Siyaset birdenbire, ertelenmeden "yapılan" değil "gelen" halini almıştır adeta. Siyasallığın artık yeni bir dili ve yeni bir "an"ı oluşmuşken, bunun her kertede yeniden elde edilmesi ve belleğe hapsedilmemesi egemen olanın kırılmasına olanak verecektir. Aksi takdirde, "yeni bir dili öğrenmeye başlayan kişi, onu hep kendi anadiline çevirir durur, ama ancak kendi anadilini anımsamadan bu yeni dili kullanmayı başardığı ve hatta kendi dilini tümden unutabildiği zaman o yeni dilin özünü, ruhunu özümleyebilir" (Marx, 2007: 14). Gezi ruhuyla kazanılan bu dilin özümsenmesi, egemen dilin kırılmasında ve yeni dilin kolektif belleğe tesisinde "kopuş" anını da hatırlatmasıyla bir kez daha önem kazanmaktadır.

Esasında Gezi'deki kazanımıyla siyasal olanın yeni kurgusu, AKP'nin siyasal iktidarındaki siyaset algısının ve neoliberal düşünüşteki tek biçimliliğin de bam teline dokunduğu için iktidar "zor"un gücünü arttırmıştır. "Devlet" olmanın yarattığı siyasal güç, iktidarın sürekliliğinin sağlanması amacıyla, tarihin her döneminde organik bir bütünlüğün tesisine ihtiyaç duyar. Roma İmparatorluğu döneminde İ.Ö. 126 yılında Hadrianus'un devasa bir Panteon inşa etme gayretiyle bugünün Türkiyesi'nde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Topçu Kışlası'nı yeniden inşa

etme gayreti, iktidarın süreklilik arayışlarındaki benzerliğe işaret etmekte. Ancak Gezi direnişi bu sürekliliğin kırılabildiğini, bir başka siyasalın olanaklılığını ve siyasalın evrenselliğini hatırlatmıştır.

Gezi Parkı'nın tetiklediği direnişin, önüne geçilemez yeni bir siyasallığı çağırdığı ve mekânı, alanı, dili ve anı yeniden kurguladığı şu günlerde, en büyük kazanımlardan biri de iktidarın ayrımlaştırdığı toplumun, yalnızlık duygusundan arınmasıdır. Can Yücel'in dizelerindeki gibi hatırlamaya ihtiyaç var: Ne kadar çok elimiz varmış meğer!

Kaynakça

Altun, Damla. "Bir İnsan Hakları Hareketi Olarak Gezi Direnişi", *http://bianet.org/bianet/siyaset/147686-bir-insan-haklari-hareketi-olarak-gezi-direnisi*, 18 Haziran 2013.

Benjamin, Walter, (2002). *Pasajlar*, (Çev. Ahmet Cemal), 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gramsci, Antonio,. (1971). *Selection From The Prison Notebooks*, (Çev. Quintin Hoare ve G. Nowell Smith), New York: International Publishers.

Habermas, Jürgen, (1975). *Legitimation Crisis*, (Çev. Thomas McCarthy), Boston: Beacon Press.

Kapuscinski, Ryszard, (2012). Şahların Şahı, (Çev. Oktay Döşemeci), İstanbul: Habitus Kitap.

Lenin, Vlamidir İlyiç., (1969). *Proleterya İhtilali ve Dönek Kautsky*, (Çev. Arif Gelen), Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.

Marx, Karl, (1997). *Yahudi Sorunu*, (Çev. Niyazi Berkes), Ankara: Sol Yayınları.

Marx, Karl, (2007). *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, (Çev. Sevim Belli), 4. Baskı, Ankara: Sol Yayınları.

Önder, Sırrı Süreyya, (2013). "Bildiğimiz Siyasetin Sonu", *Express*, Haziran-Temmuz, S.136.

*dipnot yayınları

PRAKSİS SAYI: 28

Tarih, Sınıf ve Coğrafya Ekseninde Kürt Meselesi/Dinamiği 1

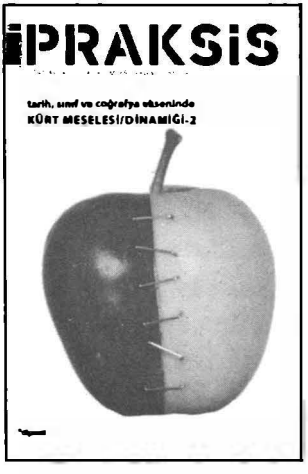

- Etnik ve Sınıfsal İnşa Süreçleri Bağlamında Kürt Meselesi: Bölgesel Eşitsizlik ve Bölgesel Özerklik/**Cuma Çiçek**
- İstanbul'a Kürt Göçleri: Yeniden İnşa Edilmesi Gereken Bir Araştırma Konusu/**Jean-François Pérouse**
- Yoksulluğun Suçlulaştırılması, Suçun Irksallaştırılması: Kapitalizmin Tarihsel Mirası ve Türkiye Örneği/**Zeynep Gönen**
- Diyarbakır: Qırx Bir Çizgiden Gündelik Yaşamı İzlemek/**Yonca Güneş Yücel**
- Munzur'dan Şirket Yaratmak: Munzur A.Ş. Üzerinden Dersim'de Sermaye Birikiminin Dinamikleri/**Ş. Gürçağ Tuna-Bayram Güneş**
- "Bazılarının" Yası Daha Az Tutulur: Şiddet ve Kürt Sorunu/**Burcu Şentürk**

* * *

PRAKSİS SAYI: 29

Tarih, Sınıf ve Coğrafya Ekseninde Kürt Meselesi/Dinamiği 2

- Kürt Meselesine Praksis ile Bakmaya Devam Ediyoruz
- Ulusal Sorun Bağlamında Yeni Anayasa Tartışmaları/**Mustafa Bayram Mısır**
- Kürt Sorununda Şiddet ve Demokrasi Çıkmazı: Küresel Süreçler ve Sokak Protestoları/ **Deniz Gökalp**
- Ölçek Literatürü ve Yereli Anlamak: Türkiye'nin Güneydoğusu'nda Neoliberal Deneyim ve Sınıf İlişkileri/ **Ayşe Seda Yüksel**
- Kürt Topluluklarda Aşiret Tipi Toplumsal Örgütlenme Yapılarında Değişme Dinamiklerine Güncel Bir Bakış: "Beğendik - Bêdar Örneği" (Siirt - Pervari) /**Ahmet Kerim Gültekin**
- Türkiye'nin Yakın Tarihinde Farklı Bir Öznelik Pratiği Olarak Annelik/**Gözde Orhan**
- Telaşsız Görünmeye Çalışan Bir Kafka: Bir "Uyumluluk Beklentisi" Olarak Neo-Liberal Siyaset/ **Kadir Gülen**

Dipnot Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti
Selanik Cad. No: 82/32 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

Genel Dağıtım
PUNTO

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *143-152*

Gezi Parkı İsyanı: Eylem, Özgürlük ve Kamusallık Üzerine Ulusötesi Sorular

Emre Arslan

Neden Orada Değilsin?

Gezi Parkı direnişi haberleri geldikçe sabah akşam her fırsatta gözümü televizyondan ve daha çok da internetten ayırmadım. Bunun sıradan bir direniş olmadığını çok hızlı anladığımı söylersem, çok da övünülecek bir şey olmazdı sanıyorum. Benim gibi Köln'de oturan Türkiye kökenli arkadaşlarla olaylar hakkında konuşmalarımız oldu. Alman arkadaşlar ve tanıdıklar arada soruyorlardı, "neler oluyor Türkiye'de" diye. Ben de onlara soruyordum genellikle, "sizce neler oluyor?" diye. Siyasi aktivitelerin içinde çok bulunan bir Alman tanıdık, "neden Türkiye'ye gitmiyorsun" diye sordu. Hiç de saçma bir soru değildi bence. Bu soru benim de aklıma gelmişti aslında. Ucuz bir uçak bulup Gezi Parkı'na eylem turizmine gitmek pekala mümkün olabilirdi. "*En Alttakiler*" türü kitapların yazarı gazeteci Günter Walraff Almanlara, turistik gezi olarak Türkiye'ye eylem turizmine gitmelerini önermişti. Neden olmasın? Sınırları aşmak kolaylaşıyor, ucuzlaşıyor ve Gezi Parkı direnişine katılmanın anlamlı tarafları da olabilir. Örneğin; Alman bir piyanist, kamyonuna piyanosunu alıp Taksim'e indirmiş ve orada konserler vermişti. Bunun hoş ve anlamlı bir anektot olduğunu herkes kabul eder sanırım.

Bana "neden Türkiye'ye gitmiyorsun" diye soran Alman tanıdığa karşı başka bir soru yönelttim: "Neden Türkiye'ye gideyim?" Karşı sorumu, AKP yandaşlığı değilse bile bir apolitiklik örneği olarak görmüş olabilir belki, ama yine de cevap verdi: "Uzun yıllar sonra bile torunlarına anlatabileceğin önemli bir şey oluyor orda". Önemli bir şey olduğu kısmına ben de katılıyordum ama hayatımda ne bir politik eylemi ne de herhangi başka bir şeyi "torunlarıma anlatırım" diye yapmaya niyetim yoktu. Böyle bir niyeti ne devrimcilikle ne de hayat sevinciyle bağdaştıramıyorum pek.

Sen Ne Öğrendin?

Elbette imza kampanyalarına imzalar verildi ve gösteriler olduğundan haberim vardı şehir meydanında. Sadece bir tanesine dört yaşındaki çocuğumla kısa bir uğradım. Aşırı doluluktan ve itiraf etmek gerekirse sıkıcı konuşmalardan dolayı kısa bir süre sonra da gittim. "Bu direnişe veya harekete ben ne verebilirim" sorusu aklıma hemen hiç gelmedi. Böyle bir soru bana, bu olayların özüyle daha doğrusu tözüyle ilgili değilmiş gibi göründü. İlk günlerden beri aklımda dolaşan en büyük soru, "ne öğretiyor bu direniş bana" oldu. Daha önce çokbilmiş ümitsizliklerim vardı. Türk toplumuna bakıp "neden burada

bir hareket yok" diye soruyor ve çoğunlukla da bunun nedenlerini oldukça güzel bir şekilde açıklayabiliyordum. 12 Eylül sonrası apolitikleştirilen gençlik, dinsel tahakküm, medya ve bilim ve her şey üzerindeki baskılar, toplumun düşük eğitim seviyesi, neoliberal emperyalist ve kapitalist düzen, aşılması nerdeyse mümkün görünmeyen ve ama hemen her şeyi açıklayan şeyler gibiydi. Gezi'den sonra ise dublörsüz kameralar karşısına çıkmış Polat Alemdar gibiydik ve bize bir nazar değdi: Çok iyi bildiğimiz ümitsizlikler yerine açıklamakta güçlük çektiğimiz umutlarımız oldu.

Belki ileride bu umutlar boşa çıkar. İsyanın olanakları heba edilir belki. Ama bugün önemli bir oyunu kazandıktan sonra gelecek haftaki maç sorulunca bazı akıllı futbolcuların cevabı tekrarlamak daha doğru galiba: "Gelecek haftaki maçı yarından itibaren düşünürüz, ama bugün bu zaferin tadını çıkarmak istiyoruz". Gezi Parkı'nın büyüsü devam ettiği müddetçe ki, Gezi Parkı, yerine AVM yapılamadığı müddetçe orada duracaktır kanımca, bu umut ve özgürlük duygularının tadını çıkarmaya hakkımız var. Belki de bugünün en devrimci görevi Gezi'nin zevkini çıkarmak, bu menzilini ve derinliğini bilmediğimiz kendiliğinden hareketin anlamını tüm duyularımızla özümsemeye çalışmaktır.

İsyanın En Etkileyici Eylemi Hangisiydi?

Toplumun hareketsiz olduğu dönemlerde bile okuyarak, tartışarak ve düşünerek canlı tutmaya çalıştığımız içimizdeki Lenin, bu kendiliğinden harekete bakıp, elbette "acaba bunun neresinden yoğurmaya başlasam" diye düşünecektir. Kendisini Leninci olarak tanımlayan partilerin yöneticileri de, haklı olarak "hadi örgütlenmeye" diyecekler. Leninci bir partinin görevi halkı örgütlenmeye çağırmaktır, bunda şaşılacak ya da eleştirilecek bir yan yok. "Gezi isyanlarından önce de aynı şeyleri söylemiştiniz, bu isyan size hiçbir şey öğretmemiş" diye eleştirmek de adil olmaz. Nihayetinde "Gezi'den önceki bütün hayatımız ve yaptıklarımız yanlıştı" demek de mantıklı değil.

Başbakan Erdoğan'ın marjinal diye nitelediği grupların başında sosyalist, devrimci, Leninist örgütler geliyor. Bu gruplar, direnişin, başlangıç döneminden saklanamayacak kadar büyüyüp kalıcılaştığı döneme kadarki süreçte direnişin kırılıp dağılmamasını sağlayan sert unsur görevini yerine getirmiş gibi görünüyor. Kurtuluş Demir'den aldığım bir görüşü paylaşmak istiyorum: "Sosyalist gruplar, Taksim'de bir araya gelen birbirine benzemez hatta teorik ve politik olarak birbirine düşman kesimlerin birarada durabilmesini sağlayan ya da kolaylaştıran bağlantı unsurları oldular."

Politik aktivist Alman tanıdık, Gezi Parkı olaylarının önemini anlatmaya çalışırken, "belki bu işin sonunda genel grev çağrısı bile gelebilir" demişti. Gözlerinde ümitli bir ışıltı vardı. Aklında belli bir devrimci şema olduğu duygusuna kapıldım. Halkın kendiliğinden hareketi, işçi sınıfını tetikleyecek ve genel grev çağrısıyla toplumda devrimci bir durum oluşacaktı. "Sendikalar genel grev çağrısı yaptılar zaten" dedim. Mutlaka ki değerli bir katkıydı, ama genel grev isminin o efsanevi çağrısının etkisini yapmadı maalesef bu eylem.

Sendikaların ve sosyalist partilerin katkılarının önemini teslim etmekle birlikte, Gezi Parkı isyanlarında en akılda kalıcı ve en etkileyici eylem kanımca duran adam oldu.

Duran adam, bütün protestolar arasında, internette çıktığı anda en çok aranan eylem olmuş. Bu basit eylemin en büyük şansı belki de zamanlamasıydı. Direnişin hem nicelik hem de kararlılık anlamında belki de en yüksek noktalarına eriştiği durumda hükümet; medya, polis, siyasi ve hukuki her türlü baskı kanalını aynı anda ve en şiddetli şekilde kullanma kararı almıştı. Başbakan bir yandan diyalog görüntüsü vermek için görüşmeler yapıyor, bir yandan da Taksim'de toplananları polis gücüyle dağıttırıyordu. Direnişçiler için akla gelen ilk seçenek yine her türlü imkanı seferber ederek mukavemeti doruk noktasına çıkarıp baskıların karşısına çıkmak, yani onlara göğüs germekti. Bu doğrudan karşı karşıya gelişte devletin ve hükümetin orantısız gücü karşısında dağılmak zorunda kalan direnişçileri seyretmek, nereye boşalacağı bilinmeyen bir öfke ve yılgınlık duygusu veriyordu. Ringe çıkan iki boksör gibi kavgaya tutuşan iki grup görüntüsü, eğer devletin boksörünün yanındaysanız belki size zevk verebilir. Duran adam eylemi, direniş boksörünün zarif bir hareketle başını yere eğip, karşıdan gelen şiddetli yumruğu boşa çıkarması durumunu anımsatıyor. Tam, dağıttık bunları, ezdik kafalarını derken, büyük zahmetlerle yaptıkları saldırının, boşa gittiğini görmek zorunda kalmıştı hükümet ve devlet. Eylemciler açısından bu eylemin en değerli yanı, çok yüksek bir tempoda, yüksek kayıplar, yüksek enerji ve yüksek riskler altında mücadele ederken çok daha düşük bir tempoya geçip, aynı mesajı verebilmekti.

İsyanı Neden Durdurmalı ve Halk Neden Uyutulmalı?

Duran adam eylemi için muhtemelen haklı olarak dünyanın en pasifist eylemi tanımı yapıldı. Devlet, kendisini gıcık etmeye çalıştığı her halinden belli olan ve ama hiçbir mantıki suç unsuru tanımı barındırmayan bu eylem karşısında attığı her adımda gülünç duruma düştü. Devasa bir boksörün gülünç duruma düşmesi, onda psikolojik yaralar açar ister istemez. Bu pasifist eylemin bu kadar güçlü mesaj verebilmesinde elbette onun simgesel değeri çok önemliydi. Durmanın felsefesi ve neyi simgelediği üzerine herkes kendine göre bazı çıkarımlar yapabilir ki, bunların çoğunun anlamlı olduğuna inanıyorum.

Ben kendi adıma bir de bu eylemin simgesel olmayan yanına bakmanın önemli olduğunu düşünüyorum. Gezi Parkı'nın başından beri eylemciler siyasal bir iş içindeydiler. Her iş gibi siyasal iş de enerji, zaman ve emek ister. Her işe giren insan gibi, eylemciler de zamanla yıpranır. Gezi Parkı'na devlet saldırılarının yoğunlaştığı günlerde eylemciler de inanılmaz bir özveriyle çalıştılar ve bedensel ve ruhsal olarak yıprandılar. Duran adam, etkileyici eylemiyle başka birçok şeyin yanısıra, eylemcilere işe gitmeden, yerimizde durarak da bu siyasi işi yapsak nasıl olur diyordu. Polis, devlet ve hükümet "hadi çıkın karşıma da biraz biber gazı sıkayım" derken, duran adam da "bugün canım istemiyor, gelmiyorum işe, ama merak etme, gelirim belki yeniden canım isteyince" demiş olabilir.

Almanya'da geçen yıl karşılaştığım bir istatistik sanırım hemen her ülkede geçerlidir: Üst sınıflar ortalama olarak daha çok yaşıyorlar, daha az yorucu iş yapıyorlar ve daha çok uyuyorlar. Alt sınıfların kronik olarak az uyuma sorunu var. Daha kısa ve daha kötü yaşamalarının belki de en önemli nedeni bu durum. Uyku, hem bedenin dinlenmesi hem

de insanın yaşadıklarını özümseyebilmesi için zorunlu bir şey. Aynı zamanda belki de hayatın en güzel zevklerinden birisi. Oysa sürekli, uykunun zaman kaybı olduğunu propaganda eden materyallerle karşı karşıya kalıyoruz. Başarısının sırrını çok çalışmasıyla açıklayan, günde sadece dört saat uyuduğunu söyleyen başarılı iş adamlarından geçilmiyor ortalık. İstatistikler genel olarak üst sınıfların alt sınıflara göre daha çok uyuduğunu göstermekteyken "az uyuyorum, çok başarılıyım" propagandası ise, kişisel çalışkanlığı abartarak toplumsal sömürü mekanizmalarını örtmeye yarıyor sadece.

Solcuların ve devrimcilerin halkı eyleme ve harekete çağırırken "hadi yeter yattığınız, bir şeyler yapın artık" edasıyla sloganlar üretmesi bana yanlış geliyor. Enternasyonal marşımız bile, "uyan artık uykudan uyan" diyor halklara, sanki halkın uyumaya vakti varmış gibi. "Bir şey yapmalı" ya da "hakların için ayağa kalk" diyor sloganlar, şarkılar, marşlar; sanki halk, durup oturmaktan başka bir şey yapmazmış gibi. "Bunlar sadece mecazi anlamda söyleniyor" diyebiliriz, ama bu mecazların uyuma, durma, oturma, dinlenme gibi insanın en önemli ihtiyaçlarının aleyhine çalıştığını da itiraf etmeliyiz. Özellikle alt sınıfların bunlardan en az yararlanan kesimler olduğu düşünülürse, devrimci örgütlerin bu sınıfları uyutmak için yollar bulmalarının daha anlamlı olduğunu düşünüyorum. Örneğin; bir sol örgüte yeni gelen birine hele de alt sınıftan geliyorsa ve eğitim işleriyle fazla haşır neşir olmamışsa, afiş, poster asma, dergi satma gibi yorucu işler yaptırılmamalı. O işleri örgütün en kıdemli, en eğitimli, en yüksek konumdaki insanlarına havale etmeli. Kanımca örgüt, alt sınıftan gelenlere ilk önce rahat oturma, dertsiz tasasız uyuma, gönül rahatlığıyla işten kaytarma, tembelleşme, hayatın ve sanatın zevkini çıkarma olanak ve ortamları yaratırsa, sınıf savaşına en büyük katkıyı sunmuş olur. İki sıradışı devrimciden iki alıntı: "Ne emperyalizmin sinsi saldırıları ne kapitalizmin baskı araçları, hiçbir şeyin uykumuzu bölmesine izin vermeyiz" (Castro) ve "sınıf savaşı, koltuğa rahat oturmakla başlar" (Brecht).

Taksim Tahrir midir, Yoksa Stuttgart mı?

Hala "Gezi Parkı olayları bana ne öğretiyor" diye soruyorum. Alman gazeteleri de haberleri, olayların özellikle ilk safhalarında geniş biçimde verdiler. Bir Alman gazetesinde Gezi'yle ilgili bir yazı okuduğunuzda çok fazla bilgi bulabiliyorsunuz. Ama yazıların genel çerçevesi ve yazılara yapılan okuyucu yorumları yeni bir şey öğretmedi maalesef. Tartışılan en derin soru, Taksim'in Tahrir'e mi, yoksa Stuttgart'a mı benzediği. Almanya devletine eleştirel yaklaşanlar, Stuttgart'taki devasa tren istasyonu yapımını protesto edenlere devletin şiddetini gündeme getiriyorlar. Daha muhafazakâr okuyucular, Türkiye'nin henüz Arap ülkelerindeki protestolar seviyesinde olduğunu ispat etmeye çalışıyorlar. Arada, Türkiye'nin yerinin Avrupa olmadığının ortaya çıktığı yorumlar geçiyor. Yani hiçbir işe yaramayan, gerçekte olanlarla hiç ilgilenmeyen sıkıcı ve gereksiz tartışmalar.

Süddeutsche Zeitung'da Türkiye üzerine haberler yazan ve bu süreçte de ismini gazetede fazlasıyla gördüğümüz Christiane Schlötzer, Gezi Parkı protestolarının kendisinin ve arkaplanının zenginliğini ve karmaşasını gösteren yazılar yazdı. Bu karmaşık görünen olayların derininde yatan ana çelişkiye bakılırsa, modern Türkiye ile geleneksel Türkiye

arasındaki kültür çatışması görülüyormuş. "Tahrir mi, Stuttgart mı" ya da "geleneksel mi, modern mi" soruları gerçekten kimi ilgilendiriyor merak ediyorum. Herkesin kendi düşünce yapısına ve beklentisine göre bir yanıtı var zaten. *Der Spiegel* dergisine Gezi Parkı'yla ilgili röportaj veren AKP milletvekili Akif Çağatay Kılıç, "Taksim bizim Stuttgartımızdır" diyor. "Avrupa devletleri ve toplumu bizi fazla eleştirmesin, bizimle empati yapsın" diyor yani. "Taksim Tahrir'dir" diyenlerin bir kısmı Türkiye'nin Avrupa'ya uzaklığını gösterme gayretinde, diğer bir kısmı isyanların sonucunda Türkiye'de hükümetin devrilme ihtimalini seviyor. Bu arada Brezilya'da sol bir hükümetin başta olmasına rağmen halk protestolara başlıyor. Burada da benzelikler var. Hükümetlerin tavırları ise çok farklı. Bu olaylar da karşılaştırmaya değer.

Der Spiegel Dergisinin 10 Sayfa Türkçe Gezi Sayısı Yapmasının Arkasında Ne Var?

Tahrir'den Stuttgart'a, gelenekten moderne karşılaştırmalar yapılırken, kanımca sıkıcı bir çizgisel anlayış egemen oluyor. Almanya'dan olaylara bu sorularla bakan kişi, Türkiye'nin kendilerine doğru ne kadar adım attığını ve daha ne kadar atması gerektiğini merak ediyor. "Türkiye'den gelebilecek modernliğin, Avrupa içinde ferahlatıcı ve genişletici tarafları olabilir mi acaba" diye merak bile etmiyor. *Der Spiegel*'in, Gezi olaylarını geniş ve yarısı Türkçe olarak inceleme nedenini anlatışı bana ümit verdi: "Biz bunu yapıyoruz, çünkü bunun sadece Türkiye'yi değil, aynı zamanda Avrupa ve Almanya'yı ilgilendirdiğini düşünüyoruz". Bu doğru yaklaşım, nihayetinde içeriğin klişeler ötesine geçmesine yetmediyse de, *Der Spiegel*'in yaptığının hoşuma gittiğini söylemeliyim. Türkçe metinlere de yer vererek, bence Almanya'da yaşayan Türkiye kökenlilerin gözüne şirin gözükmeye çalıştılar. İtiraf ediyorum: Benim gözüme de şirin gözüktüler; tesadüftür işte, bana abonelik satmaya kalkan *Der Spiegel* pazarlamacısına, "tamam, bir deneyelim bakalım" dedim.

Der Spiegel dergisi tarihinde ilk kez Türkçe yazılar yayınladığını gururla ifade ediyordu. *Der Spiegel*'in bu sıradışı yayın politikası tesadüf olmadığına göre bunun arkasında ne olabilirdi? Gezi Parkı olayları sırasında şimdiye kadar olmadığı yoğunlukta okuma merakı hissettiğim "yandaş medya" bunun arkasında derin şeyler aradı ve buldu. Gezi Parkı eylemlerinin buralarda yazan köşe yazarları arasında kısmen ayrıştırma işlevi yaptığını görmek hoş bir şeydi. *Yeni Şafak* gazetesindeki ayrışma, Kürşat Bumin'in yerinden olmasına kadar gitti. Ama genel olarak yandaş medya yazarlarının, Gezi Parkı'nda AKP çizgisini meşrulaştırmaya çalıştığını gözlemlemek şaşırtıcı olmadı elbette. Bu yazarlar arasında "büyük resme bakmak" ifadesinin çok kullanıldığı dikkatimi çekti. Bu sanatsever ifadenin anlatmak istediği şey, genellikle oldukça sığ bir şey oluyor: "Burada yapılanlar masum görünüyor, ama olayların arkasında başka işler dönüyor".

Yandaş medyanın büyük resme bakma denemelerinde, CNN yayınlarının yanısıra *Der Spiegel*'in yayın politikası da gözde örnekler olarak yer edindi. Belki de emperyalist medyaya, artık emperyalistlerin gözden çıkardığı Erdoğan'ı itibarsızlaştırma görevi verilmişti ve onlar da bu görevi başarıyla yerine getiriyorlardı. Aklımda, bu tür komplo teorileriyle düşünen birine mantıki bir cevap verme senaryoları yazarken içimde hep bir tatminsizlik duygusunun kaldığını farkettim. Cevabım kendi içinde ne kadar tutarlı ve zekice olursa

olsun hep yenilgiye mahkum oluyordu. Bunun en temel nedeni, sanıyorum bu mantıklı cevapların komplo teorilerinin duygusal gücüyle hiçbir zaman yarışamaması, onların yanında, en zekice versiyonlarında bile hep kuru kalmalarıydı. Aklımdaki hayali konuşmada ben ne dersem diyeyim, karşımdakinin kendinden emin ve üstten bakan tavrını kırmam mümkün olmuyordu. Onun karşısında hep karmaşık bir şeyi açıklamaya çalışan, ama burnunun dibindeki basit gerçeği bir türlü göremeyen bir tip durumuna düşüyordum.

Sonra aklıma rüya mıydı, gündüz sayıklaması mı, tam emin olamadığım bir sahne geldi. Muhafazakâr köşe yazarının yanına gelen içimdeki apolitik ve naif genç, "yabancılar, Erdoğan'ın ipini çekiyorlarmış, doğru mu hacı" diye soruyor, muhafazakâr köşeyazarının emperyalizmden, siyonizmden, dış mihraklardan oluşan konuşmalarını tam anlamayan genç, "desene yakında kurtuluyoruz Erdoğan'dan panpa. Beraber çekeriz kafaları değil mi o zaman" diyor. Bu tuhaf sahne belki de aklıma Youtube'da gördüğüm bir yorumdan dolayı geldi. Gezi Parkı için üretilen şarkıları bulmaya çalışırken milliyetçi, şovenist ve militarist tonları aşırı olan bir şarkı ve klibe rastlamıştım. Biraz bakınca bile içimi sıkıntı kaplamış ve içimdeki Terry Eagleton konuşmaya başlamıştı. Bu türden bir ideolojik yaklaşımın Gezi Parkı ruhuyla nasıl uyuşabileceğini anlamaya çalışıyor ve bu ideolojinin teorik tutarsızlıklarını bir bir tespit ediyordum. Bu şarkının altındaki ender yorumlardan birini okuyunca, sıkıntım geçti. Rumuzunun yanındaki resimden çok genç biri olduğu anlaşılan yorumcu şöyle diyordu: "Bu şarkıda ulusalcılık kokusu alıyorum. Hiç gerek yok böyle şeylere hacı".

Bu söz üzerine içimdeki Eagleton en azından bir süreliğine ortadan kayboldu. Artık *Der Spiegel*'in Türkçe yazılar yayınlamasının ardındaki derin nedenlerle uğraşmıyor, onun yerine çok basit bir gerçeğe dikkat çekmekle yetiniyorum: *Der Spiegel* biz istediğimiz için Almanca–Türkçe Gezi sayısı hazırladı. Biz derken, Almanya'da yaşarken anadili Türkçe olanları ve Türkiye'de daha özgür bir ortamı ümit edenleri kastediyorum. Almanya'da göçmenlerin görünürlüğü ve etkinliği açısından siyaset alanı oldukça iyi bir noktadayken, eğitim ve ekonomi alanı oldukça kötü, medya alanı ise en kötü noktada. Toplumun yüzde yirmiler civarını göçmenler oluştururken, medya alanında göçmen kökenlilerin varlığı yüzde bir civarında. Bu durum yavaş yavaş değişiyor. Burada biraz bile yol alındığında bazen hiç akla gelmeyen öneriler akla gelir oluyor ve hayata geçiriliyor. Eğer örneğin; Özlem Gezer bir süredir *Der Spiegel* dergisinde çalışmasaydı muhtemeldir ki, bu fikir kimsenin aklına gelmeyecekti. Bir sonraki sayıda bazı okur mektuplarında, "başka dillerde yayın yapacaksanız biz aboneliği bırakalım o zaman" türü ifadeler de yer aldı. Başka okurlar arasında "entegrasyona katkı açısından iyi olmuş" diyenler de oldu. Hemen bütün okuyucu mektupları, Almanya'daki entegrasyon tartışması açısından olaya bakıyordu. En azından bu örnekte baskın çıkanlar, çokdilliliğin her toplum için zenginlik olduğunu düşünenler oldu.

Neden Gezi Parkı Alt Sınıf Hareketidir?

Der Spiegel'in Türkçe yazılarının arkasında bizlerin olduğunu itiraf ettikten sonra, yazıların içeriğine geçebiliriz. Dergi, Gezi dosyasının eksenini Siyah Türkler–Beyaz

Türkler karşıtlığı olarak almış ve bunu da başlığa taşımıştı. Derginin anlatımında Gezi Parkı, Beyaz Türklerin Siyah Türklere karşı bir başkaldırısı olarak sunuluyor. Bu anlatım çok kullanılmaktan rengi atmış "gelenek ve modernlik arasındaki Türkiye" çerçevesinin bir diğer biçimi gibi görünüyor. Bu bakış açısından Gezi olayları da modern Türkiye'nin geleneksel Türkiye karşısında verdiği mücadele olarak değerlendiriliyor. Somut olarak ise, AKP ve onun tabanı gelenekçiliği ve siyah Türkleri temsil ederken, Gezi Parkı protestocuları ise temel olarak eğitimli, genç orta sınıftan oluşan Beyaz Türkleri temsil ediyor.

Bana bu görüş yanlış geliyor. Gerçeği basitleştirdiği için değil, burnumuzun dibindeki gerçeği daha da karmaşıklaştırdığı için. Gezi Parkı'ndaki eylemciler arasında ilk günlerde yapılan bir anket, oradakilerin eğitim seviyesinin toplum ortalamasının çok üstünde olduğunu gösteriyor. Çok sayıda doktoralı protestocu olduğu söyleniyor. Ayrıca Gezi isyanının belki de en belirgin rengi, "orantısız şiddete karşı orantısız zeka kullanıyoruz" türü bir şiarda kendini bulmuyor mu? Esasında, genel olarak yazılarında Gezi Parkı protestolarına sempatiyle yaklaşan *Yeni Şafak* yazarı Murat Menteş, belki biraz da gazetesini çok da huzursuz etmemek için "orantısız zeka" ifadesinde bir kibir, elitizm ve üstten bakma gördüklerini söyleyen üç türbanlı gencin (öteki Y kuşağı diye tabir edildi) duygularına yer veriyordu. Bu duygu ve düşüncelerin yersiz olduğunu, zira orantısız zeka kavramının orantısız şiddete gönderme yaparak, artık nasıl tanımlanıyorsa Siyah Türkleri değil, devlet aygıtının kaba ve evet, zekadan yoksun şiddetini hedef aldığını söyleyebiliriz. Yine de Gezi Parkı katılımcılarının genel olarak yüksek eğitim seviyesi ve ayrıca zekice eylem yaptıkları vurguları, ortada bir orta sınıf hareketi olduğunun göstergeleri sayılamaz mı?

Bence sayılamaz. Kanımca, buradaki sınıf kavramsallaştırmasında yöntemsel bir hata mevcut. Bu yöntemsel hata, sınıfları birbirleriyle ilişkilerinden bağımsız kategoriler olarak görmektir. Toplumu analiz ederken genel olarak üst, orta ve alt olmak üzere üç sınıftan bahsediliyor. İstenirse bu üç sınıf büyük burjuva, küçük burjuva ve işçi sınıfı diye de tasnif edilebilir. Bence bu grupların sayısının veya bunlara, örneğin; burjuva sınıfı ya da yüksek tabaka demenin de kendi başına büyük bir önemi yok. Önemli olan, bu ayrımların gerçek hayattaki anlamının sadece ilişkisellik üzerinden kurulabileceğidir. Zira sınıfların hiçbiri hiçbir zaman tek başına var olamaz. Büyük burjuva, çok parası olan ve çok fabrikası olan kişi değildir. Büyük burjuva, her şeyden önce işçi çalıştıran ve onların ürettiği artı değere el koyan kişidir.

Kapitalist sınıf ve işçi sınıfı arasındaki ilişkisellik daha kolay görülebiliyor, ancak özellikle orta sınıf ya da küçük burjuvazi söz konusu olduğunda, ilişkisellik ve konumsallık neredeyse tamamen görünmez oluyor. Orta sınıfın ne olduğunu belirlemek için bazı kriterler ortaya konabilir: Yüksek eğitim seviyesi, belki doğrudan bir kapitaliste çalışmaması, onun yerine kamuda çalışması ya da kendi işinin sahibi olması, işçilere göre görece daha yüksek bir statüye ve gelire sahip olmaları vs. Bu kriterlere aşağı yukarı uygun bir kişiyi gördüğümüz zaman, o kişiyi gönül rahatlığıyla orta sınıf ya da küçük burjuva kategorisine koyabilir miyiz?

Bana bu kavramsallaştırmada burnumuzun dibindekini görmemizi engelleyen bir statikleştirme varmış gibi geliyor. Bu haliyle orta sınıf, Susam Sokağı programının iki canavar arasında kalıp "Arada Kaldım" şarkısını söyleyen zavallı kuklaya benziyor. Alt ve üst sınıf canavarlarının arasında kalmış zavallı orta sınıfımız, gün boyunca hiçbir yere ait olmamanın sıkıntısını yaşıyor. Belki de bu zavallı resim nedeniyle, sosyalistler arasında orta sınıf ve küçük burjuvazi terimleri genelde bir aşağılama ve aynı zamanda bir acıma tonuyla ifade edilir.

Peki, orta sınıf bu iki canavarın arasında değilse nerededir? Usta bir dövüş sporcusu küçük burjuvayı şöyle tanımlıyor: "Küçük burjuva, burjuva olmak için kendini küçülten proleterdir". Kendini küçültmek; rahat olmamak, proleter olmadığını ispatlamaya çalışırken neyi nasıl yiyip içtiğine, neyi nasıl giydiğine, neyi nasıl beğendiğine takıp hayatı kendine zehir etmektir. Bu alıntı aynı zamanda, küçük burjuvazinin aslında proleter olduğunu da anlatıyor. Orta sınıf diye tanımladığımız kesimler belki eğitimiyle, belki statüsüyle, belki başka bir şeyiyle kendisini alt sınıflardan ayırmaya, onlardan farklı görünmeye çalışabilir. Ama dönem dönem, kendilerinin de bu düzende aslında pek az bir güce ve kaynağa sahip olduklarını görürler. Orta sınıf, herhangi bir harekete yoğunlukla katıldığında ya alt sınıfla arasındaki farkı daha da fazla göstermeye çalışır ya da aslında proleter olduğunu yeniden hatırlar. Kanımca, orta sınıfın yoğun olarak katıldığı bir hareket, esasında ya alt sınıfa ya da üst sınıfa aittir. Örneğin; faşizm, orta sınıfların yoğunlukla mobilize edildiği açık bir üst sınıf hareketidir.

Gezi Parkı hareketi ise, kağıt üzerinde orta sınıf görünenlerin pratikteki alt sınıf hareketidir. Gezi Parkı bir alt sınıf hareketidir, zira üst sınıfa karşı yapılmış bir harekettir. Gezi Parkı'nın hedefi ilk olarak, kamuya yani halka ait kaynakların AVM'ler, oteller vs. yoluyla özel mülkiyetleşmesini engellemekti. Her kurtarılan veya yeni açılan Park, üst sınıflardan alt sınıflara kaynak aktarılması demektir. Herkese açık olan yerlerden genellikle en çok alt sınıflar yararlanır. Köln'ün merkeziyle çevresinin arasından geçen kilometrelerce uzunlukta devasa bir halka şeklindeki yeşil alanda buluşan, spor yapan, oturan, uzanan, şarkı söyleyen ve mangal yapan kişilerin çoğunluğunu öğrenciler ve göçmenler oluşturuyor. Dışardan bakanlar, mangalı, göçmen veya öğrenci kültürü olarak tanımlayabilir. Üst sınıf üyeleri gerçekten az mı mangal yapıyor, yoksa bunu genellikle kendi bahçelerinde yapmayı mı tercih ediyor, kendi başına ilginç bir soru. Kesin olan, alt sınıf mensupların genellikle bahçeleri olmadığı için parkları kendi bahçeleri gibi kullandıkları. Parkları genişletmek, alt sınıflara kaynak aktarmak; parkları yıkmak ise, onlardan kaynaklarını almak, onların yaşam alanlarını küçültmek demektir.

Gezi Parkı hareketinin ikinci olarak hedefinde, polis şiddeti ve anti-demokratik karar alma stili vardı. Baskı korkusu olmadan, toplumsal dönüşüme dair karar mekanizmalarına halkın katılımının artması, açıkça alt sınıfları güçlendiren bir istektir. Demokrasi, lüks bir orta sınıf zevki değildir. Tarihte her zaman demokrasi, daha altta olan sınıfın talebi olarak ortaya çıkmıştır. Toplumsal kaynakların kullanım biçimine en saydam ve en katılımcı şekilde karar verilmesi, alt

sınıflardan üst sınıflara kaynak aktarımını zorlaştıran bir şeydir.

Gezi Parkı protestosu, eğitimsiz alt sınıfa, yani siyah Türklere karşı bir hareket değildir. Yer yer Erdoğan'ın Akdeniz'i hatalı biçimde "White Sea" şeklinde çevirmesinin alaya alınması örneğinde olduğu gibi üstten bakan tavırlar eylemin içinde yer almıştır. Ancak Gezi Parkı protestocuları kendilerini baskın olarak alt sınıfların ve ezilmişlerin terimleriyle ifade etmişlerdir: Aşağılamak üzere kullanılan "çapulculuk" suçlamasının zevkle sahiplenilmesi bunun bir örneğidir. Anti-kapitalist Müslümanlar'la, marjinal diye aşağılanan sosyalist gruplarla, terörist diye suçlanan Kürt hareketiyle, dışlanan eşcinsel gruplarla birlikte davranılması da bunun örnekleridir.

Cumhuriyet mitinglerinin orta sınıfı ise, üst sınıf nitelemesini hak eden bir harekete hizmet etti. Kürtlerin, eşcinsellerin ve sosyalistlerin kendilerini mitinglerde ifade etme olanakları yoktu. Başörtüsü devlet kademelerine girince başkaldırmak, bir üst sınıf refleksini andırıyor. Elbette içimizdeki Atatürk, Cumhuriyet mitinglerindeki Aydınlanmacılık vurgusuna gönlünü kaptırmış olabilir. Yine de mantığımıza bir sormakta fayda var: Neden kapıcı Abdullah Efendi'nin temizliğe gelen başörtülü eşi bize infial vermiyor ve sokağa dökülmemize yol açmıyor? Neden başörtüsüne günlük hayatta hoşgörü gösterirken (nenelerimizin ve köylü kadınların masum başörtülerini bir hatırlayalım), başörtünün daha yüksek pozisyonlarda olmasından korku duyuyoruz? Elbette tehlikenin farkındayız, ama acaba bu belli bir kıyafete aşağı pozisyonlarda hoşgörü gösterilmesinde ve onun ayrıcalıklı alanlarda bulunmasından endişeye kapılmada baskın bir üst sınıf refleksi yok mu? Cumhuriyet mitinglerine hakim olan bu refleks, Gezi Parkı'nda aşılmıştır.

Peki, Bundan Sonra Siyasi Çıkış İçin Ne Yapmalı?

Bu satırların okuyucusuna koltuğa rahat oturmakla ya da kaygısız uyumakla başlayan sınıf savaşı türünden ifadeler çok bireyci gelebilir. Onların da gönlünü almak için, kolektif siyasi tarz ve stratejiyle ilgili iki tane somutlaşmış düşüncemi paylaşmak istiyorum.

İlk olarak, Gezi Parkı'nda birleşmiş farklı siyasi ve toplumsal kökenlerden gelen gruplarla sürekli, samimi ve uzun vadeli diyalog formlarının çok değerli olduğunu düşünüyorum. Ulusalcıların bayrak merakı ve militarizmiyle, Anti-kapitalist Müslümanlar'ın Allah'lı sloganları ve Kuran-merkezciliğiyle, Kürt milliyetçilerinin efsaneleri ve lider kültüyle birleşeceğimi düşünmüyorum. Oraya katılan bir sürü sosyalist parti ve grupla da çeşitli açılardan belki de hiçbir zaman çözülemeyecek görüş farklılıklarının olduğu da açık. Ama Gezi Parkı, tüm bu farkların ötesinde çok önemli birleşme noktalarının olduğunu da gösterdi. Oraya katılan gruplar ve kişileri samimi olarak birleştiren çok daha derin siyasi istek ve özlemlerin olduğunu düşünüyorum: Neoliberalizme karşı kamucu anlayış, katılımcı ve saydam karar mekanizmaları, farklı hayat tarzlarına azami saygı, doğaya ve yeşile saygı. Tüm bu noktalar üzerine diyaloglarda, çok çeşitli fikir ve eylem birlikleri gerçekleştirilebilir.

İkinci düşüncem, bu olası eylem birliğiyle ilgili. AKP ve türevi iktidarları aşılmadan, kamucu ve özgürlükçü düşünce ve eylemlerin etkisi belli bir sınırda kalacaktır. AKP'nin sonunun yaklaştığını gösteren en önemli dönemeç, İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerin alınmasıdır.Burada seçilecek adaylar elbette önemlidir. Ancak ondan daha

önemlisi, radikal somut projeler üretebilmek ve bunları toplumla paylaşabilmektir. Bu projeleri, sadece siyasetçilerin, şehir plancılarının ve mimarların işi olarak görmemek gerekir. Sıradan insanlar olarak şu soruyu sormaya genelde yetkili görmüyoruz kendimizi: "Yaşadığım ortamda neyi değiştirmek isterdim ve gerçekte nasıl bir ortamda yaşamak isterdim?" Başbakan olarak Erdoğan, kendinde bu gücü bulduğundan her gün kendisine bu soruyu soruyor ve sonuçta küçüklü büyüklü çılgın projeler üretiyor veya ürettiriyor. Adında tarihe göndermeler olsa da bu projeleri gelenek kavramıyla açıklamak mümkün değil. Ne Said-i Nursi'nin risaleleri, ne Ziya Gökalp'in mitleri, ne AKP, ne her hangi başka bir Türkçülük, İslamcılık, Osmanlıcılık modernliğe karşı geleneğin ya da gericiliğin savunusu değildir. Zira mesele gelenek mi, modernlik mi sorusu değildir. Köken mitlerine en aşırı övgüleri düzen bir faşist bile, bu mitlerin egemen olduğu ilk toplumlarda yaşasa, ya açlıktan ya da sıkıntıdan kısa sürede ölürdü muhtemelen. Erdoğan'da Osmanlı toplumunda yaşasaydı, güneş gözlüğüne ve I-Pad'ine olan özleminden yataklara düşerdi belki. Gelenek ve geçmiş güzellemesine dayalı ideolojiler, esasında moderndir. Cüppeli Ahmet bile Youtube'suz yapamaz artık. İslamiyet'in ilk oluştuğu toplumlarda, onu bu medyatik haliyle cami kapısından kolay kolay içeri alacaklarını bile sanmıyorum.

Bir kaç yüzyıllık geçmişi olan bu çağın asıl meselesi hangi modernliğin egemen olacağı sorusudur: Mülkiyeti elinde bulunduranların mı, yoksa mülksüzlerin modernliği mi? Ayrıcalıklarını korumak isteyenlerin mi, yoksa eşit hak ve imkan talep edenlerin modernliği mi? Üst sınıfların neoliberal modernliği mi, yoksa alt sınıfların sosyal, dayanışmacı ve kamucu modernliği mi? Erdoğan'ın çılgın kanal projesi, elbette üst sınıfların neoliberal modernliğinin sıradan bir örneğinden başka bir şey değil. Ama bir şehrin dokusunu radikal bir biçimde değiştiren çılgınca bir projenin, birçok insana enerji ve heyecan veren modern bir fikir olduğunu da kabul etmek gerekiyor. Böyle bir proje, bölgesel eşitsizliği daha da artıracak, zaten aşırı nüfustan dolayı yaşanılmaz olan şehri daha da yaşanılmaz hale getirecek. Bu kadar büyük kaynaklar, sürekli nüfus kaybı yaşayan illerde çılgın projeler yapılması için kullanılsa, hem İstanbul'un hem de bu şehirlerin insanları için daha anlamlı olurdu. Benim İstanbul başta olmak üzere bütün büyük şehirlerdeki çılgın proje önerim ise, buraların şehir merkezlerindeki bütün tarihi olmayan otelleri ve yapıları yıkıp, kilometrelerce büyüklüğünde araç trafiğine kapalı olan ve içinde geniş yeşil alanların yanında ücretsiz yüzme havuzlarının, spor alanlarının, kültür ve eğlence merkezlerinin vs. bulunduğu devasa parklar yapmaktır. Toplu taşım araçlarının ücretsiz olması da, üst sınıflardan alt sınıflara kaynak aktaran bir projedir. Bunlar benim bir uzman olarak değil, sıradan bir insan olarak yaşadıklarımdan çıkardığım proje önerileridir. Kanımca en değerli, en sağlıklı ve en radikal projeler, uzmanların -ne kadar bilgili ve eleştirel olurlarsa olsunlar- kapalı kapılar ardında kafa kafaya vermesiyle ortaya çıkmaz. Bunlar şehrin başta fakir semtleri olmak üzere çeşitli yerlerinde oluşturulan forumlarda veya buluşmalarda sıradan insanların (uzmanlar, uzmanlık kimliklerini bırakıp sıradan insanlar olarak katılabilirler elbette) sohbet ve tartışmalarıyla oluşur ve gelişir. Uzman kimliğimizi ise, bu fikirleri teknik olarak geliştirirken ziyadesiyle kullanabiliriz.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: 153-164

"Direndik, İçimizdeki Ölü Vatandaşı Kürtajla Aldırdık"

Fuat Ercan

I-An: Meydan-Barikat Kardeşliği

"Gel, gel, gel, gel."

Harbiye'den Taksim'e yönelen inanılmaz heyecan verici farklı renk-doku ve yaştan heyecanlı güzel insanın Tomalı, biber gazlı polise karşı bir ileri-iki geri hareketli saatlerin bende kalan canlı duygusu. Biber gazı mı, yaş mı bilmem ama yaşanan korkulu coşkunun, saatler süren bu uzak uzak/yakın yakın yaşadığım o anların bende yarattığı duygu/coşku/korku karışımı anlarında birçok şey arasında iki şeyin benim için özel bir yeri oldu. Biri, gerilerde olmama rağmen yediğim gazlardan çuvallayıp upuzun yere yapıştığımda çevremden bana el uzatan genç arkadaşın; "Barikat kardeşliği" ifadesi oldu. Diğeri ise Harbiye'den AKM'ye giden yol üzerinde gördüğüm duvar yazısı; "İçimizdeki Ölü Vatandaşı Kürtajla Aldırdık".

Birbiriyle ilişkili bu iki an-karşılaşma çok ama çok önemliydi. Sonradan gelen günler, bugün baktığımda, en azından benim için yaşadığım(ız) tüm mücadele-alternatifin dilini oluşturuyordu. Bu iki ifade bir varoluş halinden diğerine geçişi ifade ediyor. Biri barikat arkasında kardeşlik, yani paylaşım, yani ortaklaşa olmak, dışsal zorunluluklardan kurtularak kendine ait olma halini işaret ediyor.

Bu hal, zaman içinde *Gezi komünü* tanımlamasına götürecek birçok eylemliliğin örgütlenmesine yol açtı. Ölümlere, yaralanmalara ve inanılmaz hoyratça hal alan iktidar ve polise karşı, paylaşım ve birlikte olma duygusu harekete geçmişti. Alternatif bir yaşamın ipuçları açığa çıktığı ölçüde yüzde tebessüm ve gülücükler çoğalmaya başladı. Birlikte olma ve kendi içindeki yaşam enerjisi ile ayakta olmanın mutluluğu. *Boyun eğme*menin mutluluğu. Neye karşı? Bizi çepeçevre saran gerçekliğe ve onu inşa eden iktidar(lar)a karşı. İktidar dediğimiz de, biraz sonra belki biraz daha üzerinde duracağımız gibi, bu *sadece* işaret edilen ve Türkiye pratiğinde daha açık-net görülen siyasi iktidar ve onun başındakine karşı değil onunla birlikte bizleri içine alan, bizi tanımlayan değişim değerinin egemenliğine karşı boyun eğmeme. Değişim değerinin egemenliğini ilmik ilmik dokuduğu gerçeğe karşı. Daha önceki bir yazıda (Muhafazakarlık ve İktidar) işaret ettiğim gibi bu durumu en iyi şekilde E. A. Poe'nun *Kuyu ve Sarkaç* öyküsünde hücrelerimize kadar hissettiğimiz iktidar; bizi çepeçevre saran kapitalist-modernleşmenin plastik hapishaneden dünyası ve ondan güç alan, onu kendi varoluş koşullarında yeniden yeniden üreten devlet iktidarı. Güncelleştirecek olursak sarkaç, yani açık gözle gördüğümüz agresif parlemento diktatörlüğü ile AKP iktidarı ve ona güç veren kapitalist-modernleşme. Barikat kardeşliği bu kuşatmaya "yeter" diyordu. Bir duvar yazısı Poe'nun betimlediği dünyayı zulm olarak tanımlıyordu ve buna karşılık; *"Zulmün meşru olduğu yerde isyan haktır"* diyordu.

İktidarın kalbi olan meydan/alanda iktidara karşı meydan okuyan barikat kardeşlerini tanımlamakda zorluk çektik. Sınıf, örgüt, tabaka gibi bildik kavramlar havada dolaşıyor. Bildik yorumlarla olup-biteni anlamaya çalışıyorduk. Gezi direnişini önceleyen günlerde *Toplumsal* için organize etmeğe çalıştığımız ve Gezi Direnişi'nin en çetin günlerinde (15-16 Haziran) gerçekleştirilen *Yeni Rejim Kurulurken 18 Brumaire'i Hatırlamak* (yaşananlardan sonra adını değiştirerek *Paris Komünü'nden Taksim Direnişi*'ne dedik) adlı toplantı hazırlıklarında dilimden düşürmediğim Marx'ın ifadesi; *"eskiden söz vardı, şimdi içerik sözün yerini aldı"*. Bu kavramlarımızı alt alta koyduğumuzda bu kavramlardan yapılan tüm çalışmalara tekrar tekrar baktığımızda sanki eksik bir şey var. İnsanı huzursuz eden bir eksiklik. Güzel bir huzursuzluk. *Barikat kardeşliği için bir araya gelenler* aynı zamanda aradan geçen o kadar zaman boyunca unutulan bir şeyi, yani *içlerindeki ölü vatandaşları* keşfedenler kimlerdi?

İktidara karşı meydanlara çıkarak meydan okumak için barikat kardeşiği kuranları karşıtlıklar üzerinden tanımlayacak olursak birçok köprü/bağlantı kurulmuştu. İlk elden ve en çok dile getirilen (çoğunluğu) gençlerle yaşlıların birlikteliği, örgütsüzlerle-örgütlü olanlar arasındaki barikat kardeşliği. Örgütlü-örgütsüz dediğimiz anda aslında gelecek için insani bir dünya kurmak isteyenlerle şu an, şimdiki yaşamlarını talep edenler arası barikat kardeşliği. Mavi yakalılarla, beyaz yakalaların birlikteliği. İşsiz olanlarla işi olanların birlikteliği. Ateist ağırlıklı

olanlar ile anti-kapitalist müslümanlar arası köprü. Simit Sarayı'nın en üstünde bir TV için canlı yayına çıktığımızda sanki yüzyıllık bir kardeşliği paylaşır gibiydik. Gezi ile yıllar yılı iktidar ile cebelleşen Gazi arasında köprüler kuruldu, Lice ile tüm ülkeye yayılan Gezi direnişçileri arasındaki köprü; bu köprü barikatta, polis şiddeti karşısında Kürt ve Türk Bayrakları ile omuz omuza biraraya geliş oldu. Hiç anlamadığım futbol taraftarları arasında Çarşı'nın yarattığı heyecan bir anda tüm taraflar arasında köprüye dönüştü. Toma su sıkıp biber gazı atarken Sosyalist Feminist Kollektif'ten kadınların ısrar ve inatları kadınların mücadele/isyanının heyecanını bizlere yaşattı. Aslında uzatmak ne güzel olur. İçlerinde ölü vatandaşa kürtaj yapan, tüm bu farklılıkları birleştiren ortak unsur ne olabilir? Sınıf olabilir mi? Evet ama eksik. Mavi yakalılar, beyaz yakalılar, kadınlar, erkekler, kürtler, ulusalcılar? Evet hepsi, evet, ama hepsinde bir eksik var. Eksiği ortadan kaldıracak bir şey varsa da şu ve bu nedenle hepsinin/hepimizin içinde her geçen gün büyüyen ve artık canlı varolma haline, insan olma haline engel olan ÖLÜ VATANDAŞLARA dönüştürülmüş olmamız. *Barikat kardeşliği* içimizdeki ölü vatandaşa, nesnel oluş halimize, bıkkınlıklarımıza, rutin içinde yok oluşlarımıza, ölü can olma hallerimize bir kelebek gibi dokundu. Bir heyecan, yüzlerimizde tebessüm ile dolaştık devletsiz, polissiz, zabıtasız günlerde. İktidara karşı şerefe dedik, aşık olmadığımız için yalnızlığımız arttı. Ve en önemlisi, yaşamanın ne kadar çok olduğunu, çok ve güzel olduğunu keşfettik. Bu heyecan, kendiliğindenliği ile "*bu daha başlangıç*", daha çok devletsiz, polisssiz, zabıtasız günler için "*mücadeleye devam*" oldu. Barikat kardeşliği ölü vatandaşlarımızdan bizi kurtarmıştı. Bu artık rutinin bozulması, tekrarın sıkıcı ölü varlığına karşı varolma, yaşama heyecanı idi. Bu yönüyle güzel bir şey oldu, ezberlerimizi bozdu. Yakaladığımız anı devam ettirme heyecanı ve telaşı çok duygulu oldu, olsundu. Ama sözü aşan içeriği yeniden tanımlamak gerekiyor, yeniden manevra yeteneğini sürekli kılmak gerek. İçeriğin yeniden sözcüklere, deneyimlerin verdiği olanaklarla ve daha önemlisi yaşanmış politik deneyimleri de içeren sözcüklere dökülmesi gerekiyor. O zaman rutini bozan olay-anı, oluşu yaratanın ne olduğunu ve çok da kestiremediğimiz oluşum sürecini anlamak için geçmişe bakmamız gerekiyor. Bu zamana uygun değil ama olsun. Bir de rutini bozan özne olma halinin geleceğe yönelik manevra alanlarına bakmak. İki boyutlu analiz. Bugünün zengin oluşu ışığında geçmişe bakıp oradan "acaba"lı bir barikat kardeşliğinin sürekliliğini gündeme almak.

II-Geçmiş: Nasıl Ölü Vatandaşlara Dönüştürüldük

Yaşamın zenginliğini kavram-kuramın soğuk dünyası içine çekmek kötü olsa bile belki alışkanlık, belki zorunluluk, ama bunu yapmamız gerekiyor. Sahi biz ölü-canlara nasıl döndük? Uzun zamandır sezgi olarak kendime sorduğum bu soru Gezi Direnişi günlerinde daha bir canlı-kanlı biçim kazandı. Çalışan ölü bedenlere dönüşümüzün en üst kavramsallaştırılmasını *değişken sermaye, canlı emek, emek*

kapasitesi, karşılığı ödenmemiş emek zamanı gibi Marx'ın sezgiden kavrama çıkardığı kavramlarla ele almamız mümkün, olası. Zaten bunu biz hep yaptık. Ama bir sorun var; Marx'ın sezgilerinin kavramlara dönüştüğü bu tanımlama-kavramlar aslında nesnel-oluşun çerçevesini veriyor. Ama değişken sermaye ve yukarıdaki diğer ifadelerin işaret ettiği, duygu-canlı varoluşları ile insanlar. Onları sermayenin bir parçasına, karşılığı ödenmemiş emek için değişken sermayeye dönüştüren mekanizma ile o mekanizma içindeki varoluşları arasındaki içsel bağlantıyı iyi kurmamız gerekiyor. Aslında yaşayan insanların nesnellik içindeki yaraları farklı biçimlerde ne kadar çok bizlere hissettirildi.

Gülten Akın yıllar önce *Kırmızı Karanfil*'de (1971),

"Ah, kimselerin vakti yok,
Durup ince şeyler anlamaya...."

diye sorgulayacaktı. Ve sorgulamasına cevabını da veriyor;

"Baba evleri, ilk kez girilen ırmağa dönüş
Toprağa tutku, kendinden dolayı
Kulaklarımızı tıkıyoruz: Para para para
Kulaklarımızı açıyoruz: Kavga kavga kavga
Sorar belki biri: Kavga ama neden kavga
Komşumuza sonsuz balta,
karımıza yumruklar içinde
-Bilmiyoruz neden kavga"[1]

Neden kavga? Değişken sermaye, yani vampirimiz olan sermaye için daha çok daha çok taze kan olmak için. Bu varolma haline ilişkin söyleyeceğimiz en önemli şey kapitalist-modernitenin nesnel-dışsal gerçekliğinin biz insanları içine alacak bir düzeneğe sahip olmasıdır. O zaman birbiri içinde etkileşim halinde olan iki gerçeklikle karşı karşıyayız; *işleyiş-oluşun daha nesnel hali* ile içerilecek olan bizlerin *öznel varoluşu*. Özne olmadan çıkma hallerimizi o canlı-kanlı varoluşları hissetmeden-yaşamadan kavramsallaştırdığımız dünya, aslında işleyiş-oluşun kodları ile hareket ettiğimizi gösterir. Bu yüzden oluş halinin nasıl dışımızda olan işleyişi bizlere içkin kıldığını, içkin kıldığı ölçüde de bizi değişken sermaye, tüketici, vatandaşa yani ölü-canlılara dönüştürdüğünü anlayamayız. Yukarıda köprü olarak ifade edilen tüm farklılıkların ortak sancısının bu işleyiş-oluşun parçası olmaları olduğunu düşünüyorum. Barikat kardeşliğinin en genel, en yakın-uzak nedeninin bu olduğunu düşünüyorum. Gülten Akın *Kırmızı Karanfil'de* "bilmiyorum neden kavga" diye soruyordu. Ama bu soruya yine kendisi cevap veriyor ve bu cevap Gezi

---

1 Etkilenme inanılmaz güzele bir yazı N.İlhan "Gülten Akın Şiirinde, Göç ve Gecekondu Algısı", Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 1/4 2012 s. 85-106.

Direnişi'nin üç-beş ağacı üzerine yapılmak istenen AVM-Kışla'nın kaynaklarını da gösteriyor;

"Seni sevdim, küçük yuvarlak adamlar
Ve onların yoğun boyunlu kadınları
Düz gitmeden önce ülkeyi bir baştan bir başa
Yalana yaslanmış bir çeşit erk kurulmadan önce
Köprüler ve yollar tahviller senetler hükmünde
Dışa açılmadan önce içe açılmadan önce kapanmadan önce
Nehirlerimiz ve dağlarımız ve başka başka nelerimiz
Senet senet satılmadan önce
Şirketler vakıflar ocaklar kutsal kılınıp
Tanrı parsellenip kapatılmadan önce
Seni sevdim. Artık tek mümkünüm sensin"(G.Akın)

İnsanı evrensel ama kendine özgü kılan sevgi ile kapitalist-modernite arasındaki bu bağlantı bizi ölü canlılara çeviren işleyişi vermesi açısından ne kadar önemli. Senet senet satılan sadece su havzaları, sadece ormanlar, sadece eğitim, sadece sağlık, sadece on yüz milyon şey değil, senet senet satılan aynı zamanda zamanımız, yani bedenlerimizdi. Senet senet satılan bedenlerimiz değişken sermaye olarak verili ilişkileri yeniden üretecek hammaddelere dönüştürülüyordu. Sadece bu günümüzü değil, verili senet senet dünya için kredi ile geleceğimizi de sunar olmuştuk, işin ilginç ve daha da kötüsü bedenimizden çekip-koparttığımız değişken sermayeye dönüştürülen emek-gücümüzü senet senet pazarlayamadığımız anlar. Lanet olası sistem değdiği her şeyi belirli bir fiyatı olan nesneye dönüştürüyordu. Aşklarımızı, kendimizi yeniden yaratacak zamanlarımızı pazarlayamadığımız işsiz, bir baltaya sahip olmama duygusuna yol açan piyasa değeri olamama hallerimiz. Kapitalist-sanayileşme dokunduğu her şeyi malzemeye dönüştürüyordu, her şey değişim değeri için girdiye dönüştürülüyordu. İkinci Yeni, oldukça erken bir zamanda bizi uyarmış Turgut Uyar'ın kapitalist-modernleşmenin mekanı olan kente ait uyarıları G.Akın'ın uyarısı gibi açık ve nettir:

"neşelerim geride kaldı eski günlerde,
Güzel günlerim vardı yağmurlarla ıslanan,
O doğduğum diyarda, o kuru ıssız yerde
Petrol değil masaldı lambalarda yanan
Neşelerim geride kaldı eski günlerde"
(O Köy Yine Kendi Rüyasındadır)[2]

2 Etkilenme: İnanılmaz güzel bir diğer yazı; B:Kanter (2011) Turgut Uyar'ın Şiirlerinde Modern İnsanın Yalnızlığı ve Sonsuz Özlem", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 2.

Turgut Uyar daha sonra bizi uyaracaktır ve aslında bu yeni günlerde korkacak bir şey de yoktur, çünkü;

" Her şey naylondandı o kadar
Ve ölünce beş on bin birden ölüyorduk güneşe karşı.
Ama geyikli geceyi bulmadan önce
Hepimiz çocuklar gibi korkuyorduk"

Şiirlerin dünyasında ölü-canlar olma hallerimiz çok önceden vardı, ama aslında bu ölü canların en canlı hale gelişi için son yıllarda arka arkaya çekilen filmlere ve oradaki naylondan hayatlara, ölü insanlara yeniden bakmamız gerekiyor. Şiirlerde olduğu gibi kentin ölü-canları da filmlerde ya kentten kaçarlar (Süt) ya kentte yalnızlaşmışlardır (C Blok, 11'e 10 kala, Kavşak). Ya da simit satacağına polis olup çirkef naylondan dünyaya karşı ayakta kalmaya çalışan Behzat Ç. Kapitalist-modernitenin özne oluşlar üzerindeki etkisini belki de en fazla ele veren yazar-düşünür- hisseder G. Simmel'dir. Çok erken dönem çalışmasında "hayatın teknik yanının içsel yanına, kişisel değerlere ağır basmasına bağlı olarak, hayatın gitgide daha çok dışsallaşmasından" bahseder. Diğer bir deyişle nesnel kültür, öznel kültüre tahakküm etmektedir. Dış dünya iç dünyamızın bir parçası haline gelir. Dış dünyanın esas unsuru da durmayan bir oluşa indirgenir ve bu dünyanın ele avuca sığmaz, parçalı ve çelişkili anları da iç hayatımıza dahil olur. Modernlik dünyayı deneyimlememizin özel bir tarzıdır; salt dünyaya verdiğimiz içsel talepler değil, bu dünyanın içsel hayatımıza dahil oluşudur". Simmel şeyleşmiş varoluştan bahseder. Yani ölü-vatandaş oluşlar. Simmel ölü vatandaşlar için *blase,* en iyi ifade ile belki *bezgin insan* diyeceğimiz bir kavram kullanır. Kapitalist-modernitenin çok değişkenli parasal ilişkileri karşısında kendisini korumaya çalışan ve yeni tehditlere karşı enerjisini daha dikkatli kullanan ve zamanla artık kullanmayı unutan insan. Tepki yeteneğini kaybetmiş insan. Belirsizlik ve tehdide karşı şans ve beklentileri bekleyeduran insan.[3] Bezgin insan değişken sermayenin vücut bulmuş halidir. Bu iki kesişim bizi nesnel olanın öznel olanı eş zamanlı böldüğü bir gerçekliğe götürür. Bu tarz bir varoluş yorucudur. Zaman içinde bezginlik ile biriken yoruculuğun gerilimli alanı patlamalara yol açar. Turgut Uyar bu patlama anlarını değil de bu oluş halini dile getirmenin sıkıntısını haykırır;

"ilaç milaç bok püsür.
şuramda bir şeyler var
sahiden bir şeyler var
haykırmadan anlatamam".
(Turgut Uyar, Kavşakta)

3 Alıntılar: G. Simmel (2009) *Bireysellik ve Kültür'*, İstanbul: Metis

Gülten Akın ise çok daha dinamik eşzamanlı bir süreç olarak anlatır bezginlikler ile biriken enerjiyi;

"bakmadan yürüyüp gidiyoruz
ırmak yanımızdan akıyor,
dağıttığımız, boşa gittiğini sandığımız
sözcükleri bir bir derleyerek
bir gün yeni bir yatak
açmak için kendine
umutlanıyoruz
büyücü değiliz,
bir solukta
değiştiremiyoruz
akarken akarken yanımızdan
ırmak değiştirir umuyoruz"
(Gülten Akın, Körleşme)

Şairimiz oldukça erken bir dönemde Gezi Direnişi'nin kaynaklarını anlatmış: "Bir gün yeni bir yatak açmak için kendine umutlanıyoruz" diyor. Ardından da gerçekçiliğin estetiği ile "büyücü değiliz bir solukta değiştiremiyoruz" diyor, ama biriken negatif enerjiden ırmağın değişeceğini de umuyor. Aynı umudu, kırgın ama umudu bir araya taşıyan T. Uyar'da da görüyoruz:

anılacaktır bir general pantolonundan
nasıl sezgiler ve gerekçeler çıkardığımız
nasıl kırgın ve nasıl umutlu olduğumuz
bir şenliğin başlangıcından ve sonundan
sığınmamız da anılacaktır.
(Turgut Uyar, Biraz Daha)

Plastik oluş, bezgin oluş, A.Behramoğlu'nda *yangın oluşa* döner ve müdahale eder bezgin insana;

"Yaşamak görevdir bu yangın yerinde
Yaşamak, insan kalarak.
(Ataol Behramoğlu, Yaşamak Görevdir Bu Yangın Yerinde)

Kapitalist-modernitenin kentsel oluşa ait acımasızlığı aynı zamanda içinde insan oluşun umudunu taşımaktadır. Gezi Direnişi ve bu direnişin bir anda tüm mekanları içine alacak şekilde yayılması gerçekten insan oluşa bir çağrıdır. İnsan oluşa doğru bir haykırıştır, etimize, derimize sinmiş işleyişe, ölmüş oluşlarımıza karşı *"bir şenliğin"* başlama ateşidir.

Ila-Geçmiş: Kim/Ne Bizi Nasıl Ölü Vatandaşlara Dönüştürüyor

Her şey sermaye için sevgilim. Kesmeşeker'in bu parçası işleyişi açık bir şekilde dile getiriyor. Ama sayfa kısıtı içinde bu ifadenin eksik olduğunu düşünüyorum. Evet, kapitalist toplumu tanımlayan en önemli değişken/mekanizma sermaye birikim sürecidir. Sermaye birikim mekanizması kapitalistlerin dokunduğu her şeyi metaya çevirecek bir mekanizmadır. Meta oluşun mekanı, kentlerdir. Meta oluşun hammaddesi, canlı-kanlı, emeğini satmakdan başka hayatta kalma çaresi olmayan insan; emek-gücünü bir meta olarak ücret karşılığı dolaşıma soktuğu anda artık sermaye için değişken sermayeye dönüşmüştür. Sermaye için bunun anlamı birim zamanda daha fazla *karşılığı ödenmemiş emek zamanını* kapmaktır. Bu, insanın bedeninin mekanizmaya sokulması, insan oluşun ölçülüp biçilmesi için standartlaştırılması anlamına gelir. Kapitalizmin toplam yeniden üretimi için bir girdiye dönüşme, yani değişim değeri olarak kendi emek-gücünü kapitaliste sunma değildir; zamanını oluşa aktarma, kendi elleri-enerjisi ile ürettiği ürüne yabancılaşırken, aynı zamanda kendi elleri ile ürettiği ürüne ulaşmak için daha fazla zamanını işleyiş-oluşa aktarma anlamına gelir. Sermaye birikiminin mekanları; fabrika, atölye, bürolar, sermaye birikimi için karşılığı ödenmemiş emek zamanın realize olması için tüketim mekanları (ev, neredeyse tüm kamusal alanlar ve bir de tabi bildik AVM'ler). Fakat metalaşma sürecinin en kötü işleyişi, üretim sürecinde karşılığı ödenmemiş emek zamanın meta formuna içkin olma halinden sonra onun üretilen tüketici vatandaşlara ulaşması ile (yine AVM'ler) değil, metaya içkin olan karşılığı ödenmiş emek zamanı para formunda yeniden kapitalistin elinde geçtiğinde yaşıyor. Onu yeniden, yeni canlı emek, değişken sermayeler için yaratması gerekiyor. Artık bu yeniden değerlenme alanları zaman içinde eğitime, sağlığa, ormanlardan kentin merkezinde hava aldığımız, doğa ile tanışık olduğumuz üç-beş ağaca kadar ulaşıyor. Dikkat; burada ne rant, ne de başka bir kişisel vandallıktan bahsediyoruz, işleyiş-oluş hali bu. Ve bu yeniden değerlenme zorunluluğu bizim gibi geç kapitalist toplumlarda geç kalmanın açlığı değil, erken gelenler canlı-emek üzerinden inanılmaz besili hale geldiği için, onlar karşısında durabilmenin tüm agresif var oluşu-vampirliğini yaşıyorlar. Değdikleri her şeyi hızla metalaştırıyorlar, metalaştırdıkları ölçüde kanserli hücre gibi metastaz yaparak diğer varoluşlara yöneliyorlar; emek-gücü ve doğa. Simmel'in öyküsünün eksik yanı vampir kan emicilerin işleyişini göstermeyip, sonuçları üzerinde durması, iyi ki durmuş gerçi.

Ama en azından kendi adıma, ölü-bedenlerin, bıkkın bedenlerin nedeni olan diğer değişkenin devlet olduğuna işaret etmek istiyorum. Kendi adıma derken üstüme alacağım bir farklılık. Biz, (biz Marksistler) devleti hep sermaye adına çalışan bir pasif değişken olarak analiz ettik. Ama özellikle günümüzde yaşadığımız pratiklerden hareketle geriye doğru bir okuma/analiz yaptığımızda devlet-kamunun kendi için kendisi adına var olduğunu rahatlıkla söyleyebiliyorum.

Bu Weberci bir analiz değil. Değil, çünkü sermayenin ayakta kalma koşulları nasıl karşılığı ödenmemiş emek zamanı ise, devletin muazzam bir organizasyon olarak varlığı da bu değişmez sermayeye bağlıdır. Devletin yeniden üretim koşulları ile sermayenin yeniden üretim koşullarının ortak kaynağı aynı olduğu için biz(ben) hep sermaye oluş hali perspektifinden soruna yaklaştım. Kapitalizmden önce zaten var olan bir organizasyon-beden olarak devlet, kendinin yeniden üretimi için sermayenin farklılık yaratarak genişleyen yeniden üretim olanaklarını sağlamak zorunda. Gezi direnişine yol açan üç-beş ağacın üzerine dahi kışla-cami-AVM koyma fikri sadece sermayeye rant aktarma değil, devletin kendisini yeniden üretme zorunluluğunun ürünüdür. Artan ölçüde finansal kısıt içinde olan devletler iki alanı hızla dönüştürdüler; ürettikleri kamu hizmetinin üretilme ve sunulma koşulları ile doğanın hızla değerlenme alanına çekilmesi. Gezi Direnişi'nin üç-beş ağaç üzerinden başlaması bu anlamda anlamsız değildir. Kanun Hükmünde Kararnameler, üstün kamu yararları, acele kamulaştırmalar ve bunlar için kamunun içsel mimarisinin girişimci bir tarzda örgütlenmesi anlamlı ve önemlidir. Daha önce devlet egemenlik haklarını kullanarak ayakta kalma koşullarını sağlarken; şimdi, sahip olduğu egemenliği değişim değeri yaratarak ve bunu sermaye ile ittifak içinde gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Sermaye birikiminin kendine özgü yeniden üretim krizlerinden (emek-gücünün denetime alınma zorlukları, realizasyon-revolarşizasyon) dolayı el yordamı ile gerçekleştirdiği her çare, devletin finansal bir kısıta girmesine neden olmuştur. Devletin finansal kısıtı aşmak için sermayeden aldığı vergi olanakları da ortadan kalktığı ölçüde yeni yol/çarelere yönelmiştir. Bir dönem ölmüş vatandaşların umut bağladığı devlet, tıpkı sermaye gibi canlı emeğin yaratacağı karşılığı ödenmemiş emeğe vampir gibi ihtiyaç duymaktadır. Kamu hizmeti olarak daha önce sunduğu hemen hemen tüm alanlar ticarileşmiş ve ticarileşme süreci zaman içinde kamu hizmetlerini üretme koşullarını da değiştirerek *metalaşmanın* önünü açmıştır. Performans kriterleri, verimlilik, etkinlik, etkililik yönelimli çabalar kamu çalışanlarının birim zamanda üretecekleri karşılığı ödenmemiş emek zamanlarını artıracak stratejiler, bedenleri içine alan stratejilere dönüşmüştür. Bu stratejiler, çalışanları cetvelle ölçülecek bir değişken sermaye-bedene dönüştürürken, işsizlik baskısı tüm dışsal baskıları zorunlu olarak içeren insan-oluşlara dönüştürmüştür. Polis teşkilatında çalışanlar bu zorunluluğun en açık, en görünen halleridir. Ama bu çıplak hal, zorunlu olarak polislerin ideolojik-dünya görüşü biçiminde kabul mekanizmaları üretmelerine neden olacaktır. Sermayenin yeniden üretim koşullarında gözlemlenen tüm kriz eğilimlerinde siyasi iktidarın hızlı ve seri karar alması için sermayeyi temsil eden örgütlerin desteği arttıkça inanılmaz tehlikeli bir ittifak doğuyor. Devletin ve dolayısıyla devleti temsil eden siyasi iktidarın inanılmaz bir güç kazanması. Tayyip Erdoğan'ın her gün hayatı-yaşamı burnumuzdan getirmesinin arkasında tam da bu oluş-halinin zorunluluğu yatıyor. Bu beklenen

bir durum olmazsa bile bu ittifakın sonucu olarak düşünülmesi gerekiyor. Sorun, Tayyip Erdoğan'ın ertesi gün hapına kadar hayatımıza karışmasıdır; sorun, Tayyip Erdoğan'ın bu yönde güç kazanımına yol açan işleyiş-oluş halidir. İki farklı ontolojik koşula sahip ama aynı kaynaktan beslenen (karşılığı ödenmemiş emek zamanı) devlet ve sermayedarlar. Bu iki değişken dokunduğu her şeyi değişim değerine, rekabete, bireysel, atomize olan bezgin insana dönüştürüyor.

Yaşam dolusu bedenlerimizin üzerine abanan iki gerçeklik. Sermaye birikiminin tarihsel olarak farklı evrelerdeki değişen hallerinin/döngülerinin yanı sıra (Marx'ın 18 Brumaire ve ondan yola çıkarak Karatani'den hareketle), bir de devletin farklı evrelerdeki kendini yenileme hallerinden bahsedebiliriz. Günümüzde bu iki döngü insan-oluş üzerinde inanılmaz bir güç olarak abanıyor. İşte E. A. Poe'dan işaret ettiğimiz *kuyu* (sermaye birikim mekanizması) ve sarkaç (devlet iktidarı). Canlı-ölü bedenlerin bile yaşamasına izin vermiyor. Kuyu ve sarkaç metaforu başka bir açıdan da önemli. Sınıf ve kapitalizmin işleyiş-oluşun tüm varoluş üzerindeki egemenliği. Kapitalizmin üretim-realizasyon (tüketim) ve yeniden–değerlenme zorunluluğu, zaman içinde sadece toplumsal varoluşun tüm hücrelerini değil ama doğayı egemenlik alanına içerecek (subsumption) şekilde etki alanını genişletiyor. Bu işleyiş, bu anlamda etkilemenin belirli nesnel koşulları dahilinde sınıfsal yapıları da güçlendirip derinleştiriyor. Ama aynı zamanda sermaye-emek ilişkisinin kenarında kıyısında kalan tüm varoluşları da içeriyor. Bu, sermaye birikimi ve devlet iktidarının yaşam bulduğu koşullarda daha bir kendine özgü olabiliyor, yani belirli yaşam tarzları muhafazakarlık olarak pragmatizmin içinde yaşam bulabiliyor. Bunun anlamı, sermaye ile siyasal iktidarın maddi yeniden üretimde çelişki ve uzlaşmalarının yanı sıra, bir yaşam tarzını öne çıkararak bu tarz üzerinde kavgaya devam etmesi olabilir. Kapitalizmin taşıyıcı unsuru olan her şeye karşı olabilirim, ama yaşam tarzının bir parçası olan ertesi günü hapını kullanma konusunda, alkol konusunda, üç çocuk konusunda, ailenin nasıl olacağı konusunda sermayenin bazı kesimleri ile aynı mücadele hattında olmazsam bile, aynı duygu paylaşımı içinde olabilirim. Gezi Direnişi de bunun en iyi göstergesi oldu. Diyeceğim o ki, kapitalizmin etkin işleyiş koşullarının tüm yaşam üzerinde belirleyici olma hali ile sınıf kavramı hakkında yeniden düşünmemiz gerekiyor. Birbirini dışlamayan iki kavram/analiz birimimiz, bugün toplumsal alanları boyunduruk altına alacak üretim, tüketim, yeniden değerlenme ve sınıf kavramından yola çıkılarak analiz edilebileceği gibi, kapitalizmin toplumsal alanda toplam sosyalizasyonu, diğer bir ifade ile denetim/egemenlik altına alarak içerme mekanizması üzerinden de analiz edilebilir. Bir versus ilişkisi yok, ama sınıf üzerine aşırı vurgunun olduğu koşullarda, evet, sınıf ama toplumsal boyunduruk altına alma da önemli diyebiliriz. Gezi Direnişi'ni tanımlayanın, ödenmemiş emek zamanı yaratacak sermaye ve devletin ittifak halindeki egemenliğinden rahatsız olan kitlelerin başkaldırısı olduğunu söyleyebiliriz. Ama barikat kardeşliğinin elbette ki sınıfsal ortak nesnellikleri var.

Bir diğer durum şudur: Sermayenin kendisini farklılık yaratarak genişleten yeniden üretimi ile devletin kendini yeniden üretimi; biri evrensel olanın yerelde biçimlenmesi, diğeri belirli bir andaki siyasal iktidarın kendi yerel koşullarında biçimlenmesidir. AKP iktidarı tüm yerel renk ve dokuları ile sermayenin yeniden üretim koşullarını sağlarken, muhafazakar olarak adlandırdığımız pragmatik düzeneklere yöneliyor. Gezi Parkı'nı hem AVM, hem kışla, hem de cami olarak düşündüğünü, ama gerek kışla ve gerek Cami olma halinin kendisinin sermayenin değerlenme alanı olduğunu unutmamak gerekiyor. Her durumda bir inşaat sermayesi (üretken sermaye) ve her durumda bir karşılığı ödenmemiş emek gücü kullanılacak ve dahası, gerek cami, gerek kışla ve gerekse AVM halinde de alış-veriş merkezleri ticari sermayenin yeniden üretim koşullarını hazırlayacaktır. Demem o ki, sermaye birikimine ait bildiklerimizi, Gezi Direnişi'ne neden olan değişkenlere bakarak bu sefer devletin neliği/niçinliğini düşünmek için kullanmamız gerekiyor. İçeriğin işaret ettiği bu.

III-Gelecek: İçimizdeki vatandaşı Öldürtmemek (Siyasetin Yeni Dili mi?)

Kuyu ve sarkaca, sermaye ve devlete eş zamanlı hayır diyen barikat kardeşliği ne yapmalı? Belki de temel soru en önemli soru. Yukarıda anlatılanları bırakalım, barikat kardeşlerimizin duvar yazılarına bakalım. Duvar yazıları, devlet ve sermayenin bedenlerimizi ölü-canlara dönüştüren iki önemli değişken olduğunu gösteriyor. Devletsiz, polissiz, zabıtasız, kısa süreli de olsa neşe-kahkaha içeren kullanım değerine dayalı bir dünyanın ipuçlarını vermiştir. İlk defa olmasa bile daha belirgin olarak mücadele ile alternatifin eşzamanlı yaşandığı bir deneyimden geçtik. Bizi mutlu ve umutlu kılan da bu. O zaman alternatif bir dünyanın ertelenmiş bir gelecek olmadığını; içimizde, kendi yaşam ortamımızda başlayacağını deneyimledik. Ama aynı zamanda iktidarın meydanı boş bırakmayacağını, meydan okumaya tüm gücüyle (baskı ve ideolojik araçlarla) cevap vereceğini de gördük. Bir araya gelip neşe ve kahkaha atarak yaşama istencimizin ne kadar canlı-çoğul olduğunu gösterdiğimiz için gelecek günler daha sıkıntılı olacak. İktidar mücadele eder, ama mücadele ederken alternatifinin herkesin kabul edeceği şekilde kahkahalar atarak şenlikli/karnavalvari biçim almasını sevmez. Hem de hiç sevmez. O yüzden kahkahaların bir kısmını bir daha gelmeyecek şekilde susturdu. O yüzden iktidar her an konuşuyor, her an polisini ne kadar sevdiğini söylüyor. Kahkaha atarak alternatifi mücadele sürecine taşımak, demek ki ezber bozuyor. O zaman ezber bozmaya devam. Kahkahalarımızın rengini, kendine özgülüğünü kaybetmeden, ama bir arada durmayı öğrenmemiz gerekiyor. Bir arada durma hiyerarşik bir örgütlü olma-olmama halinden daha çok ayakta durmanın sürekliliğini içeriyor. Devlet ve sermayenin ortak dili olan değdiği noktayı kendine benzeten değil, şeflik ve benzeri oluşumları ortadan kaldıracak, içimizdeki enerjiyi öldürecek tüm

dokunuşlara hayır demek değil, hayırı anında yaratacak oluşlara olanak tanımak. Herkesin kendi oluş öyküsünü bu Janus'un iki yüzüne karşı (sermaye-devlet) ayakta tutacak mekanizmalar. Kapitalist-devlet döngüleri, insanların kendileri hakkında karar vermelerini sağlayan tüm siyasal temsil işleyişlerini ortadan kaldırıyor. Bir anlamda dar alan değil, ama daralan alanda devlet-sermayenin işaret ettiği siyasal olan ile meşgul olmamız isteniyor. Siyasal alan ile siyasal olan tanımlanmış, inşa edilmiş bir düzleme taşınmış durumda. Siyaset uzlaşmazlık üzerinden gelişecek bir şey iken, bu yeni siyasal alan/siyasal olanın uzlaşma üzerine tanımlanmış/kodlanmış alanlarında siyaset oyununa devam etmemizi bekliyor bizlerden. Ama sadece Türkiye'nin değil, dünyanın neredeyse tüm meydanları «bizi bu daralan alanlara hapsedemezsiniz»in meydan okuması ile gittikçe daha çok yakalanan bir insan oluşa, bir büyük isyana işaret ediyor. Zaten *barikat kardeşliği* neyi önermişti? "İçimizdeki ölü vatandaşı kürtajla aldırdık" ve "*bu daha başlangıç,* mücadeleye devam".

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *165-180*

Gezi Direnişi ile Kurulan Otantik Kamusallık ve Dayanışma Ruhu

Güven Gürkan Öztan

Eylemin öngörülemezliği onu hem tekinsiz hem de açık uçlu kılar. Kolektif eylem bir kez başladığında onun nerede sonlanacağını, hangi enstrümanları kullanacağını ve nasıl bir noktaya evirileceğini kestirmek mümkün değildir. Zamanın ve mekânın vazettiği koşullar ve aktörlerin nitelikleri her seferinde kolektif eylemi biricik ve tekrarlanamaz kılar. Eğer kolektif eylem, kendini siyaseten temsil etme, sesini duyurma ve politik olanı inşa etme konusunda bir sıkışmışlık, baskıya maruz kalma, mağduriyet ve çaresizlik halinden güç alıyorsa ve de antisistemik mahiyette ise direnişten isyana farklı kimliklere bürünebilir. Müesses nizamın iktidar sahipleri ve onların etrafında kümelenenler, bu nedenle böylesine güçlü ve bir anda patlak veren toplumsal hareketlerden tarih boyunca çekinmişlerdir. Her direniş, her başkaldırış, içinde olan aktörler için "kurucu" bir özelliğe ve yeni bir dayanışma formuna işaret ettiği gibi, toplumsal hareketin yöneldiği odak(lar) açısından çoğu zaman sarsıcı/yıkıcı/devirici bir niteliğe bürünebilir. Bu kısmi bir yönetici aktör(ler) değişimi olabileceği gibi, topyekûn bir düzen ve zihniyet değişikliğine de tekabül edebilir. İktidar sahipleri modern çağda isyan ve direnişleri yine modern yöntemlerle minimize etmek için ikna ve zoru içeren çok yönlü mekanizmalar kullanmıştır. İkna, asgari düzeyde taviz verme ve ödüllendirmeyi hatta dezenformasyonu; zor ise doğrudan şiddeti, gözdağını ve yıldırmayı içinde barındırır. Amaç her halükârda kolektif eylemin neşet ettiği kamusallığı yıkmaktır. Neo-liberal politikaları uygulayan iktidarların kentleri ve doğayı hedef aldığı günümüz konjonktüründe bahsi geçen kamusallık, mekânla bir kez daha çalışmaktadır. Bu genel çerçeve içinde aşağıdaki satırlarda Gezi Direnişi[1] karşısında iktidarın itibarsızlaştırma çabasını es geçmeden, Gezi ile ilk defa Türkiye'de alternatif ve karşıt kamusal alanları birleştiren otantik bir kolektif eylem ve söz alanının oluştuğunu iddia edeceğim. Gezi Direnişi esnasında oluşan dayanışma ruhunun ve birlikteliğin verili antagonizmaları aşan, hâkim burjuva değerlerini ve asayiş-hukuk şablonunu sarsan, böylelikle toplumsalı ve

1 Bir olayı nasıl adlandırdığınız aynı zamanda o hadiseyi hangi perspektiften ele aldığınıza dair önemli ipuçları sunar. Gezi ile başlayan süreç "açık/aleni bir direniştir". Hollander ve Einwohner'in direniş tipolojisinde aleni; örtük, kasıtsız, hedef tanımlı, dıştan tanımlı, gözden kaçırılmış, teşebbüs edilmiş olana karşılık gelir. Zira hem direnişi eyleyenler hem gözlemleyenler hem de zımnen hedef açısından kolektif eylem direniş kalıplarına uymaktadır (Hollander ve Einwohner, 2004: 544-547).

siyasalı özgürlükçü bir perspektiften dönüştüren etkisinden bahsedeceğim.

Gezi Direnişi, aslında hem "ulusal" hem de uluslararası boyutta bir dizi parametrenin ve deneyimin biriktiği bir zeminde ve fakat hiçbirimizin tahmin dahi edemeyeceği bir zamansallık ve kapsam içinde gelişti. Neo-liberalizmin iktisadi alandan siyaset yapma tarzına ve gündeliğin ritmine kadar dayattığı koşullar karşısında güvencesizleşen, yersiz-yurtsuzlaşan ve özgürlüklerini yitiren kitleler son yıllarda dünyanın dört bir yanında eyleme geçti ve iktidarların otoriter hükmetme tarzını ve bunun göstergelerinden biri olarak mekânları rant uğruna dönüştürme operasyonlarını protesto etmek için "işgal" ve "direniş" hareketleri başlattı. Yeni Kıta'dan Ortadoğu'ya bu başkaldırış hareketleri her ne kadar kendi iç dinamikleri ile genişlemişseler de, elbette düşünsel ve pratik düzlemde birbirlerinden ilham aldılar.[2] Dolayısıyla Gezi ile başlayan direniş halkasında *OccupyWallstreet*'in eylemlilik haritasından, 15-M hareketinden, Arjantin halk isyanından, Şili'den ya da Tahrir Meydanı'ndan[3] bir şeyler bulmak doğal olarak mümkündür. Tıpkı Brezilya'daki direnişte Türkiye'dekine benzer noktalar keşfedebileceğimiz gibi. Türkiye'nin yakın geçmişinde de bilhassa çevre hareketlerinin kendine özgü deneyiminin mirası Gezi'ye yansımıştır. Örneğin, Bergama köylülerinin maden şirketlerine karşı yaklaşık yirmi yıldır verdiği onurlu mücadelenin yaratıcılığını es geçmemek gerekir. İzmir-Çanakkale yolunu sekiz saat trafiğe kapayan, maden arama alanını çevreleyen çitlerin yanında piknik yapan, Boğaz köprüsünde çıplak yürüyüş tertipleyen Bergamalı direnişçilerden bahsediyorum. "Her yer Taksim, her yer direniş" sloganından önce "her yer Bergama, her yer direniş" sloganının anlattıkları, doğrudan çevreye ve siyasete dair önemli bir direniş hattını çizmişti. HES'lere karşı Türkiye'nin birçok ilinde gerçekleştirilen kadın, erkek, çoluk-çocuk beraberce yapılan köylü direnişlerini de unutmamak gerekir. Gezi Direnişi, bir yanı ile Bergama'dan HES protestolarına uzanan çizginin bir parçasıdır, ancak diğer yanı ile hepsinden daha büyük bir değişime kucak açacak kapsayıcılığa ve etkinliğe sahiptir. Direnişin kompozisyonu, sürekliliği, eylemlilik biçimi, kendini ifade etme üslubundaki çeşitlilik, dayanışma düzeyi ve etkileri, yakın tarihin diğer kolektif eylemleri içinde Gezi Direnişi'ni farklı bir konuma şimdiden yerleştirmiştir. Gezi Direnişi'nin kayda değer farklarından biri, gündelik hayatın rutinine müdahale edebilecek, o rutini ortadan kaldırabilecek ve yerine başka bir zaman ve mekân tahayyülü koyabilecek bir güce erişebilmesidir. Türkiye'nin en büyük şehrinin insan sirkülasyonu en fazla olan alanının rutini bozulmuş; iktidar "düzenleme" otoritesini yitirmiş; Gezi'de,

2 Hardt ve Negri bu çaptaki "kurucu eylemler"in "bulaşıcı" olduğunu söyler. Onlara göre: "örneğin bir diktatörün iktidarında özgürlük talebi, Tunus'ta ve Mısır'da olduğu gibi, aynı zamanda zenginliğin de eşit paylaşımı fikrini gündeme getirir ve yayılmasını sağlar; geleneksel politik temsil yapılarına karşı demokrasi arzusu ortaya koymak, İspanya'da olduğu gibi, katılım ve şeffaflık isteğini de yükseltir; finansal kontrolün yarattığı eşitsizlikler karşısındaki protesto, ABD'de olduğu gibi, ortak olanın demokratik örgütlenmesi ve ortak olana özgürce erişim yönünde taleplere de neden olur." (Hardt ve Negri, 2012: 62)

3 *Occupy* hareketlerinin birbirine ilham veren yönleri için bkz. Dhaliwal, 2012.

var olana ve dayatılmak istenene alternatif bir yaşam modeli yaratılabilmiştir. İktidarın sterilleştirmek/kimliksizleştirmek istediği mekânlar -ki Taksim ve bir bütün olarak Beyoğlu bu bağlamda çok sembolik bir öneme haizdir[4]- kolektif eylemin sürekliliği ile birer özyönetim alanına dönüştürülmüştür. Buradaki direniş ve kapitalist ekonominin çarkı dışında bir dayanışma ağı kurma becerisi Türkiye'nin birçok başka şehrinde de kısmen tekrarlanmıştır. Ve bunu mümkün kılan özneler, mensubiyet ve motivasyon kaynakları açısından hem çok heterojen hem de otonom hareket eden bir özelliğe sahiptir. Bir başka deyişle iktidarın nazarında alışagelmiş "düşman" kategorizasyonuna uymamaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı da muhafazakâr siyaset vasatını ve müesses iktidar sahiplerini politik cepheden belki de hiç olmadığı kadar tedirgin etmiştir.

1.Toplumsal Direniş Karşısında İktidar: Gezi Örneği

Bugün eleştirel bir perspektiften 18. ve 19. yüzyıl tarihi anlatan bir akademisyen toplumsal hareketlere, direnişlere, isyanlara yer vermeden o dersi anlatamaz. Madunun, bastırılmışın, tutsak edilmişin, ezilmişin tarihi ve başkaldırışı bilhassa son üç yüzyılda tarihin dinamosudur. Hakların ve özgürlüklerin genişlemesi, her biri uzun ve meşakkatli olan kolektif mücadelelerin sonucudur. Bu nedenle de iktidarlar ve -sınıfsal aidiyetleri, cinsel kimlikleri, dini inanışlar vb. özellikleriyle- toplumsal ve siyasal bağlamda avantajlı konumda bulunanlar mütemadiyen isyan ve başkaldırış niteliğindeki sistem karşıtı toplumsal hareketleri kolektif bellekten silme çabasındadır. Kişisel anı aktarımı mekanizmalarını, tabanda mitik öğelerle süslenen isyan anlatılarını ve yalnızca ilgili olanlar tarafından takip edilen politik literatürü bir yana bırakırsak, dolaşımda olan yazılı kaynaklarda böylesine direniş ve isyan örneklerine referans verilmez. Genel tarih yazımı –ki çoğunlukla muktedirlerin vesayeti altındadır-, kolektif isyanların ve direnişlerin dönüştürücü etkisini küçümseme ya da görmezden gelme eğilimindedir. İktidarlar kendi belirledikleri sınırlar içerisinden siyaset yapılmasını arzuladıklarından sürekli bir biçimde siyasal alanı daraltma ve katılımı gemleme eğilimindedir. Siyasetin egemenler lehine yapay müdahalelerle belirlenmiş sınırlarını aşabilecek bir toplumsal hareketliliğin geçmişten ve belirli bir birikimden ilham alarak örgütlenmesini istemezler. İktidarların hatırlatmayı tercih ettikleri toplumsal hareketler, genellikle resmi politikayı desteklemek üzere önceden tertiplenmiş, sistem içi nümayişlerdir. Bu kategoriden eylemler önceden organize edilen boyutları

4 Genelde Taksim, özelde Beyoğlu Türkiye'de iktidarların kendi siyaset algılarını tecessüm ettirmek istedikleri sembol mekânlar arasında ilk sıradadır. Bu tespit hem Osmanlı geçmişi hem de Cumhuriyet dönemi için geçerlidir (bu konuda bkz. Uluengin ve Turan, 2005; Altınyıldız, 2006). Mimari bir disiplin olarak iktidarların mekân üzerindeki hegemonyası uğruna yine hükümetlerce araçsallaştırılmıştır. Bugüne gelindiğinde Gezi Parkı ve Taksim'i yayalaştırma projesi, Tarlabaşı'ndaki "soylulaştırma" girişimleri, Emek Sineması ve AKM ile beraber düşünülmedir. Bu haliyle AKP hükümetinin neo-liberal yönetim anlayışını Beyoğlu çevresinde cisimleştirme mücadelesidir. Kolektif eylemliliğin mekânsal imkânını ve kentsel belleğin önemli simgelerini ortadan kaldırarak sermayenin ihtiyaçlarına cevap verecek bir alan tasarlama planıdır.

geçtiğinde, asla iktidarlar tarafından sahiplenilmez.[5]

Nereden, hangi kökenden gelirse gelsin mevcut iktidarın bir parçası olan her özne, kendi hükmetme ve meşruiyet kurma alanını tanımayan aktörleri "illegal", "kandırılmış" ya da "gayrimeşru" ilan eder. İktidar sahibi olmanın verdiği seçkinci bir refleks ile hareket ederek direnenleri "baldırı çıplak", "çapulcu", "aşırı" olarak betimler. Doğan Çetinkaya tam bu noktada Gustave Le Bon'un kitle hareketleri hakkında yazdıklarının seçkinci bakışın ideal bir örneği olduğunu vurgular. Le Bon, kalabalığın yıkıcılığından, bireyin kitle içinde akli melekelerini ve kişiliğini kaybettiğinden, içgüdülerine teslim olup vahşileştiğinden dem vurur. Provokasyona ve telkinlere açık olma, Le Bon'a göre kitlelerin temel özelliğidir (Çetinkaya, 2008: 18-20). Psikolojiyi temel alan bu tür tezlere daha sonraki yıllarda modernleşme ekolünün varsayımları da eklenmiştir. Lineer bir modernleşmenin mümkün olduğunu düşünen ekol, "modernleşen" ülkelerde direniş ve başkaldırma benzeri toplumsal hareketlerin zamanla ortadan kalkacağına emindir. Ancak bizatihi modernleşme okulunun referans aldığı Batı dünyası 1960'ların ikinci yarısından itibaren yeni isyan ve başkaldırışlarla sarsılacaktır. Anti-militarizmden cinsel özgürlük taleplerine uzanan geniş bir spektrumda sesini duyuran kolektif eylemlilik örnekleri 68 kuşağının öncülüğünde "müesses nizam"ın payandalarını ortadan kaldırmaya çalışacaktır.

Türkiye'de de muhafazakâr ve otoriter siyaset, başkaldıran ve direnen özneleri anonimleştirmeyi ve itibarsızlaştırmayı seçmiştir. "Aşırı uçlar", "eşkıyalar", "baldırı çıplaklar", "marjinaller" gibi betimlemeler, ekseriyetle olanları yönlendirdiği farz edilen "iç ve dış mihraklar" eklemesiyle tamamlanır. Türkiye'de hâkim olan politik kültür, Soğuk Savaş atmosferinde dönemin ruhuna uygun olarak yeniden biçimlendiğinden bilhassa komplo teorilerine iltifat etmek konusunda çok hevesli olunan bir düşünce dünyasını içinde saklı tutar (bkz. Öztan, 2011; Özman ve Yazıcı-Yakın, 2012). Direnişin ve isyanın kendiliğinden örgütlenemeyeceğini düşünen "kurucu irade" ve ordu gibi kurumsal taşıyıcıları ile onlarla aşk-nefret ilişkisi yaşayan otoriter sağ siyaset geleneği bu konuda çok daha keskin bir söylemi benimser. Buna göre toplumda herkes yöneten-yönetilen ayrımında kendisine biçilen konumu muhafaza etmekle yükümlüdür. Rol dağılımına itiraz eden, hak arayan, demokratik katılımı genişletmek isteyen her özne haddini bilmemekle itham edilir. Türk sağının referans dünyasında biricikliğini koruyan "milli irade" kavramı ise bu bağlamda "başların" ve "ayakların" kim olduğunun tayin edilmesidir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dan daha önce 2008 1 Mayıs'ı konjonktüründe duyduğumuz ve Gezi Direnişi sırasında bir kez daha işittiğimiz "ayaklar baş olursa..." çıkışı, organizmacı referanslar ile tam da otoriter sağ siyasetin düsturudur. Küresel ekonomik ilişkilerin havzasında biçimlenen neoliberal çağda siyaseti teknik bir meseleye indirgeyen ve burada söz hakkını teknokrat zihniyete

5 Bu çerçevede Türkiye'den verebileceğimiz en uygun örneklerden biri gayrimüslim vatandaşlara karşı girişilen korkunç 6-7 Eylül olaylarıdır. Hükümetin tertiplediği hadiseler, tahmin edilen boyutları aşınca sahiplenilmemiştir.

bırakan paradigmanın Türkiye topraklarına uyarlanmış şeklidir. Erdoğan'ın talepte bulunan Gezi heyeti için söylediği şu sözler hatırda: "*Başbakan yardımcımızla yaptıkları görüşmeden sonra çıkıp, yeniçerinin o isyancı grupları gibi, 'şu valiyi görevden alacaksın, şunu görevden alacaksın' gibi ültimatom sallayanlar vardı. Sen hangi iktidara konuşuyorsun yahu? AK Parti iktidarıyla bunlar konuşulur mu?*"[6]

1.1 İktidar Çevrelerinin Gezi Direnişi'ni İtibarsızlaştırma Girişimleri

Türkiye'deki iktidar çevrelerinin Gezi Direnişi'ne dair izlediği sert, acımasız tutum ve baskı politikaları, direnişin öznelerinin eylemlilik gücü ve devamlılığı kadar direnişçilerin heterojen kompozisyonu karşısında iktidarın yaşadığı bocalamayı anlatması açısından da dikkate değerdir. Zira hem sınıfsal hem de politik olarak direnişçilerin tek bir kimliğe ve siyasi stratejiye indirgenmesi mümkün değildir. AKP on yılı aşan iktidar döneminde kendisine muhalefet eden ulusalcı-seküler-Kemalist bloku en önemli "politik düşman" olarak etiketlemişti. Askeri darbelerden medet uman monoblok bir muhalefet zihniyeti tanımı üzerinden siyasi manevralarını tesis etmişti. Sol, "bölücüler", "marjinal akımlar" zaten Türk sağının müktesebatında her daim "düzen bozucu" aktörler olarak işaretlenmişti. Gezi Direnişi'yle bu şablonu geçersiz kılacak evsafta çoksesli demokratik bir hareketin duvarına çarpan iktidar çevresi, kolektif eylemliliği itibarsızlaştırmak için tek bildiği kalıbı kullanmaktan çekinmedi. Her ne kadar bizzat iktidarın bileşenleri, mezkûr kalıbın Gezi ile kitleselleşen başkaldırışa uymayacağının farkında olsa bile. Çünkü darbe taraftarı/seçkinci/dinsiz "düşman" kategorisinin AKP'nin kemik tabanında halen safları sıkılaştıran bir çağrışımı var.

Gezi Direnişi'ne karşı Türkiye'de hükümetin ve onunla bütünleşik odakların yürüttüğü itibarsızlaştırma operasyonları tam da otoriter iktidar refleksleri ile sağ popülizmin kesiştiği yerde biçimlenmiştir. Bu nedenle Türk sağının genel çizgisine uygun olarak cinsiyetçi, dışlayıcı ve ahlâkçı argümanlarla bezelidir. AKP iktidarı Gezi Direnişi'ne yönelik bir yanı iktisadi diğer yanı doğrudan politik motifler içeren bir değersizleştirme/kriminalize etme stratejisi izlemiştir. Ekonomik istikrar, özel mülkiyete saldırı, kamu malına zarar gibi bildik klişeler içinden küçük burjuvazinin ortalama değer dünyasına seslenirken, "milli irade" söylemi ile demokrasiyi seçim sonuçlarına indirgeyen geleneksel sağ siyasetin mirasını sürdürmüştür. Yeni düşman olarak "faiz lobisi" ile sürecin "darbe hazırlığı" olduğu iddiasının bu kadar kol kola gitmesinin ardında böylesine bir bileşim söz konusudur. İktidar, polis şiddetini örtmek için mütemadiyen direnen özneleri saldırgan birer fail gibi sunmak istemiş ve Erdoğan, polisin destan yazdığını ileri sürerek hükümetin pozisyonunu netleştirmiştir.

AKP gibi muhafazakâr bir siyasi hareketin kutsallaştırılmış değerler ve referanslar üzerinden direnişin aktörlerine dair sözlü şiddet uygulaması da şaşırtıcı değil-

6 Bkz. http://www.radikal.com.tr/politika/basbakan_erdogan_guya_esprili_sloganlarla_hakareti_gizlediler-1139050

dir.[7] Tüm bunlar parktaki kadın erkek ilişkilerinden tutun da hijyene kadar bir dizi başlıkta[8] AKP hükümetinin ve müttefiklerinin ileri sürdüğü diğer savlarla bütünlük içindedir. Yüksek bir otorite, müesses bir nizam, güvenlikleştirilmiş mekânlar ve dini göndermelerle ortak alanları sterilleştirme, daraltma ve böylece anti-sistemik, muhalif kolektif eylemin dinamizmini durdurma çabasıdır. Ancak Gezi Direnişinin kolektif aklı ve pro-aktif eylemliliği iktidarın bu stratejilerini boşa çıkaracak yolları her seferinde bir kez daha bulmakta gecikmemiştir. Neo-liberalizmin "güvenlik" eksenli dayatmalarına rağmen, hükümete bağlı kolluk kuvvetlerinin Gezi Parkı'ndan ve meydandan çekildiği günlerde iktidarın beklediği gibi bir "asayiş" meselesinin olmaması ise bu bağlamda ayrıca üzerinde düşünülmesinde fayda olan bir tecrübe olarak hatırlanacaktır.

AKP ile bütünleşik medya ve "düşünce kuruluşları" da iktidarın Gezi Direnişi'ni itibarsızlaştırma girişimlerinde rol almıştır. Gezi Direnişi'ne dair karalayıcı birçok haber iktidara yakın medya organlarında herhangi somut bir kanıt gösterilmeksizin kurgulanmış ve dezenformasyon yapılmıştır. Son on yılda sayısı hızla artan "düşünce kuruluşları" arasında iktidar güdümünde hareket edenlerin Gezi Direnişi'ne dair takındıkları tutuma yakından bakmak, aynı zamanda iktidarın arkasındaki "entelektüel desteğin" kalitesini görmek açısından da elzemdir. Çok sayıdaki örnek arasında Stratejik Düşünce Enstitüsü'nün *"Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu"* bu çerçevede önemli ipuçları sunmaktadır.[9] Enstitü'nün 7 Haziran'da topladığı Çalıştay'ın sonucunda oluşan rapor, Gezi Direnişi'nin hükümet karşıtı bir planlamanın ürünü olduğunu ve olaylar sürdükçe "planlayıcıların" arttığını veri olarak kabul ederek başlamıştır. Rapora sunuş yazan Yasin Aktay'a göre ODTÜ'de uydu fırlatma töreninde, sonra Reyhanlı'da olanlar gibi Gezi de bir "derin tertip işidir". İlerleyen satırlarda Aktay, olayların "tipik bir Ergenekoncu, darbeci operasyonu olduğu görüldü" demektedir. Böylece Aktay, direnişin içindeki otoriter ve militarist tutumları dışlayan, onlarla dalga geçen, kendiliğindenliği ve özgürlükçü ruhu yok saymıştır. Raporda Gezi'deki eylemci profili "marjinal sol" olarak tarif edilmiştir; ülke genelinde "olaylara karışanlar" ise ayrı bir kategori olarak sınıflandırılmıştır. Ulusalcı solcular, Beyaz Türkler, devrimci sol partiler ve örgütler, feministler ve anarşistler "marjinal" kesimler olarak aynı kümede sayılmış, seküler milliyetçi gruplar, anti-kapitalist Müslümanlar (ki raporda yanlış bir biçimde Müslüman kapitalistler olarak yazılıdır), "kriminal gruplar", kendilerini bunlara yakın hisseden sanatçı, gazeteci, akademisyen ve iş çevrelerinden kişiler "dahil olanlar" şeklinde

7 Bu çerçevede mekânsal bir direnişe iktidarın yine mekân üzerinden cevap verdiğini gözlemlemek mümkün. Özellikle "camide içki içtiler, ayakkabılarıyla kirlettiler" minvalinde sıkça tekrarladıkları senaryolar kutsallaştırılmış mekânı bir mevzi haline getirme çabasının ürünüdür.

8 Parkın idrar koktuğu, eylemcilerin "büyük abdestlerini" parka yaptığı iddiaları, Erdoğan'ın "kim kızının birilerinin kucağına oturması ister ki" sözleri, iktidarın korumak istediği "güvenlikleştirilmiş düzen" ile ahlak ve temizlik arasında sıkı bir bağ olduğuna dair bir algının yaratılması için kullanılmıştır.

9 Rapora şu adresten ulaşılabilir:http://www.sde.org.tr/userfiles/file/SDE%20Taksim%20Gezi%20Park%C4%B1%20Raporu%20Haziran%202013.pdf

zikredilmiştir. Anti-komünizm bakiyesi kandırılmış gençler ve maceraperestler tüm bunlara eklenmiştir. Kitle bu kadar geniş olunca; böyle bir kompozisyonun kendiliğindenliğine inanmak Çalıştay'a katılanlar için mümkün değildir. O nedenle kitlenin birlikteliğini de organize güçlere bağlamışlardır: *"Bu ölçüde geniş bir kitlenin -münferit bazı hadiseler dışında- bu kadar farklı konu üzerinde mutabakat sağlaması ve ortak bir dil kullanması akla çok yatkın gelmemektedir. Bu da, eylemcilerin sokağa çıkış amaçlarından bağımsız bir şekilde, gösterilerin arkasında duran, onları organize eden, yöneten ve yönlendiren* ***karanlık güç ya da güçlerin*** *de varlığını akla getirmektedir"* (2013: 18, vurgu bana ait). Rapora göre eylemciler doğrudan Başbakanı hedef alarak iktidar partisi içinde bir bölünmeyi hedeflemiştir. Uluslararası istihbarat görevlileri de bunlara katılmış, uluslararası medya bu yüzden canlı görüntüler aktarmıştır. Raporu kaleme alanların perspektifinden direnişin amacı, "bölgesinde itibarı yüksek", "sözü dinlenen" Türkiye'yi yıpratmaktır. Neticede ortaya rapor diye "sivil" olmayı AKP'lilikle özdeşleştiren, "stratejiyi" de iktidara yol haritası sunma olarak anlayan bir metin çıkmıştır. Diğer bir ifade ile iktidar kanadının söylemine paralel, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söyleminin içeriğine uygun, ama üslubunu görece incelten rapor, ancak Gezi Direnişi'ne dair her türlü anlama çabasının uzağındaki politik bir yandaşlık teşebbüsü olarak incelenmeye değerdir.[10]

1.2. Direnişi Bölme Stratejisi: "Çevreciler" ve "Marjinaller"

İktidarların kolektif direniş ve isyan hareketlerini sönümlendirmek için başvurduğu taktiklerin başında gelen eylemin birlikteliğini parçalama, eyleyen özneleri birbirine düşürme stratejisine Gezi örneğinde de şahit olduk. Hükümetin ve mülki amirlerin yapmaya çalıştığı "çevreci hassasiyeti olan iyi çocuklar" ve "politik ajanda sahibi kötü çocuklar" ayrımı başarılı olmadı, ancak bu stratejinin başka vesilelerle de sürekli gündeme getirilme olasılığı yüksektir. Yine AKP hükümeti, direnişin boyutları büyümeden bastırmak için polis gücünü ölçüsüz bir şekilde seferber etmiştir. Gezi eylemlerinin doğası gereği heterojen olan ve çoğu da daha önce kolluk güçleri ile karşı kaşıya gelmemiş bireylerin oluşturduğu kitlenin korkacağı ve vazgeçeceği düşünülmüştür. Ancak direniş ve isyan gibi kolektif eylemlerin en önemli özelliklerinden biri korkuyu beraberce yenebilme gücüdür. Gerçekten de Gezi direnişi ile başlayan eylemlerde kolluk kuvvetlerinin uyguladığı şiddete ve bu şiddetin neticesinde çok sayıda bireyin ciddi bir biçimde yaralanmasına rağmen kitlenin katılımı ve desteği önlenemedi. Çünkü 1980'lerin, 90'ların polis şiddetini bilen ve travmatik mirası ile hareket eden sol-muhalif kuşaklardan farklı olarak eylemin dinamosu olan şimdinin gençleri, polise direnmenin spontane eylemliliğini mizah içinden yeniden yarattılar. Polis şiddetinin kaba, insanlıkdışı tezahürleri ile alay ederek, onu teşhir ederek değersizleştirdiler, tıpkı hükümete

10 Bu konuda yazdığım daha geniş bir değerlendirme için bkz. Öztan, 2013

ve onun medyasına yaptıkları gibi. Şiddete, baskıya ve iktidar ablukasına karşılık vermenin yeni yöntemlerini gören farklı yaş grupları da kolektif direncin bugünkü karşılığını keşfettiler. İktidarın ya da çevresindeki güçlerin direnişçileri korkutmak için paramiliter güçleri sahaya sürmesi de Gezi direnişçilerinin koordinasyonu ve saldırganları afişe etmesiyle sonuçsuz bir girişim olarak kaldı. Tüm bunlara ilaveten Başbakan'ın "%50 kozu" ve 16-17 Haziran 2013'te start verdiği "milli iradeye saygı" mitingleri ile kendi tabanını sıkılaştırma ve böylece direnişe katılanlara ve destek olanlara gözdağı verme operasyonu da tutmadı. Zira direnişin parçası olan kitleler, kendi eylemliliklerini hükümete oy verenlere değil bizzat otoriterleşen hükümetin kendisine yöneltmişti.

Neticede hükümetin Gezi direnişi sonrasında adeta bir cadı avı başlatmasına rağmen forumlarda ve birçok kamuya açık mecrada insanlar eleştirilerini korkusuzca dillendirmeye devam ediyor. İktidarın direnişi itibarsızlaştırmak gayesiyle eylemciler için kullandığı "çapulcu" kelimesinin bizzat muhatapları tarafından kıymetli bir sıfata dönüştürülmesi, başkaldırışın kolektif aklının gücünü sergiliyor. Bütün bunlar bir kez daha gösteriyor ki iktidarın Gezi Direnişi ve etkilerini, gerçekliğinden koparark "hükümete karşı komploya" indirgemek istemesi, müthiş bir şiddetle direnişin bastırılmak istenmesi, Gezi'nin belki de ilk defa otantik karşılığıyla kamusal alan inşa etme gücünden kaynaklanıyor.

2. Gezi Direnişi ve Otantik Kamusal Alanın Genişlemesi

1980'lerin sonlarından itibaren Batılı kapitalist ülkelerde ve Doğu Avrupa başta olmak üzere post-Sovyet memleketlerde kamusal alan tartışmaları niceliksel ve niteliksel olarak artış gösterdi. Meral Özbek, bu sürecin bahsi geçen toplumlarda *"kamusal yaşamın dokusunu zorlayan genel toplumsal dönüşümler, mücadeleler ve politik meşruiyet tartışmalarıyla"* ilgili olduğunu yazar (2004: 24). Benzer şekilde Türkiye'de de hem 1990'larda hem de 2000'lerin ilk on yılında en çok tartışılan kavramlardan biri kamusal alandı. 12 Eylül 1980 darbesi ile siyasetin kamusal alanda örgütlenen renkli, dinamik ve antagonistik karakteri bastırılmıştı. Cunta tarafından bireyler özel alana çekilerek, siyasal eylemi dışlayan zoraki bir şablon oturtulmak istendi. 1990'larda kamusal alan üzerine düşünmek hem mezkûr çekilmeyi durdurmak hem de politik olanın imkânını araştırmak için bir fırsattı. Halen sıcaklığını koruyan tartışma daha çok türban meselesi üzerinden popülerleşti, ancak arkasında Batı menşeli oldukça geniş ve canlı bir literatür mevcuttu. Başını liberallerin çektiği önemli bir entelektüel grup kamusal alan tartışmalarının Türkiye'nin demokrasi sorunlarını çözmede bir milat olabileceğine yürekten inanmıştı. Zira kamusal alanın "resmi alan" olmadığını anlatmak ve siyaseti kamusal alanda gerçekleşen bir imkân şeklinde tahayyül etmek, devletin otoriter olduğu, sivil toplumun "güdük" kaldığı coğrafyalarda bir çıkış umuduydu. Dolayısıyla Jürgen Habermas çevirilerinden mülhem "kamusallığın dönüşümü" ve "iletişimsel

rasyonalite" tartışmaları, temsili demokrasinin krizi saptamaları ve bu bağlamda diyalojik demokrasi talepleri siyasete dair kilit önemdeki başlıklar haline geldi. Ancak Habermas'ın ve takipçilerinin kamusal alan tanımı, birçok asli unsuru göz ardı ediyordu. Zira Habermas'ın siyaset tanımı liberal teorinin temel paradigmalarına sadık kalıyordu. Chantal Mouffe'un belirttiği gibi, etik ile iktisat arasında gidip gelen modern liberal düşünce, ya iktisattan ödünç aldığı kavramlarla siyaseti formüle ediyor ve bu eksende politik eylemi toplumdaki farklı rakip özneler arasında tesis edilebilecek bir uzlaşma alanına indirgiyordu ya da araçsal rasyonalite yerine iletişimsel rasyonaliteyi koyarak etik bir çerçevede politik tartışmayı ahlâkın tatbik edileceği bir platform gibi tanımlıyordu. Hal böyleyken serbest tartışma vasıtasıyla hem ahlaki hem de rasyonel bir mutabakatın inşa edilebileceğini düşünüyorlardı (2010: 20, 21). Fakat bu şablon, sosyo-politik zemindeki antagonizmaların üstünü örten ve kamusal alanı adeta "sterilleştiren" sistem içi bir anlayışa yol açıyordu.

Teorik düzlemde burjuva kamusal alanına karşı "alternatif" ve "karşıt" kamusal alan kavramsallaştırmaları (bkz. Negt ve Kluge, 1993) canlanırken, Türkiye'deki tartışmalar genellikle farklı kamusal alan tahayyülleri ile pek ilgilenmedi. Ancak hem alternatif hem de karşıt kamusal alan tartışmaları, günümüzün sosyo-politik konjonktüründe neoliberalizmin kıskaca aldığı geniş tabana daha çok temas ve hitap eden bir niteliğe sahipti. Bu tespit Türkiye için de geçerlidir. Karşıt kamusal alan; anti-kapitalist ve kolektif özelliklere sahip söz ve eylemlerin, emek-sermaye çelişkisine dayanan sınıf mücadelesinin gramerine uygun olarak oluşturduğu alanlara referans veriyordu. Alternatif kamusal alandan kastedilen ise global ölçekte sermayenin saldırısına karşı sınıf dışı olarak adlandırılabilecek demokratik mücadele alanını tanımlıyordu (Özbek, 2004: 182, 183). Bugünün konjonktüründe siyasetin ve politik eylemin neşet ettiği platform olarak alternatif ve karşıt kamusal alanların birbirine muhtaç olduğu ortadadır. Her iki kamusal alanı birleştirme gücündeki söz ve eylemler müthiş bir dönüştürücülüğe sahiptir. Gezi Direnişi'ni Türkiye özelinde müstakil kılan bu özelliğidir.

Gezi Direnişi ile başlayan süreç, Türkiye'de özel alan/kamusal alan ayrımı ve kamusal alanın genişletilmesi konusundaki bilindik teorik tartışmaların büyük kısmını neredeyse sildi süpürdü. Zira daha çok moral zeminde, steril bir müzakere platformu gibi düşünülen ve niteliği sadece karar alma süreçlerine ilham verecek bir çoğulluk ile sınırlandırılan kamusal alan tahayyülü yerine demokrasiyi gerçek anlamda derinleştirme potansiyeline sahip, öz yönetim tecrübesi ve direnme/dayanışma ruhuna dayalı yeni bir kamusallık inşa edilmeye başlandı. Gezi direnişi, Türkiye'nin toplumsal hareketler tarihinde belki de en geniş çapta zuhur eden birlikteliklerinden biri. Direnişin meşru zemini ve direnişi bastırmak için hükümetin uyguladığı şiddetin yarattığı infial, kolektif eylemin boyutunu tahminlerin ötesinde genişletti. Başta yalnızca Taksim Meydanı düzenlemesi ve Gezi Parkı'na Topçu Kışlası'nın yapılmasını protesto etmek için bir araya gelen

gruplara sabaha karşı üst üste yapılan şafak baskınları ve müdahaleler, ülkenin gündemini sarsan ve doğrudan temel özgürlükleri ve yaşam tarzını hedef alan söylem ve uygulamalara duyulan öfke[11] ile birleşerek isyan ve direniş hareketini başlattı. Ana akım medyanın iktidar güdümünde kalarak yaşanan polis şiddetini yansıtmaması sosyal medyaya ve alternatif haber kaynaklarına başvurma alışkanlığını daha da arttırdı ve arttırıyor. Tüm dünyada son on yılın toplumsal hareketlerinin örgütlenişinde sosyal medya kilit bir fonksiyonu üstlenmekte. Devletlerin güvenlik teknolojilerini sistematik bir biçimde yurttaşların özgürlüklerinin aleyhine kullandığı günümüzde, muhalif hareketler için anlık inisiyatif alma, hareket etme ve karar almanın gerekliliği internet üzerinden haberleşme ağlarını çeşitlendirmekte. Kimi zaman dezenformasyona ve kimi zaman yanlış yönlendirmelere yol açsa da sosyal medya, tıpkı *OccupyWallstreet* ve benzerleri gibi, genelde direnişin iletişimsel olarak belkemiğini oluşturmakta. Bundan sonraki toplumsal hareketlerde de yakın işlevler göreceği aşikâr.

2.1. Yaygın Dayanışma Biçimleri ve Kolektif Eyleme Katılım

Otantik bir kamusal alanın inşasında ve "özel mülkiyet" ile "özel alan" tasavvurundaki değişimde etkili olan en önemli unsur, Gezi Direnişi ile yeni bir forma kavuşan kolektif eyleme katılım ve dayanışma biçimleridir. Gezi Direnişine doğrudan katılan aktörlerin sokak ve meydanı zorlama deneyimleri, eylemliliğin kendi dinamikleri içinde kendine özgü mekanizmalar ve dayanışma biçimleri oluşturdu. Türkiye sathına genişleyen eylemlerin her biri kendi mekânsallığı içinde başka çözüm yolları ve hareket taktikleri geliştirdi elbette. Ancak bu yazı Gezi Direnişi esnasında Taksim ve çevresindeki deneyimlerden gözlemlenenlerle sınırlı. Bu çerçevede kolektif eylemin gücünün, daha önce birbirleri ile belki de hiç yan yana gelmemiş aktörleri beraber hareket eden özneler haline getirerek benzersiz bir isyan ruhu yarattığı aşikârdır. Bu isyan ruhunun içinde her bir direnişçinin dayanışarak kendi öz saygısını kazandığı ve kendi devrimini inşa ettiği özel deneyimler mevcuttur. 31 Mayıs'ta ve 1 Haziran'da Gezi Parkı'na girilmesine kadarki süreçte direniş, doğrudan polis şiddetine ve ablukasına karşı bir meydan okuma atmosferinde gerçekleşti. Farklı yönlerden toplanan yüz binlerce insan öznelliklerini kolektif hareketliliğin ruhu ile birleştirdi. Burada en çok dikkat çeken, daha önceden var olan "düzenleyici bir akıl" gerekmeksizin eylemin kendi "kurucu aklını" kolektif biçimde inşa etmesidir. Meydana yüklenen kitleye mütemadiyen biber gazı ve tazyikli su ile müdahale eden polise karşı direnişin aktörleri kendiliğinden vardiya sistemi uyguladı, ki aynı taktiği, yine kendiliğinden, son 1 Mayıs'ta Taksim'in yasaklanması üzerine kitlelerin meydana çıkma çabası esnasında da deneyimledik. Yıpranan, müdaha-

11 Bu çerçevede AKP hükümetinin son dönemdeki icraatları (kürtajı yasaklama teşebbüsünden içki satışının sınırlandırılmasına, ertesi gün hapının reçeteye bağlanmak istenmesinden 3. Köprüye ve bu köprüye Yavuz Sultan Selim adı verilmesine kadar uzanan bir dolu örnek) ve bizzat Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın dışlayıcı ve otoriter söylemleri Gezi direnişinin büyümesinde rol oyandı.

lenin şiddetinden etkilenenler geri çekilirken dinlenen direnişçiler onların yerini aldı. Bu yer değiştirme tecrübesinin en kıymetli yanı, mekanik ve katılaşmış bir çerçevede değil tamamen anın gerektirdiği spontanelik içinde ve gönüllülük esasına göre gerçekleşmesiydi. Alanlardaki öznelerin önemli bir kısmı hayatlarında ilk kez böyle bir başkaldırış ve direniş hareketi içinde yer aldıklarından başlarda oldukça paniklemeye müsait bir iklim söz konusuydu. Ancak direnişe katılanların çığ gibi büyümesi ve eylemin kendi ritüelini tesis etmesiyle bu geçici panik havası yerini kolektif özgüvene bıraktı. "Korkmamak" kitlenin en kıymetli direniş malzemesi haline dönerken, mücadelenin ritmini ayarlamak da direnişçilerin kendi inisiyatifinde saklı kaldı. Hal böyleyken, Taksim Meydanı kimi zaman sürekli kimi zaman da çok geniş zaman aralıkları bırakmaksızın fasılalarla yoklandı. Polis müdahalesinden yoğun bir şekilde etkilenen direnişçilere yardım etmek, onların ilk tedavisini yapmak yine direnişe katılanların dayanışma güçlerini arttıran bir başka faktör oldu. Toplu geri çekilmelerde dahi yardıma ihtiyacı olanları kendiliğinden tespit edip elde mevcut olanaklarla ilk müdahaleyi yapan insanların birbirlerine verdiği cesaret başka hiçbir şeyle karşılaştırılamaz nitelikteydi. Bilhassa biber gazının ilk temasında yaşanan bedensel etkileri hafifletmekte ve şiddete maruz kalanı sakinleştirmede bu dayanışmanın birlikteliği yeniden inşa ediciliği, kolektif eylemin devamlılığını konsolide etti. Direniş sırasında yaralananlara yardım etmek için semt aralarında kurulan revirleri de bu geniş dayanışma ağı içerisinde düşünmek gerekir. Çoğu genç yaştaki doktorlar, insanüstü bir gayretle yaralı direnişçileri tedavi etmek için örgütlendi. Sık sık kolluk kuvvetlerinin baskısını üzerinde hisseden sağlık personeli bir öz-örgütlenme modeli geliştirmeyi başardı. Olağanüstü durumlarda devletin sağlık hizmeti götürme kapasitesi ile karşılaştırıldığında gönüllü doktorlardan oluşan revirlerin çok daha etkin olduğu aşikârdır.

1 Haziran tarihinde Gezi Parkı'na girildikten sonra ise dayanışma ve yardımlaşma bir başka kimliğe büründü. Gezi Parkı'nın kolektif eylem ruhu ile dönüştürülmesi ve mekânın özgür bir yaşam ve paylaşım alanı olarak yeniden örgütlenmesi başlı başına bir alternatif yaratmak anlamına geliyordu. Direnişin eşitlikçi ruhuna uygun olarak Gezi'yi bir komüne çevirebilme iradesi de tıpkı eylemin öngörülemezliği gibi kendiliğinden gerçekleşti. Gezi'de çadır kurma ve yaşama tecrübesi, yoğun bir duygulanım alanı yarattı. Hardt ve Negri'nin kamp kurma eylemleri için ileri sürdüğü savlar, Gezi örneğinde bir kez daha ete kemiğe büründü. Hardt ve Negri, kamp kurma eylemlerinin sosyal ve demokratik duygulanımlar üretme yönünde müthiş bir "fabrika" olduğunu söyler. Zira orada hem muazzam bir işbirliği, hem karşılıklı güven hem de ortak karar alma süreçleri saklıdır (2012: 63). Gezi parkındaki kamp kurma tecrübesi de kolektif karar alma ve yeni işbirliği mekanizmaları yaratma konusunda Türkiye için paradigmatik bir dönüşümün habercisi oldu. Parkın içinde kapitalizmin gündelik yaşamda bireylere dayattığı iktisadi alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların güç aldığı değer dünyasını, pratikten hareketle reddeden yeni

bir yapı tesis etme yolu keşfedildi. Kullanan parasını öder yerine ihtiyacı olan kullanır ilkesi kendiliğinden yerleşti. Parkın içinde koordinasyon ağları kurularak ihtiyaç listeleri oluşturuldu, gönüllü emekçiler hem ulaştırılan ihtiyaç maddelerini teslim alıp tasnif etti hem de dağıtımını sağladı. Gezi'de kantinden revire ve kütüphaneye uzanan ve paranın geçersiz hale getirildiği sistem, hem Gezi'de kalanlarda hem de Gezi'ye ziyarete gelenlerde önce bir şaşkınlık sonra hayranlık duygusu uyandırdı. Birçok Gezi katılımcısı "komün" adı verilen bir pratiğin tarihte yeri olduğunu bu vesile ile öğrendi ve bizzat Gezi komünün bir bileşeni haline geldi.

Burjuva devletini "devlet" yapan en önemli fonksiyonlardan ikisi olarak hukuk ve asayişin tesisi, Gezi ve çevresinde devletin çekilmesinden sonra sivil dayanışma ağları tarafından sağlandı. Burada özel mülkiyeti koruma ve devletin iktidarını sorgusuz, sualsiz sürdürme üzerine kurulu burjuva hukukunun yerine müşterekleştirileni koruma odaklı bir anlayışın getirilmesi, modern kapitalist devletin kurucu paradigmasını sarsıcı bir niteliğe haizdir. Polisin meydandan ve parktan çekilişi sonrasında "güvenliğin" sağlanması sürecinde de aynı paradigmatik değişimi gördük. Polisin korkutma ve şiddet payandasına bağlı caydırıcılığı yerine kolektif yaşamı özgürlüklere kısıtlama getirmeden sürdürme ilkesi, katılımcıların gönüllülüğü ile kurulan sistemin benimsediği bir prensip oldu. AKM'nin yangın merdivenlerinde gerçekleşen kaza üzerine yine aynı gönüllüler binaya girilmesine engel olmak için çabaladığında buna itiraz eden gençlerin sesleri ise güvenliğin katılımcılar tarafından her an sorgulanan yanına işaret etti.

Gezi Direnişi için çeşitli sebeplerden sokaklara çıkamayanlar da hem alandaki direnişe hem de daha sonra Gezi parkında inşa edilen komüne farklı yöntemlerle destek olarak kolektif eylemin bir öznesi haline geldiler. Polis müdahalesi esnasında apartmanlarının kapılarını açık tutan, apartmanlarının önüne su, sirke ve süt çıkaran, gazdan etkilenenleri evlerine alan insanların, hiçbir karşılık beklemeksizin direnişçilere yardımcı olmak isteyen bireylerin çabası kolektif eylemin sınırlarını genişletti. Özellikle direnişçileri takip etmek için mahallelere giren polisi birçok bölgede semt sakinlerinin evlerinin camlarından, balkonlarından protesto edenler hem direnişe hem de mahallelerine sahip çıktı. Evde bilgisayarları başından bilgi aktarmaya gayret eden, uyarılarda bulunan, yetkililere mesaj atarak onları kınayan bireyleri de bu dayanışma ağının bir parçası olarak görmek gerekir. Çatışmanın yoğun olduğu semtlerde evlerinin adresini sosyal medyada duyurup zorda kalanların sığınabilmesi için çağrı yapan özneler bir ilke imza attı. Mütemadiyen güvensizlik hissiyatının ajite edildiği, özel alanı ancak "yabancı"ya kapatarak korumanın mümkün olduğuna dair inancın olağanlaştığı modern yaşamda, kolektif eyleme katılım arzusunun motivasyonu ve dayanışma ruhu özel alanının sınırlarını da esnetti. Bir şekilde direnişin ve başkaldırışın parçası olmanın bir kamusal sorumluluk ve erdem haline gelmesi politik eylemin popülerleşmesi ve kamusal alanın genişlemesi anlamında da kıymetlidir. Ayrıca halkın desteği sadece polis müdahalesi

sırasında da imdada yetişmedi. Gezi bir komüne çevrilince birçok insan yine hiçbir karşılık beklemeksizin ihtiyaç duyulan malzemeleri temin edip parka getirmek için girişimde bulundu. Kendi mutfaklarında yemek pişirip Gezi'ye taşıyanlar, tıbbi malzemeleri aralarında para toplayarak satın alanlar, evlerinden battaniye, yorgan taşıyanlar... Liste kabarık ve geleceğe yönelik çok umut vaat edici.

Meydanı bırakmamak için barikat kurma deneyimi ise bir başka dayanışma refleksi olarak Gezi ile yeni bir kimliğe bürünen toplumsal hareketliliğin mütemmim cüzü haline geldi. Özellikle direnişin ilk üç gününde barikatlar kitlenin büyümesinde yardımcı oldu. Barikat, çok temelde barikatın arkasındaki alanı savunmak için inşa edilir. Amaç, baskın ihtimalini ortadan kaldırarak müşterekleştirilmiş alanı korumaktır. Taksim çevresinde kolluk kuvvetlerinin olası yeniden müdahalesine set çekmek ya da Gezi'deki direnişçilere zaman kazandırmak için yapılan barikatlar, sadece güven hissi tesis etmedi, aynı zamanda barikatlara dair hem yapım aşamasında hem de korunmasında kendine ait bir eylemlilik yarattı. Tıpkı polis şiddetine karşı nöbetleşe meydanı zorlayan kitleler gibi barikat inşası da genellikle birbirini tanımayan aktörlerin dayanışması ile gerçekleşti. Örneğin Dolmabahçe'den Taksim'e onlarca barikat Gümüşsuyu aksının polis tarafından geçilme ihtimalini önlemek amacıyla gece yarılarına kadar çalışılarak yapıldı. Bir yanda taş sökenler, diğer yanda barikata malzeme taşıyanlar inşa etmenin birlikteliğinde buluştu. Hayatında ilk kez böylesine bir kolektif eylemlilik içinde yer alan özneler dahi eylemin ritmine çabucak ayak uydurdular. Barikatlar kurulduktan sonra çoğunluğu politik bir gruba ait olmayan gençler başlarında nöbet tuttu. Barikatlardaki gençler ile parktaki aktörler arasında iletişim kurulması zaman alsa da neticede irili ufaklı problemler çözüldü. Barikatların kaldırılma tartışması bu yazının konusu değil, ancak barikatın kendine ait bir politik kültüre sahip olduğunu hatırda tutmak elzemdir. Bu, direnişçilerin kurduğu barikat için de, polis barikatını yıkmak amacıyla yapılan yüklenmeler için de geçerlidir.

Direnişe doğrudan ve dolaylı yoldan destek olma tecrübelerinde lise ve üniversite öğrencilerinin kurduğu dayanışma ağları, mekânsal olarak direnişin genişletilmesinde büyük rol oynadı. 2013'ün mezuniyet törenleri bu anlamıyla Gezi'de gördüğümüz yaratıcı eylemlerin kampüslerde yinelendiği performanslara sahne oldu. Üniversite yönetimleri ve öğretim üyeleri iktidara olan yakınlıklarına endeksli olarak direnişe destek veren öğrencilere ve akademisyenlere farklı tutum takınsa da, Gezi sürecinde hem öğrenciler arasında hem de öğrencilerle öğretim elemanları arasında yeni dayanışma imkânları filizlendi. Birçok üniversitede yapılan forumların ve kurulan üniversite meclislerinin daha demokratik bir ülke ve yüksek öğretim için fırsatlar sunacağını tahmin etmek güç değil.

Gezi direnişi ile yaygın bir dayanışma ve yardımlaşma ağına dönüşen pratik, bu yazı yazılırken parklarda, meydanlarda devam ediyordu. Tüketim ideolojisinin korkulu rüyası, herkesin kullanmadığını getirip ihtiyacını ücret ödemeden aldığı

bir takas ritüeli (örneğin çapulcu pazarı) ya da Anti-kapitalist Müslümanların öncülüğünde çok farklı sosyal ve siyasal görüşlerden öznelerin büyük bir katılımıyla gerçekleşen "yeryüzü sofraları", bu dayanışmayı ve karşılık beklemeden eyleyen/paylaşan olma davranış kalıbını perçinliyor. Tüm modernleşme sürecinde ontolojik bir gerilim olarak sunulan "Batılı-modernist"/"Doğulu-dindar" kategorisine başvurma kolaycılığını berhava ediyor, yaşam tarzına indirgenmiş siyasetin tıkanıklığını gözler önüne seriyor. Türkiye'de daha önce eşine benzerine rastlanmamış bu ruhun, hem kapitalist ekonominin normalleştirdiklerini sarsan özelliği hem de çoğulcu bir perspektiften eyleyerek öğrenme ve kurma niteliği ile sonuçları itibariyle politik olanı yeniden biçimleyen bir pratiğe dönüşüyor.

Bitirirken

Türkiye 2000'li yıllarda toplumsal hareketler açısından ilk büyük kırılmayı Hrant Dink'in katledilmesi sonrasında gerçekleştirilen protestolarda yaşamıştı. Yas ile isyan duygusunun iç içe geçtiği cenaze töreninde kardeşlik ve dayanışma çığlığı politikleşiyor ve siyasal mücadelenin dinamiğini güçlendiriyordu. "Hepimiz Hrant'ız Hepimiz Ermeniyiz" sloganı ise Türkiye'de aidiyet – kimlik ve politik eylem ekseninde paradigmatik bir değişimi müjdeliyordu. Kolektif eylemlilik olarak ikinci paradigmatik değişim, 2013'te Gezi Direnişi ile gerçekleşiyor. Bu sefer protestonun ve başkaldırının gramerinde mekan, özgürlük ve ekoloji mihenk taşı haline geliyor. Arjantin ile Mısır'daki, Brezilya ile Türkiye'deki isyanı ve direnişi ortaklaştıran en önemli unsurlardan biri, bahsi geçen mekân-özgürlük-ekoloji aksıdır. Çünkü neo-liberalizm doğrudan yaşamın akışına müdahale ederek ve mekânları rant odaklı dönüştürerek ekolojiye, özgürlüklere zarar vermektedir. Ve her bir örnekte bu durum kendi iç dinamikleri ile başka tahakküm biçimlerine bürünmektedir. Hükümetlerin göz diktikleri mekânları yeni bir toplumsallığın ve siyasalın inşasına imkân tanıyacak biçimde dönüştürmek için mücadele eden muhalif toplumsal hareketler, iktidarların tahakkümünü sonlandırmak adına "dur/dokunma/çekil" dedikleri kadar, daha özgürlükçü daha demokratik ve emekten yana somut alternatifler üretebilecek kapsayıcılığa da ulaşabilmektedir.

Gezi direnişi eşitlikçi yapısı, direnme üslubu, doğa ve yaşamla kurduğu ilişki ve siyaset tarzı açısından "müesses nizamı" sarsmıştır. Kolektif eylemlerin iktidarın tasarruflarını etkileme açısından sonuçsuz kalmaya mahkûm olduğuna dair ön kabul yıkılmıştır. Tek başına bugün Gezi'nin park olarak kalmaya devam edecek olması dahi bunun kanıtıdır. 12 Eylül rejimi ile beraber gelen ve istikrarını sokak eylemlerini etkisizleştirme üzerine kuran rejim yine sokakta dağılmıştır.

Gezi sonrasında yaşananlar, iktidarın ve onunla bütünleşik entelijansiyanın içini tamamen kendi perspektifi ve tasarrufları ile doldurmak istediği "kamu yararı" ve siyaset anlayışının topyekûn reddidir. Demokrasiyi salt periyodik olarak yapılan seçimlere indirgeyen, "milli irade" söylemi adı altında çoğunlukçuluk yapan ve

kendi gibi düşünmeyenleri marjinalize eden, kolluk kuvvetlerini halka karşı şiddet uygulamak için kullanan siyaset tasavvurunun sonudur. Ülkede siyasal gerilim hattı olarak mütemadiyen yeniden kurgulanan karşıtlıklar yerine, tahakküm kurmak isteyenler ve ona direnenler olarak mevzilenmektir. Gezi Direnişi, Türkiye'de ilk defa kamusal alanın sınırlarının bu denli genişlemesini sağlamıştır. Burjuva kamusal alanı yerine alternatif ve karşıt kamusal alan kavramsallaştırmalarını ortaklaştıran otantik bir kamusal alan inşa edilmiştir. Yalnızca talepler doğrultusunda değil, kamusal alanda beraber olup direnme, söz söyleme, eyleme geçme ve bu haliyle kolektif bir biçimde kamusalı dönüştürme iradesi keşfedilmiştir. Kolektif eylem sırasındaki çokluğun birlikteliği, daha önce görmezden gelineni görme, anlamaya çalışma ve beraber siyaset üretme olanağını, bu ihtimalin varlığını dahi bilmeyen aktörlere yatay ilişkiler çerçevesinde anlatmıştır. Birçok şehirde ve mahallede parklarda gerçekleştirilen forumlar bu doğrultuda eşine rastlanması zor bir imkân yaratmaktadır.[12] Buradan hareketle Türkiye'de tabandan bir siyasal katılım talebinin ve demokrasinin derinleştirilmesi arzusunun kolektif bir biçimde dillendirildiği böylesine bir atmosferin emekten ve özgürlükten yana bir ülke kurma inancımızı güçlendirdiği aşikârdır.

Kaynakça

Altınyıldız, A,. (2006) "İmparatorlukla Cumhuriyet Arasındaki Eşikte Siyaset ve Mimarlık: Eskiyi Muhafaza / Yeniyi İnşa", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Muhafazakârlık*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Çetinkaya, D. Y., (2008) "Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler", Y. D. Çetinkaya, (der.), *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, İstanbul: İletişim Yayınları

Dhaliwal, P., (2012) "Public Squares and Resistance: The Politics of Space in the Indignados Movement", *Interface*, 4/1.

Hardt, M. ve Negri A., (2012) *Duyuru*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Hollander A. J. ve Einwohner, L. R., (2004) "Conceptualizing Resistance", *Sociological Forum*, 19/4.

Mouffe, C., (2010) *Siyasal Üzerine*, İstanbul: İletişim Yayınları

Negt, O. Ve Kluge, A., (1993) "Public Sphere and Experience: Toward an Analysis of the Bourgeois and Proletarian Public Sphere", *Theory and History of Literature*, 85.

Özbek, M., (2004) "Giriş: Kamusal Alanın Sınırları", M. Özbek, (der.), *Kamusal Alan*, İstanbul: Hil Yayınları

Özbek, M., (2004) "Politik Kamusal Alan ve Yaratıcılık", M. Özbek, (der.), *Kamusal Alan*, İstanbul: Hil Yayınları

Özman, A. ve Yazıcı Yakın, A., (2012). "Anti-Komünist Fanteziler: Doğa, Toplum, Cinsellik", *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri*, İstanbul: İletişim Yayınları

Öztan, G. G., (2011) "'Ezeli Düşman' ile Hesaplaşmak: Türk Sağında 'Moskof'" İmgesi, *Toplum ve Bilim*, 121.

12 Gezi direnişi ile start alan forumlar, kadim Yunan'ın agoralarına benzer bir rol üstleniyor. Hem semt sakinlerine hem de semt dışından katılımcılara kucak açan forumlarda söz alanlar kimi zaman Gezi direnişi ile ilgili kendi başından geçenleri, kimi zaman da geleceğe dair pratik çözüm önerilerini paylaşıyorlar. Forumlar kolektif iletişimi sağlayacak işleyiş mekanizmalarını da yine kendileri yaratıyor. Forumlarda eşit söz hakkına riayet edilmesi bahsinde müthiş bir duyarlılık göze çarpıyor. Alkış yerine her birinin anlamı olan el kol işaretleri ile forumlar yönetiliyor. Ülkenin dört bir yanındaki forumların demokrasinin derinleştirilmesi ve iktisadi anlamda da kapitalist ekonominin rant çarklarının durdurulması çerçevesinde yeni olanaklar sunduğu açık. Bundan sonra mesainin forumlar arasındaki ilişkileri yoğunlaştırmak ve pratik sonuçlara varmak için harcanması yerinde olacak gibi görünüyor.

Öztan, G. G., (2013) "Stratejik Sefalet: İktidarın Penceresinden Direniş", *Bianet*, http://www.bianet.org/bianet/siyaset/147859-stratejik-sefalet-iktidarin-penceresinden-direnis

Stratejik Düşünce Enstitüsü, (2013) *Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu: Gezi Parkı Etrafında Yaşanan Toplumsal Olaylara İlişkin Değerlendirmeler.*

Uluengin, B. M. ve Turan, Ö., (2005). *"İmparatorluğun İhtişam Arayışından Cumhuriyet'in Radikal Modernleşme Projesine: Türkiye'de Kentsel Planlamanın ilk Yüz Yılı"*, *Literatür Dergisi*, 3/6.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *181-187*

Dersim'in 'Sönük' Haziranı'ndan Haziran İsyanı'na

Ş. Gürçağ Tuna

Mayıs sonunda başlayıp Haziran'ın başından itibaren tüm Türkiye'ye yayılan isyanın ilk günlerde Dersim'e de sıçraması heyecanla karşılandı. Dersim, Alevi-Kürt kimliği ile sol düşüncenin bir arada harmanlanması ve bu yönüyle de geniş kitleleri etkileme potansiyeline sahip olması bakımından önemli bir kent. Sol örgütlerin Türkiye'de en güçlü olduğu yerlerden biri olması sebebiyle Haziran İsyanı'nın Dersim'de çok güçlü bir yankı bulması doğal olarak beklenen bir şeydi. Fakat hiç sanıldığı gibi olmadı. İlk günlerde kitlesel denebilecek düzeyde başlayıp medyada da geniş ölçüde yer bulan eylemler, birçok kentten daha erken sönümlendi. Haziran İsyanı'nın Dersim'de görece az yankı bulmasının nedenlerini aramak, özellikle büyük kentlerde Haziran İsyanı'nı ortaya çıkaran nedenleri anlamak açısından da anlamlı olacaktır. Bu yazıda Haziran İsyanı'nın nedenleri isyanın görece az yansıdığı küçük bir kentten tartışılmaya açılacaktır. Bu tartışma, Dersim'in sınıfsal yapısıyla büyük kentlerdeki sınıfsal yapıları karşılaştırmayı gerektirecektir. Böylece Haziran İsyanı'nın sınıfsal bir perspektifle tartışılmasına Dersim üzerinden katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Şimdiye dek Haziran İsyanı daha çok büyük kentlerdeki ve özellikle Taksim'deki eylemlere katılanlar açısından tahlil edilmişe benziyor. Bu bir bakıma doğal çünkü tüm Türkiye'ye yayılan eylemlerin çıkış noktası bu mekân(lar). Tam da burada Haziran İsyanı'na yerelden bakıldığında şu soru önem kazanıyor: İşçileşen orta sınıf hareketi olduğu yorumları yapılan Haziran İsyanı, acaba bu sınıfların güçsüz olduğu yerlerde nasıl yaşandı? Haziran İsyanı'nı anlamlandırmada önemli noktalardan biri olan kentsel mekânların metalaştırma sürecine çekilmesi, acaba Dersim açısından ne anlama gelmekte? Bu yazıda yukarıdaki sorulara Dersim örneği üzerinden yanıtlar arayarak Haziran İsyanı ile bağ kurmaya çalışacağım. Fakat önce Haziran İsyanı'nın Dersim'de nasıl yaşandığına kısaca bakalım.

Dersim'de Haziran Günleri

Taksim'deki olaylara ilişkin Dersim'deki ilk tepki, Taksim Meydanı'nın ele geçirildiği 1 Haziran'da sol kurumların katıldığı klasik bir basın açıklamasıyla verilmiştir. Bu tepki, kentte çok sık yapılan basın açıklamalarından farklılık arz etmemiş ve kitlesel bir eyleme dönüşmemiştir. İki gün sonra kent merkezindeki elektrik

kesintisinin Taksim'deki eylem görüntülerinin halka ulaşmasını engellemek amacıyla yapıldığı düşüncesiyle kendiliğinden örgütlenen ve kitlesel bir tepkiye dönüşen bir eylem gerçekleşmiştir. Bu eylemde başka şehirlerde de görülen tencere-tava çalarak ses çıkarmak gibi protesto biçimleri uygulanmış ve farklı mahallelerden kent merkezine yürünmüştür. 1 Mayıs ve Newroz'larla karşılaştırıldığında az ama kendiliğinden bir eylem olması bakımından azımsanmayacak sayıya ulaşılmıştır.

Sonraki günlerde akşam saatlerinde planlanarak yapılan eylemlerde ise gençler barikatlar kurup polisle çatışmış, henüz polis müdahalesi başlamadan halkın öfkesi doğrudan karakola yönelmiştir. Katılımcılara bakıldığında; siyasetle organik bağı olmayan ama söyledikleri sosyalist-Kürt marşları çerçevesinde "apolitik" de denemeyecek mahalle gençliğinin yanında kendilerini örgütsüz ya da sol yapılar veya Kürt Hareketi içinde tarif eden öğrenci-işsiz-işçi kesimlerin ağırlığının olduğunu söylemek mümkündür. Kürt Hareketi'nin isyana mesafeli bir tutum takınmasının ardından ise bu hareketin etkilediği kesimler eylemlerden çekilmiştir. Bu kesimler içinde Kürt Hareketi'ne uzak siyasal grupların da bir ölçüde yer aldığı söylenebilir. Çünkü Kürt Hareketi'nin ulusalcıların öne çıkmasına dair kullandığı söylem BDP'ye uzak siyasal grupları bile belli ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir. Dersim gibi devletin doğrudan şiddet uyguladığı bir coğrafyada bu söylemin karşılık bulma potansiyelinin diğer coğrafyalara göre daha fazla olması beklenen bir olgudur. Fakat sol-sosyalist örgütlerin tamamı kurumsal olarak eylemlerin içinde yer almışlardır. Bahsedilen nedenden belki daha etkili olan faktör ise öncülüğünü mahalle gençliğinin yaptığı eylemin polisle çatışmaya endekslenen bir muhtevaya bürünmesi olabilir. Türkiye genelinde Haziran İsyanı meydanları ve büyük caddeleri hedefleyen kitleye yönelik polis saldırısına karşı direniş-isyan biçiminde yaşanırken Dersim'de caddede yürünüp meydanda toplanıldıktan sonra polisin ortalıkta hiç gözükmediği bir durum ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda kitlenin bir kısmı karakola yönelmiştir. Bütün bu "görünen" faktörler nedeniyle eylemlerdeki kitlesellik gittikçe sönümlenmeye başlamıştır.

Eylemlerin dördüncü gününde BDP ve sol/sosyalist kurumlar karar alarak eylemlerin bitirilmesi amacıyla barikat kuran gençlerle görüşmüşlerdir. Bütün kurum temsilcilerinin ikna çabalarına rağmen gençler siyasetlerin temsilcilerini dinlemeyerek polisle çatışmaya devam etmiştir. Gençleri ikna etmek için tepkinin kitlesel olarak verilmesi gerektiği, esnafın zarar gördüğü gibi argümanlar savunulmuş, bir gün sonra halkın kitlesel katılımının sağlanacağı daha etkili bir eylem yapılacağı söylenmiştir. Bir gün sonra yapılacağı bildirilen kitlesel eylem Dersim'deki klasik eylemlerin de gerisinde kalarak 100 kişiyle tamamlanmıştır. Sonrasında düzenli yapılan eylemlere ara verilerek diğer kentlerde yaşanan olaylara kitlesellikten uzak yürüyüş ve basın açıklamalarıyla tepki/destek gösterilmiştir ki bu zaten Dersim'in gündelik hayatının değişmez bir parçasıdır. Son olarak 28 Haziran'da büyük kentlerdeki forumlara benzer bir forum örgütlenmek istenmiştir. "Dersimli Çapulcu-

lar" imzalı ortak forum katılım yetersizliğinden dolayı gerçekleştirilememiştir. Sonrasında tekrar eden forum denemeleri yine başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Dersim Haziranı'nın Politik Nedenleri

Yukarıda özetlenen Dersim'in "sönük" Haziran günlerini nasıl açıklamak gerekir? Bu sorunun cevabı kuşkusuz ki birçok yerel politik dinamikten bahsetmeyi gerektiriyor. Fakat bu yazının amacı tam da bu yerel politik dinamiklerle Haziran İsyanı'nı açıklamakta kullanılan sınıfsal dinamikler arasında bağ kurmak olacak. Politik dinamiklere bakıldığında, Kürt Hareketi'nin Haziran İsyanı'na verdiği desteğin son bulmasının Dersim'deki süreci belli ölçüde etkilediğini teslim etmek gerekiyor. Ama bundan belki daha önemlisi, Kürt Hareketi'nin isyanı "ulusalcı" olarak damgalamasının yarattığı etki olabilir. Değinilmesi gereken diğer bir faktör, 1990'ların ortalarında "devletin zor"unu tüm çıplaklığıyla yaşamanın travmatik etkilerinin sürmesi olarak belirtilebilir. Bu sürecin çelişkili olarak bir yandan sol/sosyalist örgütleri bir yandan da pasifizmi eşzamanlı olarak güçlendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Marksist-Leninist örgütlerin çözümü silaha endeksleyen yaklaşımı ise bireylerin isyanın öznesi olması önünde görece engel oluşturabilmektedir. Çünkü bireyler/kitleler için mücadele eden, onlar adına söz söyleyen örgütler hali hazırda mevcuttur. Kuşkusuz ki bu örgütler kitle mücadelesini savunmaktadır ve Haziran İsyanı içinde yer aldıkları gerekçesiyle bu örgütlere halen operasyonlar sürmektedir. Fakat Dersim'in göbeğinde yıllardır yaşanan silahlı mücadelede ister istemez çözümün silaha atfedilerek gerçekleşeceği yönünde bir algı oluşmaktadır. Bu ifadeler söz konusu örgütlerin kitle mücadelesi içindeki paylarını yadsımaz. Hatta yerel nedenlerden biri olarak son dönemde Dersim'de sosyalist örgütlere yapılan operasyonlar gösterilmektedir. Kentteki en önemli politik aktörlerden birine aylar öncesinde kapsamlı operasyon yapılmasının etkilerinin halen sürdüğü söylenebilir. Fakat bu görüşe bir şerh düşmek gerekiyor. Çünkü yukarıda özetlendiği gibi, Dersim'deki Haziran günlerini kitlesellikten uzaklaştıran nedenlerden biri, polisle çatışmaya endekslenen bir eylem tarzının ortaya çıkmasıydı. Her ne kadar polise saldırıyı durdurmak isteyen sol örgütler olsa da bu eylemlerde öne çıkan kesim olarak "mahalle gençliği", yıllardır sürdürülen sol siyaset anlayışından farklı bir yaklaşım sergilememiştir. Dolayısıyla sol örgütlerin siyaset yapma tarzlarının, ortaya çıkan 'sönük' Haziran'ı yaratan etkenlerden olduğunu söylemek mümkündür.

Şimdiye kadar tasvir edilen çerçevede isyanda, kendiliğinden başladığında belli bir kitleselliğe ulaştıktan sonra siyasi çevrelerin düzenli eylemlerinde artmak yerine eriyen bir kitle olduğu öne çıktı. Burada sorumluluğu basitçe siyasal çevrelere yüklemek yerine yeni siyasal araçların üretilememesinde aramak gerek. Haziran İsyanı'nda büyük kentlerde öne çıkan yaratıcılık ve mizah karşısında Dersim'in sönük Haziranı'nda yeni olan hiçbir şey yoktu. Birbirinin tekrarı eylemleri aşmak için eylemleri mahallelere taşımak dışında (bu da pencerelerden sunulan al-

kış desteğinden başka bir işe yaramadı) başka bir şey denenmedi. Bahsedilen bu farklılığı,Haziran İsyanı'ndaki sınıfsal dinamiklerde aramak gerekiyor. Aşağıdaki bölümde buna değinilecek.

Yukarıda anlatılan sürecin tüm Türkiye'de yaşanan süreçle ortak noktalarından biri siyasi çevrelerin etkisizliği ve siyasal çevrelere olan güvensizlik. Kentte söz sahibi olan siyasal çevreler arasında tarihsel ve politik açılardan yoğun bir kutuplaşma mevcut. Bu kutuplaşmanın politik aidiyetleri bulunmayanları hatta herhangi bir siyasal kuruma sempatisi olanları bile siyasete karşı güvensizliğe ittiği gözlemlenebiliyor. Siyasetler arasında politik rekabette tarihsel ve politik anlaşmazlıklar sürekli yeniden üretilerek politik aidiyeti bulunmayanlara siyasetten uzak durmak için gerekli malzeme bolca sağlanıyor. Dolayısıyla Türkiye genelinde hayatlarında ilk kez sokağa çıkan gruplardan bahsedilirken Dersim'de bu sürecin etkisiz bir şekilde yaşanmasında siyasal kutuplaşmanın geniş kesimlere olan etkisinden bahsetmek gerekiyor.

Yukarıda belirtilen bütün faktörlerin Dersim'deki "sönük" Haziran'ı açıklamada belli ölçüde açıklama gücü olduğunu söylesek de tüm bu nedenlerin yetersiz olduğunu teslim etmemiz gerekiyor. Yerel politik dinamiklerin yanında sorgulanması gereken şey Haziran İsyanı'nın büyük kentlerde hangi dinamiklerle açıklandığı ve bunun Dersim için ne ifade ettiği. Aşağıda Dersim'in sınıfsal yapısından bahsetmeden önce belirtelim ki yerel politik neden olarak adlandırdıklarımız ile sınıfsal yapı arasında kuşkusuz ki etkileşimli bir ilişki var. Her ne kadar iki ayrı bölümde kategorize etsek de meselenin ilişkisel bir şekilde etraflıca tartışılmasına ihtiyaç var.

Dersim, İşçileşen Orta Sınıf ve Neo-Liberalizm

Haziran İsyanı'nı oluşturan dinamiklerden biri "işçileşen orta sınıf" olarak adlandırıldı. Ergin Yıldızoğlu'nun yazısındaki deyişiyle "orta sınıf", aslında "bir çalışanlar tabakası, bir yeni işçi sınıfı fraksiyonu" idi. Yıldızoğlu'na göre "Gezi Olayı", "toplumda sarsıntı yaratma kapasitesi hızla artan bir sınıf fraksiyonu" olarak tanımladığı ve "dijital ağlara, bilişim sistemlerine, duygulanımsal emekle üretim yapan hizmet alanlarına bağlı kesim"lere dayanıyordu.[1] Sendika.org sitesinde Yalçın Bürkev ile yapılan söyleşide daha geniş bir çerçeve çizilerek Haziran İsyanı'nın dinamiğini oluşturan sınıfın "proleterleştirilen orta sınıf olduğu" vurgulanıyordu. Bürkev'e göre "kaybeden orta sınıf" olarak "avukatlar, doktorlar, eczacılar, mühendisler, grafikerler, tasarımcılar, bilgisayarcılar, öğretmenler ve öğretim üyeleri"nin "hızla kalıcı bir ara sınıf olma özelliklerini yitirerek işçi sınıfına dâhil olmaları" Haziran İsyanı'nın dinamiğiydi. Bu dinamiği neoliberal sürece bağlayan Bürkev, neoliberal politikaların uygulayıcısı olan AKP'nin aynı zamanda muhafazakâr yaşam tarzına ilişkin politikaları nedeniyle, tüm bu politikalara muhalif tepkilerin

1 Bkz., http://www.sendika.org/2013/06/gezi-olayinin-yarattigi-yeni-zaman-uzerine-dusunurken-ergin-yildizoglu/

birbirine geçtiğini ifade ediyordu.[2] Başka bir deyişle, AKP'ye karşı neoliberal politikaların yıkımını yaşayan proleterleşen orta sınıfın tepkisi hem neoliberal politikalara hem de bununla iç içe geçen bir şekilde laik yaşam tarzını hedefleyen politikalara yönelikti. Şimdiye kadar bahsedilen işçileşen orta sınıfa, ismi anılmış olmasa da öğrencilerin de potansiyel aday olarak dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamadan geçmeyelim. Haziran İsyanı'nı açıklayan bu sınıfsal dinamiklerin Dersim'in sönük Haziranı'nı da açıklayan temel dinamiklerden olduğunu belirtmek gerekiyor. Dersim'in sınıfsal yapısının büyük kentlerden çok farklı olduğu aşikâr. Bir başka yazımızda Dersim'in sınıfsal yapısını betimleyen kavram olarak "garnizon kent" kavramını kullanmıştık (Doğan ve Tuna, 2011). Bu kavram, devletin aldığı kararla köyden kente dönüşen Tunceli'nin savaş ortamında demografik yapısının hızla dönüşerek nüfusun çoğunluğunun asker, polis ve diğer kamu personelinden oluşmasına atıf yapmakta idi. Dolayısıyla bir anda kent olan Tunceli'de bilinen anlamıyla kentleşme sürecinin ve kentleşme sürecine içkin olan sermaye birikim sürecinin çok farklı düzeyde yaşandığını vurgulamıştık. Başka bir deyişle Dersim'de sanayi ve hizmetler sektörünün küçük ölçekli bir yapıda olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Yukarıda "potansiyel işçileşecek orta sınıf" olarak nitelediğimiz üniversite öğrencilerinin de büyük kentlerdeki üniversite öğrencilerinden çok farklı olduğunun altının çizilmesi gerekiyor. Birçoğu Kürt coğrafyasından gelen Dersim'deki üniversite öğrencileri; aile yapısı, politik aidiyet ve gelecekte sahip olabilecekleri meslekler açısından büyük kentlerdeki "potansiyel orta sınıftan" epey farklılık arz ediyor. O halde Haziran İsyanı'nın dinamiği olarak yukarıda belirtilen "işçileşen orta sınıf"ın,Dersim'in sınıfsal yapısında herhangi bir yere tekabül etmediği sonucuna ulaşmış bulunuyoruz. Kuşkusuz ki bütün küçük kentler için geçerli olacak olan bu tespitin Dersim için en uçta yaşanan örneklerden biri olduğu vurgulanmalıdır. Dolayısıyla Haziran İsyanı'nın dinamiği olarak gösterilen sınıfın Dersim'de var olmayışı ya da çok cılız olması "sönük Haziran'ın" temel nedenlerinden biri.

Büyük kentler ve Dersim arasındaki sınıfsal yapıdaki farklılık kendisini yapılan eylemlerde göstermektedir. Yıldızoğlu'nun belirttiği "yeni sınıf fraksiyonu", kendisine uygun olan "yatay ağlara bağlı merkezsiz örgütlenme" oluşturması ve bu örgütlülüğe uygun araçları kullanması ile kendisine uygun bir siyaset biçimi oluşturmuştu. Dersim'de ise geçmişleri 30-40 yıl öncesine dayanan politik örgütlerin yıllardır kullandığı söylem ve araçlar halen aynı şekilde muhafaza ediliyor. "Sönük Haziran" sürecinde kentte yapılan "yeni" denebilecek tek şey forum örgütleme denemesiydi. Fakat Haziran sonunda Dersim'deki forum örgütlenmesi başarısızlıkla sonuçlandı. Büyük kentlerdeki forumları örgütleyen güç siyasal gruplar değildi. Forumlar içinde siyasal gruplara üye insanlar olmasına rağmen forumlar bağımsız ve kendiliğinden örgütlenmişti. Ergin Yıldızoğlu'nun çizdiği çerçevedeki "yeni işçi sınıfı"nın kendi yapısına uygun bir aracıydı forumlar. Dersim'deki forumun ise

2 Bkz., http://www.sendika.org/2013/06/yalcin-burkev-isyanin-basini-ceken-orta-sinif-proleterlesen-kucuk-burjuvazidir/

imzasız bir afişle çağrı yapılmış olsa da siyasal grupların öncülüğünde yapıldığına dikkat çekmek gerekiyor. Ayrıca kentte uzun zamandır var olan siyasal kutuplaşma, forumların yapılabilmesinin önündeki engellerden biri olarak yorumlanmalı.

Haziran İsyanı'nın belirleyici dinamiklerinden bir diğerinin ise neoliberal politikalar kapsamında kentsel mekânların metalaşması olduğu birçok araştırmacı tarafından belirtiliyor. Haziran İsyanı'nın da patlak vermesine yol açan bu etken, sözgelimi Dikmen'deki kitlesel ve uzun erimli isyanı da açıklamakta. Buradan Dersim'e bakıldığında büyük kentlerde yaşanan süreçle önemli bir ortaklık göze çarpıyor: Gezi Parkı ile Dersim'in gündemi arasında bağ kurma potansiyeli olan HES'ler. Neo-liberal politikaların metalaştırma sürecinden Dersim de fazlasıyla nasibini almış durumda. Fakat Dersim'e yapılmış olan ve yapılacak olan barajların "ikinci 38" olarak nitelenmesi, barajların Dersim'e özgü olduğuna yönelik bir algı oluşturuyor. "İkinci 38", devletin gerillaya karşı bir hamlesi olarak algılanıyor veya yerleşim yerlerinin sular altında bırakılması sonucu Dersim'in insansızlaştırılmasının hedeflendiği belirtiliyor. Bu bakış açısı, Dersim'de yapılan/yapılması planlanan barajların tüm dünyada çığ gibi büyüyen enerji sektörünün etkisinden ve suyun metalaşması meselesinden kopuk bir şekilde ele alınmasına yol açıyor. Böylece Dersim'deki süreci açıklama çabası sermaye birikimi ve metalaşmaya odaklanmaktan çıkarak devlete yöneliyor. Sınıf görmezden gelinip hedefe devlet oturtuluyor. Her ne kadar Dersim'de Haziran İsyanı'na dair yapılan eylemlerde Munzur'da yapılması planlanan barajlara dair sloganlar atılsa da var olan algı kapsamında bu slogan Gezi Parkı ile ilişkisizmiş gibi duruyor. Çünkü ifade ettiğimiz gibi barajlara karşı yürütülen mücadele neoliberal politikalar ekseninde bir sınıfsal mücadele olarak değil, fakat tümüyle devletin askeri-politik bir saldırısı olarak algılanıyor.

Dersim örneği siyasal grupların etkisizliği bir yana, neoliberal politikanın birleştirici saldırısına karşı ortak mücadele etmenin ideolojik temelinin bile kurulamadığını gösteriyor. Aksine, aynı neoliberal politikalara karşı ayrıştırıcı bir muhalefet örgütleme zemini oluşturmak siyasetsizlikle aynı anlama geliyor. Bir parantezi de Kürt Hareketi'ne açmak gerekirse, "çözüm süreci" gerekçesiyle Haziran İsyanı'na mesafeli durmaları aslında Munzur'da baraj inşaatında kullanılan dozerin önünde duranlara olan mesafe anlamına geliyor. Çünkü Gezi'de dozerin önünde duran Sırrı Süreyya Önder ile Munzur'da dozerin önünde duran kişiyi buluşturan nokta neoliberal politikalardan başkası değil. Dolayısıyla çıkarılması gereken derslerden biri Munzur'un özgür akmasının Gezi'den ya da Dikmen'den bağımsız düşünülmemesi gerektiğidir.

Değerlendirme

Haziran İsyanı'nın Taksim'den Türkiye'ye hızlıca yayılmasını sağlayan dinamik neo-liberal politikaların yürütücüsü AKP'nin otoriter politikalarına geniş kesimlerin tepkisiydi.[3] Bu geniş kesimlerin dinamiği ise işçileşen orta sınıftı. Ali

3 Neo-liberal politikalar ile AKP'nin otoriterleşmesi arasındaki ilişki, Praksis'in elinizdeki sayısında İbrahim Gündoğdu'nun yazısında tartışılıyor.

Ekber Doğan'ın elinizdeki sayıdaki yazısında belirttiği gibi, bu süreç "kentsel sosyal hareket" olarak başladı. Fakat Türkiye geneline yayılırken AKP'nin Suriye politikasına Antakya'da gösterilen tepkilerde olduğu gibi, yerel sorunlarla bütünleşerek genelleşebildi. Bir başka örnek olarak Dikmen'deki kentsel dönüşüm hareketiyle bütünleşmesi gösterilebilir. Haziran İsyanı, neoliberal politikaların doğrudan yıkımını HES'lerle yaşayan, nüfusunun büyük bir kesimini Alevilerin oluşturduğu Dersim'de de yerel olarak hissedilen sorunlarla özdeşleşme potansiyeli taşıyordu, fakat beklenildiği gibi olmadı. Dersim'in Haziran günleri sönük geçti. Bunun birçok yerel politik nedeni olduğunu belirttik. Geçmişin travmatik olaylarının Dersim ile büyük şehirler arasında özdeşlik kurulabilmesine karşı olumsuz bir miras olduğunu, siyasal kutuplaşmanın ve Kürt Hareketi'nin sürece yönelik algıyı olumsuz etkilediğini eski siyaset tarzının böyle bir bağa kanal açmadığını vurguladık. Fakat bu yerel politik nedenlerin yanında "görünmeyen" bir nedenden daha bahsedilmesi gerektiğini savunduk. Eğer Haziran İsyanı'nın dinamiğini yeni bir işçi sınıfı olarak gösteriyorsak isyanın sönük geçtiği kentlerdeki "görünmeyeni", yani sınıfsal yapıyı da analize katmalıyız sonucuna vardık. Büyük kentlerdeki sınıfsal yapıyla Dersim'deki sınıfsal yapı arasındaki farklılığın Haziran İsyanı'nı algılama ve buna tepki verme bakımından önemine dikkat çektik. Sonuç olarak, dinamiği işçileşen orta sınıfa dayanan ve kentsel bir hareket olarak nitelenen Haziran İsyanı, sınıfsal yapısı farklı olan Dersim'de birçok politik faktör nedeniyle etkisini gösteremedi. Fakat tam da Haziran İsyanı'nın nedeni olan neoliberal politikalar üzerinden, "uzun Haziran" sürecinde Dersim ile direnen yerler arasında köprü kurmanın olanaklarının mevcut olduğunu vurgulayalım.

Kaynakça

Doğan, A. E. ve Ş. G. Tuna (2011). "Tunceli/Dersim'de Tembelliğin Kültürelleştirilmesi: Emek Süreçlerinin Özgünlükleri Çerçevesinde Bir Bakış", *İktisat Dergisi*, 515-516.

*dipnot yayınları

PRAKSİS SAYI: 30-31

2000'li Yıllarda Türkiye'de Kamu Politikaları

- Sermayenin Uluslararasılaşması ve Devletin Dönüşümü: Teknokratik Otoriterizmin Yükselişi/**Ümit Akçay**
- Türkiye'de Neoliberal Ekonomi Politikalarının Uygulanması Sürecinde Bir Yönetim Stratejisi Olarak Apolitizasyon ve Depolitizasyon/**Melehat Kutun Gürgen**
- AKP Döneminde Türkiye'de Büyük Ölçekli Özelleştirmeler ve Devletin Dönüşümü/**Merih Angın ve Pınar Bedirhanoğlu**
- Türkiye'de Telekomünikasyon Sektörü ve İdari Yapısına İlişkin Düşünceler/**Sırrı Emrah Üçer**
- Enerji Sektörünün Dönüşümü ve HES Sürecinde Birikim, Devlet ve Sınıflar/**Mustafa Eberliköse**
- Herkes İçin Sağlıktan Paran Kadar Sağlığa: Türkiye'de Sağlık Politikalarının Neoliberal Dönüşümü/**Ecehan Balta**
- Türkiye'de Sağlık Sisteminin Neoliberal Yeniden Yapılandırılma Sürecinde Kamu İlaç Politikaları: Devlet Müdahalesinin Değişen Biçimleri/**Ali Serkan Mercan**
- Sosyal Politika ve Emek Piyasası Politikaları İncelemelerinde Anaakım Yaklaşım Olarak Yeni Kurumsalcılık(lar): 2000'lerde Yunanistan, İspanya ve Türkiye'de İstihdam Politikalarında Dönüşüm/**Sümercan Bozkurt**
- Burjuva Devlet Formundan Kaçış Yöntemi Olarak Neoliberal Polis Reformu: Türkiye Örneği/**Funda Hülagü**
- Alternatif Kamusalın Politik Ekonomisi: Teorik Bir Tartışma "Genel Olarak Sermaye"den "Genel Olarak Birliğe"/**Koray R. Yılmaz**
- Örümcek Ağının Diyalektik ile Keşfi/**Ahmet Zalfer**

Dipnot Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti
Selanik Cad. No: 82/32 Kızılay/ Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

Genel Dağıtım
PUNT

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *189-192*

Kısmîlik ve Bütünlük: Gezi Parkı'na İlişkin Aklımdan Geçenler

Mehmet Okyayuz

Emniyet güçlerinin 31 Mayıs'ta, Gezi Parkı'nın bir alış veriş merkezine dönüştürme planlarına karşı çıkmak için bir araya gelmiş olan insanlara karşı orantısız şiddet kullanmasından sonra, hükümet karşıtı protestolar yaygınlaşıp günümüze kadar süregelmiştir. Bu süreçte AKP politikalarının tahakkümcü-baskıcı eylemselliğini yoruma yer vermeyen bir doğrudanlıkla hissetmek zorunda kalan birçok -geleneksel örgütlülük anlamında- politik olmayan birey, bundan böyle "politik" olmanın yaşamsal önemini kavramıştır. Bu bağlamda olup bitenler, aynı zamanda, son 10-15 yıl içerisinde iyice yaygınlaştırılan neo-liberal politikaların bireyler üzerindeki yarıştırıcı ve yalnızlaştırıcı etkilerine karşı bir direniş olasılığına ilişkin umudun yeşermesine yol açtı.

Bu politikaları savunanlar ya da bu politikaları savunanlarla birlikte olmanın kendileri için daha yararlı olacağını düşünenler bir yana, bu umudun etkileri öyle bir hal almış olacak ki, Türkiye'nin birçok şehrinde hükümetin meşruluğunu sorgulayan protestolar meydana gelmiştir ve gelmektedir. Protestolara katılan insanlar, hükümetin meşruluğunun seçim sonuçlarına ve birçok kez hukuksallık boyutundan arındırılmış bir yasallığa indirgenemeyeceği bilincinde hareket etmektedirler. Erdoğan'ı asıl telaşlandıran, hatta ve hatta korkutan da protestoların bu teorik-politik bilinçlilik yanı olacak ki, 9 Haziran'da Esenboğa Havalimanı'nda yaptığı konuşmasında yeniden seçime vurgu yapıp, "milletin hesap yeri sandıktır, sandıkta hesap sorar, bizi millet getirdi millet götürür. Milletten başka bu noktada bizi götürmeye gücü yetmez" gibi sözlerle protestolara yanıt vermiştir. Erdoğan, aynı gün Altınpark'ta yaptığı konuşmasında, "bu milletin iktidarına saygı duymayanlar, bunun bedelini öder" gibi sözlerle protestocuları ve onlara destek verenleri hedef göstermiş, onları tehdit etmiştir.

Bu sözlerin altında, iktidarın, muhalefetin doğanın korunmasını konu eden bir sivil toplum hareketinden bir "halk hareketine" dönüşme ihtimalini görüp bundan korkması yatmaktadır. Telaşı bundandır. Tespitlerim, bu noktaya kadar, belki inatla sürdürmek istediğim bir umuttan kaynaklanmaktadır. Ama itiraf etmeliyim ki, 10 yılı aşkın süren bu iktidardan sonra bu umuda ihtiyacım var. Onun için yazımın en azından ilk bölümlerinde bu "iyimser" bakışımı sürdürmeme izin verin.

Gezi Parkı Hareketi, "hükümet istifa" sloganıyla birlikte, yukarıda bahsettiğim sivil toplum boyutunu çoktan aşmıştır gerçekten de. Yukarıda bahsedilen teorik-politik bilincin sonucunda, doğanın yok edilmesi, neo-liberal sosyo-ekonomik politikalar ve insanların yaşamlarını dizginleştirme çabaları arasındaki bağlantı algılanmış durumdadır. Bunun başka bir işareti de, protestoların tüm baskılara rağmen uzun solukluluğudur. Bilinç ve süreklilik birlikteliği, Erdoğan'ın Aralık 2012'de ODTÜ'de meydana gelen olaylar sırasında kullandığı ve en geç o zamandan beri alıştığımız retoriğini değiştirmeye yetmediyse de, hükümet sözcüsü Hüseyin Çelik ve akabinde Abdullah Gül, tam da o birlikteliği bölmek için doğanın korunmasının önemini ve protestoların bu yöndeki "haklı" taleplerine vurgu yapma ihtiyacı duymuşlardır. Ne var ki, halen devam eden bu hedef gösterme ve yumuşatma stratejisi ekseninde yürütülen iktidarın kendi içindeki "işbölümü" de protestoları susturmaya yetmemiştir. Bütünlükçü niteliğe bir anlamda ulaşmış, dolayısıyla bir anlamda toplumsallaşmış olan direniş hareketi her şeye rağmen devam etmektedir.

"Bir anlamda" dememin nedeni ise, bazı çözümlemelerde söylenenlerden farklı olarak, bu toplumsallaşmanın henüz diğer toplumsal mücadelelerle birlikte ve onların talepleri ışığında gelişmemesindendir, ya da -umutsuz olmayalım- salt kısmî olarak böyle olmasındandır. Her yeri AVM'lere dönüştürüp ticarileştirmeye çalışan -ki Taksim ve çevresi bunun en belirgin simgesi haline gelmiştir- ama öte yandan ahlakçı söylemleri içki yasaklarıyla ve kürtaj yasağı denemeleriyle somutlaştırıp yaşamlara müdahale eden bir iktidara karşı direnen geniş ve heterojen bir kitle var. Bu heterojenlik, "normal" zamanlarda teorik tartışmalara yol açabilirken, bu süreçte büyük ölçüde ayrıştırıcı tartışmalar yapılmamaktadır. Elbette ki, protestoların genel anlamda ortak muhalif niteliklerinin yanı sıra yöntem ve talepleri arasındaki çeşitliliği açısından böyle bir durumun anlaşılır yanları vardır.

Şimdiye kadar değinilen noktalara bir de "uluslararası" bir boyut eklenmelidir. Bununla kastım, çıkarlara göre yön değiştirebilen yabancı basın değil, Türkiye'deki hareketin -kısmî de olsa- yurtdışındaki insanları da etkilemiş olabilmesidir. Bu bağlamda, örneğin 22 Haziran'da Köln'de Almanya Alevi Topluluğu'nca düzenlenen mitingde 30,000'den fazla insan AKP hükümetini protesto etmiştir. Gezi Parkı'nda başlayan protestolar, bu insanlar için demokratik, özgür ve seküler-hümanist bir toplumun sembolü olmuşlardır. Böyle bir okumanın ışığında yaklaşıldığında Gezi Parkı'nda protestolara katılan az sayıdaki "yabancılar" da küresel bir komplonun değil, ulusal sınırları aşan bir dönüşüm arayışının parçalarıdır; adeta küresel bir "occupy" hareketinin Türkiye Şubesi mensupları.

Tüm bu süreçte olup bitenler, bir yandan bir "toplumsal uyanış"ın işaretleri diye okunabilir, okunuyor da ve Türkiye'nin mevcut konjonktüründe doğrusu da bu kanımca. Bu bağlamda, daha önce söylendiği gibi (en azından bu noktada) bu hareketi çok "akıllı" teorik çözümlemelerle, biraz da tepeden bakarak, fazla eleştirmeye gerek yok diye düşünmekteyim. Ulusalcılardan feministlere kadar değişik

aktörlerin farklılaşabilen taleplerini bile -en azından şu an için- daha genel bir pota içerisinde değerlendirmek lazım. Ayrışma kendiliğinden olacaktır nasıl olsa. Bu yaklaşım, protestocuların neoliberal politikalara karşı muhalif bilincinin, uzun solukluluğunun ve ortak noktalarda buluşabilmelerinin şu anki önkoşulu. Bunu görmek lazım gibime geliyor. Yine de, yazının daha sonraki bölümlerinde, eleştirdiğim bazı noktalara değineceğim, ya da başka bir deyişle, beklentilerimi dillendireceğim.

Umutların yeşerdiği ve yeşermek zorunda olduğu bu süreçte, öte yandan, AKP hükümetinin bir iktidar projesi olduğunu unutmamak gerekir. Siyasi-toplumsal hegemonyayı, bahsedilen neoliberal dönüşümlerin yanı sıra, anayasa ve başkanlık tartışmalarıyla birlikte (ki buna kapı açanlar arasında şu an pek bir muhalif olan "yetmez, ama evet"çileri saymak mümkündür) somut bir sonuca taşımaya çalışan siyasi kadroyu ne bizler ne de kendileri muhalefette düşünemedik uzun bir müddet. Hegemonya kurmak böyle bir şey olmalı.

Protestolar bu düşüncenin aşılabileceğini göstermiştir. Sol'un temel hareket noktası olan "insanların yaptıklarını insanlar değiştirebilir" fikri, "apolitik" bireylere de ulaşmış, onları politik kılmıştır. Önemli işlevlerinden bir tanesi de budur ve bizler bu yüzden protestocuların "zeka"larını, yaratıcılıklarını ve bununla birlikte apolitik diye adlandırmaya alıştığımız 20'li yaşlardaki gençleri (yeniden) sevdik. Bu noktanın vurgulanması önemlidir, zira toplumsal mücadelelerinin başarılı ya da başarısız olmasının birçok nedeni mevcut. Bir nedeni de, kuşaklar arası çatışmanın yanı sıra kuşaklar arası dayanışmanın da yeniden vücut bulup bulmamasıdır. Örneğin akademisyenler (kendi çalışma alanımdan söz etmek gerekirse), öğrencileri yeniden daha çok sevdi, bu soyut bir düzeyde kalmayıp dayanışmacı bildirilerle vücut buldu.

Bu yazıda keskin analitik çözümlemeler yapmaktan ziyade aklımdan geçenleri kağıda dökmeye karar verdim. Bu bağlamda, bu süreçten beklentilerimi de vurgulamalıyım. Bu beklentinin en önemlisi, işin bütünlükçü yanıyla ilgilidir. Direnişin özünde, nesnel olarak, hükümetin neoliberal politikalarının tahribatına karşı çıkmak yatmaktadır. İnsanlar er ya da geç bu politikaların kurbanı olacaklarını anlamış durumdalar. Yoksullaştırmanın yoksunlaştırmayı, yarıştırılmanın yalnızlığı, ahlakçı söylemin hayatın dizginleştirilmesini, eleştirel bakamamanın sığlığı getirdiğinin farkındalar. Ancak önemli olan, insanların bu bütünlükçü bakışın her alana ve özellikle de çalıştıkları kurumlara uyarlayabilmeleridir. Çalıştığımız kurumlar, neoliberal politikaların doğrudan sonucu olarak olmasa da, küresel bir neoliberal sürecin sonucunda dönüş(türül)mektedirler. Meydanda olanlar bu bütünlüğü gördüklerinde biz onları daha da seveceğiz. "Her yer Taksim" sloganının altında yatan, tam da bu bütünlükçü bakış olmalıdır diye düşünmekteyim.

Direnişi, yukarıda bahsedilen heterojenitesinden kaynaklanan bütünlük ve kısmilik arasında gidip gelmesi niteliğini göz önünde bulundurduğumuzda, *sınıf bilinci olmayan bir sınıf mücadelesi* şeklinde tanımlamak olasıdır. Zira protestoya katılanların küçük olmayan bir kısmı, hayatlarına müdahaleden ve iktidarın hiçbir

sınır tanımayan otoriter yönetim biçiminden rahatsız olan, ancak henüz örgütlülüğe adım atmaktan çekinen liberal ya da sol-liberal görüş bağlamında hareket eden insanlar. Bilgi Üniversitesi'nin yürüttüğü bir çalışmaya göre, protestocuların çok büyük bir çoğunluğunun herhangi bir siyasal partiyle bağları yoktur; protestoya katılma nedenlerinin en önemlisi ise anti-otoriter tavır alma gereksinimdir. Yüzde 82'lik bir kesim kendisini liberal olarak tanımlamaktadır; yüzde 92'si ise AKP'ye oy vermemiştir.

Türkiye'nin dönüştürülmesinden ve ayrıntılı bir şekilde tanımlayamadıkları değerlerin yok edilmesinden korkan bu kitle, gezi parkı sürecinde bu -hiç de ideolojik olmayan, tam tersine bütünlükçü bir toplumsal bakışı mümkün kılan- sınıf bilincine ulaşabilirler mi sorusu bu bağlamda çok önemlidir. Türkiye Solu açısından bakıldığında, orta sınıfların tarihsel-toplumsal öneminin "keşfi" dikkate değer diye düşünmekteyim. Orta sınıfların bu tarihsel-toplumsal yerini, üretim sürecinde toplumsal mücadele verenlerin tarihsel belirleyicilikleriyle birleştirmek önemli gibime gelmektedir.

Yine de bu -son kertede- gerekli uğraş, şu an için dar anlamda bir "sınıf" politikasını mümkün kılmamaktadır. Gezi Platformu'nun talepleri; çevre sorunları ve polis şiddeti etrafında konumlanmaktadır. Almanca Wikipedia'da, bu platformun talepleri basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü, toplantı özgürlüğü ve laikliğin güvence altına alınması şeklinde sıralanmaktadır. Bu talepler, "dar" anlamda sınıfsal talepler değilse de, "geniş" anlamda herhangi bir dönüşümün günümüz önkoşullarındandır. Ayrıca, sendikaların ve Sol'un Gezi Parkı'nda konumlandırılması unutulmamalıdır.

Bu "geniş" bağlamda, "geleneksel" diye tanımlayabileceğimiz sol gruplar, bu orta sınıf tabanlı "yeni" hareketin eylem biçimlerine "müdahale" etmeyip onlarla birlikte hareket etmeyi önemsemişlerdir. Bu yaklaşım, "klasik" toplumsal mücadele biçimlerinden feragat anlamına gelmez, gelmemeli. Bu süreçte gözlenebilen en önemli eylem biçimlerinden biri, örgütlenmenin yaygın bir biçimde sosyal medya tarafından yürütülmesi ve şekillendirilmesidir. Protestoların nerdeyse her anında internet üzerinden bilgi edinilmektedir. Bir başka organizasyon şekli de şehirlerin çeşitli semtlerinde düzenlenen forumlardır. Her iki yöntemin de amacı, bilgi sunmanın dışında elbette, toplumsal bir bellek oluşturmaktır. Unutulmamak ve unutturmamak, ülkemizde kendi başına devrimci bir uğraştır. Hareketin içinde ancak dolaylı olanlar dahil olmak üzere, sürecin dinamiği buradan kaynaklanmaktadır.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *193-202*

Kentin Şarkısına Eşlik Etmek: İtiraz, İsyan, Direniş

Polat S. Alpman

Bir hak olarak kente sahip çıkmak, kenti kişisel mutluluğun ve refahın mekânı olarak kurgulamak bu yüzyılın tartışma konuları arasında yerini aldı. Günümüzde kent üzerine düşünmek, kapitalizmi mümkün kılan toplumsal koşulların yeniden üretildiği uzam üzerine düşünmek anlamına gelmektedir. Kentleşme yoluyla ortadan kaldırılan kent, insanları iş süreci içerisindeki çalışma koşullarına ve artık işin bir parçası haline gelen eve mahkum ettikçe, kapitalizm sadece kentin değil, ürettiği kültürel yığın aracılığıyla evin de işgal edilmesine neden oldu. Kentleşme nedeniyle ortadan kalkan sokak ve her geçen gün daha da artan yersiz-yurtsuzluk duygusu, kente yabancılaşmayı olduğu kadar eve, sokağa, mahalleye yabancılaşmayı da beraberinde getirdi. Evsizlik ve sokaksızlık içerisinde biriken öfke, dünyanın birçok yerinde kendini kenti işgal ederek gösterdi. İşgal etmek, uzun zamandır kademeli olarak ortadan kaldırılan kentin, yeniden kente (ve dolayısıyla mutluluk arayışına) dönüşmesi için gösterilen kolektif bir iradeydi. İşte, Gezi Parkı'nda başlayan ve daha sonra bir kent ve halk isyanına dönüşen süreç, sadece İstanbul'un değil birçok kentin ve insanın sokağı geri kazanma iradesinin gayretiydi.

Bugün için Gezi Parkı, toplumsal talepkârlık açısından, kendi tarihselliğinden kopmuş ve bambaşka bir konuma sıçramış, verimli ve etkili bir sembol.[1] Gezi Parkı'nı böylesi bir sembol haline getiren toplumsal muhalefet, aynı zamanda 12 Eylül askeri darbesinin ve devamında Özallı yılların ürettiği politik duyarsızlık ikliminin sonuna gelindiğini göstermektedir. Bir halk isyanına dönüşen bu toplumsal muhalefetin, önceden apolitik, şimdilerde Y kuşağı gibi sıfatlarla tanımlanan ve başlı başına bir toplumsal kategori olarak sunulan "gençlik" kategorisine sıkıştırılmasının romantik bir değeri olsa da ikna edici bir açıklama olduğunu ifade etmek zor. Daha açık bir ifadeyle, insanlar "genç olmaları", "ergenlik krizleri", "babaya direnme dürtüsü", "kanlarının kaynaması" ya da "hormonlarına söz geçiremedikleri"

---

1 İstanbul, Kocamustafapaşa'da doğmuş, büyümüş ve hayatının önemli bir kısmını Fatih-Harbiye arasında geçirmiş biri olarak, 2013 Mayıs'ından önce Gezi Parkı'nda geçirdiğim zaman oldukça sınırlıydı. Taksim Yayalaştırma Projesi başladığında, proje yürütücüleri, Harbiye'den Taksim'e geçiş için Gezi Parkı'nı zorunlu yaya güzergahı haline getirdi. Böylelikle ben de birçok insan gibi Gezi Parkı'ndan her gün geçmek zorunda olan geniş bir kalabalığa dahil oldum. Bu zorunlu güzergâh ve Taksim Platformu'nun hemen her akşam dağıttığı bildiriler ve seslerini duyurma çabası, Gezi Parkı'na ilişkin bir duyarlılığın oluşmasına yardımcı oldu. 2013 Mayıs'ının son haftasında yaşananlarla birlikte, bu duyarlılık bir çeşit politik-toplumsal varoluş meselesine dönüştü.

için değil, gerçek hayat içerisinde yaşadıkları somut koşullar nedeniyle ve bu somut koşulları değiştirmeye yönelik talepleri olduğu için direnirler.

Muhteris Efendiler ve Mutmain Edilemeyenler

12 Eylül askeri darbesiyle birlikte başlayan birikim rejiminin değişimine paralel olarak üretim ilişkilerinin değişmesi, AKP döneminde bir toplumsal mühendislik olarak uygulanan siyaset geleneğini pekiştirmekle kalmayıp, bu tür siyaseti meşru tek siyaset pratiği haline getirdi. "İleri demokrasi" söylemi altında gizlenen bu yeni siyaset makinesi, gündem belirlemeyi "liderlik", gündem yaratmayı ya da değiştirmeyi ise "siyaset yapmak" kalıbına sıkıştırarak, siyaseti, toplumsal yaşamı bir rotada tutma işi olarak yorumladı. "Güçlü lider" söylemini iktidarı toplumsallaştırmanın bir gerekçesi olarak sunan bu yaklaşım, aynı zamanda, demokrasiyi çoğunluğun (dolayısıyla kendisinin) taleplerini gerçekleştirmek gibi dar bir alana sıkıştırmaya çalıştı. Bu aynı zamanda azınlığın (kendisinden olmayanların) tahakkümüne karşı bir direnci de ifade etmekteydi.[2]

Sınıflı toplumlarda egemen sınıfın kendi çıkarlarını tüm toplumun çıkarları olarak sunması ve bu sayede rıza üretip bunu sürdürme gayreti, egemenliğinin devam etmesi için önemlidir. Günümüz Türkiyesi'nde bu toplumsal çıkar illüzyonu, Türkiye'de sağın kendini rahatlıkla ifade edebildiği basit bir tamlamayla sunulmaktadır: "Millete hizmet". Millete hizmet etmek ifadesindeki milletin kapsamının, toplumun tüm üyelerini içermediği Gezi meselesiyle oldukça görünür hale geldi. Başbakan'ın ortaya attığı "yüzde 50" polemiği, millet kelimesinin kapsamını netleştirmek bakımından anlamlı olmakla birlikte, asıl ilginç olan bu algının Başbakan'ın kişisel projeksiyonu olarak sunulması. Oysa bu yaklaşım, Başbakan'ın kişisel projeksiyonundan daha çok egemen sınıf fraksiyonlarının politik-ideolojik konumlarıyla ilgilidir. Kendi toplumsal projesini uygulamak konusunda oldukça ihtiraslı davranan Başbakan'ın dayandığı egemen sınıf fraksiyonunun ihtiyaç duyduğu ve yeniden üretimini kolaylıkla sağladığı bu millet kategorisinin ekonomi-politik eleştirisini üretmek, Türkiye'deki toplumsal dönüşümün bir kişisel projeksiyondan fazlasını içerdiğini göstermek için oldukça gereklidir. "Şimdinin hakiki burjuvazisi"[3] olan yeni sermaye grubu, Türkiye'deki sermaye fraksiyonları içerisinde siyasal egemenliği ele geçirmeyi başaran ve toplumsal değerleri ekonomi-politik bir değer olarak dolaşıma sokan en önemli bileşen oldu. Bir başka tartışmanın konusu olmakla birlikte kısaca ifade edilmesi gereken husus, sınıfsal çelişkileri kültürel kodlarla örtmeye çalışan bu fraksiyonun gelişmesini sağlayan ekonomik, politik ve toplumsal ilişkilerin, AKP ile birlikte toplumsal etkinliğinin artması ve liberalizmi normalleştiren bir retorik üretmeyi başarmış olmasıdır. Bu burjuva fraksiyonu, toplumda egemen olan değerlerle kurduğu ilişki ve

2 Başbakan'ın demokrasi taleplerine ilişkin kullandığı kalıplardan birini hatırlayalım: "Azınlığın çoğunluğa tahakkümünü istiyorlar". Bu ifade, Türkiye'deki ortalama sağ refleks açısından, dindarlık üzerindeki Kemalist ve statükocu baskı anlamına geliyor. Dolayısıyla azınlık talepleri, çoğunluğun yaşam alanının daraltılması olarak sunuluyor.

3 Türkiye'deki sermaye sınıfının çeşitlenmesi ve bu çeşitlenme içerisinde yerlilik tartışması için bkz. Alpman, 2012.

kültürel bağ sayesinde, sadece ekonomik ilişkilerin yeniden üretimindeki sömürüyü değil, aynı zamanda siyasalın (politik-ideolojik angajmanın) yeniden üretimindeki sürekliliği sağlamayı başarmıştır. Bir başka ifadeyle, Türkiye özelinde, esnek üretim ilişkilerine geçiş süreci, "milli" rakıdan "milli" ayrana geçerken kat edilen mesafe ile doğru orantılıdır.

"Ne zamandan beri ayaklar baş oldu" diyen ve bunu yeniden üreten anlayışın demokrasiyi kavrama ve uyarlama biçimindeki çelişkinin[4] özünde bir retorik sorunu değil, Osmanoğulları ailesi ve devamında "Ulu Önder" ve "Milli Şef" ile yönetilen ve devamında askeri darbelerle terbiye edilen (Metin Heper'e göre (2006) "demokratikleşmesi sağlanan") bir siyasal hafızadan söz ediyoruz. Bu nedenle, AKP'nin toplumsal muhalefetin direnciyle elde ettiği kazanımlara kendinden değer biçmesi ve kendisini demokrasi Mesih'i olarak görüp her uygulamanın ardından bir şükran beklemesi, şükranla karşılaşmadığında ya da bir itirazla karşılaştığında kurumsal olarak bir öfke nöbetine tutulması, bu hafızanın ürettiği halet-i ruhiyenin eseri olarak kabul edilebilir.

Nihayetinde "sert mizaçlı" olarak sunulan Başbakan profilinin sürdürülebilirliğinin sınırları var. Bu nedenle, her geçen gün toplumsal taleplere karşı daha da katılaşan bir politik dili sadece otoriter eğilimler, Kasımpaşalılık, kabadayılık ya da kenar mahalle kültürüyle açıklamak yerine, siyasal erkin neoliberal politikaları uygulamak için rıza üretemediği yerde zor kullanımını, meşru bir politikaya dönüştürme eğilimiyle açıklamak daha ikna edici olabilir. Eğer gerçekten kapitalizmin uluslararası krizinden, balon büyümenin kısa vadede ortaya çıkaracağı birikim bunalımından söz ediliyorsa, toplumu baskı altında tutmanın bilinen en kolay yolu kolluk kuvvetlerine "destan" yazdırmaktır. Buradaki asıl trajedi ve komedi, şimdilik sertlik görünümünde ortaya çıkan zorun, toplumsal bir değer olarak sunulmasının kendisidir.

Gezi Parkı olayları, toplumu yönetenler ve yönetilenler şeklinde iki ana kampa ayırmanın ve demokrasiyi buradan hareketle çarpık bir biçimde tanımlamanın makulleştirildiği bir ortamda, demokrasinin ne olduğuna ilişkin ilham verici ve ilginç bir deneyim olarak ortaya çıktı. Bu deneyim, ayak-baş şeklinde oluşturulan hiyerarşiyi aşmaya niyetlenen ve bunun yerine, (daha ilerici olmasına rağmen bir başka yanılsama olan) Aydınlanmacı özgür birey ve özgür yurttaş olabilmek gayretindeki modern talepleri, çabaları içermekteydi. Gezi Parkı eylemlerine katılan herhangi biri için söz konusu eylemler dönüştürücü bir etki yapabildiyse, bunun en önemli nedeni, eylemlerin örtülü çelişkilerin fark edilmesini sağlayabilmiş olmasındandır. Böylece Gezi Parkı olayları, yöneten – yönetilen şeklinde örtülen emek-sermaye çelişkisinin tecessüm ettiği, dolayısıyla sermayenin ve sınıf mücadelesinin mekânı olan bir kentte mutmain olmayanların eseri olarak ortaya çıkmış oldu.

---

4 AKP Adıyaman milletvekili Mehmet Metiner'in "ayak-baş" polemiğinde Başbakan'ı eleştirenlere cevabı, AKP siyasetçilerinin ortalama refleksini göstermesi bakımından anlamlıdır. Bkz., http://yenisafak.com.tr/yazarlar/MehmetMetiner/ayaklar-bas-oldu-kaygiliyim/38438

"Şehir Hakkı": Sokakların Şarkısı

Sermayenin kentleşmesi ya da kentsel alanın metalaşması, aynı zamanda kentin dilsizleştirilmesidir. Sadece evlerin, sokakların, mahallelerin yok edilmesi değil aynı zamanda mülksüzleştirmeye, yersiz-yurtsuzlaştırılmaya neden olan bu sürecin bir itirazla karşılaşması, insanların kendi yaşadıkları yer ile ilgili taleplere sahip olması ve bunlar için itiraz etmesi, direnmesi tabiidir. Kaldı ki, sermayenin kenti metalaştırması, sadece ekonomik bir sermaye olarak değil, aynı zamanda kendi ideolojik-politik meşruiyetini restore etme yollarından biri olarak, kenti yeniden düzenlemesi anlamına gelmektedir. Bir toplumsal alan olarak mekân, üretim ilişkilerinin sağladığı hiyerarşik ve mistik düzeni içeren semboller ve göstergelerle donatılarak, toplumsal tahakkümü, sosyalizasyon sürecinin bir parçası haline getirilmesini sağlar. Bu tahakkümün anıtlar, heykeller, müzeler, tapınaklar kadar iş yerleri ve alış-veriş merkezlerinde de kendini gösterir. Bütün bu mekânlar, üretim ilişkilerinin neden olduğu baskıyı meşrulaştırma gayretindeki siyasal otoriterliğin psikolojik dokusunu ve bürokratik irrasyonelliğin içselleştirilmiş meşruiyetini taşımaktadır.

68 hareketinin etkili isimlerinden Guy Debord, köhnemiş toplumsal değerlere ve sömürü düzenine isyan etme iradesi gösteren insanlardan umutluydu. "Tersyüz edilmiş hakikatin maddi temellerinden kurtulmak; işte çağımızın kurtuluşunu oluşturan şey budur" diye yazıyordu, ünlü eseri Gösteri Toplumu'nda (1996: 16). Debord'un gördüğü ya da görmek istediği Paris, bir şenlik ve festival mekânıydı. İş yükünün ya da üretmenin zorunluluk olmadığı bir dünya ütopyasını ortaklaştırmışlardı. Bu nedenle piyasa ilişkilerinin elinde meta haline gelmiş bir Paris'e isyan edilmesi gerektiğine inanıyor, sanatın yıkıcılığına sığınıyorlardı.

Debord yaşamak, paylaşmak ve özgürlük için sadece Paris'in değil dünyanın bütün sokaklarını ele geçirmeyi teklif eder. "Yabancılaşmış emek"ten "yabancılaşmış hayat"a geçilen bir dünyada, sınıfsal kurtuluşun sokakların ele geçirilmesiyle mümkün olduğunu öne sürer. Debord'a göre bütün iktidarların amacı sokakları kontrol etmektir ve bu kontrolün nihai olarak varacağı nokta ise sokakların ortadan kaldırılmasıdır. Bu nedenle muktedirler, işçi sınıfını tecrit edebilmek için kenti yeniden düzenleme çabasındadır ve böylesi bir "[ş]ehircilik, sınıf iktidarını savunan kesintisiz görevin modern icracısıdır: Kentsel üretim koşullarının tehlikeli bir şekilde bir araya getirdiği işçilerin en küçük parçalarına dek bölünmesinin sürdürülmesi. Bu bir araya gelme olasılığının her biçimine karşı yürütülmesi gereken mücadele en uygun zeminini şehircilikte bulur" (Debord, 1996: 93).

"Şehir Hakkı", bu mücadele alanı içerisinde kentte yaşayan mülksüzlerin, kendi haklarını savunmalarının gerekçelerini üretmek üzere Henri Lefebvre tarafından kavramsallaştırıldı. Lefebvre (2000: 63-181) kapitalist toplumda mekânın kullanım değeriyle değil, değişim değeriyle belirlendiği bir kent gerçekliğinden söz eder. Bir başka ifadeyle sermaye sınıfı, kentsel dönüşümü belirleyen, kontrol eden ve

yeniden üretilmesini sağlayan bir sınıf olarak mekânların değişim değeriyle kentsel sömürüyü yeniden üretmektedir. Böylelikle mülk sahibi olmayan sınıfların, yaşadıkları kent üzerine söz söyleme hakları da gasp edilmiş olmaktadır. Buradaki belirgin çelişki kentte yaşayanlarla kenti metalaştıranlar arasındaki çelişkidir ve Lefebvre kentte yaşayanlara örgütlenmeyi ve bu örgütlenmeyle kenti "yeniden" ele geçirmeyi teklif eder.

Lefebvre (2000: 70), mevcut kent hayatımızın önümüzde iki yönlü bir süreç olduğundan söz eder. "Endüstrileşme ve kentleşme; büyüme ve gelişme; ekonomik üretim ve sosyal yaşam." Ona göre söz konusu ikilemeler birbirinden ayrılması mümkün olmayan fakat aynı zamanda çatışmalı süreçlerdir. Tarihsel açıdan kentsel gerçeklik ile endüstriyel gerçeklik arasında şiddetli bir çatışma olduğunu vurgulayan Lefebvre, endüstrileşmenin sadece endüstri toplumunun göstereni haline gelen imalat firmalarını değil, aynı zamanda finans sektörü ve bankacılık, teknik ve politik hizmetleri de ürettiğini hatırlatır. Lefebvre'ye göre henüz bitmekten çok uzak olan bu "diyalektik süreç", kendisinin neden olduğu sorunsallar (problematic) nedeniyle provokatiftir. Bu yüzden Lefebvre'nin Marksizmi, kent üzerine düşünmeyi ve kenti radikal bir biçimde kökten kavramayı teklif eder. Kenti kökten kavrayabilmek için söz edilen sürecin gerçekleştiği ve üretimin mekânı olan kentin içsel hareketini kavramak gerekir.

Kenti diyalektik kavramayı sadece Marksizmin metodolojik ilkesi olarak değil, kentsel olanı kavramanın sahici bir pratiği olarak ifade eden Lefebvre, bir şehri mümkün kılan "merkezi" niteliklerin yağmalanmasına karşı "Şehir Hakkı"ndan söz eder. Lefebvre, iktisadi büyüme ve sanayileşme sorunlarının asıl çelişkisinin sınıfsal olduğunu ve bu sınıfsallığın kentsel sorunlara dönüştüğünü ifade ederek kenti, sınıf mücadelesinin alanı olarak yorumlamaktaydı. Dolayısıyla kenti yeniden imar etmekle onu pratik ve ideolojik olarak yıkmak arasındaki farkı anlamanın yolu, şehir planlamacılarının ya da belediye encümenlerinin açıklamalarından daha çok, kenti diyalektik biçimde kavramakla mümkün olabilirdi.

Lefebvre ve Debord'un kentte baktıklarında gördükleri ve görmek istedikleri "hayat", kapitalizmin gelişmesine paralel olarak daha fazla ortadan kayboluyor ve kent, silueti belirsizleşen bir mekân haline geliyor. Belki de Gezi Parkı eylemleriyle başlayıp bir halk ayaklanmasına dönüşen sürecin muktedirlere göstermeye ve duyurmaya çalıştığı şey, bu sürece yönelik bir isyandı. Bir inşaat cenneti ve koca bir şantiye alanı olarak resmedilebilen bir kentte, kendi varoluşunu temsil etmekten her geçen gün daha da uzaklaşan sıradan insanların, "kendisi için istediğini –sadece kardeşi için değil- herkes için istediği" bir mücadeleye dönüştürmesiyle birlikte ortaya çıkan politik özneleşmenin kudreti, elbette yıkıcıdır.

David Harvey ise (2008: 23-40) Lefebvre'nin kent meselesine gösterdiği duyarlılığı daha merkezi bir konuma taşır ve "Şehir Hakkı" meselesini "insan hakları" mefhumuna atıfla yeniden ele alır. Şehir hakkı, insan haklarını baskı altına alan

özel mülkiyet ve kâr hakkına rağmen, kendisinden vazgeçilmeyecek haklarından biridir. "Mülksüzleştirme yoluyla birikim" elde etmekte olan sermayenin, az gelirli nüfusun barındığı değerli toprağı, soylulaştırma adı altında ele geçirmesine karşı toplumun kendini savunma biçimidir. Çünkü böylesi bir kentleşme, bir yandan sermayenin artı-değer üretimini geniş bir coğrafyaya yayarken, diğer yandan insanları kentte yaşamaktan doğan bütün haklarından mahrum bırakma eğilimindedir. Bu tür bir eşitsizlik ortamında krizlerin ortaya çıkması ve mülksüzleştirilenlerin direnmesi kaçınılmazdır. İşte tam bu noktada Harvey, Lefebvre'den ilhamla, "Şehir Hakkı"nı, devrimci mücadelenin mekânı olarak, kentin ve kentlinin talebi olarak sunar.

Debord, Lefebvre ve Harvey'in müşterek noktaları kenti sermayenin sömürüsünden kurtarmak değil, kentin, sınıf mücadelesinin asli mekânı olarak kazandığı rolü ifade etmekti. Çünkü bir kentin insanları, kentin sokaklarıyla kente dahil olur. Oysa sermaye, sokakları ortadan kaldırarak kenti, kendi içinde hareket ederken sürekli kendi içine çöken bir mekân haline getirmektedir. Bu nedenle kentsel dönüşüm, soylulaştırma ya da benzeri eğilimler yoluyla uygulanmakta olan sermayenin birikim stratejisi ile mekâna dair sorunların toplumsallaşması arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Kentin metalaşma düzeyi arttıkça, toplumsal yaşamın merkezi olarak var olan kent mekânı ile sermayenin değişim değeri yüksek kentleşmesi yer değiştirir. Bu yer değiştirmenin, sessiz ve derinden gerçekleştiği yerler var olmakla birlikte bir çığlığa dönüştüğü yerler de var. Gezi Parkı, işte bu dönüşüm sürecinin neden olduğu çığlığın, yaşanan süreçle birlikte şarkıya dönüştüğü yeri ifade eder.

Hükümet Gazının Üç Hali: İtiraz, İsyan, Direniş

AKP hükümeti açısından Gezi direnişi, kendi döneminde pekiştirmiş olduğu laik-dindar, gerici-ilerici gibi ikiliklere dayansaydı ya da basit bir AKP karşıtlığına indirgenseydi, böyle bir hareketin toplumsal ve politik değeri ve katkısı, tıpkı Cumhuriyet mitinglerindeki gibi, çok sınırlı olurdu. Aslında Gezi direnişine kadar AKP hükümetinin asıl becerisi, bu ikilikleri güçlü bir biçimde vurgulayıp kendi kültürel hegemonyasını toplumsal çıkarlar adına meşrulaştırmasından kaynaklanıyor. Topçu Kışlası, Taksim'e cami gibi sembolleri vurgulayarak aktarılan bu liberal-muhafazakar jargon, sermayenin kenti metalaştıran hareketini örtüp ortaya çıkan eşitsizlikleri görünmez kılmaya çalışıyor. Oysa kentsel yıkım nedeniyle ortaya çıkan mahrumiyetler, mülksüzleştirmeler, eşitsizlikler AKP'nin sürdürdüğü ikiliklerle aşılamayacak kadar gerilim yüklü. AKP'nin bu ikilikler üzerinden yarattığı siyasal simülasyon, bir kendiliğindenlikle gerçekleşen Gezi direnişiyle çatladı. Bu çatlak, kenti sadece bir yaşam alanı olarak değil, aynı zamanda kendi toplumsal ve politik var oluşuyla katıldığı bir mekân olarak, bir hak olarak gören insanların kendi seslerini ifade edebilmesini sağladı.

Kendiliğinden, kendi motivasyon ve dinamiklerinden hareketle gerçekleşen toplumsal hareketler karşısında iktidarların göstereceği direnç yetersizdir. Bu nedenle bütün iktidarlar, kendiliğindenliğin bizatihi kendisini bir tehdit, düşman olarak görürler. Kendi kontrol edemedikleri toplumsal grupları başkalarının denetiminde görmek, onları kendiliğinden hareket eden toplumsal hareketler olarak görmekten çok daha ferahlatıcıdır, velev ki kendileri yenilmiş ya da yenilecek olsalar bile.

Kendiliğindenlik sokakta ifade edilir. Çünkü sokak, iktidar tarafından işgal edilen, denetlenen ancak ele geçirilemeyen mekânlardır. Sokak, toplumsal alanın kendisidir. Modern kentlerin sokakları yok ederek onları sadece binalar, kurumlar ve yollar-arası yollara dönüştürmesi, ele geçirilemeyen sokağın yok edilmesidir. Muktedir açısından sokaktaki bir mücadele kurumsal bir düzeye taşındığı andan itibaren, sonucu ne olursa olsun, artık kazanılmış bir mücadeledir. Gezi Parkı'nda ortaya çıkan itirazın ve isyanın kendiliğindenliği hem bu direnişin gücünün hem de muktedirlerin çaresizliğinin kaynağıydı.

Gezi Parkı olaylarıyla başlayan sürecin üç aşaması olduğundan söz edebiliriz. Gezi Parkı konusunda talepleri olan bir grubun itirazı ve bu itirazın kent sakinlerinin bir kısmı tarafından sahiplenilmesiyle başlayan "itiraz" süreci. Artık herkesin bildiği "orantısız" polis müdahalesiyle bastırılmaya çalışılan "itiraz sürecinin" direnç üreterek bir "isyan" sürecine dönüşmesi. Bu isyan dalgasının bir anda yurdun genelinde egemen olmasıyla birlikte bir genel ayaklanmaya dönüşerek gelişmesi ve herkes için dönüştürücü bir deneyim olarak ortaya çıkması. Ayrıca itiraz sürecinden bir isyan hareketine dönüşmesiyle birlikte Gezi Parkı'na ilişkin talepler, artık bir parkla ilgili olmaktan çıkıp sosyopolitik taleplere ve bir sistem eleştirisi haline dönüştü. Bu sosyopolitik talepler, bir yandan kendini politik bir dile tercüme etme ihtiyacı hisseden ancak buna uygun bir mecra bulamayanlar ile zaten politik olanların karşılaştıkları bir zeminin oluşmasını sağladı. Ancak isyanın da şiddetle bastırılmaya çalışılması üzerine ortaya çıkan "direniş süreci", hem politik duyarlılığı pekiştiren hem de politikleşmenin eleştirel bir yön kazanmasını sağlayan, Türkiye tarihi açısından bambaşka bir deneyimin zeminini oluşturdu.

Aslında sürecin asli motivasyonunu oluşturan Taksim Yayalaştırma Projesi'ne yönelik itirazlar, "Gezi Parkı Yıkılmasın" noktasına kadar geri çekilmişti. Bir sivil toplum örgütünün kentin merkezinde yer alan küçük bir parkı inşaat sektörünün doymak bilmez iştahından korumak ve biraz da yurttaşlık ve kentlilik onurunun korunması vardı. O küçük parkı yıkıp oraya sembolik gücü yüksek bir kışlayı, AVM olarak yeniden yapmayı hedefleyen bir Başbakan'a sesini duyurma gayretindeki kararlılık, bizzat Başbakan ve bürokratları marifetiyle bir isyan hareketine dönüştürüldü. Bütün bu süreçler yaşanırken, olayda etkin olarak rol alması gereken Belediye Başkanı, Vali ve İçişleri Bakanı uzun süre inisiyatif alamadı.

Olaylar başladığında "çapulcular" ithamıyla karşılaşan insanların hızla "faiz lobisi", devamında "ideolojik" hareketler olduklarının keşfedilmesi, hükümetin

bu konudaki ciddiyetini ve samimiyetini ortadan kaldıran söylemlerdi. Süreç ilerledikçe Başbakan'ın kanaati de pekişti; Gezi olayları hem provokasyon hem dış ve iç mihrakların işi hem de ideolojikti. Kendi düşüncesi dışındaki hiçbir düşünceyi muteber kabul etmemek gibi muzdarip bir illetin neticesi olarak Başbakan'ın ve devamında hükümete yakın birçok kişinin gördüğü tek şey, Başbakan'ın görülmesini istediği şeydi. Başbakan'ın ısrarla görmediği ve kendi kitlesinin gözlerine perde çekerek görmesini istemediği şey gerçek insanların, gerçek talepleriydi. En genel haliyle koca bir şantiye alanına dönüşen kentsel mekânın, sermayenin değil görece kentte yaşayan yoksulların eksene alındığı bir biçimde düzenlenmesi olarak ifade edilebilecek bu talep, özelde bir park ve daha da özelde bir "haysiyet"[5] meselesine dönüştü.

Başbakan'ın bir parkın inşaatına karışacak kadar güç istenci içerisinde hareket etmesinin ürettiği sosyal öfke, demokrasinin gerektirdiği uzlaşma kültürünün hiçe sayılmasıyla birleşince, başta Gezi Parkı olmak üzere sokaklar, sahici siyasetin mekânı haline geldi. Türkiye demokrasisi için çok özel bir ana eşlik eden bu süreçte, eylemcilerin muhalefet partilerine yönelmemeleri de oldukça ilginçti. Başbakan, kontrol edemediği ve bir kontrol eden bulamadığı bu olayların sorumluluğunu, sürekli olarak (ve hemen her meselede bir paravan karakter (strawman) olarak kullandığı) CHP'ye yıkmaya çalışsa da, göstericilerin önemli bir çoğunluğu bir muhalefet partisi olmasına rağmen CHP'ye mesafelerini koruyup, eylemlerin dışında bırakmayı tercih ettiler. Aynı sorun "öncü parti" konusunda da geçerliydi. Gezi Parkı'nın içerisinde sosyalist partilerin hepsinin, hemen her boyda flaması ve bayrağı bulunmasına rağmen hiçbirinin hareketi yönlendirebilecek bir iradesi yoktu.

Gezi eylemlerinde herkesin söz ettiği orta sınıf, bir sınıfsal kategori ya da katman olarak değil ama belki değerler/davranışlar düzleminde varlığını hissettiriyordu, denebilir. Elbette kentleşmenin ve küreselleşmenin getirdiği farklı sınıfsal değerler, farklı düzeylerde de olsa Gezi Parkı eylemlerinin ruhuna sinmiştir. Geleceğin işçileri olan öğrencilerden, işsizlerden ya da genel katılımcı profilinden dolayı değil, aynı zamanda dile getirilen taleplerden de bir sınıf ayaklanması olduğu anlaşılan Gezi isyanı, Haziran deneyimi, bambaşka bir sosyopolitik sürecin de kapısını araladı.

Gezi olaylarının belirgin bir öznesinin olmaması ya da (Cumhuriyet mitingleri gibi) belli bir ideolojik-politik konumdan neşet etmemesinin ürettiği zorluklar ve sıkıntılar bir yana, zengin direnme repertuarı oluşturdu. Mizah, itiraz sürecinden daha çok isyan ve direniş sürecinin asıl motivasyonunu oluşturan bir unsur olarak birçok kesimin sempatisini kazandı. Kuşkusuz Türkiye toplumunun mizahla ilişkisinin sosyolojik bir çözümlemesi yapılabilir ve bir takım genellemelere ulaşılabilir, ancak Gezi Parkı olayları açısından bu durum ayrı bir nitelik taşıyor. Duvar

5 Birçok kişi sürecin bütünlüklü bir analizi için uğraş verirken Ahmet İnsel'in "haysiyet" kelimesine dikkat çekmesinin önemli olduğunu düşünüyorum. İlgili yazı için bkz: http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ahmet_insel/haysiyet_ayaklanmasi-1136174

yazılamalarında ve sosyal medyada ortaya çıkan bu ayırt edici nitelik, küreselleşmenin ürettiği genel kültürle organik bir ilişki içerisindeydi. Aynı zamanda son yirmi yılın ürettiği popüler kültür materyallerini ustalıklı bir biçimde yeniden üretmeyi başarıyordu. Yine bu sürece damga vuran bir diğer unsur, feminist ve LGBTT hareketinin direniş biçimini belirleme konusundaki sıra dışı çabasıydı. "Kadına, ibneye, orospuya küfretme", "küfürle değil, inatla diren" gibi sloganlarla kitlenin ataerkil ve cinsiyetçi söylemini teşhir edip bunu dönüştürme gayretinin karşılık bulması, direniş kültürünün gelişmesi açısından başlı başına bir kazanım. Ayrıca ellerindeki boyalarla duvarlara ve benzeri yerlere yapılan yazılamalardaki cinsiyetçi ifadelerin üzerini çizip değiştirmelerini de bu direniş kültürünün kazanım hanesine eklemek gerek.

15 Haziran'da Gezi Parkı'nın polis marifetiyle boşaltılmasıyla başlayan direniş, itirazla başlayan süreci bir toplumsal hareketin ilerisine taşıdı. Şu an İstanbul'da ve diğer illerde, çeşitli parklarda toplanarak kendi yaşam alanlarına, hükümetin politikalarına ve kendi geleceklerine ilişkin forumlar düzenleyebilmeyi başarabilen, kendi dilini, kültürünü ve kent bilincini yaratmaya başlamış bir toplumsal hareketten söz edebiliriz. Bu hareketin ürettiği tüm zenginlik ve birikimin bir "komplo" diline sıkıştırılması, Türkiye'nin siyasi tarihi açısından anlaşılabilir ve açıklanması kolay bir durum. Siyasal hafızasında birçok muhtıra ve darbe olan ve toplumsal temeli olmayan provokasyonlarla müdahale zemininin oluşturulduğu bir toplumda, böylesi bir hareketin kendiliğindenliği başlı başına bir kuşku nesnesidir. Zaten hükümetin ısrarla "komplo var" açıklamasına sığınması ve olayın kendisiyle yüzleşmek istememesinin arkasında da bu motivasyonun olduğu söylenebilir.

Hükümetin Gezi olaylarında bir provokasyon arayışı elbette sonuçsuz kalmayacak ve kendi nesnesini bulacaktır. Ancak bu durum, Başbakan'ın olayların tırmanmasında rolü olduğu gerçeğini değiştirmez. Belki süreç içerisinde başka odaklar sürece eklemlenmiş, hatta olayları hükümeti devirme gayretine dönüştürmek isteyenler, belki darbe arzusunda olanlar bile olmuş olabilir. Ancak bu tür niyetlerin, amaçların ve dahi provokasyonların olmuş olması, bugün için Gezi Parkı'nın AVM olmasına yönelik itirazdan bir toplumsal direnişe dönüşen sosyopolitik gerçekliği ortadan kaldırmaz. Bugün için Gezi direnişi, toplumsal farklılıkların bizzat devlet tarafından korunduğu ve desteklendiği, toplumun yüzdelikler olarak değil çeşitlilikler olarak değerlendirildiği, çokluğun değil çoğulun temsil edilebildiği, ifade ve gösteri hakkının sınırsızca kullanılabildiği bir ülke talebine dönüştü. Bunu göz ardı eden her türden siyasal söylem, nihayetinde bu gerçekle karşı karşıya gelmek, yüzleşmek zorundadır.

İtirazdan isyana ve isyandan direnişe doğru ilerleyen Gezi Parkı eylemleri, Türkiye'deki demokrasinin kişisel projeksiyonlardan kurumsallaşmaya doğru geçmesinin gerekliliğini vurgulayan en etkili toplumsal hareket haline geldi. Bu harekete sahip olduğu anlamdan daha fazlasını yüklemek ve yeni bir toplum hayalini, mü-

cadelesini ona yüklemek gerçekçi olmadığı gibi, Gezi eylemlerinin ürettiği motivasyonu buharlaştıran bir tutum olur. Tekel eylemleriyle birlikte başlayan yeni bir sürecin devamı olarak okunması muhtemel bu direniş, toplumsal muhalefetin sınırlarının ulusal olmaktan hızla uzaklaştığını, her geçen gün daha da küreselleştiğini ve bu küreselleşmenin kendi dinamiklerini oluşturduğunu bir kez daha gösterdi. Dolayısıyla Gezi direnişinde ortaya çıkan demokrasi ve özgürlük taleplerine dahil olan bütün gerçek kişiler, bir biçimde bu sürecin, bu talepkârlığın, bu eylemin parçasıdır.

Bugün için Gezi, tüm ezilenlerin parkıdır.

Kaynakça

Alpman, P. S. (2012). "Bir Tasarım, Bir Temenni, Şimdinin Hakiki Burjuvazisi ve Eleştirisi", *Birikim*, 278-279.

Debord, G. (1996) *Gösteri Toplumu*, Çev: Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent, İstanbul: Ayrıntı.

Harvey D. (2008) "The Right to the City", *New Left Review* 58, (23 – 40).

Heper, M. (2006) *Türkiye'de Devlet Geleneği*, Ankara: Doğu Batı.

Kojeve, A. (1980) *Introduction to the Reading of Hegel: Lectures on the Phenomenology of Spirit*, Çev: James H. Nichols, London: Cornell University Press.

Lefebvre, H. (2000) "Right to the City", *Writings on Cities* içinde, ed. Eleonore Kofman & Elizabeth Lebas, Oxford: Blackwell.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *203-210*

Adına Layık Bir Sosyal Bilimin "Gezi" Gündemleri

Vefa Saygın Öğütle[1]

"Gezi"nin sosyal bilimler için bir laboratuar olduğunu/olacağını biliyorduk ama ben yine de bu denli bodoslama bir sosyal bilimci akını beklemiyordum doğrusu. Olur olmadık yerde Gramsci, Althusser, Foucault, Deleuze lâfı ederek ustaların kemiklerini sızlatanlar, twitter'ın karanlık lordları üzerinden fâili meçhul tahakküm analizleri yapanlar, bir anket sonucunu alıp semaya doğru süzülenler, Minerva'nın baykuşunu gözünden vuranlar: Ne çok "büyük-anlatı"cı varmış meğer memlekette, hani biz marjinaldik!

Öte yandan, 90'larda sosyal bilimlerin "sınıfa veda" etmesinin ardından patlayan sosyolojik nominalizmin ürünü kavram icatlarını da görüyoruz. Nereden soyutlandığı, hangi sosyal gerçekliğe değdiği belli olmayan bir yığın psiko-kültürel kavramsı dolaşımda madem, biz de bir şeyler ekleyelim: Tedirgin laikler, utangaç Kemalistler, kibirli Müslümanlar, endişeli seküler orta sınıf, vicdanlı İslâmcı alt orta sınıf, radikal kentli profesyoneller vs. Bizzat "orta sınıf"ın kendisi, yerine henüz bir kavram koyamadığımız için tırnak içinde kullandığımız içeriksiz bir terimken, bir de bunu sözüm ona psikolojik terimlerle süsleyip çeşitlendirmek, bazı sosyal bilimcilerin sosyal olanı açıklama derdinden çoktan vazgeçtiğini gösteriyor: Gazeteci malumat üreticilerinin ve doksozofların sosyoloji merakının işi buralara getireceği aşikârdı zaten...

Yine bu dönemde, tezcanlı sosyal bilimci zevatı da gördük. Sığ sosyal bilimin muhtelif kriterler üzerinden yaptığı koca koca saptamalar, bilumum maymuncuk devrede. Bu hususta özellikle iki tür sığlık çarptı gözüme. İlki için meslekî sığlık denebilir. Meslekten öğrenilmiş bir miyopluğun ürünü olan bu sığlıkta, bir anketin ilk sorularından koca koca çıkarımlar üretmek esastır. İlk akla geleni hemen bir seçmen profili çıkarmaktır, sanki bir eylem alanına (bir "manyetik alan"a) değil de kendi halinde bir mahalleye gidilmiş gibi. Yeni bir şey belirmiş; naif sosyal bilimci, bu yeni şeye özgü dinamikleri açığa çıkarmaya çalışmak yerine hâlâ katılan bireylere "hangi partiye oy verdin/verirsin?" diye soruyor. Belirivermiş bir bütünün niteliklerini hâlâ parçalarda arıyor: Suyun niteliklerini anlamak için hidrojen ve

1 * Bu yazıya fikir ve önerileriyle destek veren Emrah Göker, Güney Çeğin ve Özgür Budak'a teşekkür ederim.

oksijene bakıyor! Ezcümle: Adına layık bir sosyal bilim, hiçbir sosyal fenomenin bireysel yatkınlıklar üzerinden açıklanmasına izin vermez.

Öte yandan, meslekî sığlığın asıl önemli tezahürü, yaş grubu üzerinden karşımıza çıktı/çıkmakta. Bu tembelliğin "gençlik miti"yle harmanlanıvermesi ise ayrıca dikkate değer... Dahası, sözgelimi Bilgi Üniversitesi'nin yaptığı keşif araştırmasının[2] hızlı sonuçları dahi yaş grubu ile eylemlere katılımın gerekçe ve beklentileri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını açığa çıkarmışken... Katılımcıların %63.6'sının 19-30 yaş aralığında olması (ki iki kuşağı birden kapsayan bu yaş grubunun kendisi nasıl bir anlamlı aralıktır, geriye kalan %36.4 kelaynak sürüsü müdür, o da ayrı konu) üzerinden anlamlı bir sonuca ulaşmaya çalışmak başka herhangi bir sosyal araştırmada yapılsa ağır alay konusu olacakken, sosyal bilimci zevatın önemli bir kısmı ciddi ciddi babanın isyankâr oğlunu dövmesini engellemek için araya girmeye çalışan anne rolüne soyunmuş vaziyette... Dolayısıyla "gençler" kategorisinden türetilen bu tür argümanların söylediği tek şey, "sen de çocuğun üzerine çok gidiyorsun canım" ya da "sen onun söylediklerine bakma, aslında bilirsin ki içi temizdir, masumdur" yollu ve psikanalitik soslu zırvalar olmuştur.

"Gençler" kategorisinin biraz daha inceltilmiş versiyonlarında ise sanal âlem karşısında ışığa tutulmuş tavşan gibi donup kalmış "yaşlı" sosyal bilimci zevatla karşılaşırız. Bu zevatın sanal âlem, twitter vs. karşısındaki tutumu "uluslararası komplo"dan "yeni bir toplum"a dek uzanan bir yelpaze sergiler: "Biz bunları iyi tanırız" ile "bunlar tamamen bambaşka" gel-gidi... Gel-gidin ilk yanındaki tavır, gençleri kategorik olarak bilinçsiz kuklalar gibi gören gerontokratik bir jestle sıkı sıkıya bağlı olduğu için kabul edilemez ve dahi alay edilesidir. Ama öte yandan, ikinci tavırda karşımıza çıkan yüksek eğitimli gençlik ululamasının da Richard Sennett'in *Karakter Aşınması*'nda analiz ettiği neo-liberal istihdam ve performans kriterleriyle yakın akrabalık ilişkisi içerisinde olduğuna dikkat etmek gerekir. Ezcümle: Adına layık bir sosyal bilimin "gençler" diye bir analiz kategorisi yoktur ve o, ister pozitif ister negatif olsun gençlik fetişizmine izin vermez.

İkinci tür sığlık ise karşımıza ideolojik sığlık olarak çıkmış/çıkmaktadır. Bu hususta hemen ülkenin sosyal bilimlerinin en kadim tözcülüğü olan laik-muhafazakâr ayrımının devreye girmesi şaşırtıcı olmasa gerektir. Buradaki malum terimler repertuarı, mevcut durumda, tam da yukarıda bahsettiğim seçmen profili araştırmalarına dayandırılarak, tıpkı "ilaçlı su" misali alanın üzerine boca edilmiştir. Marx'tan mülhem eleştirel sosyal bilimcilerin ve entelektüellerin epey bir zamandır kullanmaktan vazgeçtiği "son tahlilde" dozeri, kültür savaşlarının yeni raundunu başlatmak üzere alanı düzlemektedir. Ezcümle: Adına layık bir sosyal bilim, hiçbir kimliği bir töz olarak görmez; açıklanması gerekeni açıklayana dönüştürmez ve açıklayanı da fetişleştirmez.

Bunun için örnek çok ama bir örnekle yetineyim. Direnişin ilk günlerinde

2 Bkz. http://istifhane.files.wordpress.com/2013/06/direngezi.pdf

kullanıma giren "orantısız zekâ kullanımı" esprisinin hızla kültürelci bir sahaya çekildiği ve bazı mütedeyyin insanlar tarafından bir tür "zekâ ırkçılığı" olarak algılandığı bilinmektedir. Oysa o günlerde orantısız zekâ, mütedeyyin-muhafazakâr insanlara karşı değil, devletin cebir ve ideolojik aygıtlarını felce uğratmak üzere çalışmıştı ve yarattığı reaksiyonun yekpareliği ve yoğunluğuna bakılırsa, gözle görülür miktarda başarı sağladığı da aşikârdır. Direnişin çeperinde yer bulan ulusalcı unsurların nihilizme yatkınlığının olası sınıfsal sebeplerine dair daha önce bazı keşifsel saptamalarda bulunmuştum (Öğütle, 2011). Ama öte yandan, "Hani espriler, şakalar yapıyordunuz, şimdi bakıyorum solun küflü 'direne direne kazanacağız' sloganına kaldınız, n'oldu" diyenlerin varlığı, genellikle sol için tartışılan nihilizm mefhumunu sağ için de tartışmayı yeniden gündemimize getirmektedir. Faşist tipin temel özelliklerinden olan bu tür bir nihilizmin (devlet gölgesindeki hınçlı anti-politik tavrın) sebepleri bugün için araştırma gündemlerimizden birisi olmalıdır. Ama hemen bir aksiyomu dile getireyim: Nihilistten inançlı adam çıkmaz!

Öte yandan, sosyal olan-politik olan sözüm ona ayrımı da aynı dönemde başka bir ideolojik sığlık olarak arz-ı endam eylemiştir. Liberal politika anlayışından temellenen bu "siyasallaşmayın" çağrısının zamanında kültürel İslâm-siyasal İslâm ayrıştırmasında nasıl tezahür ettiğini Cihan Tuğal güzel analiz etti.[3] İlgili kalemlerin önemli bir bölümünün bu ayrımı barışçılık-şiddet üzerinden çizecek sığlıkta olduğu görülüyor. Daha sofistike argümanlara karşı ise şunlar söylenebilir: Sosyal çelişkiler hâlihazırda ancak sosyal analiz aracılığıyla açığa çıkarılabilecek şeylerdir. Ama bu çelişkiler bir ayaklanmaya temel arz etmişlerse artık politikanın diline tercüme olmuşlar demektir. Artık bundan sonra tartışma, bu hareketlerin politik olup olmadıkları üzerinden değil, ne tür bir politik yönelim sergileyecekleri, ne tür kurumsallaşmalara kaynaklık edecekleri ve neye angaje ve/veya entegre olacakları üzerinden dönecektir. "Kendiliğindenlik", tamamen sosyal bilim dışı bir kurgu olarak, liberalizmin elinde sivil toplum-politik toplum ayrımı marifetiyle, klasik Marksizm'in elinde ise bir politik bilinçsizlik formu olarak politik olanın dışına itilir. Ezcümle: Adına layık bir sosyal bilime göre kendiliğindenlik-örgütlülük kriteri, eğer illa bu terimler tercih edilecekse, politika dili içerisinde bir kriterdir ama politik olup olmamanın kriteri değildir.

"Gezi" gündemlerinden bir diğeri işte tam da bu noktada kendisini gösterir. Zira "Gezi"nin açığa çıkardığı politika formu arayışları açısından işçi sınıfı hareketleri tarihinin söyleyeceği epey bir söz vardır: Öz-yönetim deneyimleri ve komün. "Komün" (ya da literatürde geçen diğer adlarıyla "konsey", "meclis" veya "şûra") kelimesinin birçok tarihsel yükle ve hayaletle birlikte geldiğinin farkındayım ki buradaki en büyük tehlike, geçmişteki komün deneyimlerini ve bunlara

3 Bkz. http://t24.com.tr/haber/demokratik-polis-devletinin-ideolojik-kokenleri-apolitik-islam-liberalizm-siradan-milliyetcilik/232360

dair klasik kavrayışları "Gezi"nin üzerine boca etmek olacaktır. Klasik Marksist yaklaşımların burada da terk edilmesi gerektiğini ilk elden söylemek gerekir; zira her şey bir yana "komün", iki düşman kardeşin, Marksizm ile anarşizmin kesişme noktasında vücuda gelmiş bir kurumdur; işçi hareketlerinin yarattığı bir diğer kurum olan "sendika"yla kıyaslandığında, anarşist tınıları kuvvetlidir. Öte yandan, komünün işaret ettiği politika pratiği egaliteryan liberal bir dil içerisinde de okunabilir ve tahminim odur ki yakın zamanda yerel yönetimler/katılımcı demokrasi tartışmasında bu argümanlarla karşılaşacağız. "Gezi"den çok önce bazı yüksek lisans ya da doktora yapan arkadaşlara bunu çalışma konusu olarak önermiştim: Meseleyi romantize edip hülyalara kapılmadan, bu alternatif demokrasi pratiğinin tarihsel ve felsefî düzlemlerde incelenmesi gerekiyor. "Demokrasi sadece sandık değildir" lafzının salt sivil toplum pratiklerine değil aynı zamanda ve aslolarak öz-yönetim pratiklerine işaret ettiğinin tarihsel-teorik temellendirmesidir gündemimizde olan.

Bunun dışında, kuşkusuz kolektif eylem repertuarlarındaki gelişim ve süreklilikler ve bunun karşısında polis pratikleri de, yani genel anlamda "sokak" da önemli bir araştırma gündemi olarak karşımıza çıkmaktadır: Pasif direniş biçimleri, devrimci solun alanı ve kitleyi tutma taktikleri, bir '68 fenomeni olarak "işgal" ve mevcut tezahüründeki olası yenilikler, öte yandan bir iç savaş birimi olarak çevik kuvvetin örgütlenme ve pratiklerindeki olası süreklilik ve yenilikler vs. Gelgelelim, bilhassa Gezi'yi ve Taksim'i kavramaya dönük çabada mekânın/sahnenin "sokak" ya da "meydan"dan ziyade "kent" üzerinden kurulması gerektiğini, aksi tutumun bilhassa konumuz özelinde temel bir dinamiğin üzerini örtme riski taşıdığını düşünüyorum. Bunu biraz daha açalım.

Gezi direnişinde "yeni" olan, belirli türden bir bileşimdir. Eğer sosyal bilimlerde sıkça karşılaştığımız yeni fetişizmine düşmek istemiyorsak, sosyal dünyada hiçbir şeyin yepisyeni olmadığını, nevzuhurun daima bir bileşim olduğunu fark etmemiz gerek. Gezi'deki "yeni"nin parçaları büyük oranda tanıdıktır, nitekim bu hususta farklı eylemci tipolojileri çıkarmak mümkündür.[4] Şöyle ki:

(i) Sivil toplum örgütleri: Gezi parkı eylemlerini en baştan itibaren örgütleyen çeşitli sivil toplum örgütleri isyanın en önemli bileşeni olarak öne çıkmaktadır. Etkinliklerini sivil toplum-devlet ayrımına dayandıran hemşehrililer, belli faaliyet alanlarında hareket eden sivil toplum örgütleri aracılığıyla, yasalar dâhilinde gösterilerde bulunarak karar süreçlerine etkide bulunma stratejisi güderler. Baskın karakteri ya da siyaset yapma biçimi "müzakerecidir". Olayları bastırma sürecinde devletin stratejik rasyonalitesinde bu unsurlar "müzakere edilebilir" kategorisinde yer aldılar.

(ii) Devrimci sol: Parti örgütüyle klasik toplumsal hareket olarak klasik sol örgütler çatışmalar sırasındaki öncülüğüyle önemli bir özne olarak öne çıkar. Dev-

4 Aktaracağım tipolojileri çıkaran ve içeriklerini birlikte doldurduğumuz Hüseyin Etil'e teşekkür ederim.

rimci sol bileşen, her ne kadar park içindeki karar alma süreçlerine müdahil olmuşsa da, örgütsel hafızası gereği Taksim Meydanı'na yerleşerek kendisini "gezi parkı içi"ne yerleşen kitleden ve diğer öznelerden ayırmıştır. Siyaset yapma tarzı "çatışmacı"dır. Devletin stratejik rasyonalitesinde "marjinaller" olarak yerlerini aldılar. Sınıfsal mücadele ve parti örgütlenmeleriyle, yani "flamalarıyla" belli bir ideolojik/politik hedef taşırlar.

(iii) "Bayraksızlar": Gezi parkı eylemlerinde ön plana çıkan ve medya alanında da geniş yer tutan bir tipolojidir. Esasen Gezi parkı içine yerleşen bu kesimin ayırt edici özelliği "kimliksizlik" üzerinden kendisini ortaya koymasıdır. Baskın bir ideolojik kimlik etrafında, merkeziyetçi siyaset kurumlarıyla işleyen hareket tarzlarından "ideolojisiz", "kimliksiz", "hedefsiz" olarak kendini ayıran, "nesnesiz isyankâr" bir tipolojidir. Genel bir "memnuniyetsizlik" içinde, ancak neden memnuniyetsiz olduğu da pek anlaşılamayan, "isyan için isyan" amacında olduğu söylenebilecek "memnuniyetsizler" kesinlikle ilk iki tipte ortaya konulan siyaset yapma tarzı ve açıklama modelleriyle kavranamazlar. Yukarıda bahsettiğim yaş grubu analizlerine (y kuşağı, 90 kuşağı) konu ve gençlik mitine özne olan tipoloji asıl olarak budur. Kaygan zeminde hareket eden ve özneleşmeye direnen bu tip, devlet açısından herhangi bir "düşman öznelliği" içinde işaretlenememiş, zaten bu yüzden devletin stratejik rasyonalitesinde "çapulcu" olarak yer bulmuştur. Bu tip, harekete anarşizan karakterini verir; isyanın "işgalci" biçimi bununla bağlantılıdır.

(iv) Bir diğer tipoloji Kürt hareketiyle bağlantılıdır. Kürt hareketinin direnişe kitlesel olarak katılmamasının konjonktürel sebepleri bir yana konursa, aşağıda bahsedeceğim temel dinamik, Kürt hareketine mensup çok sayıda insanı alana çekmiştir. Siyaset yapma biçimi "çatışmacı-müzakerecidir". Devletin stratejik rasyonalitesinde "bölücü" olarak yerini çoktan almıştır.

(v) Eylemlerde öne çıkan bir diğer önemli unsur "Kemalist kitledir". TGB, İşçi Partisi, CHP örgütlerinin öncülüğünü yaptığı bu ulusalcı-aktivist kitlenin sınıfsal temeline dair bir analizi daha önce yapmıştım (bkz. dipnot 2). Yukarıda bahsettiğim laik-muhafazakâr ayrımı temelli ideolojik sığlık bu kitleden beslenmekte, bahsettiğimiz tüm tipleri buna indirgemeye çalışmaktadır. Bu tip, devletin stratejik rasyonalitesinde "darbeciler" olarak yerini almıştır.

(vi) İstiklâl'in geleneksel insan tipolojisi: Gezi eylemlerinin çatışmalı atmosferi geçtikten sonra, Gezi parkı-Taksim Meydanı "olay mahalli"ni görmek için gelen, barikatlarla keskinleşen içerisi-dışarısının gevşemesinin ardından oraya doluşan, "eylemci" değil "turistik" gayelerle hareket eden bir tipolojidir. Bu tipoloji Gezi parkı eylemlerinin Bakhtinci "karnaval" kavramıyla okunmasına yol açmış, polis güçlerinin tamamen çekildiği günlerde alanı eğlence mekânına dönüştürmüştür. Devletin stratejik rasyonalitesinde "vatandaşlar"a tekabül ederler; her ne kadar kültürelci dışlamaya maruz kalmış olsalar da, düşman olarak görülmezler.

(vii) Anti-kapitalist Müslümanlar: Kitle tabanı oldukça zayıf olan bu eylemciler, AKP iktidarı döneminde hızla zenginleşen mütedeyyin burjuvalara karşı, İslamcı camiada gelişmekte olan "memnuniyetsizliğin" semptomu olarak ele alındığında önemli hâle gelir. İslamcıların düzenle bütünleşmelerinden oldukça rahatsız olan İslamcı unsurlar, yeni bir siyasal tipi gündeme getirmiştir ve bu tipolojinin önümüzdeki dönemlerde daha aleni bir nitelik kazanması olasıdır. Devletin stratejik rasyonalitesinde şimdilik yok sayılmaktadırlar.

Öte yandan, yeni bütünün parçaları, eylemci tipolojileri üzerinden değil de konumsal bir sınıf analizine tâbi tutularak, katılımcıların nesnel sınıf pozisyonları üzerinden de sergilenebilir. Sözgelimi Korkut Boratav,[5] bize bu konumsal sınıf analizinin klasik bir örneğini vermekte, katılımcıların genel olarak işçi sınıfına mensup olduklarını gösteren bir çerçeve çizmektedir. Bununla birlikte, gerek eylemci tipolojileri üzerinden gerekse de nesnel sınıf konumları üzerinden yapılacak bir analiz, bize sözkonusu yeni bütünün oluşmasına yol açan "manyetik alan"ın sebeplerini anlatmaz: Bu farklı eylemci tipolojileri neden bir araya geldi ya da katılımcıların konumsal-nesnel bakımdan "işçi" olması, bize "olay"ın açıklamasını verir mi?

Bu manyetik alanın sebeplerine dair liberal yazarların söylediklerinde kısmî haklılık payı vardır ve bunlar, yukarıda zikrettiğim keşifsel araştırmada direnişçilerin kendilerini ifade etme biçimiyle de tutarlılık gösteriyor: Otoriteryanizmin ve bunun somut tezahürü olarak polis şiddetinin yarattığı öfke ve haysiyet mücadelesi. Burada aslında sosyalbilimsel bir doxa'nın eleştirisi de gizlidir: Zira devletin meşru şiddet tekeline sahip olduğu şeklindeki Weberci önerme, yine bir ideolojik sığlığın ifadesi olarak pek çok sosyal bilimci tarafından, devlet cebrinin "doğal" olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir: Oysa Weberci tarihsel sosyoloji bize, devlet cebrinin "doğal" bir şey olduğunu değil, nasıl bir süreç içerisinde tekelleştiğini ve daha önemlisi, bu tekelin idamesi için ne tür mekanizmaların inşa edildiğini anlatır.[6]

Öte yandan, gördüğümüz türden bir haklılık payı olan bu çerçeve, tam da sokak-meydan tartışmasıyla paralel bir biçimde, bahsettiğim temel dinamiğin üstünü örtmektedir. İngilizce'de "odadaki fil" diye güzel bir tabir vardır: Bir odaya girdiğinizde, odanın yarısını kaplayan koca bir fil görürsünüz ama işin daha da tuhafı, odanın diğer tarafında bir masada oturanlar tamamen ilgisiz şeylerden bahsetmektedir. İşte "Gezi"de gezinip duran fil, sınıf mücadelesidir.

Sosyolojik literatürde son dönemde yapılan pek çok çalışma, bize insan eylemlerinin salt zihinsel saiklerle açıklanamayacağını, beden ile mekân arasındaki ilişkinin kurucu bir rol oynadığını göstermektedir. Temel iddiam; belirli bir burjuvazi fraksiyonunun çıkarları doğrultusunda gerçekleşen kentsel inşâ sürecinin bu ilişkiyi geri dönülmez derecede sakatladığıdır. Bu günlerde beklenmedik

5 Bkz. http://www.sendika.org/2013/06/her-yer-taksim-her-yer-direnis-bu-isci-sinifinin-tarihsel-ozlemi-olan-sinirsiz-dolaysiz-demokrasi-cagrisidir-korkut-boratav/

6 Bu hususta, en genel anlamıyla Weberci bir çerçeveyi çalıştırdığı söylenebilecek Charles Tilly'nin "devlet kurmak" ile "organize suç örgütü kurmak" arasındaki paralellikleri ortaya koyduğu klasik bir çalışmasına bakılabilir. Bkz., Tilly, 1985.

ağızlardan duyar olduğumuz "yabancılaştırma", zihniyet temelli ya da kültürel bir şey değil bizatihi maddidir. Kendi mahallelerinde yüz binlerle eyleme kalkan ve kritik günlerde Taksim'e baskın veren emekçi kitlelerin yukarıda saydığım analiz çerçevelerinde görünmezleşmesinin sebebi de budur. Savunulan şey yaşam tarzı değil bizzat mekânıyla ayrılmaz bir bağ içindeki yaşamın ta kendisidir. Zaten bu yüzden direnişin aslî mekânları sokak ya da meydan değil parklar olmuş ve olmaktadır. Bir sınıf, devletin cebir ve ideolojik mekanizmalarını arkasına alarak bir kent tahayyülü kurup bunu inşaya girişmişken, karşısında bir sınıf da inşâ etmektedir: Sınıfsal ilişki bir kez daha sınıfları öncelemektedir ve "yeni"nin en temel dinamiklerinden birisi budur.

Bu oluşturulan ve alana çekilen sınıfın belirli bir kültür ya da politika anlayışıyla kodlanamaması ve yanı sıra, işçi sınıfının klasik örgütleri olan sendikaların bu süreçte neredeyse tamamen etkisiz kalması, yeni bütüne işaret eden temel özelliklerdendir: Parçalara bakılarak konulmak istenen her etiket, bütünün üzerinden derhal düşmektedir. Yeri gelmişken, bu, "Gezi"de klasik işçi sınıfı kimliklerini aramaktan (ya da daha doğrusu, bunları alana dayatmaktan) vazgeçmeyi de gerektirir. Öyleyse bu gerçeklik düzleminde, dikkatleri, bayraklar-flamalardan, yani temsiliyet biçim ve iddialarından ziyade, bizzat üzerinde temsil iddiasında bulunulan kent yoksullarının kentle kurduğu ilişkiye yöneltmek gerekir.

Nitekim son dönemlerde ciddi bir canlanma gösteren kent incelemelerinde böylesi bir hattın açılacağı öngörülebilir. Mevcut kentleşme politikaları ile insan gruplarının içine yerleştikleri sosyal topografya arasındaki ilişki burada önem kazanacaktır. "Kentsel dönüşüm", "TOKİ'ler" popüler başlığı altındaki konuların incelenmesinde bu husus ön plana çıkacaktır. Sınıf mücadelesinin temel belirleyeni olan çatışan çıkarların neler olduğu, bu tür çalışmalarla netleşecektir. Şimdilik şunu söylemekle yetineyim: Kuşkusuz, sözü edilen kentsel inşa sürecinde tarihsel yapıların restorasyonundaki hoyratlığa dönük muhafazakâr bir eleştiri damarı sözkonusudur; aynı şekilde, meselenin belediye-STK'lar işbirliğiyle çözülebilecek bazı boyutları da bulunmaktadır. Ancak çatışan çıkarların bir ayağı kamusal mekânların özelleştirilmesi iken, diğer ayağı emekçi mahallelerinin sözkonusu burjuva fraksiyonunun çıkarlarına uygun bir biçimde "değer"lendirilmesi olacak gibi görünüyor:[7] Bunlar diyalogla çözülemeyecek meselelerdir, tabii rıza üretimi ve manipülasyonu diyalogdan saymıyorsak...

Taksim bir kentin manyetik alanı, dikilmesi hedeflenen AVM de bunun sembolik ifadesi olmuştur. Hükümetin daha ilk günden AVM lafzından vazgeçip kışla ve camiyi öne çıkarması (açık sınıfsal içeriği kültürelleştirme hamlesi), hemen ardından direnişçileri uluslararası sermayeye hizmet etmekle itham etmeye başlaması (sınıfsal bağlantıyı ters çevirmeye dönük ideolojik hamle) ve en son alelace-

7 Burada konumuz olmadığı için değinmediğim ama benzer bir durum, hidroelektrik santrallerine ve nükleer santrallere dönük çatışan çıkarlarda da kendisini göstermektedir. Zira burada da doğrudan yaşam mekânı üzerinden oluşan bir mücadele sözkonusudur.

le Alevi açılımını gündeme getirmesi (emekçi mahallelerinde açığa çıkan sınıfsal öfkeyi kültürelleştirme hamlesi) bunun semptomatik kanıtlarıdır. Ama asıl kanıt, belediye başkanının daha ilk günden itibaren devre dışına çıkmış olmasıdır ve bunu sadece başbakanın tek adamlık sevdasıyla açıklamak, artık kelimenin pejoratif anlamıyla naiflik olacaktır.

Kaynakça

Öğütle, V. S. (2011). "Bir Sosyal Tip Olarak Ulusalcı-aktivist", *BirGün Pazar*, http://istifhanem.com/2011/02/27/ulusalciaktivist-vefa/, 27 Şubat 2011.

Tilly, C. (1985). "War Making and State Making as Organized Crime", P. Evans, D. Rueschemeyer, T. Skocpol (der.), *Bringing The State Back In* içinde, Cambridge: Cambridge University Press.

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *211-215*

Gezi Parkından Doğan Parklar: İzmit Cumhuriyet Parkı

Ayşegül Kanbak
Makbule Şiriner Önver

Giriş

David Harvey, "Occupy" hareketi ile ilgili yapmış olduğu konuşmalarının birinde şöyle diyordu; "Kentten kente yayılan "Wall Street'i İşgal Et" hareketinin taktiği, güç odaklarına yakın konumdaki bir park ya da meydan gibi merkezi bir kamusal alanı ele geçirip insanları bu alana toplayarak orayı güç odaklarının yaptıklarının ve bu odaklara nasıl karşı konulacağının açıkça tartışıldığı bir siyasi arenaya çevirmek".[1] Harvey burada bir örgütlenmeye işaret ederken, insanların aslında cismen sokaklarda ve meydanlardaki birlikteliklerine dikkat çekmiştir. 31 Mayıs Cuma sabahı, Gezi Parkı'ndaki ağaçları savunmak olarak başlayan direniş, Başbakan'ın tavrı ve polisin orantısız güç kullanması ile birlikte daha da şiddetlenerek, AKP iktidarına karşı ülke genelinde insanların meydanlara ve sokaklara çıktığı toplumsal bir olaya dönüşmüştür. Bir yönden "occupy" hareketine benzeyen bu direniş, Türkiye'nin dört ili hariç tüm kentlerinde insanların kamusal bir alanda bir araya gelmeleri ile gerçekleşmiştir.[2] Kentlerin ve insanların birbirileri ile dayanışma içinde olduklarını gösteren bu direniş, aynı zamanda Türkiye'de toplumsal bir değişimin yaşandığının da habercisi olmuştur. Ortaya çıkışı, devamlılığı, kitleselliği, katılımcıların özellikleri, yaygınlaşma dinamikleri ve yetkililerin tavrına bağlı nedenlerden dolayı toplumun tüm kesimlerinin ilgisini çeken bu direniş aynı zamanda, siyasal süreçler hakkında bize birçok şey söylemekte ve İstanbul dışındaki kentleri de kapsayan toplumdaki değişimin büyüklüğünü göstermektedir.

Tüm Türkiye'yi şaşırtan bu eylemlerin anlamı, nedenleri ve sonuçları ile ilgili bugüne kadar bir dizi soru sorulmuş, analizler yapılmış ve yapılmaya da devam edecektir. Ancak bu yazı, gezi parkını tüm yönleriyle analiz etme iddiasında olmayıp, sadece İstanbul'un dışında, yani isyanın çıkışının uzağında, taşrada bu dire-

---

1 http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=30076, Er. Trh: 13.07.2013.

2 İçişleri Bakanı Muammer Güler 4 il dışında tüm illerde eylemlerin yapıldığını söylemiştir. Eylemlerin yaşanmadığı iller şöyledir; Şırnak, Bingöl, Bitlis ve Muş.

nişin nasıl yaşandığını, direnişin Kocaeli özeline nasıl yansıdığını göstermek için kaleme alınmıştır. Eylemlerin başından beri alanda yaptığımız anket çalışması ve gözlemlerimiz yazının temel kaynaklarını oluşturmaktadır.

Türkiye'ye geldiğinde Açık Radyo'da verdiği röportajda Harvey, kentlerde bulunan kamusal alanların, yani kent meydanlarının, parkların insanların kendilerini ifade ettikleri alanlar olduğunu ve artık izinle girilen bu alanlara sahip çıkmak için simultane bir şekilde aynı anda birçok alanda olmak gerektiğini belirtmiştir.[3] Harvey'in söyledikleri ile Gezi olaylarını değerlendirdiğimiz zaman Taksim Meydanı, her görüşten insanın ya da grubun, kendisini ifade edebildiği alan ve bir simge olarak ele alınabilir. 2013 1 Mayıs'ı ve sonrasında alandaki her türlü eyleme müdahalede bulunmaya başlayan AKP iktidarının, alanın halk tarafından kendilerini ifade etmek için kullanılmasına izin vermemesi ve eş zamanlı olarak alanla ilgili sermayeye yönelik planlarını da devreye sokmasıyla beraber ortak yaşam alanları daraltılmış ve iktidar tarafından gasp edilir olmuştur. Gezi Parkı yerine yapılması öngörülen Topçu Kışlası, Emek Sineması'nın yıkılmasından, Haydarpaşa'nın "Gar ve Liman Dönüşüm Projesi" adı altında eğlence ve kültür merkezine dönüşmesinden ya da kentlerin yoksul mahallelerinde sürdürülen kentsel dönüşüm projelerinden farklı bir proje olmayıp, kentsel mücadelenin halkalarından biridir. Bu mücadeleyi sürdürmek ve kent hakkına sahip çıkmak için başlayan direniş, bugün farklı ve haklı sebeplerin katılımı ile varlığını devam ettirmektedir. Bununla birlikte, Taksim Meydanı'nın yeniden özgürleştirilmesi ile simgeleşen bu direniş, halkın kent üzerindeki söz hakkı bakımından da çok önemli deneyimleri ortaya çıkarmış ve Türkiye'nin İstanbul dışında birçok kentinde halkın kendi kamusal alanlarını belirlemesine ve oluşturmasına neden olmuştur.

Gezi Park'ından Cumhuriyet Parkı'na

Gezi parkı eylemlerinin en bariz özelliklerinden birisi, "yerel" görünümlü bir eylemin ana akım medyanın duyurmamasına rağmen diğer kentlere/yerellere de sıçramış olmasıdır. Bir bakıma yerelin artık yerel olmadığının da göstergesi olarak okunabilecek bu durumun en yoğun yaşandığı yerlerden biri Kocaeli'dir. Bunun en önemli nedeni, iki ilin birbirine yakınlığıdır ki, bu yakınlık sayesinde Kocaeli'de oturan ve çalışan birçok insan akşam işten çıkıp, hatta işyerinden rapor alıp Gezi Parkı direnişlerine destek olmaya gidebilmiştir.

Gezi Parkı Kocaeli'ne nasıl yansıdı sorusuna yanıt vermeden önce, Kocaeli'nin toplumsal muhalefet bağlamında profilini çizmek gerekir. Kocaeli, İstanbul metropoliten alanı içinde olup, özellikle İstanbul sanayisinin aktarım güzergâhındadır.

---

3 "Kentlerimizde gerçekleşen en şaşırtıcı şeylerden biri, halkın siyasi olarak kendisini ifade etmesine izin verilmeyen geniş kamusal alanların bulunuyor olması. Artık politik diyaloglar yürütmek için izin almak zorundasınız ve aslında bu gidişata karşı çıkmanın bir yolunun,aniden, simultane bir biçimde, birçok kamusal alanda aynı anda bulunmak ve tartışmalar başlatmak olduğunu düşünüyorum". 15.06.2012 tarihli açık radyo programında David Harvey ile yapılan söyleşiden alıntı. Bkz., http://acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=30076&cat=100, Er. Trh: 13.07.2013.

Birçok açıdan İstanbul'un gölgesinde olan bu kent, ne tam İstanbul'a bağlanabilmiş ne de tam kopabilmiştir. Toplumsal eylemlikler açısından en kalabalık eylemlerini 1 Mayıslarda yaşayan Kocaeli, farklı nedenlerle birçok eylem alanının kısıtlanması nedeni ile bu eylemlerini sınırlı alanlarda gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Gezi Parkı direnişi ile birlikte sokaklara çıkan insanlar, diğer illerde de olduğu gibi önce kendilerine bir kamusal alan seçmişlerdir. Valiliğin getirdiği yasaklarla kendini ifade etme özgürlüklerine kapatılan Yürüyüş Yolu ve yaklaşık yedi yıldır eylemlere kapalı olan Cumhuriyet Parkı, bu direnişle eylemcilere açılmış ve her şeyden önce kent, bir meydana kavuşmuştur. Kocaeli açısından bu süreçteki en önemli kazanımlarından biri olan Cumhuriyet Parkı, eylemler boyunca özellikle gençlerin bir arada bulundukları, tartıştıkları bir meydan olmuştur. Bugün hala forumların yapıldığı park eylemcilerin buluşma noktasıdır.

31 Mayıs Cuma akşamüstü başlayan ve ilk bir hafta Kocaeli'nde hiç görülmemiş bir yoğunluğa sahne olan eylemler, daha sonraları biraz yoğunluğunu kaybetse de, Kocaeli için hatırı sayılır bir yoğunlukta devamlılığını sürdürmüştür. İnsanların yüzde 50'sinin sosyal medya aracılığıyla haberleşerek katıldığı eylemler, önce kent merkezinde olan Cumhuriyet Parkı'nda başlamış, ancak daha sonraları İzmit'in farklı semtlerine de yayılmaya başlamıştır ki Yahya Kaptan ve Yeni Kent mahalleleri bu durumun örneklerindendir. Burada dikkat çekici olan, mahallelerde farklı profillere sahip insanların eylemlere katılıyor olmasına rağmen taleplerinin birbirinin aynı olmasıdır. [4]

Gezi direnişi ile ilgili yapılan yorumlarda öncelikle dikkat çeken ilk unsur, eylemlere katılanların profilleri olmuştur. Bu direnişe katılan insanların kim oldukları, ne iş yaptıkları ve niçin orada oldukları sorularına yanıt verecek olan bu profiller, toplumsal değişimi anlamada bir anlamda yol açıcı olmaktadır. Bu bağlamda, öncelikle Taksim'de yapılan birden fazla ankette ortaya çıkan sonuçlar büyük bir kesim için şaşırtıcı olmuştur. Çünkü bunlar, sorunun sadece Topçu Kışlası ile sınırlı olmadığını ve başlangıçta yerel bir meseleye ilişkin gibi görünse de daha geniş çaplı bir itiraza işaret ettiğini göstermiştir. İstanbul dışında yapılan eylemlerle ait araştırma sonuçlarının da İstanbul'da çıkan sonuçlarla benzerlik göstermesi, durumun sadece yerelle ilgili olmadığının ve daha büyük bir değişimin yaşandığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Kocaeli'deki eylemcilerin profilleri de birçok açıdan Gezi Parkı'ndakilere benzemektedir. Örneğin eylemcilerin yarıya yakını kadındır ve tüm eylemcilerin yüzde 45'i 14-25 yaş arasındaki gençlerden oluşmaktadır. Bu direnişe kadar apolitik olmakla suçlanan ve artık 'politik' olan gençler, Kocaeli'ndeki eylemlerin baş aktörlerini oluşturmaktadır. Üniversite ve Lise öğrencilerinin hatırı sayılır çoğunlukta olduğu bu eylemci kitlesinin diğer büyük bir kısmı ise üniversite mezunlarından oluşmaktadır ki İstanbul'da da en çok tartışmaya neden olan veri-

4 Yahya Kaptan Mahallesi'nde eylemlere katılanların yaş ortalaması daha yüksek olup, çoğunlukla kendilerini Atatürkçü olarak tanımlamaktadır. Yeni Kent mahallesinde ise daha genç bir kesim yer almaktadır ve kendilerini çoğunlukla sosyalist olarak tanımlamaktadır.

lerden biri budur. Bu sonuçlar bir orta sınıf eylemliliğini ifade etmektedir. Neoliberal politikalara karşı bir duruşun sergilendiği bu eylemlere katılanların büyük bir kısmını doktorlar, avukatlar, mühendisler ya da akademisyenler yani beyaz yakalı dediğimiz kategori oluşturmakta olup, bu belki de son dönemde mesleklerin itibarsızlaştırılmasına karşı bir öfkenin dışa vurumu olarak okunabilir. İnsanların kendilerini çeşitli kavramlar altında tanımladıkları bu eylemlerde en çok tercih edilen kavramlar, sosyalist ve Atatürkçü olmuştur. Kendilerini sosyalist olarak görenler başka bir kavrama yanaşma eğilimi göstermezken, Atatürkçü olarak tanımlayanlar ise bunun yanında özgürlükçü, laik, sosyal demokrat, devrimci gibi eklemelerle siyasal kimliklerine ilişkin ifadelerini güçlendirme ihtiyacı hissetmektedirler. Kendilerini farklı biçimlerde ifade eden insanların bir arada olması, beraberinde slogan çeşitliğini getirmiştir. "Onuncu Yıl Marşı" ile başlayıp, "İstiklal Marşı" ile devam eden ve "Gündoğdu" marşı ile biten bir eylemde "Mustafa Kemal'in Askerleriyiz" sloganın yanında "isyan, devrim, özgürlük" gibi sloganların da atılması, ülkemizde çok sık görülmeyen bir dayanışma düzeyini göstermektedir. Bununla birlikte Türk bayraklarıyla çıkılan eylemlerde polislerin eylemcileri sakinleştirmek için "İstiklal Marşı'nı" kullanmaları, sürece içkin ironinin yalnızca bir boyutudur.

Hem İstanbul hem de İstanbul dışında yapılan anket sonuçlarında herkesi şaşırtan başka bir veri, iktidarın iddia ettiğinin aksine eylemlere katılanların örgütsüz oluşudur. Kocaeli'nde de durum farklı değildir. Yüzde 50'nin örgütsüz olduğunu ifade ettiği bir eylemci kitlesinin içinde daha önce sesi hiç meydanlarda çıkmayan, gençler, yaşlı teyzeler ve amcalar yer almaktadır. Herkesin kendine göre iktidara karşı bir itirazının olduğu noktada, masum bir karşı çıkışa bile tahammül edemeyen iktidarın yıkıcı dili ve tavrı, eylemlerin sürekliliğini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Eylemlere katılanların yüzde 40'a yakın bir kısmı Türkiye'nin en temel sorunu olarak özgürlüklerin olmamasını görürken, yüzde 15'e yakın bir kısmı ise bu yıkıcı dil ve tavrı Türkiye'nin en temel sorunu olarak görmektedir. İktidarın kendi görüşünün dışındakileri dikkate almaması, bir araya gelmez denilen görüşteki insanların birleşmesini sağlamış ve hep yekpare görmeye alıştığımız muhalefeti "çok katmanlı" hale getirmiştir. Eyleme katılanların yarısından fazlasının eylemlere katılma nedeni olarak özgürlükleri ve insan haklarını göstermesi, iktidarın siyasal tutumunu ne kadar otoriter bulduklarının da göstergesidir.

Kocaeli eylemlerine ilişkin gözlemlerimizi yaparken yaptığımız alan çalışması sırasında alandaki insanların seslerini duyurma ve kendilerini ifade etme isteklerine ilişkin gözlemlerimizin özellikle altını çizmeliyiz. Eylemcilerin zaman zaman kendiliğinden gelerek anket doldurmaları bu sürecin farklılığını göstermektedir. Ülke genelinde olduğu gibi dayanışma, birliktelik, gençlerin duyarlılığı, polis şiddeti, halkın korkusunu yenmesi ve kendi gibi düşünen insanlarla bir arada olmak Kocaeli'nde de bu sürece rengini veren olgular olmuştur.

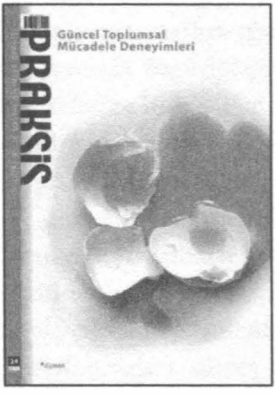
Bu beklenmedik direniş, özellikle Gezi'ye uzak görünen Kocaeli gibi gittikçe

muhafazakârlaşan bir kentte farklı bir havanın oluşmasına ve daha başka bir dünya için umutların yeşermesine neden oldu. İzmit'teki kemikleşmiş sosyalist eylemci kitlesinin dışında hiç tahmin edilmeyen kesimlerin iktidara karşı tepkilerini "her yer direniş her yer Taksim" sloganları ile cesurca ortaya koymaları, bu kentteki değişimin göstergelerinden biridir. Şu anda İzmit'te sürmekte olan park forumları ve her türden dayanışma da bir diğer gösterge olarak düşünülebilir.

*dipnot yayınları

PRAKSİS SAYI: 24

Güncel Toplumsal Mücadele Deneyimleri

PRAKSİS SAYI: 25

Ekolojik Krize Yanıtlar

PRAKSİS SAYI: 26

Siyasal İslam, İktidar ve Hegemonya

PRAKSİS SAYI: 27

Yeniden Gramsci: Hegemonya, Devlet ve Pasif Devrim Sorunu

Dipnot Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti
Selanik Cad. No: 82/32 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

Genel Dağıtım
PUNT

Praksis Özel Sayı | Sayfa: *217-240*

Otonomi: Vakti Gelmiş Bir Düşünce mi?[1]

Jérôme E. Roos[2]

İngilizceden Çeviren: *Akın Sarı*

Bir ordunun saldırısına direnebilirsiniz, ama vakti gelmiş bir düşünceyi durduramazsınız.
Victor Hugo

Türkiye'de devam etmekte olan ayaklanmanın ve Bosna, Bulgaristan ve Brezilya'daki kitlesel protestoların da doğruladığı gibi, 2011 Arap devrimlerini başlatan mücadeleler dalgası halen en cafcaflı zamanında. Avrupa'nın *öfkelileri* (*indignados*) ve Amerika'nın işgalcileri büyük ölçüde tatmin edilmemiş durumda. Avrupa'da tasarruf nakaratına halen eleştirilmeden methiye düzülüyor ve bunlar sol ve sağ hükümetler tarafından görev duygusuyla uygulamaya konuyor. Mısır'da İslami güçler devlet iktidarını ele geçirerek devrimi başarılı bir şekilde çalmayı ve onun çığır açan radikal özgürleşme vaadini bastırmayı başardı. Bu arada Birleşik Devletler'de bir zamanlar Wall Street'de toplanan gruplar, sabık sosyal atomizasyon durumlarına geri çekilmiş gibi görünüyor.

Mevcut konjonktürde hem 2011'de başlayan hareketler hem de hali hazırda Türkiye, Brezilya ve başka yerlerde devam etmekte olan hareketler açısından eski fakat önemli bir soru ortaya çıkıyor: Ne Yapmalı? Slavoj Žižek (2012) ve Alain Badiou (2012) gibi önde gelen sol düşünürlerin de içinde bulunduğu bazıları açısından yeni devrimlerin kendiliğinden ve otonom niteliği bir dizi riski ortaya çıkarıyor. Hepsinden önemlisi bu eleştirilere göre merkezi önderliğin olmaması ve bu hareketleri tanımlayan yataylık fetişizmi, somut politik sonuçlar üzerinde sınırlı etkileri nedeniyle hareketlerin gelip geçici bir varlık olmaya mahkum edilmesi riskini taşıyor (Harvey, 2012a). Badiou (2006) ve Žižek'in (2013) -zannedersem radikal bir parti biçiminde- Efendi olarak adlandırdıkları zorunlu kurucu önderlik olmazsa, protestoların kapitalist toplumu meydana getiren daha derin iktidar ilişkilerini zayıflatmak için sonuçta çok az şey yapan geçici karnaveleks itiraz patlamalarıyla damgalanmış, görünüp kaybolan kalabalıkları andırması

1 ROAR, *Journal of Radical Imagination, 23 Haziran 2013.*

2 European University Institute'da doktor araştırmacı. *ROAR Magazine*'nin (roarmag.org) kurucu editörü. Yorumlar için jerome.roos@eui.eu.

kesin gibidir. Bu yorumların en müstehzi olanı, yeni devrimlerin kapitalizmi *pekiştirmekle* bile son bulabileceği şeklindedir.*

Günümüz Hareketleri: Sosyalizmi Siyasetsiz İleri Taşımak mı?

Pittsburgh Üniversitesi'nden David De Bruijn, *Levantoday*'deki bir makalesinde, aslında Marksist-Leninist bakış açısından daha "gerçekçi" bir bakış açısıyla tartışsa da, bu eleştirilerin bazılarını tekrar eder.[4] Birincisi, David tamtamına 2011 Tahrir ayaklanmasının vaktiyle çoğu gözlemcinin onaylamaya can attığı Syntagma meydanındaki tasarruf karşıtı protestolarla aslında çok daha yakından ilişkili olduğunu ileri sürer. Fakat bu gözlemden sonra -Leonidas Oikonomakis ve benim Gerçek Demokrasi Hareketi olarak zikrettiğimiz (Oikonomakis ve Roos, 2013) ve aynı hareket ailesinin parçası olduğunu düşündüğümüz- bu hareketler arasındaki muhtemel benzer kökenlerin aynı zamanda onların tam da asıl zayıflığı olduğu sonucuna varır. Aslında Avrupa'daki tasarruf karşıtı protestolar ve Taksim ayaklanması dahil, devam etmekte olan "işgal" protestoları dalgası Badiou'nun (2012) Tarihin Yeniden Doğuşu olarak adlandırdığı şeyin işareti olabilir, fakat bunu sonuç olarak sosyalizmin *siyasetsiz* geri dönüşünü ileri sürerek yapmaktadırlar:

> Günümüz protestocuları partilere ya da programlara bağlanmıyor; siyasal arenaya belli siyasi amaçları elde etmek, yahut aslında sistemi tamamen değiştirmek için girmiyorlar. Politikanın "hiçbir şekilde umut vermediği" yaygın bir nakarattır. Bu anlamda günümüz protestocuları sosyalizmi kuramsal olarak istiyor: eşitlik, adalet ve maddeci olmayan varoluş tarzları gibi "değerler" ve "idealler" var, ama bu değerleri cisimleştiren potansiyel olarak uygulanabilir tikel pratikler yok.

Bu elbette İşgal hareketinin çok aşina olduğu bir eleştiridir. Birincisi, anaakım medya ve siyasi düzen, protestocuları net talepler dile getirememekle eleştirdi; daha sonra kurumsal sol, taban örgütlenmesi aktivistlerinin bir partide örgütlenmeyi ve devlet iktidarını hedeflemeyi reddetmesini eleştirerek kervana katıldı. Bu, Meksika'daki otonom Zapatista isyanına, Arjantin'deki kendiliğinden halk ayaklanmasına ve Avrupa ile Birleşik Devletler'deki lidersiz alternatif küreselleşme hareketine getirilen bir dizi eleştirinin benzeridir. Keza tüm bunlar, yüzyılın dönümünde dünyanın en önemli anti-kapitalist mücadelelerini canlandırmaya yar-

---

* Slavoj Žižek'in vizyonsuz, Nietzscheci anlamda hınç siyasetinin uzantısı olarak değerlendirdiği postmodern direniş politikalarının eylem biçimleri konusundaki geniş kapsamlı değerlendirmesi için bakınız 1968, Çev.: Sabri Gürses, İstanbul: Encore Yayıncılık, 2008. Yine bu bağlamda bkz. Alain Badiou'nun Komünist Ufuk, Çev.: Oylum Bülbül, İstanbul: Encore Yayıncılık, 2011. Bu yazının da temel vurgularından birini oluşturan demokrasi ve kapitalist sistemi red siyasetinin otonomist Marksistler arasındaki tartışması için bkz. Olumsuzlama ve Devrim, Çev.: Kutlu Tunca, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2013 (ç.n).

4 De Bruijn, D., "Socialism Returns, without the Politics," Levantoday, 21 Haziran 2013. http://levantoday.com/2013/06/21/socialism-returns-without-the-politics> (son erişim 24 Haziran 2013).

dımcı olmuştur (örneğin bakınız Sunkara, 2011; Petras, 2004). Aslında Marx'ın Proudhon ve Bakunin'in anarşizmine karşı muazzam polemiklerinden, Lenin'in Rosa Luxemburg'un devrimci kendiliğindenlik kavramına yönelik sert eleştirisine ve devrimci Katalonya'nın anarşist milislerine Stalinist baskıdan, Mayıs 68 olaylarının çağdaş Marksist eleştirisine uzanan bu eleştiri, çok daha eskilere uzanır.

Bu bakımdan kurumsal solun teorisyenleri -bu durumda Slavoj Žižek gibi radikal düşünürler- ile demokratik kapitalist toplumdaki liberal politik çevreler arasında eskiden beri süregelen ve biraz tuhaf bir koalisyon olduğundan söz etmek epey ilginç olacaktır. Her ikisi de durmadan Gerçek Demokrasi Hareketini parti siyasetinin örgütsel gerekliliklerine saygı göstermeyi reddetmekle eleştirdiler ve her ikisi de ciddi ciddi aktivistlerin devrimci yanılsamalarından kurtulup oyunun temel kurallarını kabul etmeleri gerektiğini ileri sürer. Parlamentoda temsil olmazsa hiç kimsenin kendilerini dinlemeyeceğini savunurlar. Ancak göstericiler ellerini kirletip biraz siyaset yapacak olursa, bu iki düşman kardeş en azından bir müzakere başlatabileceğimiz konusunda hem fikir gibi görünür.

İktidarın Siyasetten Ayrılması

Elbette aktivistler kesinlikle bunu *istemez.* Politik çevrelerle diyaloğa girmek istemezler, çünkü sistemin özünde dayandığı bütünün demokratik olmadığını düşünürler. Üstelik kapitalist demokrasinin temsil siyasetine katılmayı reddetmek katiyen ahlaki düşüncelerle sınırlı değildir: Düpedüz değerler adına siyasetin "yumuşak" ve "iddiasız" bir reddi söz konusu değildir. Aslında son iki yılın taban örgütleri hareketlerinin arkasındaki örgütleyiciler, geleneksel parti yapıları ve devlet kurumları aracılığıyla hareket etmenin hareketlerine yarardan çok zarar verebildiğini fark ediyor. Bu etik ya da ideolojik olduğu kadar nihayetinde *stratejik* bir düşüncedir. Devlet iktidarını aldıklarında devrimcilere ne olup bittiğini anlamak için -bu defa Brezilya'nın askeri diktatörlüğü sırasında çeşitli Marksist gerilla gruplarının eski bir üyesi olan- Brezilya Başkanı Dilma Rousseff'dan başkasına bakmaya gerek yok. Veya Yunanistan'da Papandreou'nun köklerine yahut Birleşik Krallık'daki Miliband ailesine bakınız. Örnekler çoğaltılabilir.

Bu noktada küresel kapitalizm koşullarında konuyla ilgili devrimci örgütlenme biçimleri hakkındaki değerlendirmemizin özünü radikal bir şekilde değiştiren önemli bir ayrım yapmamız gerekiyor. Siyasetin eninde sonunda iktidarla alakalı olduğunu iddia etmek beylik bir laftır. Siyaset bu şekilde değerlendirilirse günümüz hareketlerinin temsili siyaset açmasına sürüklenmeyi reddetmesi, günümüze kadar gelen iktidar ilişkilerinin ve çarpık iktidar yapılarının toplumsal gerçekliğini fark etmedeki başarısızlığın göstergesi olarak algılanır. Bu muhakeme silsilesiyle ilgili sorun şudur: Yakından bağlantılı fakat yine de can alıcı bir şekilde ayrı iki kavramı bir araya getirir. Başka bir deyişle, politik ekonomiyi ciddi bir şekilde ele almalı ve siyaseti iktidardan ayırmalıyız. Zygmunt Bauman (2013) siyasetin, yapıl-

ması gerekenin ne olduğuna karar vermek iken, iktidarın bilfiil alınan kararı yapma dirayeti olduğundan bahseder. Bu bakımdan ulus devlet ve temsili demokrasi güçten arındırılmış siyasetten ibarettir.

Doktora tezimin ve toplumsal aktivizmimin teorik omurgasını şekillendiren yapısal iktidar analizime göre, ulus devlet artık dönüştürücü politik eylem için geçerli ya da etkili bir dayanak değildir (bu konuda daha fazlası için Avrupa'daki borç krizinde finansal sermayenin politik aktivizmin doğasını nasıl dönüştürdüğünü tartışan en son bildirime göz atınız. Bkz. Roos, 2013a). Dünya çapındaki temsil krizinin nedeni, seçilmiş temsilcilerin, seçmenlerin menfaatlerini temsil etmekten vazgeçmiş olduğunun ve bunun da nedeninin temsilcilerin kendilerinin değil de, aslında temsil sisteminin bir sorunu olduğunun hoşnutsuz seçmenler arasında kesinlikle idrak edilmiş olmasıdır. İnsanların her yerde farkına varmaya başladığı şey şudur: Seçilmiş temsilcilerin seçimlerde vaat etikleri sözleri uygulamaya koymak için gücü -ya da kolektif iradesi- yoksa oy kullanmak anlamsızdır. Bir başka deyişle insanların farkına varmaya başladığı şey, siyasetin çaresi olmayan anlamsız bir retorik evrenine terk edilerek gücün siyasetle ilişkisinin kesildiğidir.

Dolayısıyla iktidar sorununu görmezden gelmektense, Gerçek Demokrasi Hareketi bilfiil iktidarı gerçekten olduğu şekilde ortaya koyar; demokratik kapitalizmin imparatorunu anadan doğma ortaya koyar. EZLN'nin Yardımcı Komutanı Marcos'un söylediği gibi, "küreselleşme kabaresinde devlet kendisini asgari vazgeçilmez giysilerle, yani baskıcı güçle çırılçıplak kalana kadar, her şeyi soyunup dökünen bir striptizci olarak gösterir" (Marcos, 2004). Dört bir yanımızda temsili demokrasinin ortada bırakılmış içi boş giysilerini -parlamentolar, oy kullanma kabineleri, kampanya afişleri- görebiliriz, ama onları giyen imparator uzun zaman önce bir başka yere göçtü. Dönem dönem devlet yine de, "özgür ve adil" seçimlerin örseleyici can sıkıntısını giyinip kuşanır, fakat bir zamanlar seçimlerin sonucunun anlamlı eyleme dönüşmesine müsaade eden emperyal iktidar adeta kapitalist egemenliğin toprağa dayalı olmayan (*de-territorial*) saçılmış egemenlik alanı içerisinde buharlaşmıştır (Hardt ve Negri, 2000). Bu, güçten arındırılmış siyasetin özüdür ve 2011 hareketleri sadece nüfusun geneli adına buna dikkat çeken en son ve en planlı girişimlerdir.

İhanetten Düzenbazlığa: Sol Sağa Dönüyor

O halde bu sağa kayış, insanların siyasal partilerle yaşadığı son hayal kırıklığının ve kriz içindeki Yunanistan ve İspanya ile birden yükselen Türkiye ve Brezilya gibi kökten farklı bağlamlardaki toplumsal hareketlerin içerisindeki otonom özörgütlenme biçimlerinin yükselişinin asıl nedenidir. Ülke ister gelişmiş ister gelişiyor olsun, ister dinsel ister seküler-liberal eğilimli olsun, büyüsün ya da çöküş halinde olsun, kitlesel halk protestosu "virüsü" ayrım gözetmeksizin sol-kanat ve sağ-kanat rejimleri etkilemiş görünüyor. Gerçekten de günümüzde devletin sonuçları bakımından bir değişim sağlayacak yine de biraz gücünün olduğu siyasetin

yegâne bağımsız alanı, kültürel kimlik siyaseti gibi görünmektedir: Devlet artık sınırlardan para akışlarını önleyemez, ama en azından yine de bir dereceye kadar insanların akışını durdurabilir –ve nitekim yaşamı ona bağlıymış gibi mültecilere ve göçmenlere karşı sıkı tedbirler alarak acımasız sonuçlarının beraberinde bunu yapar. Bununla birlikte mesele ekonomi olduğunda devlet, bankacıların ve iş adamlarının yatırımlarını diledikleri gibi dolaştırma kudreti aracılığıyla yapısal olarak kontrol altında tutulur: en kolay mevzuat ve en büyük getiriyi her kim teklif ederse yatırımları oraya kaydırırken, trilyonlarca dolar değerindeki kâr uzak vergi limanlarına akıtılır. Bu arada siyasetçiler yeterli büyüme ve istihdam düzeylerini muhafaza etmek için bu özel yatırımcılara yapısal olarak bağımlıdır, aksi takdirde gelecek seçimlerde düpedüz makamlarından olma riskiyle karşı karşıyadırlar. Sonuç olarak bütün siyasetçiler eninde sonunda ticari menfaatleri karşılamak zorundadır –piyasa, bu çıkarları karşılamazlarsa yatırımları çekerek onları disipline edecektir.

İnsanların buna binaen oy kullanma hakkı olabilir, fakat oy kullanarak elde ettiğimiz tek şeyin herhalükârda dev şirketlerden yana tavır alan politikaları kimin uygulamaya koyacağına karar vermek olmasının anlamı nedir? İtalya'daki Beppe Grillo gibi popülistler "hepsi sahtekâr, hepsini defedin gitsin!" diye bağırabilir, ama gerçekte karşı karşıya olduğumuz şey yozlaşmış siyasetçilerin seçmenlerine ihanet etmesi ya da solun işçilere ihanet etmesi değildir, amma velakin mesele sermayenin yapısal iktidarını ulus devlet üzerinde adım adım genişletmesi ve kendi neoliberal ideolojisinin kültürel hegemonyasını yerleştirmesidir (Gill ve Law, 1989). Küreselleşme ve finansallaşmanın ikili süreçleri süratle devam ederken, seçilmiş siyasetçiler -ister kokuşmuş ister dürüst olsun, ister demokratik ister otoriter olsun, ister sol ister sağ olsun- adeta idare amirlerine indirgeniyor: bankacılar ve iş adamları paralarını dolaşıma sokarken siyasetçilerin umrunda olan tek şey devlet aygıtıdır. Bu bir "ihanet" meselesi değildir. Liberal seçmenler Obama'nın sağa savrulmasından ötürü ihanete uğramış hissetse de, mesele yalnızca insanları mahveden iktidar değildir; bu da vardır ancak tek başına belirleyici değildir. Aynı şekilde mesele Brezilya'daki İşçi Partisinin işçilere ya da Yunanistan'da PASOK'un seçmenlerine ihaneti de değildir. Yunanlı otonomi filozofu Cornelius Castoriadis 1955'de sol-kanat partilerin *asla* gerçekten işçi sınıfını temsil etmediğini yazdığında geleceği öngörmüştü.

"Bize ihanet ediyorlar" demek anlamsızdır. Ivır zıvırını satmak için bir tüccar bana saçma sapan şeyler anlatıp satın almamın benim çıkarıma olduğunu beni ikna etmeye çalışırsa, beni kandırmaya çalıştığını söyleyebilirim ama beni arkamdan vurduğunu söyleyemem. Aynı şekilde proletaryanın çıkarlarını temsil ettiğine onu ikna etmeye çalışan Sosyalist ya da Stalinist parti, onu kandırmaya çalışır ama onu arkadan vurmaz; proletaryaya son olarak uzun zaman önce ihanet ettiler, ve o zamandan beri işçi sınıfına karşı ihanet içerisinde değiller ama başka çıkarların emrine amade ve sadıklar.

Devrimin Yavaş Yavaş Reformizme Ricatı

Dolayısıyla günümüz hareketleri çetrefilli iktidar kavramıyla yüzleşmekten kaçınmak bir yana, ona kesinlikle karşı çıkar. Dünyanın dört bir yanında giderek daha fazla insan demokratik kapitalist devletin, yaygın küresel kapitalist iktidar ilişkiler sistemine istikrar kazandırılmasında hayati bir rol oynadığını ve sol partilerin de kapitalist devletin otorite ve meşruluğunun sağlamlaştırılmasında ciddi bir rol oynadığını fark etmeye başlıyor. ROAR'daki yakın tarihli bir röportajda John Holloway'in söylediği gibi, "krizde giderek daha fazla insan açısından açıklık kazanan bir şey de devletin toplumla olan mesafesi ve devletin paranın hareketiyle ne derece kaynaştığıdır, o kadar ki devlet iki yöne de çekilen görünümünü bile kaybediyor" (Roos, 2013b). İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda Keynesci talep yönetiminin geçici düzeltmeleri ve son otuz yıldaki ucuz kredi, seçmenlerin devletin sıradan insanları *önemsediğine* inanmasına yol açabilmiş olsa da, bu tür yanılsamalar mevcut geniş çaplı kapitalist krizin konjonktüründe (yalnızca euro bölgesinde değil her yerde) neredeyse unutulup gitti.

Kurumsal solun duruşu bu bakımdan son derece kendisiyle çelişir. Bir yandan çoğu devlet-yönelimli radikal, devrimci sosyalist ve komünist, sermaye iktidarının neoliberalizmde katlanarak büyüdüğü ve devletin giderek piyasaların diktatörlüğüne tabi hale geldiği analizine katılacaktır. Žižek'in de belirttiği gibi, solun refah devletine ilişkin tepkici savunması nihayetinde çaresiz bir uğraştır: "[günümüz solunun] ütopyası radikal bir sistem değişikliği değil, bilâkis sistem *içerisinde* bir refah devletinin sürdürülebileceğidir" (Žižek, 2010). Hatta Žižek "küresel kapitalist sistemin sınırları içersinde kalırsak, o zaman işçilerden, öğrencilerden ve emeklilerden daha fazla meblağ koparmak için uygulamada tedbirlerin kaçınılmaz olduğunu" ileri sürer. Açıkçası bu tür görüşleri, Žižek'in Yunanistan'daki Radikal Sol Koalisyon SYRIZA'yı* desteklemesi ve daha sonra refah devletini müdahafasıyla bağdaştırmak güçtür. Žižek'in teorik düşünceleri, bir gün Yunanistan borç krizi üzerine solcu rejimlere yönelik umutların genel anlamda "'nesnel olarak' umut vermediği" (2010) sonucunu çıkarmasına neden olur; ertesi gün "solun iktidarı alma korkusunu defettiği ve yönetimi alma cesareti"nden ötürü SYRIZA'ya methiyeler düzer (2012b).

Bu tür "nesnel olarak umut vermeyen" bir durumda solcuların isteyebileceği en iyi şey birkaç ılımlı reformdur: Arjantin tipi borçları ödeyememe durumu, bazı kamu işletmelerinin ya da bir bankanın yeniden millileştirilmesi, yoksulların kalkınmasına ya da dışlananlara eğitim sağlanmasına yardımcı olmak için biraz aile ödeneği ya da yardımı ... ama daha fazlası değil. Žižek (2012c) reformların aslında hastanelerden yüz milyarlarca doları hortumladığını ve bunları Big Pharma ve Wall Street sigorta şirketlerine kâr olarak hibe ettiğini idrak etmeyerek (Roberts, 2012),

---

* Radikal Sol Koalisyon, Yunanistan'daki 2004 seçimlerinin arifesinde kurulan, farklı sosyalist marksist bileşenlerden meydana gelen partidir (ç.n).

Obama'nın felaket getiren sağlık hizmeti reformlarını şevkle öven sonuçlara varır. "Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti ve ekonominin elbirliğine dayalı yönetimi" olarak eski güzel devrimci sosyalizm fikrine ne oldu? Bütün devlet-yönelimli devrimci teori ve pratiğin uzun zamandır hezimete uğramış bir reformizme gerilediği artık açıktır. Bu basitçe kurumsal soldaki sekter bir dürtü değildir: bunu önde gelen radikallerin kendisi de kabul ediyor. Bu sene Zagreb'deki Yıkıcı Festival'de (Subversive Festival) konuşan *-Lenin's Tomb* bloğunun yazarı- Richard Seymour, "pratik anlamda şu anda hepimiz reformisttiz" dedi.[6] Neticede radikal düşünürler, genellikle nihai politikaları radikalliğin *dışında* her şeyi içine alan siyasi partileri destekler. Aslında iktidarda yeterince kaldıklarında asli işlevleri, kaçınılmaz olarak küresel kapitalist düzenin toplumsal ilişkilerini sağlama bağlayan liberal demokratik devletin istikrarı olur. Süreç içerisinde Castoriadis'in tanımladığı aldatma döngüsü -gerçekten *kolektif bir kendi kendini kandırma* döngüsü- şiddetini yitirmeden devam eder.

Slavoj Žižek bütün radikallerin umutlarının bağlandığı SYRIZA lideri Alexis Tsipras gibi genç ve karizmatik bir yoldaşa kayıtsız şartsız desteğini ifade ederken Tsipras, Berlin'de Alman Maliye Bakanına Grek eurosunun eurobölgesinden çıkışından korkmasına gerek olmadığını anlatmak üzere bilfiil Wolfgang Schäuble'ı ziyarete gider. Birleşik Devletler'deki IMF ve aynı kafadan bankacılara cazip teklifler sunmadan önce, işadamları, ABD'li resmi yetkililer ve Brookings Institution'daki karar alıcılardan oluşan bir topluluğa "bazılarının dediği gibi tehlikeli biri olmadığıma sizi ikna etmeyi umuyorum" diyen yine Tsipras'ın ta kendisidir.[7] Anlaşılan piyasaların ıslah edici iktidarı o kadar ulvidir ki muhalif partiler üzerinde bile etkisini göstermektedir. Radikal Sol Koalisyonun lideri, liberallerden oluşan dinleyici kitlesine "Yunanistan'daki sol kanattan korkacak bir şey var mı?" diye soruyordu. "Hangi yönden radikaliz?" sorusuna verilen yanıt şimdiye kadar herkes açısından aşikar olmalı: Sadece lafta.

Tahakkümün Sonu ve Otonominin Zincirlerinden Kurtulması

Peki o halde ne yapmalı? Kapitalist devlete katılmayı devam ettirerek onu yeniden üretmek yerine onu ortadan kaldırmalıyız. Teorik düzeyde kurumsal sol bu ulvi soyut amaç üzerinde bizimle hemfikir olacaktır. Fakat pratik düzeyde mütemadiyen kapitalist devleti ister devrimci yollardan ister seçimler aracılığıyla olsun ele geçirmeye çalışmakla kendileriyle çelişirler –piyasanın gereklilikleri nezdinde sosyalizmi kurma gayeleri defalarca geriye püskürtülür: "And dağları-Amazonlar kapitalizmini benimseyen ve Bolivya'da geniş çaplı kaynak çıkarılmasını kolaylaştırmak için taban hareketlerinin üzerine giden Morales'in Sosyalizm Hareketi'nden,

6 Jacobin bloğundaki Youtube videosuna bakını: Seymour, Richard, "Reform and Revolution," 2013 Zagreb'deki Yıkıcı Festival'deki röportaj. http://jacobinmag.com/2013/06/reform-and-revolution/ adresinden ulaşılabilir.

7 "Tsipras ABD'yi SYRİZA'nın Yunanistan'ı euro bölgesinde tutacağına temin ediyor", Keep Talking Greece, 23 Ocak 2013. Bakınız ayrıca Galbraith, James K. ve Varoufakis, Yannis, 'Only Syriza Can Save Greece', New York Times, 23 Haziran 2013.

Somoza'nın tiksindirici borçlarını ödeyen ve topraklarını Çinlilere yok pahasına satan Nikaragua'nın Sandinistalarına; Mao'nun Kültür Devriminin genç multimilyoner torunlarından, Meksika'daki Devrimci neoliberal teknokratlar ailesine... devlet iktidarını elinde bulunduran tek bir devrimci parti bile söz konusu iktidarı kapitalizmden başka bir şeye sevk etmek üzere kullanmayı başaramamıştır.

Radikal solun devrimci köklerine seslenmek gerekirse, artık kapitalizme karşı mücadelede ancak kapitalist devletten bağımsız, radikal köklerle başarılı olunabileceğini kabullenmesi gerekir. Tek başına protesto etmek açıkçası yeterli değildir: bu noktada protestonun başarabileceği en iyi şey, hükümeti ılımlı refomlarla tedirgin etmekten daha ötesi değildir. Aynı şekilde bir meydanı ya da parkı birkaç hafta ya da ay işgal etmek de yeterli değildir. Her ikisi de bir başlangıçtır, bununla birlikte bunlar kitlelerin radikal imgelemini süratle harekete geçirip hızlıca yayarak, bunaltıcı ideolojik "Alternatif Yok" engelinin yarılmasına hizmet edebilir. Büyük çaplı protestolar ya da boyun eğme mantığını kabullenmeme kendi başına kapitalizmi deviremez; fakat sözde demokratik kapitalist devletin nihai olarak yaslandığı kurumsallaşmış şiddetin yapısını gözler önüne sererek, hemen oracıktaki katılımcı nesli radikalleştirebilirler. Aynı şekilde bir avuç semt toplantısı beraberinde gerçekten özgür ve hakikaten demokratik bir topluma yol açamaz, fakat devrimci bilincin yayılmasına ve doğrudan demokratik devrimci praksisin yeni öncü biçimlerinin geliştirilmesine yardımcı olarak, bu toplantılara katılanlara önemli bir *demokrasi dersi* vermesi bakımından yararı dokunabilir.

Yine de uzun vadede hem ulus devletin anlamsız siyasetinin yerini alacak, hem de küresel sermayenin yapısal iktidar dayanağını ortadan kaldıracak, kalıcı öz-örgütlenme biçimlerinin düşünülüp bulunması gerekecektir. Bu noktada iktidarın iki biçimi arasında bir başka çok önemli ayrım yapmamız gerekir. John Holloway devrimden "yaptırma-gücünün son bulup yapma gücünün zincirlerinden kurtulması" olarak bahseder (2002; 2010), bir başka deyişle: tahakkümün son bulup otonominin zincirlerinden kurtulmasından.* Başlangıç aşamasında devrimin hedefi, azınlığın çoğunluk üzerinde güç uygulamasına, özellikle sermaye iktidarının en temel insani ihtiyaçlarımızı baltalamasına müsaade eden bütün iktidar yapılarının yok edilmesi olmalıdır. Nitekim bu, doğrudan doğruya herkesi tamamen bağımsız (yani kendi kaderlerine hâkim) kılacak ve maddi ve manevi olarak tatmin edici bir hayat yaşamak için yapmak istedikleri ve ihtiyaç duydukları ne varsa yapabileceklerdir. Gerçek Demokrasi Hareketi bu kapsamlı amaca katılmasına rağmen bu noktada naif olmamak için dikkatli olmamız gerekir: yaptırma-gücünün topyekun ilgası, gerçek devrimci eylemin sürekli amacı olmasına rağmen, tek kelimeyle imkânsızdır.

Aslına bakılırsa yaptırma-gücü her zaman olacaktır, hatta ismen yatay örgüt-

---

* Yapma-gücü ve yaptırma-gücü arasındaki kavramsal farkın açıklaması için bkz. John Holloway, İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek, Çev. Pelin Siral, s. 47. vd., İletişim Yayınları, 2003.

lenmeler içerisindeki fiili hiyerarşiler biçiminde gelişse bile; Jo Freedman'ın (1972) yapısızlığın tiranlığı olarak bahsettiği şey tam da budur. Bu, otonom insanın özyönetimi gerçekleştirme ve otonom bir toplum kurma mücadelesinin tam da doğası gereği her zaman ebedi bir mücadele olacağı, kendi ilkelerinin yozlaşmasına ve yaptırma-gücünün birkaç kişinin elinde yoğunlaşmasına karşı aralıksız bir mücadeleyi gerektirmesi demektir –nitekim bu, daima eşikte bekleyen bir tehlikedir. O halde sürekli devrimin gerçek anlamı *şu* olmalıdır: ideal bir dünyada bütün tahakküm biçimlerinin çözüleceğinin kitleler tarafından onaylaması, ama gerçek dünyada insan doğasının ebediyen eksikliklerle uğraşacak olması ve toplumsal etkileşim bir nebze de olsa her zaman (az ya da çok) bir çatışma payesinin ayırdında olacaktır –ve dolayısıyla mücadelenin sonsuz olacağı veya hiçbir suretle mücadele olmayacağının farkındalığı. Komutan Yardımcı Marcos'un belirttiği gibi, "mücadele bir çemberdir: bir yerinden başlayabilirsiniz, fakat asla sona ermez." Bu sürekli devrimde Tarihin Sonu yoktur ve asla binyıllık barış olmayacaktır.

Fakat topyekun insan özgürlüğü ve kusursuz eşitlik özünde erişilemez olabilirken, bunlar siyasi reform yoluyla değil, fakat kesinlikle aralıksız mücadeleyle durmaksızın *geliştirilebilir*. Siyasi reform bu anlamda yalnızca kurulu iktidarların yapısal egemenlik pozisyonunu devam ettirecek bir stratejidir; kitlelerin başkaldırmasıyla istemeden yapılan aslında savunmacı bir harekettir. Kendi başına yönetici sınıf asla etkili bir egemenlik rejiminden ya da kârlı bir birikim tarzından vazgeçmeyecektir. İktidardakiler ancak kitlelerin aralıksız mücadelesi sayesinde eninde sonunda uzlaşmaya zorlanır. Bu noktada antik Atina'daki ilk proto-demokratik kent devletini kuran Soloncu reformları anımsayabiliriz. Felç edici bir borç kriziyle boğuşan aristokrasi ve şehir kapılarında biriken öfkeli borçlu kölelerden oluşan asi bir kalabalığın tehdit ettiği oligarşi yöneticileri, kentin ya reform ya da isyanla karşı karşıya olduğunu fark etmişti. Oligarşinin yöneticileri, krizin üstesinden gelmek için borçları iptal eden, borçlu köleleri azat eden ve yoksul Atinalıların Kent Meclisinde oy kullanmasına müsaade edip Meclisin siyasi erkini genişleterek demokratik reformları kurumsallaştıran şair ve devlet adamı Solon'u atadılar. Solon'un reformları, yönetici sınıfın soylu-olmayan servet sahiplerini içine alacak şekilde genişletilerek ve kır yoksullarını içine alacak şekilde *demos*'u* genişleterek aristokrasinin güçten düşen toplumsal egemenlik pozisyonunun sağlamlaştırılmasına hizmet etti. Artık her iki grubun da aristokratik oligarşiye karşı isyan *etmemek* için bir dürtüsü olacaktı.

Tarihsel paralelliklerin çarpıcı olduğunu söylemeye gerek yok. Bugün Yunanistan'da bir kere daha milyonlarca borçlu köle varken, SYRIZA hiç şüphesiz günümüz Solon'unun işlevsel rolünü üstlenmiştir. Tıpkı Solon'un reformlarının Solon'un reformcu gündeminden çok, nihayetinde aristokrasinin kitlelerden korkusunun ürünü olması gibi (ne de olsa aristokratik oligarşi tarafından kesinlikle

* [Lat.] Halk.

kentin felç edici borç krizini çözmek üzere geçici bir despot olarak atanmıştı), olası bir SYRIZA hükümeti de muhtemelen genellikle gerçek anlamda Yunanistan'ı yöneten kapitalist oligarşiyi sağlama alırken, bazı özgürlüklerin ve demokratik hakları genişletilmesini karara bağlayacaktır. Benzer biçimde SYRIZA hükümetinde daha geniş özgürlükler ya da demokratik haklar elde edilirse, bunun nedeni SYRIZA'nın reformcu gündemi değil, 2011'de Syntagma meydanındaki otonom mücadeleleri harekete geçiren çokluğun devrimci kıpırtılarıdır. İçlerinde eleştirel hukukçu Costas Douzinas'in (2012) de bulunduğu, önde gelen bazı SYRIZA taraftarları bu gerçeğin tamamen farkında görünüyor.

Çokluğun Kıpırtıları ve Devrimci Süreç

Tarih boyunca insan özgürlüğünün, toplumsal eşitliğin ve demokratik özbelirlenimin aşamalı ve inişli çıkışlı ama yine de ilerici yürüyüşünü harekete geçiren yegane gerçek etmen, çokluğun isyancı kıpırtılarıyla ya da, bir başka deyişle insan onurunun aralıksız mücadelesinin somut meyveleriyle tetiklenen "kitlelerin korkusu" olmuştur (Hardt ve Negri, 2004). Yine de bu sorgulama hattı çok önemli bir soruyu gündeme getirir: Esas itibariyle bir olay yerine bir *süreç* olarak yeniden kavramsallaştırılmayacaksa, "devrim" kavramının halen ne anlamı vardır? Ortodoks Marksistler genellikle devrim fikrini olay düşüncesiyle eşitlemiştir: 1917 Ekim Devrimi'nden 1949 Çin Devrimi ve 1959 Küba Devrimi'ne kadar devrimler, açık bir şekilde tanımlanan bir momentle ilişkilendirilme eğiliminde olur: Devlet iktidarının fethi. Bir süreçten bahsedilebildiği ölçüde, bu süreç basitçe silahlı mücadeleye örgütsel hazırlıklarla başlar ve hükümetin yenilgisi ya da devrilmesiyle son bulur.

Bir Olay olarak bu devrim fikri, daha önce varolmayan imkânların ortaya çıkmasına olanak tanıyan (Žižek, 1998) bir kopuş momenti olarak Olaya odaklanan Badiou ve Žižek'in çalışmasında yeni bir kılıf içerisinde devam ettirilir. Bu bakış açısına göre, ve biraz basit bir şekilde ifade edilecek olursa, 25 Ocak 2011'de başlayan Mısır ayaklanması 24 Ocak'da var olmayan imkânları yaratmıştır. Ancak bir "kopuş" olarak devrimci Olay düşüncesi potansiyel olarak çok faydalı olmasına karşın -ki buna daha sonra geri döneceğiz-, devrimi böyle bir olayla eşitlemek son derece sorunlu olacaktır. Her şeyden önce böylesi bir tümleştirme bütün *varlık sebebini* yalnızca devlet iktidarının fethine yönlendiren tekil isyancı Olaya bağlı siyasi program türü açısından anlam taşır.[10] Žižek bu noktada "yeni" komünizm görüşünün destekleyici unsurları olarak Eşitlikçi Terör, Mutlak Yasa, Kutsal Terör, Mesihçi Moment ve Devrimci Hakikat-Olayı gibi kavramlar önerir (bir eleştiri için, bkz. Johnson, 2011). Devrimin, bir Kutsal Şiddet Olayı ve Eşitlikçi Terör olarak kavramsallaştırılmasındaki sorun -totaliterleştirici Maoist ya da Stalinist imalarını

10 Hiç kuşkusuz Badiou bu konuda daha esrarengizdir: Örneğin bakınız Türkiye üzerine son makalesine. http://yarinhaber.net/news/3977

bir kenara bırakırsak-, Olay olarak devrim kavramının eninde sonunda olanaklılık nosyonunun bir mistifikasyonuna dayanmasıdır. Yeni olanaklılığın kendisi nereden doğmuştur? Eğer bu yeni olanaklılık, halk isyanının yarattığı kopuş momentinden çıkmışsa, o zaman her zaman-zaten gizil bir olanaklılık değil miydi? Halk isyanları yeni olanakların ortaya çıkmasına imkân veriyorsa, bu düpedüz söz konusu olanakların çokluğun gerçekleştirilmemiş gizil isyan gücünün şimdiye kadar gözlerden saklı kaldığını söylemekle aynı şey değil midir?

Soruyu bu şekilde önerdiğimizde, olayın eninde sonunda sürüncemeli bir toplumsal mücadele süreci aracılığıyla zamanla yaratılan bir dizi gizil gücün gerçekleşmesinden biraz fazlası olduğunu kabul etmemiz gerekir. Michael Hardt'ın Toni Negri'nin *Insurgencies* kitabının son baskısındaki önsözde belirttiği gibi, Olay "içkin politik zeminde kökleri olmayan ve dışarıdan gelen" basitçe izole olaylara indirgenemez. Bilâkis "kurucu güç [yani çokluk] olayları meydana getirir, atmosferde biriken elektriksel yüklerin gerilimleri o kadar aşırıdır ki, olaylar da bir yıldırım dizisi içerisinde dünyaya düşen elektriksel yüklerin anına benzetilebilir," (Hardt, 1999: xii; alıntılayan Gordillo, 2013). O takdirde devrimci eylem tarihsel sürecin içerisine oturtulmalıdır, ve gelişmesi onyıllar ve hatta yüzyıllar sürebilir. Bu noktada dalgalar üzerinden düşünmek faydalı olabilir. Sonuç olarak okyanusdaki dalgalar -bizim algımızda ayrı ve açıkça teşhis edilebilir "olaylar" gibi görünseler de- hareket halindeki su kütlesinden başka bir şey değildir. Kapitalist krizin fırtınalı havasında devrimci dalgaların yoğunluğu artmaya başladığında, suyun hareketini aşağıdan iteleyen yavaş gelgit ve akıntıların hareketlerini unutmak üzere aklımız çelinebilir. Gerçekten odaklanmamız gerekenin su kütlesinin topyekun hareketi olduğunu unutarak, yanlışlıkla dalga olayının gerçek devrim olduğunu varsayarız. Dalga yalnızca bu anlamda su kütlesinde zaten gömülü bulunan hareketin örtük gizil gücünün gerçekleşmesidir. Tek bir dalga, ancak yalnızca gelgit ve dalgalar onu uzun süre tam güçle dövdükten sonra kapitalist devletin temelini yıkabilir.

Tarihsel Tortuların Katlı Pastası olarak Toplum

Bir Olay olarak devrime ilişkin bu dar kavramsallaştırmanın tarihi yorumlama biçimimiz açısından önemli sonuçları vardır. Halen Fransız Devrimi'nin Aydınlanmanın doruk noktası ve feodal Avrupa'nın karanlığından liberalizmin doğuşu olduğunu düşünürüz. Fakat 19. yüzyılın geriye kalanında muhafazakar aristokratların her fırsatta iktidara döndüğüne tanık olunurken, XVI. Kral Louis'inin boynunun vurulmasından yalnızca on yıl sonra Napolyon'un kendisini İmparator ilan ettiğini unutmak pek kolaydır. Amerikan Devrimi benzer biçimde liberaller tarafından Özgürlük Ülkesini kuran olay olarak fetişleştirilir, oysa yurttaşlık hakları hareketi ve yaklaşık iki yüzyıllık siyah mücadelesinin milyonlarca Afro-Amerikalıyı esas itibariyle anayasal tutsaklığa zincirleyen kurumsallaşmış ırkçılığın bağnaz gerçekliğinin üstesinden gelmesi bir iç savaşa mâl olmuştur –kadınların ve

yerli Amerikalıların eşit liberal hakları kazanması için verilen feminist mücadeleler ve yerli mücadeleleri de cabasıdır.

Başka bir deyişle gelgit yükseldi ve bir kez daha inişe geçti: Modern devrimlerin büyük Olayıyla zincirlerinden boşalan, muntazam bir özgürlük yürüyüşü hiçbir şekilde olmadı. Liberalizmin "vaadleri", Haiti köle isyanında olduğu gibi, ancak ezilen çokluk bilfiil bu vaatlerin yerine getirilmesi için mücadele ettiği ölçüde yerine getirildi. Fransız ve Amerikan Devrimi Olayları, gerçekte daha önce zaten var olan olanakları yaratmış da değildir. Liberal demokrasinin tohumları daha önce Solon tarafından -ya da aslında Yunanlı borç köleleri tarafından- ekilmişti ve Spinoza, Locke ve Hume'un felsefi terimlerinden Adam Smith'in serbest-piyasa liberalizmine aktarıldı; Medici bankacıları ve Rönesans ressamlarının başını çektiği praksisten, Amsterdam hisse senedi simsarları ve Manchester sanayicilerine uzanmıştır. Bu arada bütün bu kapitalist gelişme, kölelik ve sömürgeci kaynak çıkarmanın sırtına yüklendi: bu gelişme katiyen basit bir şekilde serbest ticaret ve teşebbüsün ürünü değildi: egemen bir ideoloji olarak liberalizmi ve egemen birikim tarzı olarak kapitalizmi kuran modern devrimlerin ardından bile, kapitalist toplumun maddi kuruluşunda esas itibariyle bağnaz ve kapitalist-öncesi öğeler asıl olarak varlığını sürdürdü. Önemli oranda aynı çelişkili devrimci süreç bugün de devam ediyor.

Devrimin bir Olay olarak kavramsallaştırılmasının bu nedenle toplumumuzu nasıl değerlendirdiğimiz açısından önemli sonuçları vardır. Liberal ideolojinin devrimci mitolojisi şunu varsaymamıza yol açar: Modern devrimler çoktan geride kaldığı için şu anda toplumumuz hakikaten demokratik ve tabiatı gereği baştan aşağı kapitalisttir. Bu gözlemde haklılık payı olsa da, açıkçası bütün hikaye bu değildir. Antropolog David Graeber (2011), *Debt: The First 5000 Years* adlı kitabında kapitalist toplumu anlama biçimimiz açısından esaslı imaları olan rasgele bir gözlemde bulunur. Kapitalist üretim tarzının tümleyici eğilimleri kesinlikle piyasayı gitgide insanın etkileşim alanlarına nüfuz etmeye yönlendirmesine rağmen, birçok toplumsal ilişki aslında tabiatı bakımından son derece kapitalizm dışı kalır. On sekiz yaşınızda annenizin gelip siz bebekken size süt emzirdiği için ücret talep etmesinin ne kadar abes; ya da evinizde dostlarınızı akşam yemeğine davet edip tatlıdan sonra hesap getirmenizin ne kadar rencide edici olacağını bir hayal edin. Eksik olsunlar. Mantık çerçevesinde ve haklı olarak bu tür ilişkileri sermaye birikim alanının dışında algılarız. Ruhlarımızı satmak yerine, sevgiyi bölüşürüz. Graeber'in belirttiği gibi aile ve dostlara karşı hepimiz komünist oluruz.

Başka bir deyişle toplum, bağlantılı toplumsal ilişki biçimleri ve bağlantılı pratikleriyle farklı tarihsel tortulardan oluşan katlı bir pastaya benzer. Feodalizmden miras aldığı hiyerarşik toplumsal tahakküm ilişkilerini içinde barındırır; mütemadiyen parçalılığı yaygınlaştırır ve kapitalist gelişimin tümleyici doğası tarafından üretilen toplumsal ilişkileri atomize eder; şimdiye kadar sosyalizmi kurmuş herhangi net bir Olay tespit edemesek de, içinde yaşadığımız toplum yine de

"bütün toplumsal insan ilişkilerinin zeminini" teşkil eden, Graeber'in "tabandan komünizm"in kökeni olarak adlandırdığı şeye dayanır. Üstelik görece önemleri konusunda radikal bir yeniden düzenleme olacak olsa da, her üçü de devrimci bir toplumda bir arada varolmaya devam edecektir. Tabandan komünizm şu anda çoğunlukla *oikos*'un* özel alanı ya da tekil hanehalkıyla sınırlıyken, *agora*'nın kamusal alanı giderek özelleştiriliyor ve kapitalist ilişkilerin metalaşmış alemi içerisinde temellük ediliyor. Bu süre zarfında Syntagma, Zuccotti, Taksim ve dünya çapındaki pekçok başka alana yönelik şiddet içeren polis baskısının da gösterdiği gibi, kitlelerin müştereklerin parçası olarak *agora*'yı yeniden ele geçirmeye çalışmalarını engellemek için, devlet hiyerarşik tahakküm güçlerinden faydalanır. Devrimin ilk amaçlarından biri bu nedenle -DNA'sı baştan aşağı sermayeye yapısal bağımlılıkla tescillenmiş- kapitalist devleti "kurtarmak" değil, alışveriş merkezinin emperyal genişlemesinden *agora*'yı geri almak ve onu demokratik düşünce alışverişi için kamusal bir mekân olarak yeniden temellük etmektir.

Kapitalizmin Ötesine Geçmek: Sürekli Bir Devrimci Oluş

Kapitalist toplumu tarihsel olarak en az üç çökeltili katmandan oluştuğu şeklinde yeniden kavramsallaştırdığımıza ve devrimi aralıksız toplumsal mücadeleden meydana gelen bir çatlak süreci olarak yeniden kavramsallaştırdığımıza göre, yavaş yavaş "kapitalizmin ötesine geçmenin" neye benzeyebileceğini görmeye başlayabiliriz. Her şeyden önce bu devrim esas itibariyle, mevcut toplumsallık biçimimizde her zaman-zaten örtük olan bir toplumsal etkileşim tarzının gerçekleşmesine dayalı, tarihsel bir toplumsal mücadele sürecinin parçası olacaktır. Daha önce düşünülmemiş tamamen yeni bir şey icat etmemiz gerektiğini düşünmek yerine, karşı çıkışımızı gerçekleşmemiş gizil güçlerin *gerçekleşmesi* ve gerçekte var olan alternatiflerin *yaygınlaşması* olarak algılamalıyız. Bu anlamda devrimci bir toplumun biz konuşurken zaten oluşmakta olduğunun farkında olmalıyız. İster ücretsiz açık kaynaklı yazılımın üretimi ve dağıtımı yoluyla, isterse de batık fabrikaların işgali ve işçilerin kontrolü altında üretimin sürdürülmesi yoluyla olsun; ister doğrudan demokratik kırsal komünlerin ve kentsel mahalle meclislerinin oluşumu yoluyla, isterse de elbirliğiyle yürütülen alternatif medya kolektiflerinin ve kaynak kullanımına açık akademik dergilerin oluşumuyla olsun, çevremizdeki her yerde bu dünyanın çoktan yeni bir dünyaya gebe olduğunun işaretleri mevcuttur.

Üstelik bu süreç devrimci kopuş Olaylarıyla noktalandığı ölçüde, söz konusu Olaylar bu dalgalar yatıştıktan sonra bile yüzeyin altında gerilim içerisinde birikmeye devam edecek geliştirici bir sürecin -daha doğrusu zaman içerisinde artan tesirli bir gerilimin enerjik salınımının- yalnızca geçici çıkışları olacaktır. Mısır devrimi yerinde bir örnektir. Şu anki sonuca göre İslamcılar iktidarı almış ve acil dönüşüm potansiyelini çalmış gibi görünebilir, fakat ayaklanmanın uzun vadede

* Ev

etkisi ve zincirlerinden kurtulmasına yardımcı olduğu daha kapsamlı tarihsel süreç henüz tarih kitaplarında yazılmamıştır. Olayın gerçekten ne kadar önemli (ya da önemsiz) olduğunu (olacağını) söylemek için basbayağı çok erkendir. Žižek'in 2011'in "devrimin sonu" olarak hatırlanacağını tartışarak (2011) imalar bulunduğu gibi, halihazırda kesin hazır cevaplarımız olduğunu varsaymak, gerçekliğin yalnızca dramatik bir yanlış yorumu değil, aynı zamanda devrimi ileri taşımak için hayatlarını tehlikeye atmaya devam edenlere de fena halde saygısızlıktır. Bir kez daha Žižek'in erken hükümleri devrimci süreci isyancı Olay sırasındaki geçici yoğunlaşmayla yarım yamalak eşitler; tam da tanım itibariyle zaman bakımından sınırlı olan, fakat ucu bu anlamda sürecin sonunu hiçbir şekilde göstermeyen bir kopuş momenti söz konusudur. Žižek ironik bir şekilde bu nedenle hem rejimin hem de medyanın devrime ilişkin basit ve sistemli anlatısını 17 günlük bir "olay" olarak aksettirerek sonuca varır.

Bunun yerine Mısır devrimini (ve daha genel olarak 2011-13 küresel devrimci dalgasını) insanlık tarihinin engin akıntıları içerisinde çok daha derin bir gelgitli değişimin -*büyük bir dönüşümün*- yüzeysel bir tezahürü olarak görmeliyiz. Günümüz mücadeleler dalgası henüz doğrudan gözle görülür sonuçlar ortaya koymamış olabilir ve bir başka "geçici" ve eninde sonunda "başarısız" 1848 ya da 1968 gibi hatırlanabilir; fakat mücadelenin bu son evresi boyunca gelişen heyecan verici olayların tarihsel anlamı her zaman tarihsel bir süreç bağlamına oturtulmalıdır. O halde bu süreç -sayısız sapmalarına, aksamalarına ve çelişkilerine rağmen- insanların özgürce ve kolektif bir şekilde kendiişlerini çekip çevirdikleri, kendi üretimlerini denetledikleri ve kendi kaderlerine hükmettikleri kökten eşitlikçi otonom bir toplumun ve sürekli *gerçek* demokrasinin kurulmasına yönelen radikal bir politik proje tarafından harekete geçirilir: Bu sürecin neticesi asla belirlenmemiştir ama her zaman-zaten oluş halindedir. Mısır devriminin "sona erdiğini" ya da İşgal hareketinin herhangi bir değişiklik getirmekte "başarısız olduğunu" söylemek bu açıdan tek kelimeyle anlamsızdır.

Ayrıca devrimci olay, basit bir şekilde (her zaman (a) ya hareketin taleplerini elde etmesi; (b) ya da devlet iktidarını alması bakımından değerlendirilen) zafer ve yenilgiden ibaret, ikili bir ölçüye indirgenemeyecek -ki bu ölçüler devletten bu tür taleplerde bulunmayan ve devlet iktidarını hedeflemeyen otonom hareketlere atfedildiğinde tabiatı gereği tamamen nafile olan değişkenlerdir- başlı başına bir değer sahiptir. Fransız düşünürler Deleuze ve Guattari'nin (1991) *Felsefe Nedir?* kitabında bizlere hatırlattıkları gibi "bir devrimin başarısı yalnızca kendisine bağlıdır; başarısı kesinlikle kendi oluşum anında insanlara verdiği heyecanlar, kenetlenmeler ve olanaklarda saklıdır ve bu başarı her zaman oluş sürecinde bulunan başlı başına bir abide meydana getirir." Bu anlamda "bir devrimin zaferi, bu bağlar devrimin garantili malzemesinden daha kalıcı olmasa da ve çabucak bölünmeye ve ihanete dönüşse bile, içkindir ve insanlar arasında kurduğu yeni bağlara dayanır." Devrim-

ci olaya ilişkin bu bakış açısı sadece yenilgiyi yadsımak ya da mazur göstermek için kolay bir bahane değildir: son iki yıl içerisinde dünyayı sallayan ayaklanmalardan herhangi birine katılmış biriyle konuştuğunuzda, isyan olaylarına katılmalarının ardından yaşamlarının (genellikle iyi yönde) geri döndürülemez bir şekilde değiştiğini söyleyecektir. Mesele basittir: Devrimler özünde özgürleştiricidir.

Bu anlamda ayaklanmaların masa başı bir sosyalistin ya da muhafazakar bir eleştirmenin anlayabileceğinden çok daha yaygın ve gözle görünmez -ama yine de somut ve gerçek- etkileri vardır. Ayaklanmaların bilinci dönüştürme gücü ve sürekli olarak bireyin ve çokluğun topluma yönelik tutumunu değiştirme gücü vardır; fakat aynı zamanda -hepsi bir gün otonom toplumun örgütsel kökenini oluşturmaya başlayacak- meclis, işçilerin çekip çevirdiği kooperatif ve komün gibi alternatif toplumsal örgütlenme biçimlerinin yayılmasına yardımcı olarak kapitalist toplumsallığın başat biçimlerini destekleyen maddi pratikleri dönüştürme güçleri de vardır. Bu noktada Castoriadis (1964), devrimci olayların toplumun maddi kuruluşunda gözle görülür herhangi doğrudan bir değişiklik meydana getirmeseler bile, devrimci öznenin ideolojik olgunlaşmasının yanı sıra, alternatif pratiklerin gelişmesine ve bir gün kapitalist devlet kurumlarının yerine geçmeye başlayacak yeni örgütlenme biçimlerinin ilk gelişimlerine katkıda bulundukları için, yine de devrimci sürecin çok önemli bir bileşeni olduklarından söz etmekte bir kez daha haklıydı.

Somut Eylem Biçimleri: Protesto Tarzları

Bu anlamda 2011'de tanık olduğumuz kopuş momentleri öz-örgütlenme açısından bir takım gizil imkânları gerçeğe dönüştürerek bir olanak sahası açtı. Bu açıdan en önemlisi protesto tarzlarının kendisiydi: lidersiz, adem-i merkezi, yatay, kendiliğinden, otonom ve gerçekten karşı konulmaz. Herhangi bir merkezi ya da hiyerarşik örgütsel yapının müdahelesi olmaksızın sosyal medya aracılığıyla taban hareketleri düzeyinde örgütlenen aktivistler yine de eşgüdümlü zaman ve yerlerde milyonlarca insanı sokağa çıkarmayı başardı. Bir kere sokaklara çıkıldığında, hiyerarşik-örgütlü devlet güçleriyle sokak mücadelelerinin devam ettirilmesinde merkezsiz protestocu yığınlarının muazzam zaferler elde etmelerini sağlayan yeni dayanışma ve elbirliği biçimleri gelişirken, başka durumlarda da barışçıl gösteriler sırasında birbirini kollayıp gözleme gelişti. Barikatların ve geçici seyyar hastanelerin kurulmasından, bir hengamenin ertesi sabahı sokakları temizleyen o anda oluşmuş yurttaş topluluklarına; çadır kampları içerisinde mutfaklar, medya merkezleri ve kütüphanelerle dolu, dört dörtlük işleyen parasız ufak topluluklardan, kendiliğinden oluşan semt meclisleri, çalışma grupları ve karşılıklı dayanışma ağlarına kadar, protestocular hepsini kendileri çekip çevirdi.

Elbette bu hareketlerin başlıca merkezlerini oluşturan işgal alanları üzerinde baskıyı arttırmak kolaydı. Syntagma, Zuccotti ve Taksim, yine de devletin genellikle oldukça rahat hissettiği toprağa dayalı (*territorial*) daha merkezi bir protes-

to mantığını izlemiştir. Polisin tek yapması gereken şey, olay yerinde boy gösterip ezmeye başlamaktı. Yine de devlet, hareketlerin (polis güçlerini dağıtan) köklü adem-i merkeziliğinin rahatça hakkında gelemez; hareketlerin (yeni eylemleri önceden görmeyi çok zorlaştıran) öngörülemeyen kendiliğindenliği; (diyalog ya da kafalanmaya imkân vermeyen) lidersiz mahiyetleri, fakat belki de en önemlisi -kapitalizmin rasyonel irrasyonalitesine muazzam bir altüst oluş yaşatan- bu anlamda çokluğun *irrasyonel rasyonelliği*. Kapitalizmin rasyonel irrasyonalitesinde, bireysel yatırıcımların rasyonel çıkarcı tercihleri, iklim değişiminden finansal çöküşe uzanan kamu çıkarının kolektif düzeyinde aslında *irrasyonel* sonuçlar üretirken; çokluğun *irrasyonel rasyonelliği* aksine, milyonlarca insanın doğrudan şahsi çıkarlarına hizmet etmese bile, kolektif değişimi gerçekleştirmek için hayatlarını riske atarak kolektif olarak görünüşte irrasyonel bir şekilde hareket etmeye başladıklarında elde edilen, dikkat çekecek derecede *rasyonel* sonuçlara odaklanır.

Paul Mason (2012) hareketler üzerine son kitabı *Why It's (Still) Kicking Off Everywhere* adlı çalışmasında haklı olarak iletişim ağının bu durumda tek kelimeyle hiyerarşiyi yerle bir ettiğini ileri sürer. Hem devletle şiddet içeren çatışmalarda hem de geniş çaplı barışçıl gösteriler ya da işgallerde, rakamlar denk olduğu müddetçe, silahsız çokluğun dağınık arı kümesi taktikleri devlet aygıtını tamamen alt edebilir ve hatta ciddi stratejik zaferler kazanabilir. 2002'deki bir askeri tatbikatın İran'ın arı kümesi taktiklerinin ABD'nin çok daha üstün donanma filosunu bozguna uğratabildiğini gösterdiğinden beri, Amerikalı askeri stratejistler bu gerçeğin tamamen farkındadır. Londra isyancılarının Blackberry-takviyeli arı kümeleriyle polisi nasıl tamamen alt ettiğini bir hatırlayın. *Adbusters* haklı nedenlerle, asıl olarak Wall Street'i İşgal Et protestolarına addedilen "anarşik arı sürülerinden", "anti-kapitalist ayaklanmanın yeni geliştirilen modeli" olarak bahseder (*Adbusters,* 2012). Syntagma Meydanında bir hacker aktivisti dostumun "bizler arı gibiyiz, arı kovanı aklıyla çalışıyoruz" dediğinde anlatmak istediği şey budur. Bu nedenle aktivistleri iktidar sorununu düşünme konusunda yetersiz olmakla eleştirmek adil değildir. Aktivistler kuvvet politikası (*power politics*) *oynuyor*: Rizomatik ağ örgüsünün son derece esnek ve toprağa dayalı olmayan gücünü kendiliğinden hareketi aracılığıyla, toprağa dayalı-sınırlandırılmış ulus devletin sabit, hiyerarşik iktidarına karşı koyarak, kuvvet politikasını bir sonraki aşamaya taşıdılar (Deleuze ve Guattari, 1980).

Ancak Paul Mason tek başına arı sürüsü zekasının gücünden çok daha fazlasına sahip olan "ağ tabanlı protestoların başlıca amaçlarını elde etme konusunda daha şanslı olduğunu, çünkü modern toplumun ekonomik ve teknolojik koşullarıyla uyumlu olduklarını" ileri sürer. Dahası küresel isyanlar tek özel bir kuşağa katiyen bağlanamayacağı gibi, günümüz küresel mücadelelerini canlandıran yirmili yaşlarındaki y kuşağının ailelerinden ve büyük ebeveynlerden tamamıyla farklı sosyo-ekonomik ve teknolojik koşullar altında büyüdüklerini de hiç kimse yadsımıyor. Merkezi, hiyerarşik ve tek yönlü iletişim biçimleriyle, yazılı basın ve televizyon çağı

sona erdi. Gevşek ama karşılıklı ilişkileri bilgi *paylaşımıyla* tanımlanan otonom, ağ tabanlı bireylerin etkileşimli topluluklarına dayanan Web 2.0 çağı henüz yeni başlamıştır. Elbette Facebook ya da Twitter devrimlerinin nihayetinde kapitalist teknolojilere dayandığından bahsetmek; ya da Malcolm Gladwell'in (2010) belirttiği gibi, internet ağının gevşek bağlarının zamanla eylemin sürdürülmesine asla müsaade etmeyeceğini söylemek bir klişedir. Fakat bunların hiçbirisi 2011 uyanışıyla ilgili gibi görünmüyor. Facebook ve Twitter, göstericilerin örgütlenmesine ve hatta aktivistlerin başka türlü asla geliştiremeyecekleri güçlü bağlar kurup geliştirmelerine imkân tanıdı. Üstelik Marx'ın bizzat farkında olduğu gibi devrim, ilkelciliğin sessizliğine gömülemez: halihazırda bulunan en ileri kapitalist teknolojilere *dayandırılmalıdır*. Velhasıl bu kapitalist dünya elimizdeki tek şeydir ve bir gün hoşumuza gitsin gitmesin onun teknolojilerini miras alacağız.

Doğrudan Demokratik Öz-Örgütlenmenin Somut Biçimleri

Yukarıda ana hatlarıyla belirtilen yeni protesto tarzlarının özünde toplumsal değişimin işaretleri olarak görülmesi gerekirken, küresel sermayenin yapısal iktidarına ve kapitalist egemenliğin saçılmış doğasına hakikaten karşı koyacaksak eninde sonunda protestonun ötesine geçmemiz gerektiğini daha önce saptamıştık. Bu noktada hareketler bir kere daha, açık bir şekilde eksiklikler ve çelişkilerle dolu, fakat gelecekte gerçekten demokratik, kapitalist sonrası bir toplumun neye benzeyebileceğine dair bize bir işaret verebilecek, kendilerine ait önceden oluşan yanıtlar verebilir. Buradaki anahtar "yenilik", gerçekten yeniden bir icattır: kolektif karar alımı ve komünal tartışmanın temel platformu olarak halk toplantılarına geri dönüş. Şimdiden arka planda horuldanan eleştirileri duyabiliyorum: Bizimki gibi karmaşık bir toplum doğrudan demokrasi temelinde nasıl örgütlenebilir? Toplumun kaosa sürüklenmesini engellemek için bir tür liderlik ve siyasi temsile her zaman ihtiyacımız olmayacak mı? Lafı dolandırmadan yanıtım hayır olacak. Elbette örgütlenmeye ihtiyacımız var, ama liderlik ya da temsile en azından mevcut liberal demokratik biçimde ihtiyacımız yok. Onlara yalnızca şu anda ihtiyaç duyuyoruz, çünkü mevcut sistemin ayaklarını oluşturuyorlar: lidersiz ya da temsilcisiz bir liberal demokrasi aslında kendi içerisinde çökecektir.

Fakat her toplum liderliğe ve siyasi temsile ihtiyaç duymaz. Aslında, işçilerin kendi denetimindeki fabrikalarla, atölyeler ve bürolarla; mahalle sakinlerinin kendi denetimindeki semtlerle; ve federe işçi konseyleri, sendikalar ya/ya da meclisler aracılığıyla faaliyetlerini koordine edip elbirliği eden bütün bu farklı topluluklarla aylarca dur durak bilmeden doğrudan demokratik ilkeler temelinde yönetilen bir dizi kent örneği vardır. Üstelik bu toplumlar askeri olarak ezilene kadar gayet iyi işlemişlerdir. 1871 Paris Komünü -şiddetli askeri hezimetin en cesaret kırıcı örneklerinden birini temsil etmesine rağmen- halen bu açıdan devrimci kazanımın doruk noktasını temsil eder. Gordillo (2013) çokluğun yankı-

lanan sesinin askeri komuta saflarını bile işlemez hale getirebilecek iken, Paris'te bunun başarılamadığını çünkü, devletin etkili bir şekilde köylü ordularını kentli komünlülerin üzerine salarak aralarındaki duygulanımı kopardığını ileri sürer. İşçiler yaklaşık bir yıl kentin tam hakimiydiler. Adem-i merkezi fakat federe işçi konseyleri, kentsel mekândaki üretim ve bölüşümü etkili bir şekilde koordine ederken, semt meclisleri bütün önemli yerel yönetimin sorumluluğunu üstlenmişti. Anarşistler, Marksistler ve sosyalistler arasındaki hizipleşme henüz ortada yoktu, ve bütün fraksiyonlar tam işçi denetiminin kurulması için birlikte yakın bir şekilde çalıştı.

Bir başka tarihsel örnek 1930'lardaki İspanyol İç Savaşı sırasındaki Devrimci Barcelona'dır. Burada anarşistler ve Troçkistler, faşistlere (ve daha sonra Stalinistlere) karşı omuz omuza savaşırken bütün kent işçilerin denetimindeydi: insanlar kendilerini silahlandırdı ve hükümeti defetti; fabrikalar işçi öz-yönetimi altına sokuldu; ekilebilir araziler kolektifleştirildi; burjuva hotel ve restauranlar kamulaştırıldı ve askeri barınak ve aşevlerine dönüştürüldü; kentin toplu taşıma sistemi ücretsizdi ve anarko-sendikalist sendika CNT tarafından işletiliyordu; para feshedildi; ücretler eşitlendi ve temel ürünleri karşılayan kuponlarla ödendi; yerel olarak üretilen bütün mallar çok nadir değilse bedavaydı; bahşiş vermek işçiye yönelik burjuva bir aşağılama olduğu için yasaklandı; cehpe hattında savaşan milisler tam eşitlik temelinde omuz omuza savaşan kadın ve erkeklerden oluşuyordu; subaylara gayri resmi bir şekilde hitap ediliyordu ve aynı sade, eski püskü üniformaları giyiyor, aynı koğuşlarda uyuyor ve askerlerin aldığı ücretin aynısı alıyorlardı; alışılmış *senyör* ya da *senyora* selamlama biçimleri kaldırılmıştı ve kentteki herkes birbirine yoldaş anlamındaki *compañera* ya da *compañero* şeklinde sesleniyordu. George Orwell'ın İspanyol Devrimi üzerine klasik çalışması *Katalonya'ya Selam*'da aktardığı gibi:

İlk kez işçi sınıfının iktidarda olduğu bir kentte bulunuyordum. Küçüklü büyüklü bütün binalar fiilen işçiler tarafından zapt edilmiş ve kızıl bayraklarla ya da Anarşistlerin kızıl ve kara bayraklarıyla donatılmıştı; her duvara orak-çekiç ve devrimci partilerin baş harfleri çiziktirilmişti; hemen hemen bütün kiliseler kundaklanmış ve simgeleri yakılmıştı. Köşe bucaktaki kiliseler işçi güruhları tarafından sistematik bir şekilde imha ediliyordu. Her dükkan ve kafenin üzerinde kolektifleştirildiğini söyleyen bir yazı asılıydı; lostracılar bile kolektifleştirilmiş ve sandıkları kızıl ile karaya boyanmıştı. Garsonlar ve mağaza görevlileri gözünüzün içine bakıyor ve size eşit muamele gösteriyordu.

Daha çağdaş bir doğrudan demokrasi örneği Meksika, Chiapas'daki EZLN-özerkliğindeki yerli topraklarıdır. Bu yaz Chiapas Zapatista toplulukları 2003'de *Caracoles* ve *İyi Yönetim Konseyleri*'nin kuruluşundan bugüne kadar uzanan ilk on yıllık özerkliklerini kutluyor. 1994 gerilla isyanının sonrasında Meksika Ordusunun EZLN'nin etki sahasından çıkmasının ardından, Zapatistalar doğrudan

demokratik öz-yönetimin yerli gelenekleri temelinde işleyen otonom belediyeler içerisinde örgütlendi. Belediye meclisleri, yiyecek sorunları ve gelir dağılımı ve vergilendirme üzerine kolektif bir şekilde karar alan bölgesel konseylere dönüşümlü vekiller yollar. Yalnızca on yıl içerisinde öz-yönetim sistemi bütün yoksul nüfusu demokratik katılım içerisinde radikalleştirirken, tamamen özerk okul ve klinikleri yönettiler ve bölgesel aşırı alkol tüketimi ve uyuşturu kaçakçılığı sorunlarını neredeyse kökünden kurutmayı başardılar. Devrimin mahiyetini bir *süreç* olarak kanıtlayan bir hareket varsa, o hareket Zapatistalar olmalıdır.

Her biri kendi bağlamına özgü de olsa bu somut örnekler bize en azından önemli bir ders verir: Gerçek demokrasinin kuruluşu, içerisinde sıradan insanların yaşayıp çalıştığı topluluklar doğrultusunda siyasi iktidarın kökten adem-i merkezileşmesini gerektirecektir. Aslında aşağıdan yukarıya çıkmayan yaptırma-gücünün *her türlü* biçiminin yıkılmasını gerektirecektir. Yine de son derece birbiriyle bağlantılı bir dünyada tek başına, salt adem-i merkezileşme yeterli değildir: geniş toprakların, büyük nüfusların ve karmaşık örgütlenmelerin yönetimine farklı adem-i merkezi ağlar arasındaki demokratik aracılık biçimleri eşlik etmelidir. Paris Komünü ve Devrimci Barcelona'dan çağdaş Chiapas'a kadar dikkat çektiğimiz federe konseylerin işleyişi bu şekildedir. Bu tip konseyler, seçilmiş temsilciler tarafından değil, kendi topluluklarında yaşayıp çalışan ve *herhangi* bir zaman toplulukları tarafından geri çağrılabilen dönüşümlü vekiller tarafından idare edilir. Bu konseyler yasama organları değildir ama idari organlardır, ve önergeleri her zaman isteğe bağlıdır. Her yasama organı komünler ve/veya meclisler içerisinde bulunmaya devam eder.

Doğrudan demokrasinin karmaşık bir küresel toplumda işlemesi için, katıksız bir kavram olarak yataycılık fetişinin ötesine geçmemiz ve en azından bir dereceye kadar dikey bütünleşmeyi kabul etmemiz gerektiği açıktır (Harvey, 2012a). Bu dikey bütünleşme yine de her zaman yerel meclislerin iktidar tabanına dayanırken, geri çekilebilir vekillerin rotasyonu hiçbir yeni bürokratik elitin genel nüfustan tecrit edilmeyeceğini garanti eder. David Harvey (2012b), meclisler, konseyler ve/veya komünlerden oluşan bu tür federe bir sistemin yine de bir devlet meydana getireceğini iddia eder: "Eğer bir devlet gibi görünür, bir devlet gibi hissettirir ve bir devlet gibi ağız kalabalığı yaparsa, o bir devlettir". Bu tür federe otonom bir sistemi bir devlet olarak adlandırıp adlandırmadığınız oldukça anlamsız ikincil bir meseledir. Anarşistler öyle adlandırmaz. Castoriadis ise bunu böyle kabul etmiştir. Fakat yine de aynı şeyden, taban örgütlerinden yukarıya köklü öz-örgütlenmeden bahsediyorlar. Burada sözcükler üzerine bir savaş vermediğimizi hatırlatmak önemlidir: Biz kapitalizme karşı savaşıyoruz. Kapitalist devletin yerini aldığı müddetçe onun devrimci alternatifini ne olarak adlandırdığımız söz konusu alternatif tabiatı gereği doğrudan demokratik ve uygulamada işlevsel olduğu müddetçe çok da önemli değildir.

İsyanın İki Zamansallığı

Bunlar tarih boyunca var olmuş doğrudan demokratik öz-örgütlenme tarzlarının somut örneklerinden bazılarıysa ve devrim bu gizil güçlerin gerçekleştiği ve bu pratiklerin adım adım olgunlaşıp yayıldığı uzun vadeli süreç ise, o zaman gelecekteki toplumumuz neye benzeyecektir? İnsanlar halen bize gelip şunu söylüyor: "Bir modele ihtiyacınız yok, ne istediğinizi bilmiyorsunuz, devriminizin hiçbir programatik içeriği yok". Bu tür bön ifadelere yanıtım basittir: 15. yüzyıl'da Floransalı bir bankerin ya da Cenovalı bir tüccarın 21. yüzyıl finansal, küresel kapitalizminin neye benzeyeceği hakkında en ufak bir fikri olduğunu düşünüyor musunuz? Başlıca ürünü tamamen gayri-maddi ve sözümona dayandığı asıl mal varlığından iki ya da üç kat soyutlanmış karmaşık finansal türevlerin yaygınlaşmasını, 2009 yılına gelindiğinde 600 trilyon dolar değerinde bir piyasayı öngörebileceklerini gerçekten düşünüyor musunuz? Ticaretleri bir geminin Pisa ya da Cenova'dan, Londra ya da Bruges'e gemiyle yol almasına eşlik edenlerin, bir gün sanayilerine yalnızca muhtemelen yüzmilyarlarca fazladan kârla sonuçlanabilen saniyenin bindebiri bir işlemde tasarruf etmek için, lazer ışınlarının alış ve satış talimatlarını 26 saniyede kıtalararası bir optik lifle, ışık hızı işlemlerle yolladığı bilgisayarlı yüksek frekans işlem hacminin egemen olacağı hakkında en ufak bir fikirleri olduğunu düşünüyor musunuz? Açıkçası böyle bir ima akıl almaz gibi görünür. Gelecek tam da henüz vuku bulmadığı için gelecektir: Bundan yüzyıl sonra sosyalizmin, komünizmin ya da gerçek demokrasinin neye benzeyeceğini bilmemiz nasıl beklenebilir? Tamamlanması yüzyıllar olmasa bile, on yıllar alacak ve başlaması da yıllar alacak bir süreci başlatarak biz yalnızca tarihsel yörünge doğrultusunda yeniden kolları sıvıyoruz. Bizim de birçok yanıtlanmamış sorumuz var, ve bu yüzden *preguntando caminamos* –sorarak yürüyoruz.

John Holloway ve Zapatistaların *isyanın iki zamansallığından* bahsederken kastettikleri işte budur (Roos, 2013b). Birincisi, *Ya Basta!* Artık Yeter! Bu musibet sistem içerisinde artık yaşayamayız! Bu sistem, sırtımıza borç yüklemek, emeğimizin meyvelerini çalmak, bizi evlerimizden çıkarmak, yoksulları ötekileştirmek, toplumsal eşitsizlikleri büyütmek, bilgimizi metalaştırmak, bedenlerimizi ticarileştirmek, kamusal mekânlarımızı özelleştirmek, okullarımızın, yollarımızın ve hastanelerimizin üstüne konmak, kültürel mirasımızı yok etmek, bizi sersem tüketicilere indirgemek, çocuklarımızın gelişimini baltalamak, insani potansiyellerimizin kendini gerçekleştirmesini önlemek, çevremizi yok etmek, iklimimizin dengesini bozmak, ve tek kelimeyle hayatlarımızı sefilleştirmekle kalmayıp; yukarıda tüm saydıklarımızın birleşimiyle bu gezegende maddi ve psikolojik olarak tatmin edici bir hayat geçirmenin tüm olanaklarını da adım adım yok ediyor. İsyanın ilk zamansallığı bu nedenle *şimdidedir*: Kapitalizmden şimdi kurtulmalıyız –derhal, şu an! Derhal kurtulmanın tek yolu kapitalizmin günlük hayatlarımızdaki yeniden üretimini durdurmak ve farklı, kapitalist olmayan pratiklere girişmektir.

Fakat böyle ivedi bir değişim pratikte asla kusursuz olamaz ve asla bu anlamda toplumu devrimcileştirmek için yeterli değildir: Eğer kendi haline bırakılırsa en iyi ihtimalle bir tür yaşam tarzı anarşizmi olarak kalacaktır. Bu bizi "yavaş gidiyoruz çünkü uzağa gidiyoruz" şeklindeki Zapatista deyişinde kısaca özetlenen isyanın ikinci zamansallığına taşır. Mesele mücadelemizi tarihsel süreç içerisine oturtmaktır. Kapitalizmden şimdi kopmak yönündeki bütün ivedi arzulara gelince, mesele günümüze kadar gelen toplumsal kurumların ve egemen iktidar ilişkilerinin tam da an itibarıyla, ya da yarın veya gelecek yıl içerisinde kopmamızı ve tam özerklik kazanmamızı tek kelimeyle imkânsızlaştırdığının farkında olmaktır. Bu anlamda Gerçek Demokrasi Hareketinin temsili siyaseti reddi, politik bir kayıtsızlık biçimine "kaçış" ya da yaşam tarzı siyasete bir ricat değildir: Eninde sonunda sistemin yerini alabilecek, kucaklayıcı örgütsel biçimler türüyle birlikte sistemin acilen reddini bir araya getirmeliyiz: meclis, sendika, işçi konseyi, komün ... adını siz koyun.

Evrenin Ahlaki Yayını Bükmek

Şimdi bu makalenin başında -otonom hareketlerin her zaman geçici olacağı fikrinin doğru olmaması gibi- hareketlerin "değerleri cisimleştiren potansiyel olarak hiçbir tikel uygulanabilir pratik" olmadan "sosyalizmi kuramsal anlamda" istediği yönündeki ciddi iddianın da doğru olmadığını düşünmeye başlayabiliriz. Aslında biz konuşurken Chiapas'daki İyi Yönetim Konseyleri'nden Arjantin'de işçilerin işlettiği fabrikalara, Breziya'daki Topraksız Köylü Hareketinin otonom kırsal topluluklarından yine Brezilya'daki katılımcı planlama girişimlerine kadar dünyanın dört bir yanında ortaya çıkan, on yıllardır olmasa da yıllardır süreklilik arz ettiği kanıtlanmış doğrudan demokratik öz-örgütlenmenin sayısız somut biçimi vardır. An itibarıyla Brezilya ve Türkiye'nin dört bir yanında ansızın halk meclisleri ortaya çıkarken, Yunanistan'da Thessaloniki'de ilk kez işçilerin idare ettiği fabrikanın yanı sıra, Avrupa'da ilk kez işçilerin çekip çevirdiği televizyon kanalı görülüyor. Bu örnekler nihayetinde hedeflediğimiz radikal toplumsal değişim tarzını yaratacak kadar yeterince geniş çaplı olmaktan uzaktır, ama gelişmesi onyıllar sürecek devrimci bir sürecin de ilk adımlarıdır –fakat giderek demokrasiden uzak ve yaşanması zor bir gezegende en azından onurlu bir yaşam olasılığını sürdüreceksek *şu anı* benimsemeliyiz. Bunlar bize gelecekten gelen yansımalar, halen önümüzde duran başka bir dünyanın işaretleridir. Çağrılarına kulak asmamak bizim ahmaklığımız olacaktır.

Ancak otonomi projesi başarılı olsun olmasın ve gerçek demokrasi kurulsun kurulmasın artık bir şey apaçıktır. Partiler çağı bitmiştir. Tükenmiş, bitmişlerdir. Liberal bir yönetimin özüne dair kalıntılar kapitalist egemenliğin puslu sahasında epey zaman önce buharlaşmıştır. Süreç içerisinde demokratik seçimler siyasi temsilcilerin beyhudeliği ve acizliğine ve onların boş seçim vaadlerine dair kötü bir şaka haline gelmiştir. Hiçkimse artık onları ciddiye almıyor. Gençlik seçim bürolarında

oy kullanmak yerine artık polise molotof fırlatıyor. Kitleler demokratik kurumların yozlaşması bakımından egemen çevrelerin ağır suç ortaklığının sağır edici sessizliği ortasında duyulmak için feryad ettikçe Atina, Roma ve İstanbul alev alev oluyor. Çokluğu bölmek ve kendi gerçek kudretini gerçekleştirmesini önlemek için kültürel kimlik siyasetini kullanan ulus devlet, epey bir süredir artan bir şekilde otoriter biçimiyle can çekişse de, aynı ölçüde sona ermiştir. Sol da ilerleme kaydetmiş değil. Devlet iktidarına giden yol, sezonluk seçim kandırmacası döngüsünün yeniden aynı mide bulandırıcı, bayat siyasal pazarlama kampanyaları başlar başlamaz, sırf tekrar bir sonraki aday olarak seçilmek için piyasa mezbahında şefaatla tapınmaya soyunan sözde sosyalist partilerin radikal savlarıyla dolup taşar.

Bununla beraber gerçekçi olmamız lazım: Elimizdeki yegâne anlamlı alternatif -otonomi projesi- hiçbir suretle ideal değildir. Asla tamamen otonom ya da gerçekten demokratik bir ütopya olamaz, ve bu doğrultuda kaydedilen ilerleme bile her zaman uzun ve çetin olacaktır. Toplum daima akış halindedir ve iktidarın ayartmaları asla tam olarak defedilemez. Ancak birkaç ay önce Chiapas'daki genç bir Tzotzil topluluk örgütçüsünün söylediği gibi "otonomi kusursuz değildir, ama elimizdeki tek şey de odur." Demokrasi asla pürüzsüz olamaz ve özgürlük asla sınırsız olmayacaktır. Ama bunlar yaygınlaştırılıp geliştirilebilir. Martin Luther King bir zamanlar "evrenin ahlaki yayı uzundur, ama hakkaniyete doğru eğilmektedir" demişti. King'e göre bu ahlaki sihrin ardında bir Tanrı vardı. Fakat tanrılar ve krallar bizi terk ettiğine göre, yapabileceğimiz tek şey çubuğu bükmektir. Neyse ki çokluk her yerde canlanıyor ve küresel devrim en civcivli zamanlarında olmaya devam ediyor. Can havliyle iktidarı elinde tutanlar üzerimize çevik kuvvet ordularını göndermeye devam edebilir, fakat vakti gelmiş bir düşünceyi durduramazlar.

Kaynakça

Adbusters (2012). "Tactical Briefing #26 – Anarchic Swarms: The Emerging Model", *Adbusters*. February 28, 2012. Available at: <https://www.adbusters.org/blogs/adbusters-blog/adbusters tactical-briefing-26.html> (son erişim 24 Haziran 2013).

Badiou, A. (2006). *Logiques des mondes*, Paris: Seuil, p. 442-445.

Badiou, A. (2012). *The Rebirth of History: Times of Riots and Uprisings*, London and New York: Verso. [*Tarihin Uyanışı*, Çev: Murat Erşen, MonoKL, 2011].

Bauman, Z. (2013). "Europe Is Trapped Between Power and Politics", *Social Europe Journal*, 14. Available at: <http://www.social-europe.eu/2013/05/europe-is-trapped-between-power-and-politics> (son erişim 24 Haziran 2013).

Castoriadis, C. (1955). "On the Content of Socialism", In Curtis, D. A. (1997) *The Castoriadis Reader*, London: Blackwell.

Castoriadis, C. (1964). "Recommencing the Revolution", In Curtis, D. A. (1997) *The Castoriadis Reader*, London: Blackwell.

Deleuze, G. and Guattari, F. (1980). *A Thousand Plateaus*, Translation by Brian Massumi (1987) Minneapolis: University of Minnesota Press.

Deleuze, G. and Guattari, F. (1991). *What Is Philosophy?*, Translation by Hugh Tomlinson (1994). London: Verso.

[*Felsefe Nedir*, Çev.: Turhan Ilgaz, YKY, 2006]

Douzinas, C. (2012). "What did the squares vote for?", *Greek Left Review*, 15. <http://greekleftreview.wordpress.com/2012/05/15/what-did-the-squares-vote-for/> (son erişim 24 Haziran 2013).

Freedman, J. (1972). "The Tyranny of Structurelessness", *Berkeley Journal of Sociology*, 17(1): 151-165.

Gladwell, M. G. (2010). "Small Change: Why the revolution will not be tweeted", *The New Yorker*. October 4. <http://www.newyorker.com/reporting/2010/10/04/101004fa_fact_gladwell>

Gill, S. R. and Law, D. (1989). "Global Hegemony and the Structural Power of Capital", *International Studies Quarterly*, 33.

Gordillo, G. (2013). "The Revolution as Resonant Event", Paper presented at the American Anthropological Association Meetings, San Francisco, November 2012. Panel: 'Activisms' organized by Omotayo Jolaosho. 26

Graeber, D. (2011). *Debt: The First 5,000 Years*, London: Melville House.

Hardt, M. (1999). "Foreword", In Negri, A. *Insurgencies: Constituent Power and the Modern State*, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Hardt, M. and Negri, A. (2000). *Empire*, Cambridge, MA: Harvard University Press. [*İmparatorluk*, Çev.: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı, 2001]

Hardt, M. and Negri. A. (2004). *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*, New York: Penguin Books. [*Çokluk*, Çev.: Barış Yıldırım, Ayrıntı, 2004].

Harvey, D. (2012a). *Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution*, London, New York: Verso. [*Asi Şehirler*, Çev.: Ayşe Deniz Temiz, Metis, 2013]

Harvey, D. (2012b). "Urban Revolution: An Interview with David Harvey (Part 2)", *New Left Project*, 31. <http://www.newleftproject.org/index.php/site/article_comments/urban_revolution_an_interview_with_david_harvey_part_2> (son erişim 24 Haziran 2013).

Holloway, J. (2002). *Change the World without Taking Power: The Meaning of Revolution Today*, London: Pluto Press. *[İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*, Çev.: Pelin Siral, İletişim, 2003]

Holloway, J. (2010). *Crack Capitalism*. London: Pluto Press, [*Kapitalizmde Çatlaklar Yaratmak*, Çev.: B. Özçorlu, B. Doğan, E. Canaslan, S. Özer, Otonom, 2010].

Johnson, A. (2011). "The Power of Nonsense", *Jacobin*, Issue 3-4: Liberalism is Dead Debate: <http://jacobinmag.com/2011/07/the-power-of-nonsense> (son erişim 24 Haziran 2013).

Marcos, Subcomandante Insurgente (2004). *Ya Basta!: Ten Years of the Zapatista Uprising*, Oakland: AK Press.

Mason, P. (2012.) *Why It's Kicking Off Everywhere*, London and New York: Verso.

Oikomakis, L. and Roos, J. E. (2013). "Que No Nos Representan: The Crisis of Representation and the Resonance of the Real Democracy Movement from the Indignados to Occupy", *Paper presented at conference on 'Street Politics in the Age of Austerity'*. University of Montreal, February 21-22.

Orwell, G. (1938). *Homage to Catalonia*, New York: Penguin. *[Katalonya'ya Selam*, Çev.: Jülide Ergüder, Alan, 1985]

Petras, J. (2004). "Argentina: From Popular Rebellion to 'Normal Capitalism' *Rebelion*", Republished by the Centre for Global Research. Available at: <http://globalresearch.ca/articles/PET406A.html> (son erişim 26 Mayıs 2013).

Roberts, P. C. (2012). "Turning Health Care Into Corporate Profits", *Counterpunch*, October 19-21. <http://www.counterpunch.org/2012/10/19/turning-health- care-into-corporate-profits> (son erişim 24 Haziran 2013).

Roos, J. E. (2013a). "Between the Streets and the Trading Floors: Popular Resistance and the Structural Power of Financial Capital in the European Debt Crisis", *Paper presented at Fourth Annual IIPPE Conference 'Political*

Economy, Activism, and Alternative Economic Strategies'. International Institute of Social Studies, The Hague, July 11-12. 27

Roos, J. E. (2013b). "Talking About a Revolution with John Holloway", *ROAR Magazine*, 17. <http://roarmag.org/2013/04/interview-john-holloway-revolution-state-power/>

Sunkara, B. (2011). "Why We Loved the Zapatistas", *Jacobin*, 1: Introducing.

Žižek, S. (1998). "Psychoanalysis in Post-Marxism: The Case of Alain Badiou", *The South Atlantic Quarterly*, 97/2. <http://www.egs.edu/faculty/slavoj-zizek/articles/psychoanalysis-in-post-marxism-the-case-of-alain-badiou/> (son erişim 24 Haziran 2013).

Žižek, S. (2010). "A Permanent Economic Emergency", *New Left Review*, 64. *[Daimi Bir Ekonomik Olağanüstü Hâl:* http://gercegingunlugu.blogspot.com/2010/10/slavoj-zizek-daimi-bir-ekonomik.html.]

Žižek, S. (2011). "Shoplifters of the World Unite", *London Review of Books*, 19. <http://www.lrb.co.uk/2011/08/19/slavoj-zizek/shoplifters-of-the-world-unite> (son erişim 24 Haziran 2013). *[Dünyanın Bütün Dükkan Hırsızları Birleşin:* http://www.evrensel.net/news.php?id=12213.]

Žižek, S. (2012a). *The Year of Dreaming Dangerously*, London, New York: Verso.

Žižek, S. (2012b). "Save us from the saviours", *London Review of Books*, 7. <http://www.lrb.co.uk/v34/n11/slavoj-zizek/save-us-from-the-saviours> (son erişim 24 Haziran 2013).

Žižek, S. (2012c). "Why Obama is more than Bush with a human face", *The Guardian*, November 13. <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2012/nov/13/obama-ground-floor-thinking> (son erişim 24 Haziran 2013).

Žižek, S. (2013). "The simple courage of a decision: a leftist tribute to Thatcher", *New Statesman*, April 17.

"Homo sum, humani nihil a me alienum puto" Kurtuluş yok tek başına!
Mustafa Kemal Bayırbağ

Haziran Günleri
Mustafa Bayram Mısır

Haziran İsyanı'nın İki Temel Dinamiği Üzerine
İbrahim Gündoğdu

Faiz Lobisi Argümanı Neyi Anlatıyor?: Gezi Direnişi,
Hükümetin Karşı Atağı ve Büyük Sermaye
Ümit Akçay

AKP'nin "Destan Yazan" Polisi: Sınıf Aygıtı mı Dediniz?
Çağlar Dölek

Kurtarılmış Haziran: Şantaj Ekonomisinin Çöküşü
Cengiz Ekiz

"Burası Orası değil Artık Efendi!": Haziran Direnişi ve Yeni Durum
Cenk Saraçoğlu

Direniş ve Medya: Gözümüzün İçine Baka Baka…
Gökhan Bulut

Hegemonya Krizine Geri Dönülürken Tarihsel Momentin Gerekleri
Ali Ekber Doğan

Haziran İsyanı: Paranteze Alınamayacak Kadar Fazla
Ali Rıza Güngen

Haziran İsyanı'nı Futbol Taraftarlığıyla Anlamaya Çalışmak: Deşarj mı? Şarj mı? Yoksa Hayat mı?
Berkay Aydın

Mesele Mevcudiyet Kavgası: Gezi ve Barış Mücadelelerini Ortaklaştırmak
Burcu Şentürk

Gezi Direnişi Bağlamında Başka Bir Siyasallığın Olanaklılığı Üzerine
Deniz Parlak

Gezi Parkı İsyanı: Eylem, Özgürlük ve Kamusallık Üzerine Ulusötesi Sorular
Emre Arslan

"Direndik, İçimizdeki Ölü Vatandaşı Kürtajla Aldırdık"
Fuat Ercan

Gezi Direnişi ile Kurulan Otantik Kamusallık ve Dayanışma Ruhu
Güven Gürkan Öztan

Dersim'in 'Sönük' Haziranı'ndan Haziran İsyanı'na
Ş. Gürçağ Tuna

Kısmilik ve Bütünlük: Gezi Parkı'na İlişkin Aklımdan Geçenler
Mehmet Okyayuz

Kentin Şarkısına Eşlik Etmek: İtiraz, İsyan, Direniş
Polat S. Alpman

Adına Layık Bir Sosyal Bilimin "Gezi" Gündemleri
Vefa Saygın Öğütle

Gezi Parkından Doğan Parklar: İzmit Cumhuriyet Parkı
Ayşegül Kanbak - Makbule Şiriner Önver

Otonomi: Vakti Gelmiş Bir Düşünce mi?
Jérôme E. Roos (Çev.: Akın Sarı)

FİYATI: 15 TL